

UNIVERZA V MARIBORU
EKONOMSKO-POSLOVNA FAKULTETA

Doktorska disertacija

**PRIMERJALNO-PРАВNA ANALIZA
RAZMEJITEV MED GOSPODARSKIMI
PREKRŠKI IN GOSPODARSKIMI KAZNIVIMI
DEJANJI S PODROČJA PREVZEMNE
POLITIKE**

December, 2015

Bojan Geršak

UNIVERZA V MARIBORU
EKONOMSKO-POSLOVNA FAKULTETA

Doktorska disertacija

**PRIMERJALNO-PРАВNA ANALIZA RAZMEJITEV
MED GOSPODARSKIMI PREKRŠKI IN
GOSPODARSKIMI KAZNIVIMI DEJANJI S
PODROČJA PREVZEMNE POLITIKE**

December, 2015

Avtor: Bojan Geršak
Mentor: izr. prof. dr. Borut Bratina
So-mentor: red. prof. dr. Sebastjan Strašek
UDK: 347.7:005.3(043.3)

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	13
1.1 Opredelitev problema	13
1.2 Cilji doktorske disertacije	16
1.3 Teze doktorske disertacije.....	17
1.4 Pričakovani izvorni znanstveni prispevek.....	18
1.5 Predpostavke in morebitne omejitve.....	19
1.6 Predvidene metode raziskovanja.....	19
2 PREVZEMI IN ZDRUŽITVE	25
2.1 Opredelitev pojmov	25
2.2 Prevzemi	26
2.3 Združitve	27
2.3.1 Prevzemi z odkupom delnic.....	27
2.3.2 Prevzem z odkupom premoženja	28
3 DELNIŠKA DRUŽBA	30
3.1 Lastniška struktura družbe	30
3.2 Načini upravljanja delniške družbe	31
3.2.1 Enotirni sistem.....	32
3.2.2 Dvotirni sistem.....	34
3.2.3 Podobnosti in razlike med enotirnim in dvotirnim sistemom vodenja.....	36
3.3 Odgovornost uprave in nadzornega sveta	37
4 VREDNOSTNI PAPIRJI	40
4.1 Trg vrednostnih papirjev	40
4.2 Tržna manipulacija	43
4.3 Tehnike manipulacije.....	46
4.3.1 Vplivanje na količino in ponudbo vrednostnih papirjev	48
4.3.2 Vplivanje na povpraševanje po vrednostnih papirjih	49
4.3.3 Vplivanje na sklepanje poslov.....	50
4.4 Učinki manipulacije.....	51
4.5 Odgovornost za nadzor nad kršitvijo prepovedi manipulacije.....	52
4.5.1 Odškodninska odgovornost	54
5 NOTRANJA INFORMACIJA	57
5.1 Splošno o notranji informaciji.....	57
5.2 Trgovanje z notranjimi informacijami	58
5.2.1 Insiderstvo.....	62
5.3 Škoda iz naslova notranje informacije	65
5.4 Pravna ureditev notranje informacije v tujini	67
6 POSLOVNA SKRIVNOST	71
6.1 Splošno o poslovni skrivnosti.....	71
6.2 Vrste poslovnih skrivnosti	71
6.2.1 Motivi iz naslova zlorabe poslovne skrivnosti.....	76
6.3 Pravna ureditev poslovne skrivnosti v tujini	77
7 TEMELJNA UREDITEV KAZNIVIH DEJANJ IN PREKRŠKOV	80
7.1 Gospodarsko kazensko pravo	80
7.1.1 Gospodarska kazniva dejanja.....	82
7.1.2 Gospodarska kazniva dejanja v slovenskem pravnem redu.....	85
7.1.3 Učinkovitost organov odkrivanja in pregona gospodarske kriminalitete.....	88
7.1.4 Kazenska odgovornost	93
7.2 Gospodarski prekrški v slovenskem pravnem redu.....	96
7.3 Razmejitve med prekrški in kaznivimi dejanji.....	97

7.4 Razlike v načinu sankcioniranja kaznivih dejanj in prekrškov.....	101
7.4.1 Kazenske sankcije.....	101
7.4.2 Sankcije za prekrške	102
7.4.3 Temeljne razlike in podobnosti med sankcijami za prekrške in kaznivimi dejanji.....	103
7.5 Razmejitve med kazenskim in prekrškovnim postopkom	104
7.5.1 Kazenski postopek	104
7.5.2 Prekrškovni postopek	105
7.6 Blanketni znaki pri gospodarskih kaznivih dejanjih	107
8 RAZMEJITEV MED IZBRANIMI GOSPODARSKIMI KAZNIVIMI DEJANJI IN GOSPODARSKIMI PREKRŠKI.....	114
8.1 Preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji – kaznivo dejanje	114
8.2 Preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji – prekršek	118
8.3 Izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti – kaznivo dejanje	120
8.4 Izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti – prekršek	124
8.5 Zloraba notranje informacije – kaznivo dejanje.....	125
8.6 Zloraba notranje informacije – prekršek.....	129
8.7 Zloraba trga finančnih instrumentov – kaznivo dejanje	130
8.8 Zloraba trga finančnih instrumentov – prekršek	132
9 METODOLOGIJA	134
9.1 Izbira raziskave	134
9.2 Vzorec proučevanja.....	134
9.3 Metode	135
9.4 Opisna statistika	136
9.5 Analiza zanesljivosti vprašalnika	137
9.6 Hipoteze	138
9.7 Rezultati raziskave	139
10 SKLEPNA SPOZNANJA	164
10.1 Ugotovitve raziskave	167
10.2 Priporočila in možnosti nadaljnjih raziskav.....	169
LITERATURA IN VIRI.....	172
PRILOGE.....	182

KAZALO TABEL

TABELA 1: SLABOSTI IN PREDNOSTI DVOTIRNE UPRAVE	36
TABELA 2: CRONBACHOVA ALFA	137
TABELA 3: REZULTATI TESTIRANJ OSNOVNE HIPOTEZE	139
TABELA 4: REZULTATI REGRESIJSKIH MODELOV, PRVI TRIJE ODGOVORI PRI VPRAŠANJU 1 (** – STATISTIČNA ZNAČILNOST PRI 1 %, * – STATISTIČNA ZNAČILNOST PRI 5 %, – STATISTIČNA ZNAČILNOST PRI 10 %)	140
TABELA 5: REZULTATI REGRESIJSKIH MODELOV, PRVI TRIJE ODGOVORI PRI VPRAŠANJU 1 (** – STATISTIČNA ZNAČILNOST PRI 1 %, * – STATISTIČNA ZNAČILNOST PRI 5 %, – STATISTIČNA ZNAČILNOST PRI 10 %)	141
TABELA 6: REZULTATI TESTIRANJ RAZMEJITVE OBRAVNAVANIH ČLENOV PO ZNESKU	144
TABELA 7: REZULTATI TESTIRANJ RAZMEJITVE OBRAVNAVANIH ČLENOV PO ZAKONU	145
TABELA 8: T-TEST ZA ODVISNA VZORCA Z VRSTO RAZMEJITVE PREKRŠKOV (Z ZAKONOM ALI PO ZNESKU) KOT NEODVISNO SPREMENLJIVKO	146
TABELA 9: PODROČJA, KI NAJBOLJ PRISPEVAJO K UČINKOVITOSTI DELA	147
TABELA 10: CRONBACHOVA ALFA	148
TABELA 11: BERTLETTOV TEST SPECIFIČNOSTI IN KAISER – MAYER – OLKINOV KAZALEC	148
TABELA 12: KOMUNALITETE ZA SPREMENLJIVKE, KI SO POTREBNE ZA PREVERJAJE TRETJE HIPOTEZE	149
TABELA 13: LASTNE VREDNOSTI IN POJASNJENA VARIANCA IZLOČITVENIH FAKTORJEV ZA SPREMENLJIVKE, KI SO POMEMBNE ZA PREVERITEV TRETJE HIPOTEZE	150
TABELA 14: ROTIRANA FAKTORSKA MATRIKA, PRIKAZANE SO SAMO FAKTORSKE UTEŽI, VEČJE OD 0.35	151
TABELA 15: OPISNA STATISTIKA ZA FAKTOR 1 (IZ VPRAŠANJA 7).....	153
TABELA 16: OPISNA STATISTIKA ZA FAKTOR 2 (IZ VPRAŠANJA 7).....	153
TABELA 17: KORELACIJA ZA FAKTOR 1 (IZ VPRAŠANJA 7).....	154
TABELA 18: KORELACIJA ZA FAKTOR 2 (IZ VPRAŠANJA 7).....	155
TABELA 19: POVZETEK REGRESIJE ZA FAKTOR 1 (IZ VPRAŠANJA 7)	156
TABELA 20: POVZETEK REGRESIJE ZA FAKTOR 2 (IZ VPRAŠANJA 7)	156
TABELA 21: STATISTIČNA ZNAČILNOST OCENJENEGA REGRESIJSKEGA MODELA (ANOVA) ZA FAKTOR 1 (IZ VPRAŠANJA 7)	156
TABELA 22: STATISTIČNA ZNAČILNOST OCENJENEGA REGRESIJSKEGA MODELA (ANOVA) ZA FAKTOR 2 (IZ VPRAŠANJA 7)	157
TABELA 23: OCENE REGRESIJSKEGA KOEFICIENTA IN NJIHOVA STATISTIČNA ZNAČILNOST ZA FAKTOR 1 (IZ VPRAŠANJA 7)	157
TABELA 24: OCENE REGRESIJSKEGA KOEFICIENTA IN NJIHOVA STATISTIČNA ZNAČILNOST ZA FAKTOR 2 (IZ VPRAŠANJA 7)	158
TABELA 25: PRIKAZ KORELACIJE (PEARSONOV KOEFICIENT KORELACIJE)	160
TABELA 26: PRIKAZ KORELACIJE MED DODATNIM IZOBRAŽEVANJEM IN UDELEŽENČEVO PREDSTAVO O UČINKOVITOSTI NJEGOVE INSTITUCIJE PRI PREGONU, ODKRIVANJU IN SANKCIONIRANJU KAZNIVIH DEJANJ	160
TABELA 28: ZVIŠEVANJE NIVOJA STROKOVNEGA ZNANJA	161
TABELA 29: REGRESIJA (UPORABLJENA METODA: OBIČAJNA METODA NAJMANJŠIH KVADRATOV OZIROMA OLS).....	162

KAZALO SLIK

SLIKA 1: GOSPODARSKA KRIMINALITETA – ŠTEVILO KAZNIVIH DEJANJ	91
SLIKA 2: ŠTEVILO OBRAVNAVANIH KAZNIVIH DEJANJ PRESLEPITVE PRI POSLOVANJU Z VREDNOSTNIMI PAPIRJI PO 231. ČLENU KZ-1C	118
SLIKA 3: ŠTEVILO OBRAVNAVANIH KAZNIVIH DEJANJ IZDAJE IN NEUPRAVIČENE PRIDOBITVE POSLOVNE SKRIVNOSTI PO 236. ČLENU KZ-1C.....	123
SLIKA 4: ŠTEVILO OBRAVNAVANIH KAZNIVIH DEJANJ ZLORABE NOTRANJE INFORMACIJE PO 238. ČLENU KZ-1C	128
SLIKA 5: ŠTEVILO OBRAVNAVANIH KAZNIVIH DEJANJ ZLORABE TRGA FINANČNIH INŠTRUMENTOV PO 239. ČLENU KZ-1C.....	132
SLIKA 6: ZAPOSILITEV	136
SLIKA 7: DOSEŽENA FORMALNA IZOBRAZBA.....	136
SLIKA 8: DELOVNE IZKUŠNJE	137
SLIKA 9: KOLENSKI DIAGRAM	159

SEZNAM POGOSTO UPORABLJENIH OKRAJŠAV

ATVP	Agencija za trg vrednostnih papirjev
AVK	Agencija za varstvo konkurence
BORZA	Ljubljanska borza
KDD	Klirinško depotna družba
KZ-1C	Kazenski zakonik
OZ	Obligacijski zakonik
ZBan-2	Zakon o bančništvu
ZDR	Zakon o delovnih razmerjih
ZGD-1I	Zakon o gospodarskih družbah
ZIL	Zakon o industrijski lastnini
ZKP	Zakon o kazenskem postopku
ZOPOKD	Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja
ZP-1I	Zakon o prekrških
ZPrev-1	Zakon o prevzemih
ZTFI-E	Zakon o trgu finančnih inštrumentov
ZTP	Zakon o tajnih podatkih
ZTVP	Zakon o trgu vrednostnih papirjev
BTS	Borzno trgovalni sistem
EKČP	Evropska konvencija za človekove pravice
ZDT-1B	Zakon o državnem tožilstvu
SDT	Specializirano državno tožilstvo
ZPPSL	Zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji
Zzavar	Zakon o zavarovalništvu
ZZ	Zakon o zavodih

POVZETEK

V Sloveniji lahko v zadnjih letih zasledimo medijsko poplavo informacij o prevzemih, vmešavanju politike ter vprašanja, ali so bili vsi prevzemi izpeljani z veljavno zakonodajo in ali zagotavljajo razvoj nacionalnega gospodarstva. Zato se zastavlja vprašanje, ali sta nova kolektivna identiteta in red, ki se vzpostavljata, ustrezno oblikovana v politiki prevzemov, ali sta pod ustreznim nadzorom in kako kvalitetne so naše pravne varovalke na področju ustreznega sankcioniranja protipravnih ravnanj. Prav slednje je predmet proučevanja v doktorski disertaciji, saj lahko tako v domači kot tuji strokovni javnosti zasledimo različne pomisleke o ustrezni politiki na področju sankcioniranja protipravnih ravnanj v Sloveniji. Postavljajo se različno pomembna vsebinska in tehnično izvedbena vprašanja: ali imamo ustrezno zakonodajo, ali je preveč ohlapna, ali imamo ustrezno sankcioniranje za kršitve zakonodaje iz naslova prekrškov kot tudi kazenske politike, ali imamo jasne oz. nejasne razmejitve med prekrškovno in kazensko odgovornostjo.

V doktorski nalogi prikazujemo, kaj mora oziroma lahko na področju prevzemne politike država uredi z zakonom oziroma podzakonskimi predpisi, kaj je treba prepustiti trgu ter kakšni so pri tem lahko ukrepi državnih organov. V ospredju je vprašanje transparentne ureditve trga vrednostnih papirjev in delovanje delniške družbe kot take. Poudarek je na preprečevanju zlorab na škodo družbe in delničarjev, prepovedi zlorabljanja notranjih informacij in poštenem trgovanju z delnicami. Uprava delniške družbe lahko s svojimi ravnanji prizadene interes delničarjev oziroma delniške družbe, in sicer na način, da stori protipravno ravnanje iz naslova zlorabe notranje informacije, izdaje poslovne skrivnosti, preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji ipd. Da bi slednje preprečili, je treba imeti ustrezno urejeno prekrškovno in kazensko zakonodajo ter učinkovite nadzorne državne organe, ki se ukvarjajo s preprečevanjem in sankcioniranjem protipravnih ravnanj na področju prevzemne politike. Prepogosto se dogaja, da nadzorne institucije opravljajo oziroma podvajajo svoje delo, so neodzivne, se prepočasi odzivajo oziroma se sklicujejo, da določena zakonodaja ni v njihovi pristojnosti. Navedena pravna negotovost posledično povzroča, da so prekrškovni in/ali kazenski postopki nadzornih organov predolgi in pogosto tudi neučinkoviti. Zelo je pomembno, da so v praksi zakonske določbe natančno določene, da ne prihaja do dvomov oziroma pomislekov, ali gre za prekršek ali kaznivo dejanje. S tem se namreč zagotavlja pravna varnost, ki naj bi bila vsakemu državljanu zagotovljena že z Ustavo Republike Slovenije. Pri nas pa se prevečkrat dogaja, da zakonodajalec isto ali podobno kaznivo ravnanje določi kot prekršek in kot kaznivo dejanje. Problem nastane, če se zakonski znaki kaznivega dejanja in prekrški popolnoma prekrivajo, kar posledično lahko povzroči t. i. pravno negotovost, ki ni v skladu s pravnim redom posamezne države. Zaradi tega je potrebna jasna razmejitev med kaznivimi dejanji in prekrški, ki pa je v domeni zakonodajalca, čigar naloga je, da jasno določi posamezno kršitev neke prepovedi oziroma zapovedi kot prekršek ali kot kaznivo dejanje na področju oblikovanja učinkovite prevzemne politike.

Ključne besede: preiskava, inšpekcijski nadzor, učinkovitost organa, nezakonita ravnanja

SUMMARY

In recent years, Slovenia has seen a flood of information in the media regarding takeovers and acquisitions, involvement of politics in these activities, and repeated discussions whether all the acquisitions were carried out in compliance with the existing legislation and with a view to ensuring further development of national economy. The question that arises is whether the newly formed collective identity and orders are appropriate for the nation's current acquisition strategy and properly controlled, and whether the penalties imposed on the perpetrators of such crimes are sufficient to offer required legal protection. This topic was the focus of the study in support of the doctoral dissertation, since several considerations regarding the penalties for criminal offences imposed by Slovenia have often been raised by the expert Slovenian as well as international public. The questions to be addressed include several relevant content-related and technical issues, such as whether Slovenian legislation concerning criminal offences and penal policy is suitable or too lenient, and whether the delineation of accountability in minor and criminal offences is sufficiently clear or not.

The doctoral thesis shows what the state must or can do with regard to the law and regulations governing its acquisition policy, as well as what aspects of this issue should be regulated by market forces and what measures state bodies can take in this respect. The priority task is transparent regulation of the securities market and operation of the shareholders' company as such. Emphasis should be placed on the prevention of damage caused to the company and its shareholders, prohibition on misusing insider information, and fair trading in shares. The management board of a shareholders' company might act in violation of the interest of the company and its shareholders by committing a criminal offence of misuse of insider information, disclosure of business secrets, or fraud in security trading. In order to prevent this, the state needs to put in place a regulated and consistent minor and criminal offence legislation as well as efficient supervision bodies responsible for the prevention and prosecution of criminal offences relating to the acquisition policy. Unfortunately, the work of various supervision institutions commonly overlaps, or these institutions are unresponsive, slow in their reactions, or claiming that certain legislation is not within their scope of authority. Due to such legal uncertainties, minor and/or criminal offence procedures handled by inspection and supervision bodies are often lengthy and inefficient. In practice, it is very important that the statutory elements of specific criminal offences are clearly defined. This ensures legal protection which each citizen of Slovenia should be entitled to on the basis of the Constitution of the Republic of Slovenia. However, it often happens in Slovenia that the same or essentially the same criminal offence is classified as a minor offence as well as a criminal offence. If the legal elements of the criminal and minor offence completely overlap, a problem arises which creates legal uncertainty and is not in compliance with the principle of the state governed by the rule of law. Delineation between minor and criminal offences should rest primarily with the legislator, who must, in order to ensure effective acquisition policy, decide whether a violation of a rule or regulation is to be sanctioned as a minor offence or as a criminal offence.

Key words: financial investigation, inspection control, performance of a body, unlawful acts

1 UVOD

1.1 Opredelitev problema

V zadnjih letih smo tako kot drugod po svetu tudi v Sloveniji priča zelo pogostim aktivnostim na področju prevzemne politike. Rast prevzemnih aktivnosti je v Sloveniji prav tako posledica globalizacijskih trendov in sprememb v gospodarsko-političnem sistemu – pospešene deregulacije in liberalizacije kapitalskih tokov ter integracije nacionalnih gospodarstev. Naraščajoča globalna tekmovalnost podjetij v številnih panogah narekuje združevanje in prevzeme podjetij kot edini možni strategiji rasti in koncentracije, na drugi strani pa diverzifikacijo ponudbe in širjenje geografske prisotnosti z nižjimi stroški poslovanja. Skupna točka motivov za povezovanje je hitrejša rast podjetja, kot bi jo podjetje doseglo samo z notranjo rastjo, in maksimiranje njegove vrednosti. Precejšen vpliv na prevzemno dogajanje imajo ugodne makroekonomske razmere, razvoj kapitalskih trgov, večja poučenost investorjev in spremembe v zakonodaji, ki temu sledijo. Po drugi strani pa ugotavljamo (tudi v Sloveniji, in sicer še posebej od začetka globalne krize), da nekateri prevzemi lahko negativno prispevajo predvsem zaradi ohlapne zakonodaje kot tudi zaradi neučinkovitosti nadzornih organov pri razreševanju problematike delovanja, upravljanja in vodenja delniških družb.

Pomembno je vprašanje, kaj mora oziroma lahko na področju prevzemne politike država uredi z zakonom oziroma podzakonskimi predpisi in kaj je treba prepustiti trgu ter kakšni so pri tem lahko ukrepi državnih organov ter javnih oziroma avtonomnih institucij. Pri tem ne gre za normiranje ekonomskih vprašanj in ekonomske politike (npr. ukrepi za izpodbujanje oziroma zaviranje prevzemov), ampak gre za vprašanje transparentne ureditve trga vrednostnih papirjev in delovanje delniške družbe, pri čemer se pojavi vprašanje o razmerju med večino in manjšino ter med večino in manjšino v razmerju do uprave družbe. Zaradi tega je v ospredju predmet varstva oziroma osnovno izhodišče enakopravno obravnavanje delničarjev, poudarek je na varovanju manjšinskih delničarjev, preprečevanju zlorab in nelojalnih ukrepov uprave delniške družbe na škodo družbe in delničarjev, prepovedi zlorabljanja notranjih informacij in poštenem trgovanju z delnicami.

Prav tako se je treba zavedati, da imata v času, v katerem živimo, kriminaliteta in kazensko pravosodje pomembno vlogo v različnih segmentih družbenega življenja. Trend družbenih sprememb gre v smer drastičnega razslojevanja svetovnega prebivalstva na bogate in močne (večvredne) ter revne in šibkejše (manjvredne), kar zahteva tudi prilagajanje sicer razmeroma statične pravne veje – kazenskega in prekrškovnega prava. Za klasično kriminaliteto lahko trdimo, da ostaja v tradicionalnih okvirjih in jo večina držav razvitega sveta z ustaljenimi metodami obvladuje v razumnih mejah, nagel razvoj (zlasti zahodne civilizacije) pomeni plodna tla za razvijanje vrednot novih oblik kriminalitete, ki niso usmerjena zoper tradicionalne vrednote posameznika, ampak je njihov edini ali vsaj pretežni cilj dobiček oziroma v kazensko pravni terminologiji »protipravna premoženjska korist« (bogati želijo postati še bogatejši) in/ali

oblast (šibkejši želijo postati močni). Ena od teh oblik je tudi gospodarska kazenska in prekrškovna protipravnost. Proučevanje tega pojava in posledično proučevanje odziva nanj se z nezadržno širitvijo globalizacijskih tokov prebija v ospredje razprav znanstvene in strokovne javnosti.

Škoda, ki jo gospodarska kriminaliteta v celoti povzroča slovenskemu gospodarstvu, je izjemno velika. V zadnjih petih letih je tako znašala skupno 869.658.700 EUR in je predstavljala 74,9 % zabeležene materialne škode, ki jo je v Sloveniji povzročila kriminaliteta. Druga vrsta škode, ki jo gospodarska kriminaliteta povzroča, je nematerialna škoda. Ta se kaže v zmanjševanju pomena vrednosti, kot so redno plačevanje davkov in prispevkov, plačilni red in finančna disciplina, pregledno zaposlovanje in ustrezno plačevanje zaposlenih za njihovo delo ter splošna stopnja zaupanja v pravni red in državne institucije.

Tako civilna kot tudi kazenska odgovornost je v zvezi z opravljanjem gospodarske dejavnosti tema, ki vedno znova stopi v ospredje, ko pride do velikih medijsko odmevnejših škandalov, povezanih s spornimi gospodarskimi posli oziroma ravnanji, ki jih je finančna in gospodarska kriza pri nas naplavila kar precej in s tem že tako ali tako vročo problematiko segrela do vrelišča, sploh ker se zdi, da je obstoječi sistem preprečevanja in pregona gospodarske kriminalitete premalo učinkovit.

Problem v Sloveniji pa ni zgolj gospodarska kriminaliteta, ampak tudi okoliščina, da kršitve korporacijske kriminalitete in gospodarske zakonodaje redko dočakajo meritorni sodni epilog. To je tipični pravni problem, ki se mu v praksi pridružujejo še ekonomski problemi, kot so na primer finančna izčrpana podjetja, nezaupanje vlagateljev in poslovnih partnerjev ter izkrivljanje tržne konkurence, kar vse na koncu vpliva na (ne)uspešnost slovenskega gospodarstva, tržno konkurenco, potrošnike in na koncu tudi na davkoplačevalce. Značilnost slovenskega gospodarskega kazenskega prava je, da so kazniva dejanja opredeljena v kazenski zakonodaji, medtem ko matična, korporacijska zakonodaja, tako splošna kot tudi posebna, normira samo prekrške kot posledico kršitev svojih določb.

Do (velikega) oškodovanja družb običajno ne pride čez noč, temveč je to posledica številnih in ponavljajočih se kršitev ter prikrivanja resničnega stanja. Če bi se na primer kazenski ali prekrškovni pregon začel ob njegovi prvi zaznavi in ne šele takrat, ko že nastane škoda, bi to najbrž preprečilo marsikatero »zgodbo« in žalostne usode številnih posameznikov oziroma bi storilce zavrženih ravnanj lažje spravili za zapahe, kar bi bilo dobro z vidika generalne in specialne preventive. Seveda je treba upoštevati razliko med prekrškom in kaznivim dejanjem, da med njuno vsebinsko opredelitvijo ne bi prišlo do (popolnega) prekrivanja, vendar je to mogoče doseči (samo), če znaki konkretnega prekrška niso določeni previsoko oziroma prestrogo, ker potem v takem primeru zmanjka prostora za kazensko odgovornost. Prav tako se pojavi vprašanje, katere kršitve je treba opredeliti kot določeno vrsto kaznivega oziroma prekrškovnega ravnanja. To je treba temeljito premisliti in nato opredeliti tudi kakšno vrsto sankcije predpisati za posamezno ravnanje (zapor ali denarno kazen) in njeno višino.

Prav tako je treba izpostaviti, da imamo na eni strani zagovornike enotnega globalnega trga, kjer se poudarja ureditev s čim manj zakonskimi omejitvami oziroma brez posebnih omejitev in ki omogočajo bistveno večjo dinamičnost gospodarstva ter s tem večjo konkurenčnost in rast. Pri tem pa zaradi zagovarjanja ohlapnih omejitev na področju prevzemov lahko privede tudi do različnih zlorab in protipravnih ravnanj pri prevzemni politiki. Na drugi strani pa imamo od začetka recesije, ki je tudi obelodanila vedno večje število stečajev gospodarskih družb, zahtevo po strožji zakonodaji na področju prevzemne politike, ki zagovarjajo, da se v nacionalno zakonodajo vpelje različne varovalke, ki bi onemogočile ali vsaj zmanjšale zlorabe in protipravna ravnanja lastnikov oziroma članov uprave na področju prevzemne politike. Pri tem zagovarjajo tudi večjo vlogo in učinkovitost nadzornih državnih organov z namenom, da bi zmanjšali oziroma minimizirali negativne posledice.

Pri razlagi obeh teh konceptov se zastavlja več zelo resnih dilem. Za neliberalne ekonomiste so središče ekonomskega konstituiranja trgovina, tržišče, potrošnja, kapital ter finančne institucije kot servis kapitala. Njihov osrednji interes postaja prostor, v katerem vidijo tržišče, izvor resursov in energije, potencial cenene delovne sile, izziv za plasiranje kapitala v cenejšo proizvodnjo, nakup nepremičnin itd., zato imajo vgrajeno potrebo po stalni širitvi. Drugi pol pa s pozicije nacionalne suverenosti meni, da je dokaj nepredvidljivo, kaj prinaša deregulirana ekonomska suverenost nacionalne države in vedno večja moč tujega kapitala in korporacij na prostoru lastne države. Mednarodne korporacije ne kažejo večjega zanimanja za nacionalne interese in ne ščitijo socialne in pravne države. Zanima jih le stabilnost in varnost kapitala ter ustvarjanje profila. Tuji kapital ob vsaki boljši priložnosti zbeži, zapre tovarno, zaposlene odpusti in odide. Ne glede na razlage enih in drugih je globalizacija nezaustavljiv proces, v okvirih katerega je treba najti ustrezen model politike prevzemov, ki zagotavlja optimalno pravno varnost in učinkovitost nadzornih institucij pri reševanju protipravnih ravnanj.

Zaradi različnih pogledov na prevzemno politiko tako ostaja odprto vprašanje o ustreznem sankcioniranju protipravnih ravnanj.

V Sloveniji lahko v zadnjih letih zasledimo medijsko poplavo informacij o prevzemih, vmešavanju politike ter vprašanja, ali so bili vsi prevzemi izpeljani z veljavno zakonodajo in ali zagotavljajo razvoj nacionalnega gospodarstva. Zato se zastavlja vprašanje, ali sta nova kolektivna identiteta in red, ki se vzpostavljata, ustrezno oblikovana v politiki prevzemov, ali sta pod ustreznim nadzorom in kako kvalitetne so naše pravne varovalke na področju ustreznega sankcioniranja protipravnih ravnanj. Prav slednje je predmet proučevanja v doktorski disertaciji, saj lahko tako v domači kot tuji strokovni javnosti zasledimo različne pomisleke o ustreznosti politiki na področju sankcioniranja protipravnih ravnanj v Sloveniji. Postavljajo se različna pomembna vsebinska in tehnično izvedbena vprašanja, kot so: ali imamo ustrezno zakonodajo, ali je preveč ohlapna, ali imamo ustrezno sankcioniranje za kršitve prevzemne zakonodaje iz naslova prekrškov kot tudi kazenske politike, ali imamo jasne oz. nejasne razmejitve med prekrškovno in kazensko odgovornostjo, ali imamo ustrezno učinkovitost nadzornih organov pri preprečevanju protipravnih ravnanj iz naslova prevzemne politike.

Pomembno je vprašanje, kaj mora oziroma lahko na področju prevzemne politike država uredi z zakonom oziroma podzakonskimi predpisi, kaj je treba prepustiti trgu ter kakšni so pri tem lahko ukrepi državnih organov. V ospredju je vprašanje transparentne ureditve trga vrednostnih papirjev in delovanje delniške družbe kot take. Zaradi tega je v ospredju predmet varstva oziroma osnovno izhodišče enakopravno obravnavanje delničarjev, varovanje manjšinskih delničarjev. Poudarek je na preprečevanju zlorab na škodo družbe in delničarjev, prepovedi zlorabljanja notranjih informacij in poštemem trgovanju z delnicami, kajti uprava delniške družbe lahko s svojimi ravnanji prizadene interes delničarjev oziroma delniške družbe, in sicer na način, da stori protipravno ravnanje iz naslova, zlorabi notranjo informacijo, izda poslovno skrivnost, pojavijo se preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji ipd. Da bi slednje preprečili, je treba imeti ustrezno urejeno prekrškovno in kazensko zakonodajo ter učinkovite nadzorne državne organe, ki se ukvarjajo s preprečevanjem in sankcioniranjem protipravnih oz. deviantnih ravnanj na področju prevzemne politike.

Prepogosto se dogaja, da nadzorne institucije opravljajo oz. podvajajo svoje delo, so neodzivne, se prepočasi odzivajo oz. se sklicujejo, da določena zakonodaja ni v njihovi pristojnosti. Navedena pravna negotovost posledično povzroča, da so prekrškovni in/ali kazenski postopki nadzornih organov predolgi in pogosto tudi neučinkoviti. Ko postavimo jasno ločnico med zakonskimi znaki (prekrškovno in kazensko odgovornostjo) v praksi, tako ustvarimo, da so vsi zakonski znaki jasno razmejeni. Posledično zagotavljamo spoštovanje t. i. pravne varnosti, ki bi morala biti zagotovljena vsem državljanom v Ustavi Republike Slovenije. V praksi smo zasledili, da prepogosto prihaja do tega, da zakonodajalec podobno protipravno ravnanje ali celo isto ravnanje zajame kot kaznivo dejanje in kot prekršek. Zaradi tega lahko pride do t. i. popolnega prekrivanja posameznih kazenskih oziroma prekrškovnih členov. Posledično pa privede do t. i. pravne negotovosti, ki ni v skladu z načelom Ustave RS. Da bi se temu izognili, bi morala zakonodajna veja oblasti jasno določiti, ali bo določeno protipravno ravnanje (kršitev določene prepovedi ali zapovedi) obravnavano kot kaznivo dejanje ali kot prekršek na področju oblikovanja učinkovite prevzemne politike.

1.2 Cilji doktorske disertacije

Širši namen doktorske disertacije je analizirati izbrane (*preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji, zloraba notranje informacije, izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti ter zloraba trgov finančnih instrumentov*) člene med prekrškovnimi in kazenskimi dejanji na področju prevzemne politike. Do zdaj se je v Sloveniji izpostavljala predvsem problem korupcije in pa korporacijskega prava, medtem ko so se v ozadje postavljali problemi učinkovitosti nadzornih organov in jasnejše razmejitve med kaznivimi dejanji in prekrški na področju prevzemne politike.

Osrednji problem naše raziskave je ugotoviti, kakšno je dejansko stanje na tem področju, potrebno je izvesti ustrezne empirične raziskave in predlagati konkretne rešitve, zaradi česar med cilje opredeljujemo naslednje:

- a) Poskušali smo odgovoriti na vprašanje, ali je izbrana pravna ureditev gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj v našem pravnem redu ustrezno urejena.
- b) Izpostavili smo »morebitno« pravno negotovost med izbranimi gospodarskimi kazenskimi in prekrškovnimi členi in odpravo le-te na področju prevzemne politike.
- c) Poskušali smo priti do novih spoznanj na področju kazenske in prekrškovne zakonodaje glede pravne ureditve izbranih členov in postaviti njihove ločnice med kazensko in prekrškovno odgovornostjo.
- d) Na osnovi teoretičnih in praktičnih izsledkov smo poskušali poiskati odgovore na vprašanje, na kakšen način lahko omejimo zlorabljanje dejanj s področja preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji, zloraba notranje informacije, izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti ter zlorabe trgov finančnih instrumentov na področju prevzemne politike z namenom, da bi minimizirali protipravna ravnanja.
- e) Oblikovati želimo priporočila in konkretne predloge za spremembo prekrškovne in kazenske politike izbranih gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj.
- f) Na osnovi teoretičnih in praktičnih izsledkov smo poskušali poiskati odgovore na vprašanje, kaj bi morali pri prevzemni zakonodaji urediti zakoni oziroma predpisi ter kaj naj bi se prepustilo trgu in ukrepom državnih organov.
- g) Ugotoviti in predlagati želimo konkretne načine, ki so najboljše za izboljšanje učinkovitosti nadzornih organov na področju prevzemne politike.
- h) Pojasniti želimo odnose med upravo, nadzornim svetom in delničarji pri postopkih, ki zajemajo aktivnosti družbe pred opravljanjem in prevzemanjem družbe.
- i) Na osnovi teoretičnih in praktičnih izsledkov si želimo poiskati odgovore na vprašanje, na kakšen način urediti oziroma zmanjšati deviantna ravnanja na področju prevzemne politike.

1.3 Teze doktorske disertacije

Glede na navedeno ugotavljamo, da dosedanja praksa prevzemne politike ne pozna le pozitivnih učinkov, temveč ima tudi negativne stranske učinke, ki spremljajo mlado državo.

V Sloveniji z liberalizacijo kapitalskih tokov in gospodarstva ugotavljamo, da so v naši politiki prevzemov pomanjkljivosti zaradi ohlapne zakonodaje, zlorab in šibkega dela državnih nadzornih organov in regulatorjev pri zaznavanju in sankcioniranju protipravnih ravnanj. S tem se ustvarja pravna negotovost. Zato se v širšem smislu v doktorski disertaciji zastavlja osrednja teza:

H1: Slovenski pravni red, ki ureja gospodarske prekrške in gospodarska kazniva dejanja s področja prevzemne politike, ni ustrezno oblikovan, zaradi česar omogoča zlorabe.

H1a: Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji se popolnoma prekrivata.

- H1b: Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti se popolnoma prekrivata.
- H1c: Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Zloraba notranje informacije se popolnoma prekrivata.
- H1d: Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Zloraba trga finančnih inštrumentov se popolnoma prekrivata.
- H2: Obravnavane gospodarske prekrške in obravnavana gospodarska kazniva dejanja bi bilo treba razmejiti po znesku.
- H3: K boljši učinkovitosti organov odkrivanja in pregona ter sankcioniranja gospodarskih prekrškov in kaznivih dejanj največ prispeva zvišanje nivoja strokovnega znanja preiskovalcev.
- H4: Pogoji dela, izmenjava znanj v policiji, tožilstvu in prekrškovnih organih vplivajo na učinkovito reševanje gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju prevzemov.

1.4 Pričakovani izvirni znanstveni prispevek

Slovenija, ki je že integrirana v Evroatlantske integracije, se še vedno nahaja v tranziciji, v kateri se preusmerja v vzpostavitev tržnega gospodarskega sistema in denacionalizacije. Slovenija kot njena članica se sistemsko prilagaja EU. Področje prevzemne politike spremlja v praksi vrsta pomanjkljivosti. Zato je namen raziskave, da bi poglobili spoznanja o doseženem in trenutnem stanju na področju prevzemne politike ter posledice deviacij na nekontrolirano razprodajo nacionalnega premoženja.

Disertacija je prva tovrstna empirična raziskava, ki bo prispevala k lažjemu doumevanju pomenov in vzrokov anomalij prevzemne politike. Poznavanje in razumevanje navedenega je pomembno za podjetja, manjšinske delničarje in nosilce ekonomske politike. Doslej raziskovalcem ni uspelo odgovoriti na vprašanje, katere dejavnike je potrebno spremeniti, da se odpravi pravna negotovost na področju prekrškov in kaznivih dejanj glede politike prevzemov.

Izvirnost doktorske disertacije in njen znanstveni prispevek pa sta gotovo v največji meri razvidna iz pristopa k opredelitvi raziskovalnih vprašanj in osrednje teze. Pri pregledu empirične in teoretične literature smo izhajali iz praznine, ki je na obravnavanem področju. S pomočjo disertacije želimo zapolniti to vrzel.

Namen raziskave je poglobiti spoznanja o trenutnem stanju in vplivih, ki jih ima ta na nacionalno suverenost in nacionalno gospodarstvo. S potencialnim prispevkom doktorske disertacije želimo prispevati bomo prav tako pripomogli k razvoju spremembe miselnosti na področju obravnavane tematike, saj smo v disertaciji izpostavili tudi ovire in priporočila, na katera je treba biti še posebej pozoren pri obravnavani tematiki.

Pomemben prispevek k znanstveni teoriji in praksi bodo predstavljala tudi mnenja in izkušnje različnih deležnikov v slovenskem pravnem redu, ki ureja

gospodarske prekrške in gospodarska kazniva dejanja s področja prevzemov (Policija, Okrožno državno tožilstvo, Agencija za trg vrednostih papirjev, Banka Slovenije, Agencije za varstvo konkurence). Prispevek bodo predstavljali tudi predlogi za izboljšavo slovenskega pravnega reda in učinkovitosti nadzornih organov na področju prevzemne politike, ki bodo temeljili na upoštevanju tako teoretičnih spoznanj kakor tudi izkušenj in stališč deležnikov.

1.5 Predpostavke in morebitne omejitve

V času priprave doktorske disertacije ni prišlo do posebnih ukrepov na področju spremembe prevzemne politike, na podlagi katere bi prišlo do sprememb obravnavane zakonodaje. Nadalje smo predpostavljali, da bi lahko imeli določene omejitve glede časovnega okvirja priprave oziroma nastajanja doktorske disertacije, saj je bilo potrebno preštudirati tako domačo kot tujo literaturo s področja obravnavane tematike.

Omejitve v doktorski disertaciji so se nanašale na to, da je naloga sama po sebi individualno delo, pri čemer je pridobivanje podatkov lahko otežujoče predvsem zato, ker se po večini dokumentacija na področju obravnavane tematike v veliki meri obravnava kot poslovna skrivnost. Določeno omejitev predstavlja tudi pridobivanje podatkov od različnih držav vezanih na praktične primere. Zato lahko rečemo, da smo omejitve razdelili na vsebinske in statistične.

Lastnosti oziroma kakovost podatkov je bila odvisna predvsem od dostopnosti podatkov in pripravljenosti državnih organov za sodelovanje v raziskavi, vključno z anketiranci. To se nanaša na kvaliteto primarnih in sekundarnih podatkov. Sem smo uvrščali vprašanja doslednosti v zbiranju in stopnjo točnosti podatkov (npr. nepripravljenost anketirancev, da bi izpolnili anketo oziroma intervju ter probleme časovne in sektorske doslednosti v opredelitvi posameznih statističnih vrst).

1.6 Predvidene metode raziskovanja

Celotni raziskovalni del v doktorski nalogi je razdeljen na dva dela, in sicer na teoretična izhodišča in aplikativni del:

V teoretičnem delu smo proučili obsežno strokovno literaturo, zakonodajo ter tuje izsledke, ki se ukvarjajo z navedeno problematiko. Uporabljali smo osnovne značilnosti znanstvene deskripcije, kar pomeni vsa znana dognanja, ugotovitve in interpretacije. Pri tem smo temeljili na deduktivni metodi, metodi analize in sinteze. Pri celotni raziskavi smo uporabljali splošno raziskovalno metodo spoznavnega procesa. Ugotovitve analiz so nam služile kot osnova za oblikovanje modela, ki temelji na predstavljenih teoretičnih izhodiščih, v katerem smo proučevali slovenski sistem prevzemne politike in njegov vpliv zlorabe.

V raziskavi je bila uporabljena tudi deskriptivna statistika za opise, primerjave in analizo pojavov. Komparativna metoda je bila uporabljena za raziskovanje skupnih lastnosti pojavov glede na razlike v mednarodnem prostoru in razlike v pristopu.

Kompleksna analiza nam je pomagala pri ustvarjanju rdeče niti pri pisanju doktorske disertacije, uporabili smo jo pri konceptualizaciji predmeta preučevanja pri razvoju in spremljanju ter ugotavljanju razmerij posameznih konceptov.

V empiričnem delu raziskave je šlo predvsem za pravno-ekonomsko raziskavo, saj se je osredotočila na del politike, kjer vlada z zakonodajo vpliva na temeljne ekonomske subjekte podjetja, ki sodelujejo v prevzemni politiki. Posegi so bili analizirani na dveh ravneh, in sicer na makro in mikro ravni.

Na makro ravni smo na panel podatkih za države EU in nekaj pomembnih drugih držav poskušali ugotoviti, ali obstajajo zakonitosti, ki so univerzalne za vse države obravnavane tematike. Panel podatki bodo predstavljali agregirane podatke izbranih držav.

Na mikro ravni so bili uporabljeni podatki, zbrani z anketnim vprašalnikom. Vprašalnik za zbiranje podatkov je bil narejen in prilagojen strokovni javnosti.

Doktorska disertacija je razdeljena na osem vsebinskih sklopov, v katerih so bile uporabljene naslednje znanstvene metode:

- V prvem teoretičnem sklopu smo obravnavali področje združitve in prevzemov družb. Tako smo najprej opredelili definiciji za pojem združitve in nato še za pojem prevzemi. Nato smo v nadaljevanju predstavili še združitve z odkupom delnic in združitve z odkupom premoženja. Gre za tematiko, ki jo je bilo treba zajeti v posebnem poglavju, predvsem zaradi lažjega razumevanja možnih protipravnih ravnanj (tržnih manipulacij, zlorab notranjih informacij, izdaje poslovne skrivnosti, preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji in zlorab trgov finančnih inštrumentov) uprave in nadzornega sveta družbe.

- V drugem teoretičnem sklopu se disertacija nanaša na delniško družbo, predvsem na lastniško strukturo, načine upravljanja družbe (enotirni/dvotirni) in predstaviti razlike med navedenima načinoma. Prav tako smo v navedenem poglavju obravnavali odgovornost uprav in/ali nadzornega sveta delniške družbe, saj je razumevanje tega ključnega pomena pri izvajanju protipravnih ravnanj in možnih načinov sankcioniranja le-teh (bodisi po kazenski ali po prekrškovni plati). V praksi so pogosti primeri, ko posamezniki prenašajo občutljive informacije v smislu izdaje poslovne skrivnosti ali pa zlorabe notranje informacije konkurenčni družbi oziroma družbi, ki namerava opraviti prevzem. Zato se prevzemno družbo spravlja v manj konkurenčen položaj.

- V tretjem teoretičnem sklopu se raziskava nanaša na trg vrednostnih papirjev oziroma na manipulacije z vrednostnimi papirji. Tukaj je potrebno izpostaviti nedovoljena ravnanja ali zlorabe na trgu vrednostnih papirjev, ki pomenijo ravnanja, ki so v nasprotju z zakoni, ki urejajo delovanje trga vrednostnih papirjev. Posledica takšnih ravnanj pa je, da so vlagatelji postavljeni v neenakopraven položaj na trgu vrednostnih papirjev: bodisi zaradi poznavanja načina, kako se oblikujejo cene različnih finančnih inštrumentov bodisi zaradi tržne manipulacije, ki posledično lahko prinašajo korist tistim, ki se ukvarjajo s t. i. tržno manipulacijo. Posledično pa navedena dejanja lahko povzročijo škodo

drugim »poštenim« vlagateljem, ki nimajo dostopa do vseh informacij, s katerimi razpolagajo posamezni tržni manipulatorji. Navedeno poglavje je temeljno za razumevanje četrtega in petega sklopa.

- V četrtem teoretičnem sklopu smo v primerjalno pravno analizo zajeli še trgovanje na podlagi notranjih informacij. V navedenem poglavju smo izpostavili, da gre pri notranji informaciji za neobjavljeno, nerazkrito informacijo, informacijo natančne, cenovno občutljive narave, ki utegne imeti vpliv na sestavo in višino cene vrednostnega papirja, kar pa je lahko odločilnega pomena glede prevzema posamezne delniške družbe kot tudi odločilnega pomena za kazensko kot prekrškovno obravnavo. V navedenem poglavju poleg zakonodajne plati obravnavamo tudi področje insajdstva. Notranje informacije se lahko nanašajo na poslovne rezultate delniške družbe (finančno poročilo delniške družbe, ki še ni javno objavljeno), spremembo politike delniške družbe in lastniške strukture, predvidene načrtovane investicije v določene projekte, morebitne prevzeme ali predvidene združitve med dvema delniškima družbama ipd. V primeru zlorabe notranje informacije lahko zaradi vsega naštetega pride do slabšega in manj konkurenčnega položaja delniške družbe in posledično do spremembe njene poslovne politike.

- V petem teoretičnem sklopu se raziskava nanaša na obravnavanje poslovne skrivnosti. V navedenem poglavju smo tako zajeli predvsem vrste poslovnih skrivnosti in njihovo pravno ureditev, škodo iz naslova zlorabe ter pravno ureditev na ravni EU. Poleg vsega navedenega smo še zajeli prikaz zlorabe poslovne skrivnosti, do katerega lahko pride zloraba in nadaljnja uporaba poslovne skrivnosti posameznika, ki razpolaga z določeno poslovno skrivnostjo in nosi v sebi tržni element ter si tako poizkuša z uporabo takšne informacije zagotoviti boljši položaj pri svojem novem potencialnem delodajalcu.

- V šestem teoretičnem sklopu se raziskava nanaša na temeljno ureditev gospodarskih kaznivih dejanj in prekrškov. Gre za poglavje, v katerem obravnavamo pomen gospodarskega kazenskega prava in pomen gospodarskih prekrškov. Gre za poglavje, v katerem smo na eni strani zajeli gospodarsko kazensko pravo, gospodarska kazniva dejanja in njihovo pravno ureditev v slovenskem materialnem in procesnem kazenskem pravu. Po drugi strani pa smo zajeli še gospodarske prekrške, njihovo pravno ureditev v slovenskem pravu ter razmejitve med gospodarskimi prekrški in gospodarskimi kaznivimi dejanji ter razmejitve v načinu sankcioniranja. Navedeno poglavje pa je temelj za učinkovito delo in razumevanje sedmega poglavja, na katerem je tudi težišče doktorske naloge.

- V sedmem in osmem poglavju je težišče doktorske naloge. Tu se je raziskava nanašala na analizo izbranih členov (*preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji, izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti, zloraba notranje informacije ter zloraba trga finančnih instrumentov*) prekrškovnega in kazenskega prava in na učinkovitost slovenskih nadzornih organov na področju prevzemne politike. S pomočjo analize in sinteze smo najprej analizirali njene pomanjkljivosti kot tudi prednosti obravnavanih členov. Analizirali smo predvsem področno zakonodajo. V navedenem poglavju smo tako obdelali razmejitve glede zakonodaje, ki ureja protipravna ravnanja na področju

prevzemne politike. Želeli smo priti do novih spoznanj, predvsem kje in zakaj se opisani problemi pojavljajo. V navedeno poglavje smo umestili odgovornost pravnih oseb na področju prevzemne politike ter zakaj in kje gospodarski prekrški in gospodarska kazniva dejanja niso ustrezno umeščeni v naš pravni red. Tukaj smo analizirali vsak izbran člen posebej, tako po prekrškovni kot tudi po kaznovalni politiki. Želeli smo prikazati tudi nova spoznanja oz. ugotovitve, kateri so tisti zakonski znaki, ki se na področju prekrškov in kaznivih dejanj s področja prevzemov prekrivajo in ustvarjajo pravno negotovost na obravnavanem področju. Poleg tega smo v tem vsebinskem sklopu analizirali delo nadzornih institucij, vprašanje njihove nezadostne odzivnosti, podvajanja njihovega dela, prepočasnosti in vprašanja razmejitev pristojnosti in vprašanje, kaj povzroča, da so prekrškovni in/ali kazenski postopki nadzornih organov po trajanju predolgi ter pogosto tudi neučinkoviti. Želeli smo ugotoviti, ali prihaja do problemov zaradi zakonodaje ali zaradi učinkovitosti posameznih nadzornih organov, ki pa so lahko povezani tudi s strokovnim znanjem, pogoji dela, fluktuacijami kadrov ipd. Podali smo tudi predloge za preseganje tega in izboljšanje pravne varnosti na tem področju. Pri tem nam je v pomoč služila analitično-sintetična metoda in komparativne metode. Za celovit raziskovalni projekt pa smo s pomočjo **kvalitativnih** podatkov imeli osnovo za raziskovanje. Kvalitativna metodologija nam je pomagala razumeti pojave, lastnosti in odnose. Na podlagi pridobljenih ugotovitev kvalitativnega raziskovanja smo ugotovljene podatke uporabili pri sestavljanju vprašalnika, s katerim smo preverili hipoteze.

Pri **kvantitativnem** raziskovanju smo za preverjanje hipotez (H1, H2, H3 in H4) naredili anketno raziskavo.

Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz dveh delov, in sicer smo v prvem delu anketirance spraševali o njihovi zaposlitvi, izobrazbi, delovnih izkušnjah. V drugem delu pa smo zastavili trditve, ki so smo jih razvrstili v osem poglavij. Trditve so se nanašale na prevzemno zakonodajo. Za preverjanje hipoteze H1 so anketiranci v poglavju 1 izrazili svoja stališča o štirih trditvah, v katerih smo trdili, da so gospodarska kazniva dejanja in gospodarski prekrški ustrezno umeščeni v naš pravni red in da so zakonski znaki jasno in natančno določeni. Za preverjanje hipoteze H2 so anketiranci v poglavju od 2 do 6 izrazili svoja stališča o 26 trditvah, kjer nas je zanimalo, ali bi bilo potrebno opraviti razmejitve med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški s področja prevzemov po znesku in obliki ter z zakonom. Za preverjanje hipoteze H3 so anketiranci v poglavju 7 izrazili svoja stališča o štirih trditvah, kjer nas je zanimala predvsem učinkovitost pregona in sankcioniranja gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj. Za preverjanje hipoteze H4 so anketiranci v poglavju 8 do 11 izrazili svoja stališča o 34 trditvah, kjer nas je zanimalo predvsem, katere ukrepe bi bilo potrebno sprejeti, da bi bili učinkovitejši postopki organov odkrivanja in pregona na področju prevzemov. Pri tem smo v ospredje postavili predvsem, ali pogoji dela, izmenjava znanj in zvišanje nivoja strokovnosti vplivajo na reševanje gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj s področja prevzemov. Skupno smo tako postavili 68 trditev. Anketiranci so trditve v anketnem vprašalniku ocenjevali s 5-stopenjsko lestvico Likertovega tipa, kjer 1 in 2 pomenita njihovo nestrinjanje s

trditvami, 3 – se ne morejo odločiti, 4 in 5 – s trditvami se strinjajo. Vprašalnik je bil zaprtega tipa.

Vzorec – proučevana populacija je bila strokovna javnost, zaposleni v institucijah Policija/kriminalisti oddelka za gospodarski kriminal, Tožilstvo/Tožilci Oddelkov za gospodarski kriminal, Agencija za trg vrednostnih papirjev/prekrškovni inšpektorji, Banka Slovenije/prekrškovni inšpektorji, Agencija za varstvo konkurence/prekrškovni inšpektorji, ki se ukvarjajo z obravnavanim področjem raziskovanja znotraj posameznih služb. Ker gre v našem primeru za specifično tematiko in bi bili odgovori zaposlenih z različnimi funkcijami različni, so morale odgovore podati osebe, ki se s proučevano problematiko dejansko ukvarjajo. Vzorčenje je bilo naključno in stratificirano. Znotraj institucij, ki se ukvarjajo z obravnavano tematiko, smo v vsaki od teh institucij iz seznama oseb, ki smo ga predhodno dobili, podatke prenesli v Excel in s funkcijo »*Random*« izbrali 30 naključnih oseb/preiskovalcev¹ in si tako zagotovili reprezentativnost vzorca. Pričakovali smo okoli 80-odstotno stopnjo odziva, kar pomeni pričakovano velikost vzorca 120 enot. Anketiranje je bilo anonimno in je potekalo preko spletne strani, na kateri je bila nameščena spletna anketa po predhodnem soglasju, da lahko opravimo anketiranje z zaposlenimi.

Pridobljene podatke smo analizirali s pomočjo statističnih programov SPSS in Stata. Pri osnovni analizi podatkov smo uporabili frekvenčne porazdelitve in opisne statistike in jih tudi grafično predstavili. V analizi smo uporabili naslednjo metodologijo.

Metode – za preveritev prve hipoteze H1 smo uporabili najprej enostranski t test, kjer smo preverili našo osnovno domnevo na podatkih vprašanj pri poglavju 1. V nadaljevanju pa smo še uporabili regresijo, s pomočjo katere smo analizirali medsebojno odvisnost med različnimi spremenljivkami.

Trditvam, ki se nanašajo na hipotezi H2 in H3, smo priredili številске spremenljivke, katerih vrednosti smo merili na petstopenjski intervalni lestvici. S faktorsko analizo smo spremenljivke združili v manjše število faktorjev. Pri oblikovanju faktorjev smo upoštevali faktorje z lastno vrednostjo, večjo od 1, oziroma diagram lastnih vrednosti in Cronbahovo alfo, večjo od 0,6. Hipotezo smo sprejeli, če povprečna vrednost vseh faktorjev, ki se nanašajo na H2, ne bo večja od 2. Pri H2 smo s Studentovim t-testom za odvisna vzorca preverili tudi, ali bi udeleženci prekrške raje razmejili po znesku ali z zakonom. Na podoben način smo preverili tudi hipotezo H3.

Za preverjanje hipoteze H4 smo najprej naredili korelacijsko analizo in s tem preverili medsebojno povezanost neodvisnih spremenljivk oziroma multikolinearnost. Ker se je izkazalo, da ni multikolinearnosti, smo nadalje izvedli multiplo regresijo in s tem preverili vpliv neodvisnih spremenljivk, to so dimenzije, ki smo jih dobili na podlagi faktorske analize trditev iz točke 8 v vprašalniku na odvisno, to je učinkovitost reševanja problemov s področja gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju

¹ Gre za osebe ki se ukvarjajo znotraj posamezne institucije s preiskovanjem kaznivih dejanj ali prekrškov s področja prevzemov, kot so npr. inšpektorji, kriminalisti, tožilci ipd.

prevzemov, ki jo izračunamo z indikatorji, ki so predstavljeni v vprašalniku v poglavju 7. Vpliv bo potrjen, če bo beta koeficient vsaj ene neodvisne spremenljivke statistično značilen. Nato smo za vprašanja pri poglavjih 2–6, 7 in 8 oblikovali tri nabore faktorjev s pomočjo uporabe faktorjske analize. V zadnjem delu smo vse oblikovane spremenljivke in še nekatere osnovne podatke o vprašancih uporabili v regresijskih modelih za analizo dejavnikov, ki vplivajo na mnenje o ustreznosti slovenske zakonodaje na področju sankcioniranja in pregona gospodarskega kriminala. Za H4 smo primerjali tudi udeležencevo mnenje o učinkovitosti rešitev za zmanjšanje prekrškov z nevtralno vrednostjo 3. Izračunali pa smo tudi povezanost med nekaterimi smiselnimi ukrepi in učinkovitostjo institucije pri pregonu, odkrivanju in sankcioniranju gospodarskih prekrškov.

2 PREVZEMI IN ZDRUŽITVE

2.1 Opredelitev pojmov

Prezemne aktivnosti so proces z več kot stoletno tradicijo, ki ima nek razvojni potek ciklične narave ter nek osnovni modus operandi, po katerem se ravna globalni poslovni svet. Zaščitni znak aktivnosti, ki je postala prevladujoča v internacionalizaciji poslovanja podjetij ter sestavni del svetovne globalizacije in njenih procesov, je predvsem nedoslednost v uporabi pojmov. V tuji literaturi, predvsem v angleškem jeziku, kot navajata Andrew in Milledge (2006), se za poimenovanje združitvenih in prevzemnih aktivnosti uporabljajo termini, kot je »merger«, ter pojma »acquisition« in »takeover«. Razlike pri uporabi omenjenih izrazov so med različnimi avtorji velike. Poseben problem predstavlja prevajanje teh terminov v slovenski jezik. Po mnenju Lahovnika (2013) je za izraz »mergers« največkrat primeren prevod »združitev«. Težave po mnenju Repanška (2000) povzročata predvsem pojma »take-over« in »acquisition«, za katera se ponuja ista rešitev »prevzem«. Pšeničnik in drugi (2006) navajajo, da slovenski Zakon o prevzemih stvar nekoliko poenostavlja, saj dejansko obravnava le prevzeme z odkupom delnic, ne pa tudi možnosti prevzema z odkupom ciljnega podjetja.

Po mnenju Bertoncija (2005) in Sluge (2002) se uporabljajo številne druge izpeljanke teh pojmov, kot sta na primer »consolidation« ali »fusion«, ki še dodatno zapletejo razumevanje celotne aktivnosti in razumevanje razmerij med samimi izrazi. V slovenski strokovni literaturi se uporabljajo izrazi kot združitve, spojitve, pripojitve in prevzemi. Razlog za tako raznovrstno uporabo in nedoslednost teh izrazov lahko poiščemo v dejstvu, da so aktivnosti na tem področju dokaj sveže in da se je vedenje o njih prenašalo predvsem iz držav z večstoletno tradicijo, npr. iz Združene države Amerike in Velike Britanije, čeprav je tudi tam precej neenotnosti in nedoslednosti. Temu pritrdi tudi Kocbek (2002), ki poudari, da se v anglosaksonski literaturi uveljavljeni terminologiji »merges« in »acquisition« (v nadaljevanju: M&A) ne uporabljata dosledno niti v teoriji, kaj šele praksi. Iz tega lahko sklepamo, da uporaba pojmov ni podvržena neki urejeni shematski zasnovi, ki bi vsebovala univerzalno sprejete definicije, ampak kot v nadaljevanju še ugotavlja Kocbek (2002), vlada nedoslednost uporabe teh izrazov tudi med tujo strokovno javnostjo, dodaten problem pa predstavlja tudi prevajanje teh izrazov v slovenski jezik. Tekavc in Pučnik (2002) poudarjata, da se temeljna razlika med združitvijo in prevzemom pokaže v primeru tako imenovanega sovražnega prevzema, kajti sam proces izhaja iz uporabe moči ponudnika nasproti ciljni družbi, tako da v samem postopku ni pogajanj in usklajevanj interesov, združitev pa temelji na vsaj navidezni enakosti in na pogajanjih, kjer se poizkuša uskladiti interese vseh sodelujočih strani.

Tuji avtorji, kot so Bower (2001), Gaughan (2011) Weston in drugi (2001), navajajo, da je razlika med združitvijo in prevzemom v tem, da je združitev »merge« prostovoljno dejanje, prevzem »acquisition« pa skoraj vedno posledica neenakosti podjetij, kjer se enemu pridruži drugi. Tuji avtorji največkrat uporabljajo pojma »merge« in »acquisition«. Pri tem uporabljajo oba

ali pa le enega od navedenih pojmov. V Veliki Britaniji uporabljajo izraz »takeover« takrat, kadar gospodarska družba pridobi tolikšen sveženj delnic z glasovno pravico v drugi družbi, da ji omogoča preglasovanje delničarjev te družbe.

Po mnenju Lahovnika (2013) je osnovni problem pri uporabi omenjenih terminov predvsem mešanje pravnih in ekonomskih kriterijev razmejitve. Ekonomisti praviloma uporabljajo izraz »mergers« ali »acquisitions« in s tem mislijo na vse pravne oblike povezovanja družb. Pravniki pa ločijo prevzeme predvsem glede na število pravnih oseb, ki ostanejo po prevzemu. Podobno kot Lahovnik (2013) ugotavljajo tudi Tajnikar in drugi (2004), ki menijo, da do razlik pri terminologiji vseh omenjenih pojmov in definicij prihaja zaradi nedoslednosti pri prevajanju in rabi v slovenskem jeziku, ki ima za posledico mešanje ekonomskih in pravnih pojmov ter kriterijev. Ne glede na različno uporabo omenjenih terminov za investitorja ti predstavljajo iz ekonomskega vidika rast, razvoj in finančni prihodek, iz pravnega vidika statusno in formalno spremembo, iz vsebinskega vidika pa spremembe na področju organizacijske kulture. Zaključimo lahko, da je bistvena razlika med prevzemom in združitvijo v tem, da pri prevzemu kontrola v družbi pripade prevzemniku, pri združitvi pa vsi delničarji ali vsaj večina ohranijo status delničarja v novi družbi.

2.2 Prevzemi

Kocbek (2002, str. 4) v raziskovalnem projektu opredeljuje prevzeme družb kot pridobitev deleža delnic določene delniške družbe (prevzete družbe), ki pridobitelju (prevzemniku) zagotavlja zadosten delež glasovalnih pravic (kontrolni delež), da lahko z uresničevanjem upravljavskih upravičenj iz kontrolnega deleža delnic vpliva na poslovanje družbe in sprejemanje odločitev na skupščini delničarjev. Ta definicija ustreza tudi slovenskemu Zakonu o prevzemih iz leta 2007 (Zpre-1G), kjer pomeni kapitalski prevzem podjetja, ki zagotavlja upravljavski nadzor. Podobno kot Kocbek (2002) ugotavlja še Bertonec (2008), ki pravi, da prevzem definiramo kot pridobitev določenega deleža lastninskih pravic v prevzetem podjetju, ki pridobitelju (prevzemnemu podjetju) daje zadosten delež glasovnih pravic t. i. kontrolni delež, da lahko z uresničevanjem upravljavskih upravičenj iz kontrolnega deleža vpliva na poslovanje prevzetega podjetja. Medtem ko Bratina in Maček (2007) v preglednem znanstvenem članku ugotavljata, da je prevzem podjetja dejanje, ki naj bi prevzemnemu podjetju skrajšalo čas, ki bi ga sicer potrebovalo za osvojitve novih trgov, razvoj proizvodov, investiranje v kadre itd.

Pri pojmu prevzem je zelo enostavna formula, in sicer da podjetje B pripoji k podjetju A, kjer eno podjetje pripoji drugo, s tem pa običajno pripojeno podjetje preneha obstajati. Tretje podjetje A pripoji podjetje B, premoženje in dolg podjetja B se prenese na podjetje A, podjetje B preneha obstajati, dejavnost pa se prenese znotraj podjetja A ($A+B=A$). Goughan (2011) še ugotavlja, da poleg navedenega poznamo pripojitev z ohranitvijo ciljnega podjetja, pri tej obliki pa gre za pripojitev, kjer ciljno podjetje deluje naprej kot podrejeno hčerinsko podjetje prevzemnega podjetja. Ta oblika jim omogoči ohranitev pravne identitete in samostojnosti, tako da ciljno podjetje postane hčerinska družba prevzemnega podjetja.

Tajnikar (2000) pa še podrobneje deli oblike prevzemov na združitve, prevzeme z odkupom delnic in prevzeme z odkupom premoženja, ki jih zajemamo v nadaljevanju.

2.3 Združitve

Pri združitvi navajata Tajnikar (2000) in Goughan (2011), da gre za sporazum dveh ali več podjetij, da se združijo in ustanovijo novo podjetje (prejšnji dve prenehata obstajati). Pojem »merger« definira kot poslovno povezovanje dveh podjetij, pri katerem preživi le eno, drugo pa preneha obstajati. Poslovno povezovanje pa Kovač (2000) označuje s pojmom »consolidation«, kadar se dve ali več podjetij združijo v povsem novo podjetje.

Kovačič (2003) in Bešter (2003) prav tako ugotavljata, da pri združitvi podjetij nastane iz dveh ali več podjetij eno samo. Združitev mora biti izvedena po ustrezni statusni zakonodaji, potrjena z nadzornim svetom ter odobrena od delničarjev vpletenih podjetij. Znotraj kategorije združitev pa še ločimo pripojitve in spojitve. Prvo pomeni prenos celotnega premoženja in obveznosti na prevzemno družbo v zameno za delnice prevzemne družbe. Pri tem pa se ena družba (prevzeta družba) pripoji drugi in kot pravni subjekt ne obstaja več. Spojitev pa je oblika združitve, pri katerih se dve ali več delniških družb (prevzetih družb) združijo in nastane nova delniška družba (prevzemna družba). Bohinc in Balden (2008) menita, da gre pri spojitvah za enakovredne partnerje, ki v novo podjetje vneseta vsak svoje konkurenčne prednosti. Pride do prenosa celotnega premoženja in obveznosti obeh družb na novoustanovljeno družbo.

Tako lahko obstajata dve družbi A in B, ki se spojita v novo nastalo družbo C. Tako nastane nova družba. Za temeljno obliko spojitve pa je značilno, da iz dveh podjetij kot samostojnih pravnih oseb nastane novo, tretje podjetje ($A+B=C$), pri tem podjetji prenehata obstajati, vse njuno premoženje pa se prenese na novo ustanovljeno podjetje. Pri spojitvah, kot navajata Bohinc in Balden (2008), poznamo še t. i. Holdinški vrh, kjer je spojitev lahko izpeljana z ustanovitvijo novega podjetja C, ki v obliki holdinškega vrha nadzira obe prvotni podjetji (A in B), ki pa znotraj velikega holdinga delujeta kot samostojni pravni osebi. Ta spojitev je primerna, kadar se ne želi, da bi podjetji izginili in se pretvorili v podjetje C, ampak da bi bili lastniško koordinirani in da bi delovali kot enovito podjetje. Zadnja oblika spojitve, kot ugotavlja Tajnikar (2000), je v obliki zamenjave delnic, zanj pa je značilno da lastniki podjetja A in B med seboj zamenjajo delnice in na ta način dosežejo, da lastniki podjetja A in lastniki podjetja B nadzorujejo drug druge. Temu pa pravimo navzkrižno povezovanje. Tudi v tem primeru sta podjetji pravno samostojni.

2.3.1 Prevzemi z odkupom delnic

Najpogostejša oblika prevzemov je prevzem podjetja z odkupom delnic. Navedeno pomeni nakup zadostnega števila delnic z glasovno pravico, ki prevzemniku omogoča prevzem nadzora nad podjetjem. Po mnenju Ivanjka in drugih (2009) mora pri tej obliki prevzema prevzemnik dati neposredno ponudbo za odkup delnic delničarjem ciljnega podjetja in to ne glede na to, ali

gre za prijazen ali sovražen prevzem. Ponudba se objavi v sredstvih javnega obveščanja. Na osnovi te ponudbe se vsak delničar samostojno odloči, ali bo delnice prodal ali ne. Ivanjko in drugi (2009) še ugotavljajo, da je ključni del postopka ponudba za odkup t. i. »tender offer«, ki jo prevzemna družba naslovi na delničarje ciljne družbe. Sam prevzem se lahko opravi na primarnem ali sekundarnem trgu. Prevzem se opravi preko primarnega trga, kot ugotavlja Podgorelec (2009), le če so izdane nove delnice ali če pride do povečanja osnovnega kapitala in obstoječi delničarji ne izkoristijo prednostne pravice nakupa novih delnic. Preko sekundarnega trga se prevzem opravi tako, da prevzemnik odkupuje delnice od obstoječih delničarjev na borznem trgu ali mimo njega.

Kovačič (2003) navaja, da je ena izmed glavnih prednosti prevzemov z odkupom delnic, da prevzeto podjetje ohrani položaj neodvisnega podjetja. V praksi to pomeni ohranitev veljavnosti dolgoročnih pogodb s poslovnimi partnerji. Novi večinski lastnik podjetja prevzema odgovornost za poravnavo obveznosti ciljnega podjetja samo v višini, ki odraža odstotek lastništva v družbi. Ker prevzemniku za uspešnost vodenja družbe zadostuje že večinski delež, mu ni potrebno pridobiti vseh delnic (Bertoncelj in Kavčič 2009). Pri čemer pa opozarja še na problem zastojkarstva ali t. i. »free ride« manjšinskih delničarjev. Do tega pojava pride po mnenju Viherja (2009), ko lastnik vlaga nova sredstva in znanje v prevzeto podjetje, posledično ustvari tudi večji dobiček. Koristi od tega v povečanju vrednosti premoženja imajo vsi, tako tisti, ki so sodelovali aktivno pri tem dejanju, kot tudi ostali lastniki podjetja. Takšno sosledje dogodkov po mnenju Ivanjka in drugih (2009) dostikrat pripelje do združitve povzetega podjetja z večinskim lastnikom. Pomembno vlogo odigrajo manjšinski delničarji, ki preprečujejo dodaten zaslužek v primeru privolitve v združitve.

Ekonomsko gledano pridobi prevzemni delničar z odkupom delnic odločilno upravljavsko moč oz. postane delničar s svojim korporacijsko-pravnim upravičenjem. Navedeno pa mu omogoča, da lahko uvaja spremembe v zvezi s pravno osebo, ki jo lahko preoblikuje v drugo gospodarsko družbo ali pa jo pripoji oz. spoji z drugo družbo, tako da prevzeta gospodarska družba kot pravna oseba preneha, pri tem pa podjetje ne preneha, ampak se prenese v novo pravno osebo, kar pomeni, da prevzeta družba preneha brez postopka likvidacije. Do podobnega rezultata pride pri spojitvi »consolidation«, torej v primeru, ko obe oz. vse družbe, ki pri tem sodelujejo, prenehajo, pri čemer se podjetja vseh družb prenesejo v novoustanovljeno delniško družbo, ki jo v končni fazi kontrolira večinski lastnik.

2.3.2 Prevzem z odkupom premoženja

Černe (2005) ugotavlja, da prevzemnik pridobi nadzor nad drugim podjetjem z odkupom dela ali celote njegovega premoženja. Prevzemno podjetje kupuje del ali celotna sredstva ciljnega podjetja. Nakupi tovrstnih sredstev so po mnenju Pšeničnika (2003) redki, običajno so v likvidacijskih ali stečajnih postopkih ali javnih dražbah.

O tovrstnem prevzemu po mnenju Ferčiča (2003) in Sluge (2002) govorimo takrat, kadar prevzemno podjetje kupi sredstva ciljnega podjetja. Postopek prevzema z odkupom premoženja podjetja zahteva glasovanje delničarjev ciljnega podjetja. Pri takšnem načinu se podjetje v vlogi prevzemnika izogne problemu zastojkarstva, ki se lahko pojavi pri prevzemu z odkupom delnic. Ciljno podjetje po prodaji premoženja prevzemniku lahko ostane nespremenjeno, običajna praksa pa je, da po končanem prenosu lastništva preneha obstajati kot pravna oseba (Lahovnik 2013).

Z odkupom družbe ali dela družbe oz. nakupom premoženja se po mnenju Kocbeka in drugih (2007) pridobi kontrola nad tem podjetjem kot objektom. Možno je tudi, da se to podjetje organizira v okvirju samostojne gospodarske družbe kot vložek v novi gospodarski družbi, ki ga jasno upravljavsko obvladuje kupec premoženja kot vlagatelj in družbenik v novi gospodarski družbi. Kot ugotavlja Bertonec (2006), prevzem z odkupom premoženja zahteva pripravo številnih dokumentov za prenos lastništva nad posameznimi sredstvi in pridobitev potrebnih glasovnih soglasij. Čadež in Cvetko (2012) pa opozarjata na problem odgovornosti, in sicer predvsem zaradi zaščite upnikov, saj je treba upoštevati načelo specialne odgovornosti, da tisti, na katerega preide po pogodbi kakšna premoženjska celota ali posamezen njen del, odgovarja poleg dosedanjega imetnika in solidarno z njim za dolgove, ki se nanašajo na celoto oz. njen del, vendar le do vrednosti njenih aktiv. Pri prevzemniku z odkupom premoženja je postopek lahko različen za vsako posamezno postavko v bilanci premoženja, saj prevzemnik nase prevzema le pogodbeno dogovorjene in izrecno navedene obveznosti.

3 DELNIŠKA DRUŽBA

3.1 Lastniška struktura družbe

Domači in tuji avtorji imajo deljena mnenja glede zastopanja managerjev znotraj delniške družbe. Tako sta se razvila dva pola. Prvi pol, ki ga zagovarja Vindiš (2001), je ta, da bi morala uprava delniške družbe in ne nazadnje tudi nadzorni svet delniške družbe zasledovati zgolj in samo interese delničarjev, medtem ko se drugi pol, kot ugotavlja Sluga (2006), zavzema za to, da je potrebno poleg delničarjev zastopati tudi interese udeležencev, predvsem pa ima v mislih lokalno okolje in njeno prebivalstvo ter multiplikativne učinke na okolje, v katerem se nahaja posamezna delniška družba. Pri tem Samec (2001) navaja še problem nevtralnosti uprave pri prevzemu družbe v smislu, ali naj se prevzem otežuje ali olajšuje. Možnost uporabe obrambne strategije – preventivno ali kurativno – je zato, gledano iz druge perspektive, dolžnost nevtralnosti uprave pri prevzemu. Bratina in Podgorelec (2014) pa še dodajata, da morajo člani uprave pri vodenju poslov ravnati s skrbnostjo vestnega in poštenega gospodarstvenika in da so solidarno odgovorni družbi za škodo, ki nastane kot posledica njihovih kršitev.

Kocbek in drugi (2010) ugotavljajo, da je pred vsakim prevzemom treba zbrati temeljne podatke o podjetju, ki se ga namerava prevzeti. Med temeljne podatke Čadež in Cvetko (2012) navajata, da je treba zajeti predvsem podatke, kot so upravljavska in lastniška struktura družbe, finančni podatki, sklici skupščin.

Delniška družba je z gospodarskega vidika najpomembnejša različica gospodarskih družb. Delniška družba je v 168. čl. Zakona o gospodarskih družbah (ZGD-11) definirana kot kapitalska družba takšne vrste, ki ima osnovni kapital razdeljen na delnice. Je pravna oseba in kot takšna nosilka pravic in obveznosti ter lastnica celotnega premoženja družbe. Za obveznosti odgovarja družba sama z vsem svojim premoženjem. To po mnenju Dolenc (2010) pomeni, da delničarji za obveznosti družbe ne odgovarjajo, zato tudi pravimo, da je njihova udeležba v družbi »le« kapitalska.

Z vplačilom svojega vložka v delnice delničarji, kot ugotavljata Čadež in Cvetko (2012), poverijo svoj kapital v upravljanje delniški družbi. S tem pridobijo položaj člana delniške družbe ter tudi članske pravice in obveznosti do družbe. V praksi se po mnenju Lahovnika (2013) pogosto pojavljajo razumevanja, da so delničarji v ekonomskem smislu lastniki delniške družbe, saj vložijo v osnovni kapital družbe svoj delež (vložek), v pravnem pogledu pa niso lastniki delniške družbe, saj je lastnik tako vloženega premoženja delniška družba sama. Delničarji, ki so v osnovni kapital družbe vložili del svojega premoženja in v zameno pridobili delnice, pa iz tega naslova pridobijo zgolj članstvo v delniški družbi, ki jim zagotavlja določena korporacijsko pravna upravičenja – bodisi, da jih uresničujejo v razmerju do družbe in do ostalih delničarjev, ki so v družbi člansko udeleženi.

3.2 Načini upravljanja delniške družbe

Kocbek (2012) pravi, da ko družbo vodi zgolj ena oseba, ki je med drugim tudi lastnik družbe, ta odloča in izvaja vse sprejete naloge. Posledično to pomeni, da ne prihaja do nikakršnega usklajevanja. Kadar pa lastnik zaposli določeno število ljudi, prepusti izvedbo določenih opravil zaposlenim. Lastniku ostane tako zgolj še odločanje o poteku poslovanja in odločanje o poteku poslovnih funkcij. Tako Kocbek (2012) loči upravljalško² in izvedbeno³ funkcijo.

Kocbek in drugi (2010) navajajo, da ko začne podjetje povečevati število svojih zaposlenih, posledično privede do tega, da postane usklajevanje znotraj in zunaj družbe vedno bolj kompleksno in zahtevno. Z večanjem delniške družbe morajo lastniki prepustijo vodenje drugim osebam. Vodenje družbe, kot so predvsem poslovanje, organizacija, medsebojni odnosi ipd., je tako vsaj v tehničnem pomenu besede prepuščeno upravi družbe. Kocbek in drugi (2010) prav tako ugotavljajo, da lahko zaradi rasti družbe njeno delo razdelimo v različne sklope, in sicer na upravljanje, management in izvedbo. Avtorji imajo iz naslova upravljanja v mislih predvsem odločanje/usklajevanje glede lastništva družbe, iz naslova managementa pa vodenje družbe, in sicer predvsem v smislu t. i. nelastništva. Pri izvedbi dela znotraj družbe pa mislijo predvsem na operacionalizacijo sprejetih odločitev na ravni uprave družbe in srednjega managementa. Dolenc (2010) prav tako navaja, da funkcijo upravljanja, ki jo nosi lastnik, ta posledično zavaruje svoje interese, medtem ko management preko interesov lastnikov družbe prevzema ravnanja za doseg ciljev lastnikov družbe.

Plavšak (2000) navaja, da ko posamezna delniška družba širi svojo dejavnost bodisi na domače bodisi na tuje trge, prihaja do vedno večjega pomena managementa znotraj delniške družbe. Po drugi strani pa Dolenc (2010) prav tako ugotavlja, da s tem ko se večja razpršenost lastnikov znotraj delniške družbe, postaja tudi vedno bolj pomembno vprašanje o odnosu oziroma razmerju med delničarji in ne nazadnje tudi managementu družbe, predvsem v smislu upravljanja podjetja in posledično interesov lastnikov. Tako je bilo treba razmejiti lastništvo in upravljanje delniške družbe, saj ni bilo več možno, da zgolj ena oseba opravlja obe funkciji, temveč skupek več lastnikov, predvsem tistih, ki so imeli v družbi svoj kapital v obliki vrednostnih papirjev (Kocbek in drugi 2010). Peklar in drugi (2003) to poimenujejo razpršeno lastništvo. S tem je bila po mnenju Kocbeka in drugih (2010) izpostavljena predvsem delitev med poslovodstvom in lastnino.

Glede upravljanja delniške družbe, kot navajajo Peklar in drugi (2003), obstajata dva modela delniških družb. Pravimo jima tudi modelska pogleda ali teoretična sistema oziroma modela upravljanja delniške družbe. Oba se pojavljata pod več poimenovanji. Peklar in drugi (2003) jima pravijo »notranji« model (angl. insider

² Ko o svoji lastnini s svojo lastnino dela sam, je njegova učinkovitost izkazana z njegovim delom. S tem ko delo prepusti drugim, pa odločanje prepusti upravi družbe in posledično odloča o usodi managementa. Takemu načinu vodenja pravimo upravljanje. Lahko rečemo, da je upravljanje odločanje o lastnini, ki poteka bodisi preko dela lastnika bodisi preko managementa oziroma posrednikov, ki imajo pooblastilo lastnika za vodenje družbe.

³ Izvedbena funkcija je opredeljena kot funkcija, ki izvršuje politiko in cilje upravljanja.

model) in »zunanj« model (angl. outsider model) upravljanja. Notranji model se je razvil predvsem v Nemčiji ter drugih delih kontinentalne Evrope. Prvi model je veliko bolj znan kot dvotirni sistem upravljanja delniške družbe, pogosto pa ga tudi poimenujejo kot nemški model, medtem ko se je drugi model razvil predvsem v Veliki Britaniji in ZDA. Za slednji model je značilno predvsem to, da gre za enotirni sistem vodenja delniške družbe oziroma mu pravijo tudi anglo-ameriški sistem.

V slovenskem pravnem redu poznamo tudi delitev med enotirnim in dvotirnim sistemom vodenja delniške družbe. Tako imamo v 183. členu ZGD-11 prav tako opredeljeno, da mora biti v statutu družbe opredeljeno, ali bo sistem upravljanja delniške družbe enotirni ali dvotirni.

3.2.1 Enotirni sistem

Kot ugotavljajo Jovanovič in drugi (2011), je bilo potrebno v anglo-ameriškem svetu delniške družbe za delovanje priskrbeti lastna finančna sredstva za nemoteno delovanje družb. Na podlagi navedenega so si lastniki takšnih družb želeli biti aktivni pri vodenju družbe. Po drugi strani pa Zajc (2004) navaja, da so si zaradi navedenega v enotirnih družbah oblikovali t. i. upravljalne organe, bolj znane kot usmerjevalni oziroma upravni odbori. Slednji organi po mnenju Pučka (2007) planirajo, odločajo in kontrolirajo celotno poslovanje družbe. Pučko (2007) prav tako navaja, da upravni organ za takšno vodenje družbe določi glavnega akterja, čigar naloga je funkcija upravljanja in nadzora. Pri tem pa moramo vedeti, da je upravni odbor praktično edini organ, ki skrbi za upravljanje družbe, ne nazadnje pa prav tako skrbi za večje število funkcij, zaradi česar je posledično funkcija nadzora lahko nekoliko bolj šibka.

Jovanovič in Strojina (2008) se pridružujeta ugotovitvam Pučka (2007) v delu, ki pravi, da je v enotirnih družbah praktično edini organ upravni odbor, ki upravlja družbo poleg skupščine delničarjev. Iz česar navedeni avtorji poimenujejo takšno vrsto družbe kot enotirna družba. Jovanovič in Strojina (2007) ugotavljata, da so posamezne pristojnosti upravnega odbora v večini primerov opredeljene v zakonodaji. Odločitve, ki so v domeni upravnega odbora, se oblikujejo v prenos pristojnosti na izvršne direktorje. Kadar je hkrati predsednik upravnega odbora in glavni direktor podjetja ista oseba, se po mnenju Pučka (2007) pojavi resno vprašanje, če ostaja vloga upravnega odbora še vedno kot vloga upravljanja ali prevzema prevladujočo vlogo znotraj uprave podjetja. Prav tako je treba izpostaviti, da v enotirnih sistemih pri upravljanju podjetja soudeležbo delavcev glede upravljanja enotirnih družb ne poznajo, kljub zapisanemu pa v praksi obstajajo izjeme. Predvsem zaradi organizacijske strukture znotraj enotirnih sistemov lahko prihaja do konflikta interesov, in sicer predvsem med lastniki in direktorji družb, saj izvršni direktorji praviloma niso veliki lastniki podjetja.

Enotirni sistem je, kot ugotavlja Podgorelec (2012), nastal na osnovi nam bolj znanih klasičnih ekonomskih predpostavk. Enotirne sisteme vodijo neposredno in/ali posredno lastniki preko predstavnikov, ki so jih izbrali. Čeprav v enotirnih sistemih prevzemajo celotno odgovornost lastniki podjetij, ki imajo v podjetju tudi popolno oblast, je razumljivo tudi dejstvo, da celotni dobiček, ki ga ustvarijo v času poslovanja, pripada zgolj in izključno samo lastnikom. Pri tem se je treba

zavedati, da drugi udeleženci nase ne prevzemajo praktično nobenega tveganja, predvsem v smislu povzročene izgube. Pripada jim zgolj plačilo za opravljeno delo v skladu s sklenjeno pogodbo, niso pa upravičeni do nikakršne soudeležbe pri morebitnem ustvarjenem dobičku. Tako lahko rečemo, da so lastniki v obravnavanem modelu po mnenju Pučka (2007) edina upravičena interesna skupina, ki ji pripada zaslužen profit. Podgorelec (2012) pa še navaja, da je takšen način razmišljanja znotraj enotirnih sistemov prisoten praktično skozi celotno 20. stoletje. Pri tem pa še dodaja, da je v 21. stoletju takšna miselnost nekoliko zastarela, saj je uspešnost posameznega podjetja in posledično ustvarjanje profita odvisna od njenih vseh članov, ki so vključeni v proces dela in ne zgolj od ene osebe.

Jovanovič in drugi (2011) prav tako navajajo, da upravni odbor znotraj enotirnih sistemov istočasno izvaja tudi nalogo nadzornega sveta in omogoča določene ravnalne odločitve. Izvršni direktorji znotraj enotirnih sistemov, ki delujejo znotraj upravnega odbora, so hkrati tudi nosilci t. i. ravnalne funkcije, obenem pa skrbijo tudi za nadzor nad ravnanjem podjetja, saj imajo tudi funkcijo upravnega odbora. Zunanji člani upravnega odbora pa imajo bistveno bolj jasno razmerje do lastnikov, saj jih v upravni odbor volijo lastniki. Ko notranji člani poskušajo zasesti upravne odbore, pa se pojavljajo različna razmerja med lastniki podjetij na eni strani in na drugi strani samega upravnega organa, ki naj bi jih v njihovi vlogi tudi nadzoroval. Tako lahko rečemo, da se pojavljata dva različna odnosa oziroma razmerja. Vodenje enotirnih sistemov bi moralo zagotavljati in razvijati interese lastnikov. Pri tem pa lahko pride do potencialne izgube, ko govorimo o učinkovitosti, ker managerji, ki so hkrati tudi člani upravnega odbora, lahko odnose med lastniki podjetja spremenijo na takšen način, da se postavijo interesi lastnikov v ozadje.

Enotirni sistem upravljanja je upravljanje z direktorskim odborom, kjer ni nadzornega sveta, kar pomeni, da se interesi delničarjev ne uveljavljajo z večino v nadzornem svetu. V Odboru direktorjev je vse več neodvisnih zunanjih direktorjev, ki jih v dvotirnem sistemu ne poznajo. Neodvisni direktorji v korporacijah določijo po mnenju Jovanoviča in drugih (2011) sestav komitejev za določena področja, npr. notranja finančna revizija, imenovanje odbora direktorjev itd.

Kralj in Markič (2003) ugotavljata, da enotirnemu sistemu pogosto očitajo, da lahko uprava izkorišča računovodske metode in s tem zavaja delničarje pri izkazovanju dejanske vrednosti družbe. Nadzorni svet naj bi po mnenju Podgorelca (2010) pri dvotirnem sistemu tako ravnanje preprečeval. Vodenje gospodarskih družb enotirnega sistema terja večjo osebno odgovornost direktorjev po doseganju uspešnega poslovanja, saj tako vodenje nima nadzornega sveta.

Ko zakonodaja določene države omogoča oziroma dovoljuje, da je predsednik upravnega odbora obenem tudi predstavnik najvišjega managementa znotraj podjetja, se po mnenju Selinška (2006) posledično povečuje tudi nevarnost, da se lahko zaupno razmerje med managerji in lastniki spreobrne v nekaj drugega. Takšna odstopanja se lahko še povečujejo takrat, kadar je managementu tudi dovoljeno, da organizirano zbirajo različna pooblastila v smislu odločanja v

imenu lastnikov na skupščinah delničarjev.

Da bi se izognili kakršnim koli deformacijam iz naslova zaupniških odnosov med managementom in upravnim odborom, pa so izoblikovane tudi ustrezne pristojnosti, ki jih v enotirnih sistemih ima upravni odbor (Jovanovič in Strojín 2008). Slednji ima podobno kot v dvotirnih sistemih (nadzorni svet) možnost imenovanja, odpoklica in nadziranja managementa preko nadzora učinkovitosti poslovanja, prav tako pa ima pristojnosti odborovsko odločati o različnih strateških vprašanjih. Tako je odločanje iz naslova tekočega poslovanja prepuščeno izvršnim direktorjem. S tem je po mnenju Pučka (2007) oblikovano ustrezno varovalo, ki preprečuje, da bi bilo managementu prepuščeno odločanje o različnih strateških zadevah, ki bi lahko bila v nasprotju z interesi lastnikov. Podgorelec (2010) pa še dodaja, da z omogočanjem prepleta upravljanja in ravnanja v upravnem odboru obstaja večja verjetnost, da bi managerji sprejemali takšne odločitve, ki bi lahko škodovale lastnikom.

Primeri enotirnih družb in njihov način upravljanja so bili po mnenju Jovanoviča in drugih (2011) razviti predvsem za delniške družbe, kot so:

- delniške družbe, čigar lastništvo je razpršeno na večje število lastnikov,
- delniške družbe, ki pri svojem poslovanju poslujejo v prostoru, kjer je močno prisoten in razvit kapitalski trg,
- delniške družbe, ki poslujejo v okoljih ki imajo dodobra razvito pravno področje in ne nazadnje tudi učinkovito okolje, s poudarkom na zaščiti malih delničarjev oziroma manjšinskih delničarjev,
- delniške družbe, kjer se država ne vpleta v poslovanje družbe oziroma se vplete zgolj v primerih, ko se ne spoštuje zakonodaje,
- delniške družbe, ki se ne bojijo konkurence, temveč je ta celo zaželena,
- delniške družbe z močno neodvisnim upravnim odborom, kateremu si uspe izboriti ustrezen neodvisen položaj glede na odnose z lastniki in tudi v odnosu do drugih soudeležencev oziroma drugih interesnih skupin znotraj podjetja.

Maček (2009) navaja, da je treba izpostaviti, da se lahko doseže učinkovitost ob pogojih, da imamo ustrezno usposobljen in neodvisen kader, predvsem člane upravnega odbora. Slednji morajo imeti ustrezne sposobnosti, kadar je potrebno prevzeti odgovornosti oziroma pristojnosti iz naslova nadziranja in tudi usmerjanja. Na tak način se lahko doseže ustrezno ravnovesje, ko govorimo o odnosih med lastniki in drugimi interesnimi skupinami znotraj enotirnega sistema.

3.2.2 Dvotirni sistem

Po mnenju Preliča (2003) so nemška podjetja ob koncu fevdalizma imela veliko večino svojih sredstev zemljiški gospodje in banke. Pri tem so ustrezne dovolilnice iz naslova možnosti za poslovanje posamezni podjetniki prejeli od zemljiških gospodov, banke pa so jim omogočale pridobitev ustrezne višine denarnih sredstev za poslovanje. Žnidaršič (2006) ugotavlja, da tako zemljiška gospoda kot tudi banke niso imeli, niti izkazovali nobene potrebe po upravljanju poslovanja, na podlagi česar se je razvil t .i. nadzorni svet, ki je imel in še vedno

ima nalogo, da skrbi za nadzor nad poslovanjem. Prelič (2003) pa še dodaja, da nadzorni svet ne skrbi samo za uspešnost poslovanja, temveč tudi za kopico drugih zadev, zaradi česar je nadzor sam po sebi toliko bolj zahteven. Rozman (2003) prav tako dodaja, da nadzorni svet prepušča upravi družbe, da upravlja oziroma vodi poslovanje. Slednje pa odgovarja nadzornemu svetu. Iz navedenega je razvidno, da se delo znotraj dvotirnega sistema deli na nadzorni svet in na upravo. Zato tudi poimenujemo takšen način dela kot dvotirni sistem.

Dvotirni sistem upravljanja (nemški pravni red) poudarja razliko med delničarji oziroma lastniki kapitala in upravo, ki vodi poslovanje družbe (Čadež in Cvetko 2012). Med lastniki kapitala in upravo je nadzorni svet, ki povezuje delničarje z upravo in razrešuje njune nasprotujoče si interese. Poleg skupščine delničarjev, nadzornega sveta in uprave so v dvotirnem sistemu tudi predstavniki delavcev v organih družbe.

V dvotirnem sistemu nadzorni svet izvaja nadzor nad upravo in poslovanjem družbe. Jovanovič in drugi (2011) pa ugotavljajo, da tega organa enotirni sistem nima. Nadzor poslovanja, ki ga opravlja nadzorni svet, je dejansko nadzor nad delom uprave. Osnove za uspešno nadziranje uprave, kot pravita Čadež in Cvetko (2012), pa so ustrezna poročila (npr. o načrtovani poslovni politiki, donosnosti družbe ipd.), ki jih mora pripravljati uprava, in strokovna usposobljenost članov nadzornega sveta za razumevanje poslovanja strokovnih poročil uprave.

V Zakonu o gospodarskih družbah (ZGD-11) so jasno opredeljene naloge nadzornega sveta. Tako je v 268. čl. ZGD-11 jasno opredeljeno, da člane uprave in predsednika uprave znotraj delniške družbe imenuje nadzorni svet. S tem se postavlja tudi jasna ločnica med managementom in nadzornim svetom, kadar govorimo o prenašanju posameznih odgovornosti do dela. V navedenem členu je tudi opredeljeno, da nadzorni svet lahko odpokliče člane uprave ali predsednika uprave, in sicer kadar je prišlo do hujših kršitev obveznosti, če ni sposoben voditi poslov, če mu skupščina izreče nezaupnico ali zaradi drugih ekonomskih razlogov. Tako lahko vidimo, da je znotraj delniške družbe najvišji in hkrati tudi najpomembnejši organ uprava. Ivanjko in drugi (2009) pa navajajo, da lahko v nadzornih svetih poleg predstavnikov lastništva kapitala najdemo tudi predstavnike zaposlenih, in sicer predvsem v večjih delniških družbah. Slednji se pojavljajo le v primerih, če so v sistem upravljanja zajeti tudi zaposleni. Ivanjko in drugi (2009) prav tako ugotavljajo, da lastniki delniške družbe imenujejo predstavnike, ki bodo znotraj nadzornega sveta zagovarjali interese lastnikov. Pri tem pa so izjema predstavniki zaposlenih, medtem ko Pučko (2007) opozarja, da lahko pride do navzkrižja interesov med predstavniki zaposlenih znotraj nadzornega sveta in managementom oziroma upravo delniške družbe. Slednja je še posebej kompleksen pojav, kadar se management družbe zavzema za zmanjševanje števila zaposlenih.

Nadzorni svet, kot pravi Kocbek (2012), ima zakonsko podlago, da imenuje člane uprave znotraj enotirnega oziroma dvotirnega sistema. Naloga nadzornega sveta je poleg imenovanja članov uprave tudi, da ima v skladu z zakonom (ZGD-11) pravico oziroma dolžnost, da odpokliče člane uprave v primeru njihovih kršitev. Tako lahko rečemo, da nadzorni svet skrbi za

uspešnost poslovanja delniške družbe. Jakulin (2007) pa navaja, da s tem ko lastniki imenujejo posameznike v nadzorne sveta delniške družbe in posledično postavijo tudi svojo upravo oziroma management, pričakujejo da bo le-ta deloval in zastopal interese lastnikov. Čadež in Cvetka (2012) pa še dodajata, da imamo na eni strani razmerja med lastniki delniških družb in imenovanim managementom ter na drugi strani razmerja med zaposlenimi in predstavniki zaposlenih znotraj nadzornega sveta (čigar naloga je zagovarjanje interesov delavcev) ter managementom delniške družbe. Jovanovič in drugi (2011) pa ugotavljajo, da s tem ko se omogoča zaposlenim vključevanje v upravljanje, se posledično tudi omogoča razvoj sodelovanja delniške družbe, kadar gre za odločanje o pomembnih vprašanjih. S tem se ustvarja tudi določeno ravnovesje med lastnikom in potrebami zaposlenih.

Skupščina delniške družbe je po mnenju Kocbeka in drugih (2007) najvišji organ delniške družbe, na kateri delničarji uresničujejo svoje pravice v zadevah družbe. Skupščina je organ, preko katerega se oblikuje in izraža volja delničarjev (lastnikov), tako da ta postane volja delniške družbe (Bertoncelj 2006). Skupščina odloča o temeljnih vprašanjih družbe, ki se ne nanašajo na vprašanje rednega poslovanja in vsakodnevnega vodenja tekočih poslov, temveč na razvojna in določena organizacijsko-statusna vprašanja, povezana s strukturo in delovanjem delniške družbe.

3.2.3 Podobnosti in razlike med enotirnim in dvotirnim sistemom vodenja

Pomembna razlika med enotirnim in dvotirnim sistemom upravljanja je po mnenju Jovanoviča in drugih (2011) v oblikovanju nadzornega sveta, ki od lastnikov prevzema funkcijo pri imenovanju, nadzoru in odpoklicu poslovodnega organa. Razlike med enotirnim in dvotirnim sistemom upravljanja so posledica razvoja trgov kapitala, lastniške strukture in vrednot (Podgorelec 2010).

Tabela 1: Slabosti in prednosti dvotirne uprave

SLABOSTI	PREDNOSTI
Nadzorni svet večinoma nastopa kot svet svetovalcev in ne kot nadzornikov poslovanja.	Jasno določene pristojnosti in obveznosti uprave (ločnica med upravo in nadzornim svetom jasno opredeljuje naloge obeh organov in dopušča nadzornemu svetu boljši vpogled nad vodenjem uprave).
Nadzorni svet pogosto ne prejema vseh potrebnih informacij, kar je posledica nerednega zasedanja z upravo.	Manjše število članov dvotirnega sistema omogoča hitrejše sprejemanje odločitev (ravno tako manjše število kljubuje togosti večjega števila članov nadzornega sistema).
Raznolika sestava delničarjev v nadzornem svetu zavira proces odločanja in odzivanja družbe na razmere trga.	Omogoča »netradicionalnim« kandidatom, da se povzpnejo na mesta direktorjev. Takšni direktorji navadno zagotavljajo preseganje klasičnih sporov med direktorji (gre za izpostavljanje kandidatov z ustreznim »korporativno-strokovnim« znanjem v nasprotju s kandidati, ki imajo strokovno izobrazbo iz elitnih šol in premorejo poslovne zveze).

Formalnost (problem poročanja direktorjev nadzornemu svetu).	Predstavlja dobro javno podobo družbe, kar zagotavlja lažje pridobivanje tujega kapitala (javnost zaznava pomen nadzora, ki ga izvaja nadzorni svet nad delovanjem uprave, in tako je zaupanje mogočih vlagateljev večje).
--	--

Vir: Prirejeno po (Podgorelec, 2010).

Navedenim slabostim lahko oporekamo s tem, da je uprava dolžna poročati nadzornemu svetu informacije o poteku poslovanja, tako kot je nadzorni svet dolžen nadzirati poslovanje uprave. Uprava mora z vodenjem poslovanja družbe uresničevati interese družbe, delničarjev, vlagateljev in zaposlenih. Nadzorni svet pa je poseben oziroma vmesni organ med upravo in skupščino, ki nadzoruje vodenje poslovanja uprave in tako zagotavlja, da uprava uresničuje navedene interese.

Kocbek in drugi (2010) menijo, da nedvomno obstajajo bistvene razlike med obema sistemoma, vendar pa se oba sistema ukvarjata s problemi, kot so:

- učinkovita sestava upravnega odbora oziroma nadzornega sveta,
- velikost upravnega odbora oziroma nadzornega sveta ter vpliv na učinkovitost,
- vodenje upravnega odbora oziroma nadzornega sveta,
- priprava in sprejetje strategije podjetja,
- ocenjevanje in samoocenjevanje dela upravnega odbora oziroma nadzornega sveta,
- odnosi z investitorji in finančnim komuniciranjem podjetij,
- notranji in zunanji nadzor ter obvladovanje tveganj.

Na podlagi primerjave med enotirnim in dvotirnim sistemom upravljanja delniške družbe smo prišli do ugotovitve, da sta oba sistema podobna, kadar gre za obravnavanje enakih vprašanj.

3.3 Odgovornost uprave in nadzornega sveta

Tako uprava kot nadzorni svet delniške družbe morata pri svojem delu izkazovati lojalnost do družbe. To pomeni, da morajo delniški družbi izkazovati lojalnost in zvestobo v smislu, da delujejo na način, da pred svoje interese postavljajo interese družbe. V prvem odstavku 263. čl. ZGD-11 je izrecno določeno, da morajo člani organov vodenja ali nadzora ravnati v dobro družbe, zato ima dolžnost zvestobe družbe v našem pravu neposredno zakonsko podlago. Poseben izraz dolžnost zvestobe sta prepoved konkurence in dolžnost varovanja poslovne skrivnosti, ki sta pri nas z zakonom še posebej urejena (39-42. čl. ZGD-11), kakor tudi prepoved trgovanja na podlagi notranjih informacij iz 382. čl. ZTFI-E.

Dolžnost zvestobe ima sicer dve dimenziji, ki pa se deloma medsebojno prikrivata. Prva je prepoved pridobivanja posebnih koristi: član uprave, nadzornega sveta ali upravnega odbora ter izvršni direktorji ne smejo izrabljati svoje funkcije za doseg lastnih koristi ali koristi kogarkoli drugega, katerega

interesi so lahko v nasprotju z interesi družbe. Tipični primeri so izraba poslovnih priložnosti družbe, prejemanje podkupnine in pa že omenjena oblika zlorabe trga finančnih instrumentov (trgovanje na podlagi notranjih informacij, izdaja poslovne skrivnosti, tržnih manipulacij ipd.).

Druga dimenzija dolžnosti zvestobe pa se nanaša na preprečevanje in obvladovanje konfliktov interesov, v katerem se lahko znajde član posloводства ali organov nadzora. Pri tem pa velja za izhodišče, da imajo v primeru takšnega konflikta interesi družbe v vseh ozirnih prednost pred lastnimi interesi. V ZGD-11 so temu že od prej namenjene določbe o prenosu zastopništva pooblastila na nadzorni svet oziroma na njegovega predsednika, če gre za pravno razmerje med družbo in člani uprave (283. čl. ZGD-11), določbe o odobritvi posojila (261. čl. ZGD-11) ter prepoved konkurence (41. čl. ZGD-11).

Člani organov vodenja ali nadzora, ki prekršijo svoje dolžnosti, so za taka ravnanja odgovorni (263. čl. ZGD-11). V pravu ločimo kazensko odgovornost, odgovornost za prekrške ter odškodninsko odgovornost oziroma civilno odgovornost. V zadnjih letih je vse bolj aktualna civilna odgovornost, saj število vloženih odškodninskih tožb skokovito narašča. K temu so veliko prispevali tudi gospodarska kriza in z njo povezani slabši poslovni rezultati, v številnih primerih celo stečajni podjetij. V takih primerih oškodovani iščejo odgovorne za povzročeno škodo. Tako lahko skupščina, in to še preden se odloči, ali bo zahtevala odškodninsko odgovornost, pred tem izvede posebno revizijo domnevno spornih poslov. Na podlagi ugotovitev revizije se skupščina pogosto tudi odloči o uveljavljanju odškodninskih zahtevkov, praviloma proti bivšim članom uprave, nadzornega sveta ali upravnega odbora.

Nedvomno je posebna revizija v funkcionalni zvezi z uveljavljanjem odškodninskih zahtevkov, vendar pa pot do odgovornosti ni tako enostavna. Čeprav je v družbi zaradi ravnanja članov organov vodenja in nadzora nastala škoda, to še ne pomeni, da so zanje odgovorni. Odgovornost po ZGD-11 ni zamišljena kot odgovornost za uspeh, ampak kot odgovornost zaradi kršitve dolžnosti. Odškodninska odgovornost članov vodenja ali nadzora ni objektivna, kot to trdi del naše pravne teorije, ampak je krivdna odgovornost, je popolnoma pravilno poudarilo tudi naše vrhovno sodišče v zadevi Opr. št. II Ips 111/2003 z dne 3. 7. 2003.

Odgovornosti članov organov vodenja, nadzora delniške družbe, upravnega odbora in izvršnih direktorjev je posebej urejena v ZGD-11 v 263. členu. V prvem odstavku 263. člena ZGD-11 so opredeljena dolžna ravnanja, ki jih v pravno-teoretičnem smislu lahko razdelimo na dolžnost skrbnega ravnanja in dolžnost zvestobe oziroma lojalnosti. V drugem odstavku istega člena je kot odškodninska odgovornost članov organov vodenja in nadzora opredeljena kot notranja odgovornost, to je kot odgovornost nasproti družbi, hkrati je vzpostavljena lastna pravna podlaga odškodninskim zahtevkom. Tretji odstavek istega člena se ukvarja z razlogi za izključitev odškodninske odgovornosti in določa pogoje, pod katerimi se lahko družba odreče zahtevku oziroma ga pobota (ali se v zvezi z njim poravna). V četrtem odstavku 263. člena ZGD-11 pa je določeno, da lahko odškodninski zahtevek, ki ga ima družba, uveljavlja tudi upniki družbe, če jih družba ne more poplačati.

Navedeni pravni režim se načeloma uporablja za vse primere kršitev dolžnosti članov organov vodenja ali nadzora, če zaradi njih nastane škoda. V določenih primerih pa ZGD-1I od te splošne ureditve odstopa in uveljavlja nekatera pravila. Najpomembnejši takšni primeri so odgovornost zaradi vpliva tretjih (264. čl), koncernska odgovornost (543., 544., 547., 548. in 1. ods. 559. čl.) in odgovornost članov organov vodenja ali nadzora prevzete ali prenosne družbe v postopkih materialnih statusnih preoblikovanj (594. čl.). Posebne ureditve izpodrivajo splošni pravni režimi predvsem na tak način, da prebijajo pravilo o odškodninskih odgovornostih kot notranjih odgovornostih ali pa izključujejo uporabo siceršnjih izključitvenih razlogov.

4 VREDNOSTNI PAPIRJI

4.1 Trg vrednostnih papirjev

Trg vrednostnih papirjev je, kot navaja Plavšak (2003), pomemben del trga kapitala in s tem finančnega sistema, katerega delovanje zagotavlja izdajateljem (na primer gospodarskim subjektom) pomemben finančni vir, ki je alternativa finančnim virom v obliki bančnih kreditov. Po drugi strani pa so iz zornega kota investitorjev naložbe v vrednostne papirje pomembna oblika naložb, ki so alternativa naložbam v bančne denarne depozite. Trg vrednostnih papirjev in trg denarja sta kot segmenta trga kapitala pomemben del finančnega sistema, čigar naloga je (zgoščeno in poenostavljeno povedano) zbiranje prihrankov, v nadaljevanju pa investiranje v gospodarski razvoj. Delovanje trga kapitala je tako pomemben (makro)ekonomski interes vsake posamezne države, zaradi česar je interes vsake države zagotavljanje trdnosti oziroma stabilnosti in zanesljivosti delovanja trga vrednostnih papirjev ter zaupanje investitorjev v take trge. Podobno kot Plavšak (2003) ugotavlja tudi Sluga (2003), ki pravi, da je trg vrednostnih papirjev sestavni del finančnega trga, preko katerega se finančni prihranki prenašajo s suficitnih na deficitne celice v gospodarstvu. Kadar so izdajatelji finančnih instrumentov neposredni porabniki finančnih sredstev (podjetja), govorimo o direktnih financah, kadar pa so izdajatelji finančni posredniki (banke, skladi), ki tako zbrana finančna sredstva posredujejo naprej, govorimo o indirektnih financah.

Sluga (2002) ugotavlja, da trg vrednostnih papirjev predstavlja drugi segment finančnega trga in se od denarnega trga razlikuje po tem, da na njem investitorji nalagajo sredstva v dolgoročne naložbe oziroma finančne oblike z zapadlostjo, ki je daljša od enega leta. Trgi kapitala po mnenju Veselinoviča (2000) predstavljajo alternativo investiranju v nepremičnine in zlato. Na slovenskem trgu kapitala se, kot navaja Hrenova (2003), trguje z dolgoročnimi vrednostnimi papirji, ki jih delimo na lastniške in dolžniške, glede na možnost organiziranega trgovanja pa na serijske (delnice podjetij in finančnih institucij, obveznice podjetij, bank, države ...) in neserijske (potrdila o vlogi bank in investicijski kuponi vzajemnih skladov).

Sluga (2006) deli trg kapitala v širšem smislu na trg dolgoročnih posojil in trg dolgoročnih vrednostnih papirjev. Za slednji trg oziroma trg kapitala v ožjem smislu, kjer se trguje z vrednostnimi papirji s stalnim in spremenljivim donosom, dolžniškimi in lastniškimi vrednostnimi papirji, imenujemo tudi odprti trg. Izdajatelji teh papirjev so lahko podjetja, banke in druge poslovne institucije, država, občine, posamezniki. Medtem ko DePamphilis (2010) za trg dolgoročnih posojil navaja, da je značilno, da se na njem dolgoročno in na posreden način prenašajo finančna sredstva. Pri tem pa ga sestavljajo denarne institucije, ki na bilateralen način prenašajo finančne oblike vlog oziroma kreditov. Na trgu kapitala, kot ugotavlja Bohinc (2001), poteka trgovanje z dolgoročnimi finančnimi instrumenti, in sicer z lastniškimi vrednostnimi papirji (delnice podjetij in finančnih institucij) in dolžniškimi vrednostnimi papirji (obveznice podjetij, bank, države, občin, državnih institucij in skladov). Pri tem pa Groznik (2002) še

dodaja, da imajo pomembno vlogo na trgu tudi vzajemni skladi in vrednostni papirji pooblaščenih investicijskih družb.

Po mnenju Hrena (2003) lahko v domači in tuji literaturi zasledimo različne teorije o definiciji vrednostnih papirjev. Najbolj pogosta in najbolj široko sprejeta je definicija, ki pravi, da je vrednostni papir listina, ki predstavlja določeno zakonsko pravico imetnika takšne listine, na podlagi katere je moč uveljavljati svoje interese. Plavšak (2003) pa navaja, da se sam pojem vrednostnih papirjev nanaša predvsem na dolžniško/upniško razmerje med izdajateljem in imetnikom takega papirja. Selinšek (2006) pa meni, da gre pri vrednostnih papirjih za listino, na podlagi katere je moč izkazati pravno lastništvo/nasledstvo ali pravno terjatev na določeno vrednost. Kljub različnim definicijam avtorjev kaj sploh je vrednostni papir, pa si različni avtorji delijo mnenje, da gre pri vrednostnem papirju za civilnopravno pravico, ki je zapisana na dokumentu oziroma listini, s pomočjo katere se ta pravica prenaša ali pa kroži.

Eden od načinov, kako država zagotavlja opisane interese, je urejanje pravnih razmerij na trgu vrednostnih papirjev s prisilnimi pravnimi pravili, ki usmerjajo ravnanje subjektov na tem trgu. Takšna pravila vsebuje zlasti Zakon o trgu finančnih instrumentov iz leta 2007, pred tem zakonom pa je to področje urejal Zakon o trgu z vrednostnimi papirji iz leta 1994.

Hren (2003) opredeljuje finančni trg glede na ročnost. Pri tem ga deli na trg denarja (kratkoročne instrumente) in trg kapitala (dolgoročne instrumente). Pod pojmom "trg vrednostnih papirjev" opredeljuje segment trga kapitala, kjer se trguje z dolgoročnimi vrednostnimi papirji – trg vrednostnih papirjev je torej trg kapitala v ožjem pomenu.

Konkurenčno pravo oziroma vidik varovanja konkurence se s trgom vrednostnih papirjev neposredno srečuje predvsem na dveh področjih:

- pri prevzemih podjetij,
- pri regulaciji oseb, ki opravljajo storitve z vrednostnimi papirji.

Pravo pod pojmom prodaje vrednostnih papirjev pod pravnim institutom razume različne pravne posle (pogodba), ki se ustvarijo med kupcem in prodajalcem. Tako se na eni strani prodajalec zaveže, da bo posamezni vrednostni papir prodal, kupec pa se zaveže, da bo nakazal dogovorjeno kupnino za vrednostni papir. To pomeni, da bo prodajalec izročil oziroma prenesel vrednostne papirje na novega lastnika, v tem primeru na kupca po dogovorjeni ceni (primerjaj 435. člen OZ). Ekonomska stroka pa trg (prodajo) vrednostnih papirjev razume v skladu z njeno ekonomsko (finančno) funkcijo kot skupek vseh posamičnih prodaj v pravnem pomenu besede, ki privede do določenega finančnega rezultata.

Zaradi različnega pravnega režima ZTFI-E razlikuje med prvimi in nadaljnjimi prodajami: prva prodaja vrednostnih papirjev je prodaja vrednostnih papirjev na podlagi izdajateljeve ponudbe ob izdaji vrednostnih papirjev. Vse druge prodaje vrednostnih papirjev so nadaljnje prodaje (primerjaj 31. člen ZTFI-E). Temeljna pravna razlika med prvo prodajo in nadaljnjimi prodajami je, da pri prvi prodaji

kot prodajalec zmeraj nastopa izdajatelj vrednostnih papirjev (oziroma underwriter), pri nadaljnji prodaji pa vsakokratni imetnik vrednostnega papirja. Temeljna ekonomska razlika med obema institutoma pa je v tem, da prva prodaja poteka na primarnem trgu vrednostnih papirjev z neposrednim namenom, da bi izdajatelju omogočila, da zbere kapital od večjega števila investitorjev. Nadaljnja prodaja pa poteka na sekundarnem trgu vrednostnih papirjev, katerega delovanje naj bi (zelo poenostavljeno in zgoščeno povedano) zagotavljalo čim večjo likvidnost naložb v serijske vrednostne papirje in s tem povezan interes investitorjev za nakup na primarnem trgu.

Plavšak (2003) navaja, da so pomemben segment sekundarnega trga vrednostnih papirjev soorganizirani trgi vrednostnih papirjev. Za naveden trg je značilno predvsem to, da je posredno oziroma neposredno dostopen širši javnosti. Na takem trgu se trguje redno in organizirano, hkrati pa je pod nadzorom ustreznih regulativnih inštitucij (prvi odstavek 14. člena ZTFI-E). Organizirani (sekundarni) trgi vrednostnih papirjev so nastali kot podpora primarnim trgov vrednostnih papirjev. Funkcija organiziranih trgov vrednostnih papirjev je koncentracija ponudbe in povpraševanja po določenem vrednostnem papirju na enem mestu in s tem izpolnjevanje pogojev za lažjo prodajljivost vrednostnega papirja. Pripravljenost investitorjev, da bi kupovali vrednostne papirje oziroma nalagali svoje prihranke v vrednostne papirje v postopkih prve prodaje vrednostnih papirjev, bo namreč večja, če bodo ocenili, da je njihova naložba v te vrednostne papirje likvidna, torej da lahko vrednostne papirje kadarkoli prodajo, ker jih bo zmeraj kdo pripravljen kupiti.

Pri opredelitvi odgovornosti lahko izhajajo iz naslednjih spoznanj pravne teorije: "Pravna dolžnost je sestavina pravnega razmerja in kot taka ustreza določenemu nasprotnemu vedenju in ravnanju. To ustrezanje spremlja vnaprej predvidena sankcija (pravna posledica), ki naj zadene tistega, ki ne ravna v skladu z obveznostjo. Pravna dolžnost ima tako dve prvini: obveznost (dolžnost), da njen nosilec na določen način deluje (storitvi opustitev, dopustitev) in sankcijo, ki jo kot pravno posledico sproži druga stran pravnega razmerja, če obveznost ni bila udejanjena ali pa je bila kako drugače kršena. To pomeni, da je nosilec obveznosti (dolžnosti) za svoje vedenje in ravnanje pravno odgovoren: odškodninsko, kazensko, disciplinsko itd. Če institut pravne odgovornosti ni predviden, ne moremo govoriti o dolžnosti v pravnem pomenu besede. Odgovornost je tako pravna sankcija, ki jo pravo določa za kršitev obveznosti (ravnati na določen način) in ki doleti subjekt, ki to obveznost krši.

Poleg ZTFI-E imamo v Sloveniji področje enakopravnega obravnavanja delničarjev in zaščite manjšinskih delničarjev, ki ga urejajo Zpre-1G in pripadajoči podzakonski akti. Zpre-1G temelji na štirih bistvenih načelih: na enakem obravnavanju vseh delničarjev; obvezni ponudbi za prevzem, če velikost kontrolnega deleža preseže z zakonom določen prag; dolžnosti razkritja podatkov; omejitvi določenih obrambnih dejanj, ki bi preprečevala prevzem.

Samec (2014) navaja, da so predmet varstva osnovna načela prevzemne zakonodaje, bedenje nad navedenim zakonom pa izvaja Agencija za trg vrednostnih papirjev (ATVP). V določenih primerih lahko pride do postopkov tudi pred drugimi pristojnimi organi, kot so Banka Slovenije, Agencija za

zavarovalni nadzor in Agencija za varstvo konkurence. Trg vrednostnih papirjev je kot del finančnega sistema podrobno reguliran in nadzorovan. Njegovo delovanje ureja vrsta predpisov, za nadzor pa skrbi ATVP kot neodvisna strokovna institucija. Posledica regulacije, katere glavni namen je zaščita investitorjev in s tem zaupanje v trg vrednostnih papirjev, so seveda višji stroški poslovanja za udeležence, ki so licencirani in nadzorovani. Udeleženci morajo namreč poleg splošnih pogojev za opravljanje gospodarske dejavnosti izpolnjevati še vrsto dodatnih zahtev, tako glede kapitala kot glede kadrovskih, tehničnih in organizacijskih pogojev ter poročanja nadzornim institucijam. To seveda povzroča dodatne fiksne stroške, kar zvišuje prag vstopa v panogo in hkrati povečuje pomen ekonomije obsega. Pri tem pa Varanelli (2008) še dodaja, da imata poseben položaj v okviru trga vrednostnih papirjev družbi, ki opravljata funkcijo infrastrukture trga: Ljubljanska borza in KDD – Centralna klirinško depotna družba. Glede na velikost trga je povsem razumljivo, da te storitve opravlja samo ena institucija v državi, z vidika varstva konkurence pa ima to pomembne posledice. Sluga (2002) prav tako pravi, da sta obe družbi (KDD in Ljubljanska borza) organizirani po članskem načelu: njuni delničarji so samo osebe, za katere opravljata storitve.

Pogoj, da bi se v praksi uresničevala funkcija trga vrednostnih papirjev, je v domeni posamezne države, čigar naloga je, da bi zagotavljali stabilnost in zanesljivost ter zaupanje investitorjev v trg vrednostnih papirjev. Zaradi navedenega pa je pomembno, da ima posamezna država oblikovane ustrezne pravne okvirje ter da se njihova implementacija učinkovito izvaja v praksi. V praksi se prepogosto krha zaupanje v trg vrednostnih papirjev prav zaradi različnih oblik manipulacij z vrednostnimi papirji, kjer gre za različne vrste nedovoljenih ravnanj, kot jih opredeljujemo v nadaljevanju.

4.2 Tržna manipulacija

Nerazumevanje konteksta manipulacije prometa na trgu vrednostnih papirjev primarno izhaja iz nerazumevanja manipulacije same. Pri tem je potrebno opredeliti, da se lahko manipulacije nanašajo tako na ceno kot tudi na promet z vrednostnimi papirji. Manipulacija je zgolj orodje za doseg določenega cilja. Hren (2003) ugotavlja, da gre pri manipulacijah vedno zgolj za to, da se pridobi določena vrsta koristi bodisi za izvajalca manipulacije ali pa za določeno povezano osebo. Sama ideja manipulatorja je tako dokaj preprosta: želi oziroma poizkuša ustvariti določen zaslužek na način, da proda (svoje) premoženje (investitorju) po ceni, ki je nad realno vrednostjo oziroma ga želi od (investitorja) kupiti pod realno ceno. S takšnim načinom dela manipulator poizkuša na trgu vrednostnih papirjev preliti premoženje investitorjev na manipulatorjevo stran. Takšno trgovanje z vrednostnimi papirji je zelo blizu protipravnim ravnanjem, predvsem kaznivemu dejanju, kot je goljufija, saj manipulator poizkuša pridobiti sebi ali komu drugemu protipravno premoženjsko korist z lažnim prikazovanjem ali prikrivanjem dejanskih okoliščin v zmoti, da v škodo svojega ali tujega premoženja kaj stori ali opusti.

V ekonomski literaturi se glede na izvor manipulacije razlikuje med informacijsko (information-based) manipulacijo, ki se (ob trgovanju z vrednostnimi papirji) izvaja na način, da se proizvede in nato še razširi napačna

oziroma lažna in zavajajoča informacija. Naslednja oblika manipulacije glede na njen vir je manipulacija na podlagi delovanja (action-based). Takšna oblika manipulacije ni prepovedana. Zanja je značilno, da se izvaja s prodajo različnih finančnih instrumentov, "na kratko" (short selling). Največ pozornosti ekonomske teorije je v zadnjih letih deležna manipulacija, ki se izvaja s trgovanjem (trade-based). Pri tej obliki manipulacije manipulator želi spremeniti ceno vrednostnega papirja tako, da trguje z lastnimi vrednostnimi papirji. Zadnje obdobje teoretičnih ekonomskih prispevkov na področju manipulacije je namenjeno večinoma razširitvi in dopolnitvam osnovnega modela manipulacije, ki se izvaja na podlagi trgovanja.

Hren (2003) ugotavlja, da so protipravna ravnanja oziroma zlorabe trga finančnih instrumentov takšna dejanja, ki so v nasprotju s pravnim redom, kjer prihaja do kršenja zakonov, predvsem tistih, ki so namenjeni za urejanje in delovanje trga finančnih instrumentov. Pri tem pa Hren (2003) poleg kršenja zakonov še navaja, da med protipravna ravnanja sodijo tudi dejanja, ko so kršena določena pravila oziroma splošni akti borze. Pri kršenju slednjih pravil pa velja, da gre za blažje oblike kršitev, za katere je moč izreči zgolj opomin oziroma denarno kazen. Kršenje pravil trga vrednostnih papirjev pa imajo za posledico, kot navaja Sergeja (2005), predvsem to, da so poštene vlagatelji, ki se držijo napisanih in nenapisanih pravil v t. i. neenakopraven položaj na trgu vrednostnih papirjev. Prestopniki oziroma kršitelji zakonov so tako v prednostnem položaju; zaradi poznavanja procesa oblikovanja cene finančnih instrumentov; bodisi zaradi cen, ki se oblikujejo na podlagi tržnih manipulacij, ki prinašajo koristi samo tržnim manipulatorjem in škodijo drugim vlagateljem ali pa zaradi poznavanja vsebine in vira informacije. Navedena ravnanja lahko privedejo do tega, da poštene vlagatelji spremenijo svoje odločitve glede nakupa oziroma prodaje posameznih finančnih instrumentov v svojo škodo.

Mavko (2011) še dodaja, da v kolikor želi manipulator izvesti učinkovito manipulacijo, potrebuje ustrezna znanja iz ekonomije, marketinga in psihologije ter prava. Manipulator tako želi z manipulacijo prodati svoje podcenjene vrednostne papirje potencialnim investitorjem nad dejansko ceno in obratno. Na takšen način si manipulator ustvarja določeno stopnjo profita bodisi od prodaje bodisi od nakupa.

Analize civilnih tožb v ZDA zaradi manipulacij so pokazale, da do manipulacij pride predvsem takrat, ko se odvijajo pomembnejši korporacijski dogodki. Tako so v analizi navedli, da do manipulacij največkrat pride; ob izdaji obveznic, izdaji novih delnic, zaključkih finančnih poročil glede poslovanja posameznih delniških družb itd. Kar 15 % vseh odkritih primerov manipulacij beležijo ob začetku javne ponudbe delnic. Nadalje so še ugotovili, da je variabilnost cene vrednostnega papirja v času manipulacije višja kot v času brez prisotnosti manipulacije pri trgovanju. Pri tem so še ugotovili, da se manipulatorji največkrat pojavljajo pri manj prometnih oziroma likvidnih vrednostnih papirjev ter na trgih, ki so manj oziroma nezadostno regulirani, kamor so manj likvidne delnice po navadi tudi uvrščene. Analiza kazenskih sodb je v ZDA pokazala, da se po večini manipulatorjev identiteta skriva v borznoposredniških hišah, kjer so zaposleni borzni posredniki (več kot 64 % vseh primerov manipulacije), sledijo jim korporacijski insiderji (uprava, člani nadzornih svetov družb, zaposleni,

katerih delnice so uvrščene na trg; 47,9 %), večji delničarji (delničarji z vsaj 5 % lastniškim deležem v družbi, katere delnice so predmet manipulacije; 32 %) in nazadnje razni finančni posredniki (prek 20 %). Analiza kazenskih sodb je pokazala predvsem to, da se povečini manipulatorji nahajajo tam, kjer je vir informacije, ki so dostopne zgolj peščici izbrancev.

V Sloveniji praktično nimamo obsodilnih sodb kazenskih sodišč iz obravnavanega področja dela, zaradi česar je skoraj nemogoče govoriti o izoblikovani praksi na tem področju. Tako ne moremo z gotovostjo zatrditi, da so opisane pojavne oblike identične v Sloveniji in ZDA. Po mnenju Hrena (2003) je na slovenskem borznem trgu zaradi naše majhnosti in zaradi razmeroma nerazvitega borznega trga v primerjavi z zahodno Evropo ali ZDA smiselno pričakovati tudi večje število manipulacij. Plavšak (2003) prav tako ugotavlja, da je prav zaradi naše majhnosti in borzne nerazvitosti v primerjavi z nekaterimi drugimi državami zahodne Evrope smiselno pričakovati, da se bodo manipulatorji usmerjali v vrednostne papirje, s katerimi se ne posluje na organiziranem trgu vrednostnih papirjev.

Rezultati manipulacij so po mnenju Časa in Jamnika (2000) vidni predvsem v nezmožnosti reforme trga kapitala. S pomočjo učinkovite reforme bi lahko krepili kapitalske trge, vendar je za izvedbo ustrezne reforme treba imeti politično-ekonomsko podporo in ustrezne uvode za nadzor nad delom neformalnih lobijev. Medtem Sluga (2002) ugotavlja, da bi se z učinkovito reformo trga kapitala zmanjšala moč manipulatorjev ter posledično povečala učinkovitost izvajanja pričakovanih nalog organiziranega trga vrednostnih papirjev ter da bi se zmanjšal vpliv na izkrivljanje podatkov o trgovanju z vrednostnimi papirji. Kot navaja Selinšek (2007), bi na takšen način krepili zaupanje vlagateljev v urejenost in pravilnost poslovanja z vrednostnimi papirji.

Za razumevanje razlik v oblikah manipulacije med različnimi državami in trgi sta pomembni naslednji trditvi: 1) pojavne oblike manipulacije na trgu so neposreden odsev stanja določenega trga in 2) pojavne oblike manipulacije se spreminjajo z razvojem trga. S tega vidika je za razumevanje razlike med oblikami manipulacije na trgu vrednostnih papirjev v tujini in pri nas ključno razumevanje stanja kapitalskega trga v Sloveniji. Javno dostopni podatki kažejo, da je bilo v Sloveniji v obdobju od leta 1991 do 2014 6 primerov manipulacije, ki so povzročili odvzem dovoljenja (borznoposredniški družbi in borznem posredniku) in en primer, v katerem je Agencija za trg vrednostnih papirjev javno objavila, da borzno posredniška družba krši predpise o poslovanju z vrednostnimi papirji.

Zakon o trgu finančnih instrumentov (374. čl. ZTFI-E – domneve in kazalniki tržne manipulacije) prepoveduje manipuliranje s ceno in manipuliranje s količino (prometom) pri trgovanju s finančnimi instrumenti. Tako 374. čl. ZTFI-E opisuje nedovoljena ravnanja pri sklenitvi posla ali izdaji naročila za trgovanje, ki lahko daje napačno ali zavajajočo predstavo udeležencem trga glede ponudbe, povpraševanja ali cene finančnega instrumenta, s katerim oseba ali več oseb, ki delujejo povezano, zagotovijo ceno enega ali več finančnih instrumentov na nenormalni ali umetni ravni.

Krog oseb, za katere določba ZTFI-E predpisuje sposobnost kršitve prepovedi manipulacije, je tako upravičeno izjemno širok, vendar pa na drugi strani verjetnost uspeha dokazovanja manipulacije precej hitro pada z oddaljevanjem od središča dogajanja – samega trgovanja z vrednostnimi papirji. Izkušnje iz prakse kažejo na praviloma usklajeno delovanje širšega kroga oseb, ki se glede na "modus operandi" ali situacijo, v kateri lahko pride do manipulacij, razteza od nespornih in neposrednih udeležencev trgovanja bodisi strank ali posrednikov, preko avtorjev predhodnih ali hkratnih objav v medijih, finančnih in drugih analitikov pa vse tja do članov uprav ali članov nadzornih svetov, večinskih delničarjev in podobno. Pri tem ni nujno, da bi vsaka oseba, ki sodeluje v manipulaciji, dejansko vedela, za kaj gre, saj za uspešnost manipulacije zadostuje že samo nerazumevanje trga vrednostnih papirjev ali nepreverjanje in nekritično objavljanje informacij. Tudi ni nujno, da bi vsaka vpletena oseba kot posledico svojega ravnanja pričakovala korist ali sploh razmišljala o kakšni pridobitvi neposredne koristi, kar pa po drugi strani seveda ne zmanjšuje nevarnosti takega početja in ne izključuje morebitne odškodninske odgovornosti zaradi ravnanja pod standardi profesionalne skrbnosti.

4.3 Tehnike manipulacije

Hren (2003) ugotavlja naslednje značilnosti vedenja borznih posrednikov in borznoposredniških družb: posredniki sami odločajo, s katerimi delnicami se bo trgovalo. Na drugi strani imamo posrednike, ki se vzdržijo trgovanj z delnicami. Na takšen način uspejo ustvariti segregacijo trga oziroma vrčičkarje. Posredniki pri trgovanju na takšen način delujejo kot »principali« in uspejo ustvariti tudi do 8 % višje donose, kot če bi trgovali z drugimi delnicami. Rezultat višjih donosov oziroma dobičkov, ki jih ustvarijo iz naslova »vrčičkanja«, niso plod »večje sposobnosti« borznih posrednikov, temveč so plod njihovega vrčičkanja le pri delnicah, kjer nastopajo kot »principali«. V kolikor bi preostali borzni posredniki prosto trgovali z vsemi delnicami, bi se pričakovani dobiček za "principal" znižal. Višji donosi so tako rezultat manipulacije principala. To se dogaja pri vseh vrstah delnic, pri čemer so učinki manipulacije večji pri manjših družbah (merjeno s tržno kapitalizacijo) in pri družbah z bolj razpršeno lastniško strukturo. Miskin (2001) ugotavlja, da se časovno manipulacija pojavlja ob pomembnejših korporacijskih dogodkih, med njimi tako izstopajo začetne javne ponudbe delnic (initial public offering – IPO), pri 15 odstotkih vseh odkritih primerov manipulacije. Pomembne so tudi naslednje ugotovitve avtorja, ki pravi, da je variabilnost cene vrednostnega papirja (volatility) v času manipulacije višja kot v času, ko trgovanje poteka brez manipulacij; manipulacija se pogosteje pojavlja pri manj prometnih oziroma likvidnih vrednostnih papirjih (velika likvidnost zmanjšuje možnost manipulacije) ter na manj reguliranih trgih, kamor so manj likvidne delnice navadno uvrščene.

Kodrič (2008) je v svoji analizi analiziral vedenje »principalov«. Pri tem je ugotovil, da obstaja točno določen način obnašanja principala pri izvajanju manipulacij. Tako je ugotovil, da ko so cene principalovih delnic dokaj nizke, ta poizkuša z umetnim oboje smernim trgovanjem dvigniti promet svojih delnic. V naslednji fazi pa sledi akumulacija oziroma kopičenje svojih delnic na zalogo. To tehniko avtor poimenuje na način, da principal kupuje za svoj račun delnice. Posledično pa povzroči, da se trg odzove tako, da začne rasti vrednost njegovih

delnic. Ko vrednost delnic doseže želeno ceno, sledi postopna prodaja akumuliranih delnic investitorjem oziroma njihovim borznim strankam. Ko je investitor kupil takšne napihnjene delnice, po navadi sledi padec cene in investitor prevzame celotno odgovornost nase. Krog se nato ponovi. Takšnemu tipu manipulacij, ki je usmerjena v napihovanje vrednosti delnic, sledi preko 84 odstotkov vseh primerov; nadalje sledi manipulacija, usmerjena v stabilizacijo tečajev (2 odstotka vseh primerov), najmanj pa je odkrite manipulacije, usmerjene v znižanje cene vrednostnih papirjev (1 odstotek). V 13 odstotkih vseh primerov odkrite manipulacije se pojavljajo vsi naštetimi tipi manipulacije v kombinaciji ali pa ni dovolj podatkov za razvrstitev. O načinu izvajanja manipulacije avtorja ugotavljata, da 56 odstotkov primerov vključuje razširjanje neresničnih, lažnih ali zavajajočih informacij. Alić in drugi (2013) pa v raziskavah ugotavljajo, da lahko manipulatorje pogosto povežemo tudi s kolumnisti, novinarji, promotorji delnic in ne samo z borznimi posredniki oziroma upravo posamezne delniške družbe. Avtorji prav tako ugotavljajo, da se je ob prihodu interneta oziroma medmrežja postopek manipuliranja dokaj poenostavil in pospešil ter tudi razširil na t.i. laično javnost. Po drugi strani pa je medmrežje uspelo vplivati na kvaliteto informacij, točnost informacij in ne nazadnje tudi na stroške borznega poslovanja (nakup/prodaja vrednostnih papirjev oziroma različnih finančnih instrumentov). Prav tako pa je uporaba medmrežja omogočila oziroma razširila možnosti proizvodnje in širjenja napačnih, zavajajočih informacij o posameznih vrednostnih papirjih. Tako je bilo ugotovljeno, da lahko v skoraj 40 odstotkih vseh primerov zasledimo takšne netočne zavajajoče lažne informacije o posameznih finančnih instrumentih. Poleg navedenih načinov manipuliranja poznamo še zaporedno kupovanje in prodajanje vrednostnih papirjev, ki vključuje navidezne oziroma fiktivne posle. Takšen način zajema kar 55-odstotni delež v odkritih manipulacijah (navadno je ta metoda kombinirana s širjenjem lažnih informacij). Temu sledi še ena izmed bolj ekstremnih oblik manipulacije (cornering the market). To je situacija, v kateri manipulator poskuša doseči monopol pri ponudbi vrednostnega papirja in preko tega vpliva na ceno vrednostnega papirja na trgu. Ta oblika se pojavlja v 13 odstotkih vseh primerov.

Tehnike tržne manipulacije po mnenju Alića in drugih (2013) omogočajo oblikovanje nerealnih tržnih cen brez prave ekonomske osnove. Posledično tako ustvarjajo nerealno napihnjeno rast premoženja manipulatorjem. Montier (2007) ugotavlja, da se med različnimi državami in trgi pojavljajo tudi razlike v sami obliki manipulacije. Tako Montier (2007) deli oblike manipulacij, ki so odraz stanja na določenem borznem trgu in se spreminjajo, kot se spreminja sam borzni trg. Pri tem še izpostavlja, da se manipulacije ne nanašajo samo na ceno posameznega vrednostnega papirja, temveč tudi na njegovo prometnost. Hren (2003) pa še dodaja, da sta cena ter število vrednostnih papirjev v ekonomski teoriji preko krivulje povpraševanja obratno povezani, kar pomeni, da bo pri višji ceni posameznega produkta sledilo manjše povpraševanje, po drugi strani pa bo želena ponudba višja. V kolikor pride do povečanja ponudbe po posameznem vrednostnem papirju, bo to prek prostega nemanipuliranega povpraševanja povzročilo spremembo po povpraševanju za določenim vrednostnim papirjem in stabilizacijo cene vrednostnega papirja. Tako se lahko zgodi, da bi v primeru prostega trga in brez vpliva manipulatorjev cena vrednostnega papirja »šla svojo, drugačno pot«.

4.3.1 Vplivanje na količino in ponudbo vrednostnih papirjev

Tipična metoda za doseganje fiktivnega prometa z vrednostnim papirjem in preko tega vplivanje na percepcijo "trga" o likvidnosti tega instrumenta so tako imenovani fiktivni posli (wash trades), ki so navadno (ne pa nujno) povezani tudi z različnimi cenami. Navedeno v praksi pomeni, da tako ponudba kot povpraševanje po vrednostnih papirjih izvirata iz istega vira, beneficalno lastništvo vrednostnih papirjev se ne spreminja; z vrednostnimi papirji trgujejo povezane osebe (ne nujno v smislu določb ZGD-11 ali ZTFI-E); kupci in prodajalci se izmenjujejo v svojih funkcijah (lahko se zgodi, da navidezno pravi kupec po opravljenem nakupu vrednostnih papirjev te v nadaljevanju proda nazaj prodajalcu. Takšen način imenujemo »kroženje vrednostnih papirjev po skupini povezanih oseb«). Končni rezultat pa je dobiček ali izguba, ki je za udeležence v primerjavi z ustvarjenim prometom zanemarljiv.

Naslednja tehnika, ki se uporablja pri manipulaciji, je tako imenovano "parkiranje" vrednostnih papirjev, s čimer se ustvarja videz razpršenosti lastništva, ki je v resnici koncentrirano v krogu oseb, povezanih z manipulatorjem. Termin "povezane osebe" ni mišljen v smislu določb ZGD-11 in ZTFI-E. Zadostuje, da osebe povezuje skupen namen, da bi izvedli manipulacijo.

V tujini se pri koncentraciji lastništva dostikrat uporablja institut povišanja osnovnega kapitala. Če je manipulator povezan z upravo in z večjimi lastniki izdajatelja, je lahko v ta namen zelo koristen institut odobrenega kapitala, pri čemer lahko skupščina izključi prednostno pravico do nakupa novih delnic ostalih delničarjev. Tako manipulator hitro pride do večje količine delnic, ki so potrebne za uspešno manipulacijo.

Skrajnejše oblike vplivanja na količino in s tem ponudbo vrednostnega papirja lahko povzročijo tudi situacijo, s tujko imenovano »cornering the market«, v kateri ponudba posameznega vrednostnega papirja postane »talka« manipulatorja; preko tega pa tudi cena tega vrednostnega papirja. Trg tega papirja se lahko v ekstremni situaciji spremeni celo v »fantomski trg«. Za manipulacije je značilno, kot ugotavlja Groznik (2002), predvsem to, da je v velikem številu primerov želja manipulatorjev, da dosežejo posredno ali neposredno kontrolo nad pomembnim delom ponudbe po posameznem vrednostnem papirju v obsegu trgovanja s posameznim vrednostnim papirjem.

Fiktivni oziroma navidezni posli so po mnenju Boraka (2013) tipična oblika poslovanja z vrednostnimi papirji, kjer manipulatorji poizkušajo dosegati določen promet z nelikvidnimi vrednostnimi papirji. Na takšen način manipulatorji poskušajo vplivati na samo percepcijo trgovanja s posameznimi vrednostnimi papirji in posledično na njegovo likvidnost. Groznik (2002) pa še ugotavlja, da je takšna oblika trgovanja dostikrat povezana tudi z različnimi odstopajočimi cenami vrednostnih papirjev, ni pa to nujno. Po mnenju Hrena (2003) pa takšen način poslovanja ustvarja še določen problem, ki pa ni tako zanemarljiv, saj kot avtor ugotavlja, se pogosto želijo vlagatelji skozi fiktivno trgovanje izogniti tudi plačevanju davka iz dobička, to pa storijo tako, da prikažejo fiktivni oziroma

navidezni posel in si tako zmanjšajo dobiček oziroma poizkušajo prikazati kapitalsko izgubo.

Pratt in Niculita (2008) prav tako omenjata parkiranje oziroma skladiščenje vrednostnih papirjev. S skladiščenjem vrednostnih papirjev se želi ustvariti videz lastniške razpršenosti. Gre za skladiščenje vrednostnih papirjev pri osebah, čigar identiteto ne poznamo oziroma jih je izjemno težko povezati s pravim lastnikom. Pogosto je povezovalni lastnik med dejanskim lastnikom in osebo, pri kateri so »skrite delnice«, prav borzni posrednik oziroma manipulator. Po mnenju Ferlinca (2003) pa je treba prav tako izpostaviti povezavo med manipulatorjem in upravo posamezne delniške družbe ter njenimi večjimi lastniki, kajti lahko se zgodi, da skupščina delniške družbe izključi prednostno pravico do nakupa novih delnic ostalih delničarjev. Tako se lahko zgodi, da manipulator dokaj hitro pridobi večjo količino delnic delniške družbe in tako izvede uspešno manipulacijo.

Po mnenju Časa in Jamnika (2000) gre v primerih usklajenega ravnanja za omejevanje zdrave konkurence na trgu vrednostnih papirjev. Tako se lahko zgodi, da se določena skupina ljudi (po navadi gre za skupino ljudi, ki jih združujejo skupni interesi) dogovori oziroma se uskladi glede skupnega delovanja na borznem trgu. Tako si razdelijo znotraj skupine vloge, kdo bo aktivno in kdo pasivno trgoval na borznem trgu. Pri tem pa še določijo časovni okvir glede nakupa oziroma prodaje posameznih izbranih vrednostnih papirjev. Na drugi strani pa Mavko (2011) ugotavlja, da navedena interesna skupina ljudi lahko trguje med sabo, čemur bi lahko rekli »navidezni posli«. Pri takšnem načinu trgovanja interesna skupina ljudi lahko vpliva na vrednost posameznega vrednostnega papirja, ki ga na določeni točki proda. S takšnim načinom dela interesne skupine se omejuje zdrav način poslovanja z vrednostnimi papirji, kar ima za posledico tudi omejevanje konkurence. Pri omejevanju konkurence že zadostuje vzajemna izmenjava informacij znotraj interesne skupine. Takšna izmenjava informacij pa navadno poteka zgolj ustno in ne temelji na nobenih pravnih aktih. Pri tem se interesna skupina, kot ugotavlja Hren (2003), lahko zavzema za sodelovanje z namenom, da bi dosegla čim bolj uspešne rezultate. Vendar je v večini primerov pri tej tehniki v ospredju večja količina vrednostnih papirjev oziroma velik obseg trgovanja.

4.3.2 Vplivanje na povpraševanje po vrednostnih papirjih

Cena vrednostnega papirja oziroma natančneje njegov enotni tečaj je javno objavljen, zgoščen pokazatelj vseh javno dostopnih (in notranjih) informacij o določenem izdajatelju in/ali vrednostnem papirju. S tega vidika je enotni tečaj vrednostnega papirja zgoščena informacija v najširšem smislu. Ceno oziroma tečaj določata ponudba in povpraševanje po vrednostnem papirju. Pri tem Hren (2003) opozarja, da je končna cena (oziroma enotni tečaj) papirja odvisna hkrati od povpraševanja po njem. Zato je povpraševanje po papirju naslednja tarča manipulatorja. Ena izmed tehnik vplivanja na ceno so spet navidezni posli, ko povpraševanje in ponudba vrednostnega papirja prihajata iz istega vira.

Ekstremnejša oblika vplivanja na povpraševanje so tako imenovane operacije "boiler room". Pri slednji obliki gre predvsem za to, da se želi manipulator

znebiti oziroma prodati akumulirane vrednostne papirje. To pa naredi tako, da stopi v kontakt z investitorjem preko borznega posrednika, kjer jim ponuja vrednostne papirje po enkratni priložnosti pod pretvezo, da če se ne odloči za nakup, bo izgubil edinstveno priložnost, ki mu je dana po »izjemni« ceni. Manipulatorji navadno obljublajo investitorjem, da bodo navedene delnice v bližnji prihodnosti izjemno porastle in da mora zgrabiti priložnost za nakup. Block (2004) meni, da v kolikor manipulator uspe prepričati potencialnega investitorja, tedaj je višina zaslužka manipulatorja odvisna od uspešnosti tako umetno generiranega povpraševanja.

Širokopoteznejši manipulatorji (navadno kot korporacijski insiderji) so pripravljene iz naslova vplivanja na povpraševanje po določenih vrednostnih papirjih najeti tudi marketinške družbe (po Mavku 2011). Na takšen način poizkušajo generirati pozitivno mnenje o posamezni delniški družbi in njeni prihodnosti. V večini primerov so takšni pristopi namenjeni slabo poučenim investitorjem in investitorjem, ki se zanimajo za investiranje v delniške družbe, ki so registrirane v tujini in nimajo možnosti do celovitega dostopa do informacij o finančnem stanju delniške družbe in posledično ceni vrednostnega papirja. S pomočjo marketinških instrumentov tako v javnosti ustvarijo pozitivno mnenje o določeni delniški družbi in njeni prihodnosti. V primerih uspešne marketinške poteze se ustvari večje povpraševanje po točno določenem vrednostnem papirju. Na takšen način manipulatorji prodajo akumulirano zalogo delnic preslepljenim investitorjem. Lubej (2015) pa pravi, da nikakor ne smemo zanemariti tudi obratne smeri vplivanja – umetnega zniževanja povpraševanja. To se dogaja v situaciji, ko manipulator namerava akumulirati zalogo delnic (po čim nižji ceni). Lahko bi rekli, da je umetno nižanje povpraševanja po vrednostnih papirjih (in s tem tečaja) pogoj ali celo tehnika (kasnejšega) vplivanja na ponudbo vrednostnih papirjev. Kodrič (2008) pa ugotavlja, da je končna cena posameznega vrednostnega papirja poleg povpraševanja odvisna tudi od ponudbe. Zaradi česar manipulatorji s pomočjo različnih metod poizkušajo vplivati na umetno povpraševanje.

4.3.3 Vplivanje na sklepanje poslov

Vpliv določenih ravnanj na promet posameznega vrednostnega papirja in vpliv na ceno vrednostnega papirja izhajata iz osnovne ekonomske logike trgovanja z enim produktom na enem trgu – ceteris paribus, pri čemer je situacija popolnoma drugačna, če v "enačbe" vključimo več "produktov" in analiziramo potencialno "vezano trgovanje". Ekonomsko gledano seveda ni nujno, da je vsako vezano trgovanje tudi "sumljivo"; ima lahko povsem racionalne razloge, ki izhajajo na primer iz cenovne ali dohodkovne elastičnosti povpraševanja, dejavnikov na strani ponudbe, stopnje substitucije posameznih "produktov" in podobno. To vprašanje postane še bolj kompleksno, če v "enačbe" vključimo več trgov (na primer trg denarja, trg obveznic, delniški trg, trg investicijskih skladov).

Kodrič (2008) navaja, da na sklepanje poslov vpliva tudi t. i. »zaključni tečaj«. Pri slednjem manipulator tik pred zaključkom trgovalnega dne kupuje ali prodaja manjše količine vrednostnih papirjev. Na takšen način manipulator želi vplivati na ceno vrednostnega papirja z namenom, da bi ustvaril zavajajoč zaključni

tečaj, kar bi imelo za posledico vpliv na sklepanje posla. Larson (2004) pa še navaja tehniko pod imenom »nepravilno sklenjeni posli«. V slednjem primeru gre za dejanje, ko se v informacijski sistem hkrati oziroma istočasno vneseta nakup in prodaja kot tudi količina in cena točno določenega vrednostnega papirja. Pri tovrstnem poslu ne gre za naključje, temveč za medsebojno povezano različno skupino ljudi. Na takšen način se želi pritegniti nove investitorje in posledično dvigniti ceno vrednostnega papirja. V kolikor manipulatorju uspe s takšnim manevrom prepričati investitorja v nakup, si manipulator ustvari profit od prodaje oziroma finančno korist. Mishkin (2008) ugotavlja, da lahko na sklepanje poslov vpliva tudi t.i. »predtek«. V slednjem primeru gre za ravnanje, ko borzni posrednik zlorabi naročilo stranke za nakup ali prodajo določenih vrednostnih papirjev. To stori tako, da prehitijo svojo stranko, in sicer najprej kupi za svoj port-folijo vrednostne papirje, ki bi jih drugače moral kupiti za svojo stranko ter jih nato v nadaljevanju proda svoji stranki po višji ceni in si ustvari določen zaslužek iz posla.

Iz povedanega jasno izhaja, da enosmernih in enoznačnih odgovorov sicer ni, je pa smiselno opazovati dogajanja v širšem kontekstu. Z različnimi tehnikami lahko manipulator vpliva na ceno vrednostnih papirjev, njihovo povpraševanje oziroma prodajo. Doseže lahko korist pri točno določenem vrednostne papirju, za katerega ni nujno potrebno, da kotira na organiziranem trgu vrednostnih papirjev.

4.4 Učinki manipulacije

Subjektivni element manipulacije je v ustvarjanju zavajajočih oziroma napačnih informacij o ceni ali prometu določenega vrednostnega papirja. Takšne izkrivljene informacije niso namenjene same sebi, temveč je v ozadju ekonomski interes in/ali politični interes, ki izhaja iz človeške narave, da bi ustvarili bodisi dobičke bodisi izgube. Učinek manipulacije skozi to prizmo tako postane zgolj sredstvo in ne cilj sama po sebi – za dosego takih ali drugačnih koristi, pri čemer velja opomniti, da je tudi izguba (v ekonomskem smislu) lahko korist.

Mavko (2011) svojo analizo sklepa z naslednjimi ugotovitvami: da učinki manipulacije umetno ustvarjajo visoke "participacijske stroške" za udeležence trga, saj morajo potencialni investitorji, ki se odločajo za nakup takšnih vrednostnih papirjev, zbrati tudi zadostne količine denarnih sredstev, da lahko zbrana denarna sredstva v nadaljevanju namenijo za investicije v vrednostne papirje. Sam transfer denarnih sredstev investitorjev v vrednostne papirje k manipulatorjem ima za učinek tudi to, da začne odvrčati druge potencialne investitorje v nakup vrednostnih papirje.

Učinki manipulacije so po mnenju Pungartnika (2007) razvidni v sami nezmožnosti reforme trga vrednostnih papirjev. Posledično lahko pride do zmanjšane učinkovitosti samega trga, zato je treba krepiti učinkovitost trga vrednostnih papirjev tako, da se zmanjša učinek manipulatorjev. Navedeno pa je moč doseči z ustrezno zakonodajo, učinkovitostjo prekrškovnih in kazenskih organov ter doslednim upoštevanjem različnih kodeksov obnašanja na borznih trgih. Z učinkovito reformo trga kapitala bi se zmanjšala učinkovitost

manipulatorjev ter različnih lobističnih skupin kot tudi ekonomsko-političnih vplivov na borzne trge.

Učinki manipulacije se kažejo tudi skozi donose iz naslova manipulacij. Tako nekatere empirične študije ugotavljajo, da na letni ravni uspešni manipulatorji ustvarijo dodatni dohodek okoli 10 milijonov ameriških dolarjev. Najbolj uspešni pa uspejo zaslužiti na letni ravni tudi do 45 milijonov ameriških dolarjev.

Hren (2003) pri analizi ameriškega trga ugotavlja, da prisotnost manipulatorjev na trgu zmanjšuje njegovo učinkovitost, da paradoksalno večja prisotnost iskalcev informacij na trgu, kjer že obstaja manipulacija, še dodatno poslabšuje njegovo učinkovitost in s tem onemogoča – sicer racionalno – izvajanje arbitraže. Zaradi navedenega je za preprečevanje manipulacije nujno potrebna (acute need) državna regulacija. Državna regulacija sama po sebi ni zadostna. Potrebno je krepiti učinkovitost in striktno uveljavljanje sankcij za kršitelje z namenom, da bi odvrnili potencialne manipulatorje k protipravnim dejanjem. Le na tak način je moč doseči učinkovitost borznih trgov.

Selinšek (2006) ugotavlja, da je iz pravnega vidika zadosten dokaz, da je imel manipulator namen ustvarjati napačne ali zavajajoče informacije o samem prometu ali ceni vrednostnih papirjev. Pri tem pa Selinšek (2007) še dodaja, da je ugotovitev in ne nazadnje dokazati storilčev namen glede ustvarjanja zavajajočih informacij v praksi izjemno težko. Z namenom ugotavljanja protipravnih ravnanj manipulatorjev je treba spreminjati fokus, predvsem v smislu, da je treba na konkreten posel gledati dosti bolj široko. Le na takšen način se lahko ugotovi, kakšne koristi in povezave ima manipulator v konkretnem poslu pri prodaji (precenjenih) ali nakupu (podcenjenih) vrednostnih papirjev. S takšnim pristopom se pogosto na prvi pogled nelogične poteze izkažejo v širšem smislu kot zelo logične.

4.5 Odgovornost za nadzor nad kršitvijo prepovedi manipulacije

Iz analize funkcije nadzora nad trgovanjem z vrednostnimi papirji izhaja, da zakonodaja primarno nalaga dolžnost odkrivanja kršitev prepovedi manipulacije (na organiziranem trgu) Agenciji za trg vrednostnih papirjev (ATVP) ter Ljubljanski borzi (Borza). S tem namenom je zakonodajalec nadzornim institucijam podelil pristojnosti izvajanja nadzora, pravico izrekanja ukrepov nadzora ter za pridobivanje vseh potrebnih podatkov za namen odkrivanja kršenja prepovedi manipulacije. Pridobivanje podatkov je zaradi narave in kompleksnosti izvajanja manipulacije namreč ključno pri njenem dokazovanju.

Direktiva (o prepovedi zlorabe trga) od vsake države članice zahteva ustanovitev ene institucije, ki bo skrbela za odkrivanje in pregon tržne manipulacije. Direktiva v 12. členu za tako institucijo zahteva tudi dodelitev vseh nadzornih in preiskovalnih pristojnosti, ki so potrebne za izvajanje nadzora in pregona manipulacije, ki med drugim vključujejo pravico do dostopa do kateregakoli dokumenta, pravico do izročitve kopije kateregakoli dokumenta, pravico zahtevati informacije od katerekoli osebe in po potrebi od nje zahtevati pričanje, pravico izvajanja inšpekcijskega nadzora, pravico zahtevati podatke o

telefonskih pogovorih, podatke o komunikacijah, ki so izvedene na drug način, in podobno.

ZTFI-E za nadzor nad trgovanjem na organiziranih trgih pooblašča ATVP. Ta opravlja nadzor nad trgovanjem na organiziranih trgih z namenom, da bi zagotovili, da trgovanje poteka pošteno in v skladu z veljavno zakonodajo, ter z namenom odkrivanja kršitev prepovedi manipulacije. Za nadzor nad trgovanjem je po naravi razmer pooblaščen tudi Borza, in sicer z namenom, da bi odkrila kršitev prepovedi trgovanja na podlagi notranjih informacij, prepovedi manipulacij in drugih kršitev pravil trgovanja na organiziranih trgih.

Že sam zakon eksplicitno nakazuje na manipulacijo kot eno od najbolj problematičnih dejanj na organiziranem trgu vrednostnih papirjev in nalaga obveznost za odkrivanje kršitev prepovedi manipulacije tako ATVP kot tudi Borzi. Obe instituciji lahko od borznoposredniških družb in Klirinško depotne družbe (KDD) zahtevata vse potrebne podatke o posameznih poslih ali skupinah poslov, za katere menita, da lahko vsebujejo znake manipulacije (347. člen ZTFI-E v zvezi s 348. členom ZTFI-E). Gre predvsem za podatke, ki se navezujejo na konkreten posel (cena, količina, čas, število, tip posla, čas vnosa naročila oziroma čas poravnave sklenjenega posla) in podatke o posameznih strankah in njenih poslih (identiteta stranke, upravičenost za zastopanje – prokura, pooblastila ipd., čas in način prejema naročila za nakup ali prodajo, tip naročila, tip računa stranke). Z naborom navedenih podatkov je moč graditi zgodbo o domnevnih protipravnih ravnanjih. Tako je moč razumeti dejanski posel, morebitna ozadja posla in povezave med akterji z namenom, da bi izvajali učinkovitejša odkrivanja kršitev prepovedi manipulacije. Velik problem pa še vedno predstavljajo praktično neobstoje (civilne) sodne prakse na tem področju.

ATVP ima tudi pooblastilo za opravljanje nadzora nad borznoposredniškimi družbami, in sicer s spremljanjem in preverjanjem poročil in obvestil, ki jih Agenciji posredujejo borznoposredniške družbe oziroma druge osebe, z opravljanjem pregledov poslovanja borznoposredniških družb ter z izrekanjem ukrepov nadzora. Agencija izvaja tudi nadzor nad osebami, ki poleg drugih dejavnosti ali kot edino dejavnost opravljajo storitve v zvezi z vrednostnimi papirji, ne da bi za opravljanje teh storitev pridobile dovoljenje.

ZTFI-E (4. ods. 566. člen ZTFI-E) med hujše kršitve določb o storitvah v zvezi z vrednostnimi papirji uvršča tudi opravljanje poslov z vrednostnimi papirji ali izvrševanje drugih ravnanj, katerih namen je ustvariti napačno oziroma zavajajočo informacijo o prometu oziroma ceni posameznega vrednostnega papirja ter predpisuje denarno kazen v maksimalni višini 370.000 EUR za pravne osebe (borznoposredniške družbe) ter 12.000 EUR za odgovorne pravne osebe.

Nekonsistentnost v pravni ureditvi tako pomembnega področja pa ustvarjata dejstvi, da so dejanja iz prejšnjega odstavka kvalificirana kot prekršek in da so denarne kazni razmeroma nizke, pri čemer so predpisane nederne sankcije (ukrepi nadzora) ATVP za ugotovljeno kršitev prepovedi manipulacije spet pravilno in konsistentno uvrščene med najhujše kršitve, za katere so zagroženi:

–odvzem dovoljenja za opravljanje funkcije člana uprave borznoposredniške družbe; – odvzem dovoljenja za opravljanje poslov borznemu posredniku ter – odvzem dovoljenja za opravljanje storitev borznoposredniške družbe.

Gramatikalna razlaga privede do sklepa, da v naštetih primerih za izrek odvzema dovoljenja zadostuje že sama kršitev prepovedi manipulacije, za katero ni potrebna kaka hujša oblika ali ponavljanje dejanja. Vendar pa s podrobnejšo analizo ukrepov nadzora nad borznoposredniško družbo, ki jih ima ATVP na voljo, ter razlogov za uporabo posameznega ukrepa postane jasno, da kljub uvrstitvi kršitve prepovedi manipulacije v sam vrh nedovoljenih ravnanj borznoposredniške družbe na trgu vrednostnih papirjev zanjo ni avtomatično predpisan ukrep odvzema dovoljenja.

ZTFI-E namreč dopušča možnost stopnjevanja ukrepa odvzema dovoljenja. Najprej je tu pogojni odvzem dovoljenja (in preklic pogojnega odvzema dovoljenja), in sicer lahko ATVP z odločbo o odvzemu dovoljenja kršitelju izreče, da do odvzema dovoljenja ne bo prišlo, če borznoposredniška družba v preizkusni dobi (od šest mesecev do dveh let⁴) ne bo storila nove kršitve, zaradi katere je mogoče odvzeti dovoljenje (prvi odstavek 190. člena ZTFI-E; primerjaj tudi drugi odstavek istega člena).

Malo manj razumljiva – za primere manipulacije – pa je druga možnost, in sicer ostanek nekonsistentnosti na področju ureditve kršitve prepovedi manipulacije. Slednja nadzorni instituciji podeljuje pristojnost "omiliti" sankcijo odvzema dovoljenja za opravljanje storitev. To pooblastilo pa je – za primere manipulacije – preveč splošno; namreč, kadar ATVP ugotovi, da obstaja razlog kršitve ZTFI-E, lahko ATVP, v kolikor niso izpolnjeni pogoji za odvzem dovoljenja, izreče borznoposredniški družbi javni opomin. Pri odločanju, ali naj izreče javni opomin, upošteva ATVP zlasti težo kršitve in okoliščino, ali je borznoposredniški družbi že bil izrečen javni opomin oziroma pogojni odvzem dovoljenja (191. člena ZTFI-E).

4.5.1 Odškodninska odgovornost

Podrobnejša analiza manipulacije iz naslova odškodninske odgovornosti manipulatorja oziroma boljše civilne sankcije za izvajalca manipulacije se problemi nekonsistentnosti pravne ureditve še povečajo, na kar kaže tudi dejstvo, da v Sloveniji še ni bilo primera, ko bi oškodovanec tožil manipulatorja za škodo, ki je nastala zaradi manipulacije. Problemi iz naslova odškodninske odgovornosti nastanejo predvsem zaradi dokazovanja obstoja manipulacije in kompleksnostjo definiranja (in dokazovanja) škode.

Oškodovanec v primeru manipulacije je vsak imetnik vrednostnega papirja, ki je v času manipulacije na trgu tega vrednostnega papirja prodal vrednostne papirje zaradi manipulacije po (umetno) nižji ceni, bodisi imetnik, ki je kupil vrednostne papirje zaradi manipulacije po (umetno) višji ceni na organiziranem trgu vrednostnih papirjev. Termina "višji ali nižji tečaj" vključujeta tudi (umetno)

⁴ Prejšnji zakon ZTVP je v 206. čl. določal poizkusno dobo od enega do petih.

nespremenjen tečaj, ki bi bil brez manipulacije bodisi višji bodisi nižji od obstoječega.

Če izhajamo iz splošnih predpostavk odškodninske odgovornosti, mora oškodovanec dokazati zatrjevano protipravnost ravnanja manipulatorja; nastalo škodo, ki jo je s svojim protipravnim ravnanjem povzročil manipulator v sferi oškodovanca, ter vzročno zvezo med protipravnim ravnanjem in nastalo škodo, oškodovanec – manipulator pa se reši bremena odgovornosti, če dokaže, da ni kriv kot je to opredeljeno v 131. členu Obligacijskega zakonika (OZ).

Imetniki oziroma investitorji kot potencialni oškodovanci (z izjemo borznoposredniške družbe ali banke kot potencialnega oškodovanca) nimajo dostopa do (BTS) niti do informacijskega sistema KDD. Zaradi navedenega ne morejo dostopati do podatkov borznoposredniške družbe iz naslova, ki so posel izvajale z vrednostnimi papirji, kako je poslovanje potekalo, kakšna so bila naročila vnesena v (BTS). Prav tako jim ni omogočen dostop do časovne komponente samega vnosa naročila, niti do podatka, ali je borznoposredniška družba izvajala nakupe oziroma prodaje vrednostnih papirjev v svojem imenu ali v imenu tretje osebe. Mali investitor kot potencialni oškodovanec je "prisiljen" slediti ATPV ali Borzi ter njuni politiki javnega objavljanja dokumentov (in obsega vsebovanih podatkov), povezanih z izrekanjem ukrepov pri ugotavljanju kršitve prepovedi manipulacije. Hkrati je v celoti odvisen od učinkovitosti obeh nadzornih institucij pri pregonu manipulacije. Zaradi tega postaneta postopek izvajanja nadzora nad trgovanjem in postopek izrekanja ukrepov nadzora neke vrste predhodno vprašanje za morebitne – temu sledeče – civilne odškodninske tožbe. Potencialni oškodovanec lahko seveda uporabi tudi tvegano pot – vložitev tožbe "na slepo", z upanjem, da bo kasneje v postopku prek sodišča pridobil listine in morebitne druge dokaze, potrebne za uspešno dokazovanje protipravnega ravnanja manipulatorja (in nastale škode), za katero pa, kot bomo videli v nadaljevanju, nima spodbud. S tem bi nase prevzel tveganje plačila ogromnih stroškov, povezanih s kompleksnostjo dokazovanja tako protipravnosti ravnanja manipulatorja kot tudi obsega škode.

Škodo bi ekonomsko lahko definirali kot prerazdelitev dohodka, ki nastane zaradi manipulacije na trgu. Že ob definiciji oškodovanca smo implicitno navedli nastanek škode kot temeljno predpostavko odškodninske odgovornosti. Če bi trg deloval prosto (brez manipulacije), škoda kupcem in prodajalcem vrednostnih papirjev ne nastaja. Za (re)konstrukcijo škode bi bilo teoretično pravilno iz izračunanega enotnega tečaja posameznega (manipuliranega) papirja izločiti vse sklenjene posle (vključene v izračun enotnega tečaja), povezane z izvajanjem manipulacije, ter znova izračunati (očiščene) tečaje, ki bi obstajali, če manipulacije ne bi bilo. S temi (čistimi) tečaji bi pomnožili količine vrednostnih papirjev, ki jih je manipulator bodisi prodal bodisi kupil, in tako dobljeni dohodek primerjali z dohodkom, izračunanim ob upoštevanju (manipuliranega) enotnega tečaja.

Tako dobljeni obseg škode razdelimo na običajno škodo in izgubljeni dobiček po kriteriju smeri manipulacije. Če je bila manipulacija usmerjena na dvig tečajev, bo tako nastala poslovna škoda dobila (predznak) obliko izgubljenega dobička, saj se je oškodovancem zmanjšalo premoženje zaradi nakupa

vrednostnih papirjev po umetno (pre)visoki ceni. Oškodovanci so v tem primeru kupci na trgu vrednostnih papirjev. Če je bila manipulacija usmerjena v umetno nižanje cene, bo premoženjska škoda dobila obliko običajne škode, saj je bilo oškodovancem neposredno zmanjšano premoženje. V tem primeru so oškodovanci prodajalci vrednostnih papirjev, ki so le-te (zaradi manipulacije) prodali pod ceno. V primerih umetne stabilizacije tečajev z manipulacijo bo premoženjska škoda dobila svojo obliko glede na to, ali je bilo z manipulacijo ustavljeno padanje tečaja vrednostnega papirja (izgubljeni dobiček) ali njegova rast (običajna škoda). Naj samo opozorimo na dejstvo, da bo v realnem svetu manipulator dostikrat izvajal manipulacije izmenično v obe smeri.

Zadnja pot, ki ostane potencialnemu oškodovancu in ki je smiselno najbolj logična in pravilna, je vložitev pritožbe na ATVP (ali Borzo), in sicer z upanjem, da bo nadzorna institucija tako pritožbo obravnavala in (po uradni dolžnosti) izvedla postopek nadzora ter ob morebitni ugotovitvi kršitve prepovedi manipulacije izrekla ustrezen ukrep nadzora.

Potencialni oškodovanci so tako "slepi" in predvsem zaradi tega dejstva nastaja razkorak med rastočim številom manipulacij na trgu (izjava direktorja Agencije), uspešno zaključenimi primeri izvajanja nadzora (6) in ne nazadnje neobstoječo civilno sodno prakso (0) na tem področju.

Že iz te kratke predstavitve je razvidno, da bi bilo v praksi dokazovanje nastale škode iz naslova tržne manipulacije izjemno kompleksno, zanj bi bilo potrebno veliko tehnično, ekonomsko in pravno znanje, možno pa bi bilo šele na podlagi zelo natančnih in specifičnih podatkov.

Iz povedanega je jasno, da je dejstvo, da v Sloveniji ni odškodninskih tožb v primerih manipulacije, povsem normalno. Predvsem pa je zaskrbljiva (realna) možnost, da takih primerov tudi v prihodnje ne bo.

5 NOTRANJA INFORMACIJA

5.1 Splošno o notranji informaciji

Tržni tečaj posameznega vrednostnega papirja naj bi odseval skupek vseh javnih (in notranjih) informacij o posameznem izdajatelju. S tega stališča je pravočasno, javno in popolno predstavljanje vseh informacij, ki bi lahko pomembneje vplivale na tečaj posameznega papirja, bistvenega pomena za trg vrednostnih papirjev ter zaupanje investitorjev. Bistveno je tudi preprečiti neobjavljanje informacij, ki bi lahko vplivale na tečaje. S tem se posredno ukvarja tudi celotna tematika notranjih informacij in zlorabe notranjih informacij. Že iz gramatikalne razlage je jasno, da je meja, ki jo določa zakonska definicija manipulacije med dovoljenim in nedovoljenim ravnanjem ustvarjalca ali razpečevalca informacij, izjemno zabrisana.

Za notranje informacije štejemo cenovno občutljive informacije, ki so vezane na določeno podjetje ter poznavanje takšnih informacij, ki bi lahko vplivale na poslovanje podjetja. Po mnenju Pungartnika (2007) je bistvo notranjih informacij v tem, da širša javnost ni bila predčasno seznanjena. Samec (2014) navaja, da za nasprotje notranjih informacij štejemo informacije, ki so uradno javne o določenem podjetju. Pri tem pa bi se moralo odločiti podjetje, kdaj in na kašen način ter v kolikšni meri bo takšne informacije delila s širšo javnostjo.

Špec (1996) ugotavlja, da gre pri notranji informaciji za podatke, ki so neobjavljeni, nerazkriti, natančni in občutljivi ter lahko vplivajo na sestavo cene vrednostnega papirja. Različni avtorji različno poimenujejo notranje informacije, zato poznamo privilegirane informacije, vnaprejšnje informacije in cenovno občutljive informacije. Za vse tri pojavne oblike notranjih informacij imajo v posesti najprej primarni insiderji, nato pa še sekundarni insiderji. Takšne informacije izvirajo iz delniških družb, čigar vrednostni papirji so zajeti s transakcijo. Varanelli (2008) pa ugotavlja, da so v praksi notranje informacije predvsem informacije o spremembah politike dividend, poslovnih rezultatih, stanju v podjetju, spremembi lastniške strukture, investicijah, morebitnih prevzemih, združitvah podjetij in druge informacije, ki temeljijo na porazdelitvi kapitala posamezne delniške družbe in utegnejo vplivati na poslovno politiko same delniške družbe.

Notranja informacija po prvem odstavku 373. člena ZTFI-E je vsaka informacija, ki ima naslednje štiri značilnosti:

- je natančna,
- ni bila objavljena,
- se neposredno ali posredno nanaša na enega od več izdajateljev finančnih instrumentov ali na enega ali več finančnih instrumentov (običajno je to povezano) in
- bi, če bi postala javna, verjetno pomembno vplivala na cene teh finančnih instrumentov ali na cene z njimi povezanih izvedenih finančnih instrumentov.

Pri vrednotenju informacije z vidika elementov, ali gre za notranjo informacijo, lahko pride do problemov zlasti, kadar je treba vrednotiti hkrati več informacij, ki skupaj predstavljajo celoto, so pa nekatere izmed njih splošno znane, druge pa ne. Ko se srečamo s takšnimi informacijami, je predvsem pomembno, da se pri presoji izpolnitve kriterijev za notranjo informacijo iz ZTFI-E vedno izhaja iz ocene celotne vsebine določene informacije oziroma dokumenta, ker le tako lahko pravilno vrednotimo posamezne informacije in njihov pomen z vidika celotne vsebine dokumenta, če ta informacija predstavlja posebno informacijo tudi kot celoto. Drugi problem z vidika vrednotenja različnih informacij, ki predstavljajo celoto, je tudi, če se te vrstijo v različnem časovnem zaporedju, to je pri tako imenovanih večstopenjskih procesih odločanja (na primer priprava programa, sprejetje ustreznih skupščinskih sklepov, sklepanje pogodb ipd.), ker se odločitve, na katere se nanašajo informacije, ne morejo sprejeti hkrati (kot na primer pri sprejetju delniškega opcijskega programa).

Poleg ZTFI-E v domači in tuji pravni literaturi srečamo kar precej različnih definicij glede pojma in vsebine notranje informacije, ki sicer imajo skupne značilnosti, vendar pa se razlikujejo predvsem v svoji dolžini in podrobnostih glede opisovanja pglavitnih značilnosti notranjih informacij. Lahko pa na podlagi različnih definicij in tudi zakonskega besedila poskušamo še sami definirati, da je notranja informacija takšna informacija, do katere imajo možnost priti le osebe, ki jim njihov položaj v zvezi z notranjo statusno ali poklicno povezavo s pravno osebo in njenimi vrednostnimi papirji na podlagi opravljanja njihove funkcije omogoča dostop do informacije, ki še ni postala dostopna javnosti, ki pa bi – če bi vendarle postala dostopna javnosti – verjetno pomembneje vplivala na ceno vrednostnih papirjev.

5.2 Trgovanje z notranjimi informacijami

Smith in Fletcher (2001) opredeljujeta trgovanje na podlagi notranjih informacij kot "trgovanje, ko z delnicami podjetja (ali katerimi drugimi vrednostnimi papirji podjetja) trgujejo zaposleni in vse z njimi ter s podjetjem povezane osebe, ki kupujejo ali prodajajo delnice, na podlagi še nejavnih informacij, ki bi lahko ob javni objavi vplivale na vrednost delnic. Tako lahko tisti, ki ima takšne nejavne informacije po mnenju Samca (2014), dosega kapitalski dobiček ali pa se izogiba kapitalskim izgubam". Ključnega pomena je torej, da gre pri notranjih informacijah za izrabljanje informacijske prednosti osebe z notranjo informacijo pred drugimi. Varaneli (2008) pa poudarja, da je potrebno ločiti trgovanje na podlagi notranjih informacij (ang. *insider trading*) od poslovanja na podlagi notranjih informacij (ang. *insider dealing*), saj je poslovanje širši pojem od trgovanja – zajema namreč tako trgovanje z notranjimi informacijami kot tudi drugačno izrabo informacij, kot je npr. njihovo posredovanje drugi osebi.

Nakup in prodaja vrednostnih papirjev zaposlenih oziroma insajderjev je po mnenju Bohla (2005) namreč pogost pojav. Ali je notranje trgovanje legalno ali nelegalno, je odvisno od časovnega okvirja transakcije, ki jo izvrši insider. Če insider opravi nakup ali prodajo vrednostnih papirjev preden cenovno občutljiva informacija, ki bi neposredno vplivala na vrednost vrednostnih papirjev in se neposredno navezuje na vrednostnih papirjev, postane javna, je tovrstno notranje trgovanje, kot ugotavlja Ferlinc (2003), nelegalno.

Notranje trgovanje postane legalno, kot navaja Bohl (2005), po javni objavi cenovno občutljive informacije oziroma ko insider nima več informacijske prednosti pred drugimi udeleženci na trgu.

Trgovanje na podlagi notranjih informacij je lahko bodisi "zakonito" bodisi "nezakonito". Kot nezakonito trgovanje na podlagi notranjih informacij se po navadi razume trgovanje, ko z delnicami podjetja (ali katerimi drugimi vrednostnimi papirji podjetja) trgujejo zaposleni in vse z njimi ter podjetjem povezane osebe, ki kupujejo ali prodajajo delnice, na podlagi še nejavnih informacij, ki bi lahko ob javni objavi vplivale na vrednost delnic. Tako lahko tisti, ki ima takšne nejavne informacije, dosega kapitalski dobiček ali pa se izogiba kapitalskim izgubam.

Na razvitih kapitalskih trgih je danes skoraj brez izjeme uveljavljeno zakonsko urejeno trgovanje na podlagi notranjih informacij. Zakonsko urejanje tega vprašanja se je po svetu razširilo predvsem v zadnjih desetih letih, medtem ko še v začetku devetdesetih let v večini evropskih in tudi preostalih državah z organiziranim borznim trgovanjem to področje še ni bilo zakonsko urejeno. Implementacija te zakonodaje pa je še dandanes drugo vprašanje.

Razlogi za razmeroma pozno zakonsko ureditev tega področja tičijo tudi v ekonomsko-pravni debati, ki je tehtala argumente za urejanje in proti urejanju tega področja. Za razumevanje, zakaj je pomembna zakonska ureditev, ki določa, kaj je dopustno in kaj nedopustno trgovanje na podlagi notranjih informacij in zakaj je pomembno tudi uresničevanje na papirju zapisane črke zakona, je smiselno povzeti argumente za ureditev tega področja in proti temu, in sicer:

- (1) Kot glavna razloga proti zakonski ureditvi trgovanja na podlagi notranjih informacij se navadno navajata, da naj bi tako trgovanje povečevalo učinkovitost kapitalskih trgov in hkrati ustrezneje nagrajevalo "proizvajalce" informacij v podjetjih. Učinkovitost kapitalskih trgov naj bi bila zaradi trgovanja z notranjimi informacijami večja, saj naj bi takšno trgovanje pripomoglo k hitrejšemu premikanju cen delnic v smeri, ki bi jih te delnice imele ob javni objavi vseh notranjih informacij. Natančnejše cene naj bi koristile tako podjetjem kot družbi v celoti preko izboljšane alokacije naložb in zmanjšane spremenljivosti delniških cen. Kot drugi razlog empirične študije proti ureditvi trgovanja z notranjimi informacijami pripisuje takšnemu trgovanju pozitivno vlogo v t. i. kompenzacijsko-motivacijski shemi menedžerjev v podjetjih. Večja motiviranost za delo naj bi izhajala iz večje povezave med nagrado (dobički iz trgovanja na podlagi notranjih informacij) in vrednostjo podjetja. Utemeljitev večje motiviranosti je sicer pravilna, a povezava s trgovanjem z notranjimi informacijami ni najustreznejša, saj ne upošteva, da nagrada pravzaprav ni odvisna izključno od truda, ki naj bi se nagrajeval, temveč tudi od začetnega premoženja osebe, ki naj bi jo nagradili. Kritiki regulative pa opozarjajo tudi na "politične vidike" takšne ureditve. Za obsežnejšo regulativo naj bi se brez močnih ekonomskih razlogov zavzemale državne agencije, ki si z več pooblastili pridobijo večjo težo v družbi, predvsem v obliki večjega deleža proračunskih sredstev,

višjih plač in večjega družbenega ugleda. V tem je gotovo zrno resnice, vendar ni prave empirične podpore za takšno razmišljanje.

- (2) Zagovorniki nadzora in zakonske ureditve trgovanja na podlagi notranjih informacij najpogosteje trdijo, da to škoduje vlagateljem in tako zmanjšuje njihovo zaupanje v kapitalski trg. Škodovalo naj bi tudi izdajateljem delnic, ne nazadnje pa naj bi bilo trgovanje na podlagi notranjih informacij pravzaprav kraja pravic podjetja. Škoda za preostale vlagatelje naj bi nastajala, ker naj bi tisti brez notranjih informacij, ki trgujejo sočasno s tistimi, ki take informacije imajo, trgovali po napačnih cenah. Nasprotniki te razlage opozarjajo, da je bolj naključje, da vlagatelj kupuje ravno od vlagatelja z notranjimi informacijami. Prav tako naj bi imeli koristi od kasnejše (po razkritju informacije in trgovanju na podlagi notranjih informacij) "prave" cene vsi tisti vlagatelji, ki trgujejo (na isti strani) hkrati z vlagatelji z notranjimi informacijami. Bistvene "mrtve izgube" naj tako ne bi bilo. Investitorji naj ne bi bili oškodovani zaradi trgovanja z notranjimi informacijami, temveč zaradi ureditve, ki podjetjem dopušča, da zadržijo del poslovnih informacij. Nasprotniki pa ne morejo v celoti zavreči argumentov o vtisu o "nepravičnosti" trgovanja na podlagi notranjih informacij in oškodovanju preostalih vlagateljev, ki se lahko ustvari pri preostalih udeležencih na kapitalskem trgu. Taka zaznava pa je lahko pomembna (npr. ob zmanjšanem zaupanju v kapitalske trge se znižuje likvidnost trga), četudi ni povsem racionalno utemeljena. Škoda za izdajatelje delnic lahko nastane iz več razlogov. Menedžerji bi zaradi želje po trgovanju lahko neoptimalno odlašali z izvajanjem projektov in obveščanjem nadrejenih. Trgovanje na podlagi notranjih informacij lahko negativno vpliva tudi na poslovne načrte podjetja (npr. na trgovanje z delnicami podjetja, o katerem se šele razmišlja, da bi ga prevzeli, zvišuje končno prevzemno ceno) ali pa spodbudi sprejemanje preveč tveganih projektov. Z odločanjem za preveč tvegane projekte lahko vlagatelji, ki trgujejo na podlagi notranjih informacij, s temi projekti zaslužijo, in sicer ne glede na končno uspešnost projekta. Če kaže na uspeh projekta, kupujejo, sicer prodajajo.

Kot je običajno za finančno-ekonomske teorije, lahko sodbo o razlogih za nadzor in ureditev trgovanja in proti temu dajo predvsem empirične študije. Večina študij nekih zelo negativnih vplivov ni ne potrdila ne zavrgla, podobno pa velja tudi za pozitivne vplive. Skupna tem študijam pa je "problematičnost" podatkov. Podatkov o nezakonitem trgovanju z notranjimi informacijami pač ni. Zaposleni in z njimi povezane osebe so sicer dolžni poročati s sklenjenih poslih, jasno pa je, da ne bodo poročali o nezakonitih poslih oziroma bodo skušali te ustrezno prikriti. Neuspeh empiričnih študij je tako delno razumljiv. Normativno pa so odločitev utemeljili regulatorji kapitalskih trgov sami. Leta 1998 so imele vse razvite države z borznimi trgi tudi zakonodajo, ki ureja trgovanje na podlagi notranjih informacij, med državami v razvoju pa je imelo tako zakonodajo 80 odstotkov držav.

Drugače je z izvajanjem zapisane zakonodaje. Obsodbe so redke, saj je dokazovanje kršitev zapleteno, dolgotrajno in težko. Kadar do njih pride, pa to deluje blagodejno na kapitalski trg. Pomembna študija profesorjev Bhattacharya in Dauka (2002) kaže, da se z obsodbo trgovanja na podlagi

notranjih informacij znižuje povprečen strošek kapitala na kapitalskem trgu. Zakaj se znižajo stroški financiranja, če je pregon trgovanja na podlagi notranjih informacij uspešen, ni povsem jasno. Tudi če do znižanja pride samo zaradi izboljšane zaznave o kapitalskem trgu, je pregon očitno družbeno koristen.

Med informacije, ki ne izpolnjujejo kriterija notranje informacije, je treba omeniti informacije o tržni ceni določenega finančnega instrumenta, ker gre za javno informacijo, ki je bila (in je) dostopna vsakomur – predvsem pa vlagateljem, ki se jih varuje pred asimetrijo informacij, ki jo redno objavljane tečajev preprečuje – na spletni strani Ljubljanske borze. Z javnostjo posamezna informacija izgubi naravo notranje informacije. Informacija postane javna, ko se z njo seznanijo nedoločeno število ljudi. Zadošča že možnost seznanitve in ni zahtevana dejanska seznanitev. Čeprav je treba poudariti, da je notranje informacije treba objavljati na zakonsko predpisani način, da se zadosti vsem zahtevam iz ZTFI-E. Pri trgovanju z notranjo informacijo je potrebno presojati, ali določene informacije izpolnjujejo tudi prestala dva nujna elementa za opredelitev notranje informacije: natančnost⁵ teh informacij in verjetnost⁶ pomembnega vpliva na ceno finančnega instrumenta, ki je bil predmet insiderskega posla.

Da lahko rečemo, da vsebina določene informacije izpolnjuje elemente notranje informacije, bi morala biti natančna, jasna, točna in nedvoumna. Med natančne informacije se torej štejejo vsi dogodki, ki jih je mogoče navzven zaznati, ali dejanska stanja zunanjega sveta ali posameznikove notranjosti. Poleg tega pa se med natančne informacije lahko uvrščajo tudi preverljive ocene, namere, napovedi in celo govornice. Glede razumevanja natančnosti informacije je treba izpostaviti sklop okoliščin, ki obstajajo, ali je mogoče razumno pričakovati, da bodo nastopile, ali dogodek, ki se je zgodil ali je razumno mogoče pričakovati, da bo nastopil, in če je zadosti podrobna, da je na njeni podlagi mogoče sklepati o mogočih učinkih teh okoliščin ali dogodka na cene finančnih instrumentov. Oba pogoja morata biti kumulativno izpolnjena, da je posamezno informacijo mogoče opredeliti za natančno. To je za vsako informacijo treba presojati od primera do primera.

Izredno pomembno pri trgovanju z notranjimi informacijam je še to, da storilec ne more sam »proizvesti« notranje informacije. To pomeni, da morajo notranje informacije temeljiti na realni osnovi in ne na lažnih oziroma izkrivljenih informacijah, na podlagi katerih bi bilo moč imeti vpliv na višino cene

⁵ Kot primer natančne informacije v večstopenjskem postopku odločanja lahko navedemo resno namero družbe X, da prevzame družbo Y (resnost mora izhajati iz ukrepov, ki jih je že sprejela: na primer sprejetje ustreznih sklepov, najem garancij itd.). To velja neodvisno od tega, ali bo tudi dejansko prišlo do prevzema. Od pojma »natančnosti« informacije pa je treba ločiti vprašanje, ali je postopek že tako napredoval, da ima ta okoliščina potencial, da pomembno vpliva na ceno finančnega instrumenta na trgu.

⁶ V literaturi so sicer mnenja o tem, kaj upoštevati kot zadostno verjetnost, deljena, in sicer ali zadostuje »pretežna«, torej več kot 50-odstotna verjetnost, ali je potrebna celo višja stopnja verjetnosti. Sprejeto je stališče, da se od razumnega vlagatelja pričakuje, da se tudi z neobjavljenimi informacijami, ki se nanašajo na prihodnost, ne bo pustil zavesti k špekulativnemu ravnanju, temveč bo ukrepal šele takrat, ko bo njihov nastop več kot zgolj pretežno verjeten.

posameznega vrednostnega papirja. Notranje informacije so lahko le resnični podatki.

Nakup lastnih delnic lahko pomeni izkoriščanje notranje informacije kot izvršitveno dejanje, če ga storilec izvrši v časovnem razdobju pred javno objavo, pa četudi so ga odobrili organi delniške družbe. Pomeni namreč možnost cenejšega nakupa, kakor pa bi bil mogoč, če bi bila informacija na trgu. Seveda je treba upoštevati še številne zakonske prepovedi in omejitve pri pridobivanju lastnih delnic, ki pa jih sicer ni mogoče povezovati z notranjimi informacijami. Izvršitvena dejanja, ki pomenijo izkoriščanje notranjih informacij na organiziranem trgu, pomenijo vsakršne nakupe ali prodaje vrednostnih papirjev, ki so izvršeni na podlagi in zaradi informacije, ki še ni postala dostopna javnosti in bi lahko pomembno vplivala na ceno vrednostnih papirjev. Izkoriščanje notranjih informacij za nakup vrednostnih papirjev bo zlasti nevarna v času priprav na prevzem družbe (torej še pred objavo ponudbe za odkup, za katero mora dati dovoljenje agencija za trg vrednostnih papirjev), to je priprav za pridobitev deleža delnic določene delniške družbe oziroma poslovnih deležev družbe, ki pridobitelju (prevzemniku) zagotavljajo zadosten delež glasovalnih pravic (kontrolni delež), da lahko z uresničevanjem upravljalških upravičenj iz kontrolnega deleža delnic vpliva na poslovanje družbe in sprejem odločitev na skupščini delničarjev oziroma družbenikov. Dostop do teh informacij imajo predvsem osebe, ki sprejemajo odločitve o izvedbi prevzema, to pa sta uprava in nadzorni svet prevzemnika, lahko pa tudi organi ciljne družbe, če sodelujejo pri takšnem nezakonitem poslovanju. Pri obvezni ponudbi za prevzem je namreč pomembno načelo enakega obravnavanja vseh delničarjev, zaradi upoštevanja katerega mora prevzemnik ponuditi odkup delnic vsem delničarjem pod enakimi pogoji. To pa vključuje tudi to, da so vse potrebne informacije na voljo vsem delničarjem in ne le »insiderjem«.

5.2.1 Insiderstvo

Insiderstvo po mnenju Mavka (2011) predstavlja izjemno velik, če ne celo največji, problem, ko govorimo o organiziranem trgovanju z vrednostnimi papirji. Z omejeno problematiko se srečujejo tako najbolj razvite države z najbolj reguliranimi trgi vrednostnih papirjev kot razvijajoče se in manj razvite države, ki poskušajo ujeti razvite.

Kot ugotavlja Samec (2014), je v Republiki Sloveniji to novo področje pravnega urejanja, čeprav je boj proti insiderstvu čedalje večji. Insiderstvo oziroma trgovanje na podlagi notranjih informacij je tema, o kateri se je na glas spregovorilo šele po večjih prevzemih, ki so se zgodili v Sloveniji. To je razumljivo, saj predstavljajo prevzemi zaradi možnosti hitrega in velikega zaslužka za tistega, ki v pravem trenutku razpolaga s pravo informacijo, prav posebno skušnjava. Prevzemi pa niso edini primer uporabe takšnih informacij. Notranja informacija je vsaka informacija, ki ni znana širši javnosti. O insiderstvu zato govorimo, kot navaja Varanelli (2009), takrat, ko posameznik v svojo korist ali v korist nekoga drugega uporabi informacijo, ki ostalim udeležencem trga ni dostopna. Sama narava informacij je, da se širijo, zato je preprečevanje trgovanja na podlagi notranjih informacij, čeprav gre pri tem za nedovoljeno ravnanje, vedno povezano s takšnimi in drugačnimi težavami.

Prepovedan insiderski posel povzroča škodo gospodarstvu, ker zmanjšuje zaupanje na organiziranem trgu. Problem ga je prepoznati, dokazati in posledično sankcionirati. V Sloveniji od osamosvojitve do danes v javno dostopnih bazah sodnih odločb skoraj ni zabeležena niti ena obsodilna sodba zaradi storitve kaznivega dejanja zlorabe notranje informacije. Ureditev insiderskih poslov je dvotirna, ker je poleg matičnega zakona ZTFI-E še opredeljena v KZ-1C, ki sankcionira insiderski posel, vendar pa kaznivo dejanje zlorabe notranje informacije opredeljuje drugače (ožje), kot je določena prepoved trgovanja na podlagi notranjih informacij v ZTFI-E.

Insiderstvo sodi med slabo zaznavna in predvsem težje dokazljiva gospodarska kazniva ravnanja, ki zato (pogosto) ostanejo nesankcionirana. To pa povzroča (posredno) škodo na organiziranem trgu, ker drugi delničarji iztržijo manj kot insider; prav tako lahko to vpliva na padec tečaja delnic družbe, s katerimi je insider trgoval, in pojavi se lahko splošno nezaupanje v finančne trge, če se takšna dejanja ponavljajo, zato trpi cel sistem finančnega trga. Ker se sredstva varčevalcev ne razporejajo ustrezno, je to tudi ovira za gospodarski razvoj. Kako pomembno je ustrezno sankcioniranje, nas uči že ekonomska analiza prava, ki pojasnjuje, da če so sankcije preblage ali/in storilec sploh ne računa, da bodo nastopile, se bo prej odločil za kršitev. Zato da lahko sankcioniramo storilce, pa je treba dobro vedeti, kaj konkretno je prepovedano in kako kršitve tudi zaznamo, torej katera dejstva izpolnjujejo zakonski dejanski stan kršitve. Da to na področju insiderstva ni tako preprosto pravno opravilo, razkrivajo podatki o številu (ugotovljenih) kršitev.

Termin insiderski posel oz. insiderstvo smo v Sloveniji povzeli iz primerjalno-pravnih terminov »insider trading« oziroma »insider dealing«, ki se oba uporabljata kot krovni pojem za vse oblike prepovedanih ravnanj glede notranjih informacij. To so dejanja, ki so normirana v ZTFI-E, in sicer: prepoved sklepanja poslov na podlagi notranjih informacij (primerjaj prvi odstavek 382. člena ZTFI-E); prepoved razkrivanja notranjih informacij (primerjaj 1. točko 383. člena ZTFI-E) in prepoved dajanja priporočil drugim za sklepanje poslov (primerjaj 2. točko 383. člena ZTFI-E).

Termin insiderski posel ima svojo vsebino tudi z vidika zakonitega ravnanja, da: ko insiderji (na primer člani uprave) sklepajo posle oziroma trgujejo z delnicami svoje družbe, morajo o teh poslih v skladu z 388. členom ZTFI-E ustrezno poročati ATVP, ki mora zagotoviti dostopnost informacij o posameznih poslih. S transparentnostjo se tudi najbolje preprečujejo kršitve. Tudi izdajatelj mora takoj, ko je mogoče, objaviti notranjo informacijo, objavo pa lahko opusti samo v zakonsko dopustnih izjemah (glej 386. člen ZTFI-E).

V Sloveniji imamo dvotirno ureditev prepovedanih insiderskih poslov: v ZTFI-E, kjer je kršitev vseh oblik prepovedanih ravnanj z notranjimi informacijami opredeljena kot prekršek (glej: 1. in 2. točko prvega odstavka 566. člena ZTFI-E), poleg tega lahko ATVP za kršitve izreče nadzorne ukrepe predvidene v 396. členu ZTFI-E, in v KZ-1C, kjer je zloraba notranje informacije opredeljena še kot kaznivo dejanje v 238. členu KZ-1C. V skladu s 74. členom KZ-1C se lahko odvzame premoženjska korist, ki je bila pridobljena s kaznivim dejanjem.

Dodatno se lahko za to kaznivo dejanje sankcionira tudi pravno osebo (glej 9. točko 25. člena ZOPOKD – UPB1, 13. člen novele ZOPOKD-B). Pri tem je treba poudariti, da določba KZ-1C ni uporabljiva brez določb ZTFI-E – čeprav se KZ-1C izrecno ne sklicuje na ZTFI-E, torej ni uporabljena zakonodajna tehnika blanketne dispozicije.

Tisti, ki pozna še v javnosti neznano namero o naročilu za nakup ali prodajo večje količine vrednostnih papirjev, lahko to uporabi v svojo korist tako, da še pred naročilom (na primer nakupom velike količine vrednostnih papirjev) sam kupi iste vrednostne papirje in jih proda, ko njihov tečaj zraste. Izkoriščanje take informacije, ki bi nedvomno že pred tem, če bi bila znana, lahko pomembno vplivala na ceno vrednostnih papirjev, je v literaturi znana kot "frontrunning" (predtek).

Prva predpostavka za učinkovanje prepovedi sklepanja insiderskih poslov je, da gre pri konkretni osebi za insiderja. ZTFI-E razlikuje med primarnimi in sekundarnimi insiderji, čeprav v zakonskem besedilu nista izrecno uporabljena ta pojma. Primarni insider je (pravna ali fizična) oseba, ki je pridobila notranjo informacijo na podlagi določene (osebne) povezanosti z izdajateljem finančnih instrumentov, in sicer bodisi kot član organa vodenja ali nadzora izdajatelja ali kot imetnik deleža v kapitalu izdajatelja bodisi pri opravljanju svoje zaposlitve, poklica ali nalog ali s storitvijo kaznivega dejanja (prvi odstavek 382. člena ZTFI-E). Sekundarni insider je (pravna ali fizična) oseba zunaj kroga izrecno opredeljenih primarnih insiderjev, ki je pridobila notranjo informacijo in ki ve ali bi morala vedeti, da gre za notranjo informacijo (glej 384. člen ZTFI-E). Insider (primarni ali sekundarni) je lahko samo oseba, ki je dejansko tudi pridobila notranjo informacijo oziroma jo pozna. S tem v zvezi je torej relevantno vprašanje opredelitve notranje informacije. Da lahko govorimo o notranji informaciji, morajo biti izpolnjeni pogoji, da je posamezno informacijo mogoče šteti za notranjo informacijo v skladu s prvim odstavkom 373. člena ZTFI-E.

Za insiderski posel gre samo v primeru, če so predmet posla opravljene ali priporočene transakcije s finančnimi instrumenti, za katere velja prepoved insiderstva. Vrste finančnih instrumentov, na katere se nanaša prepoved insiderstva, so opredeljene v prvem in drugem odstavku 379. člena ZTFI-E. Prepoved sklepanja insiderskih poslov velja za vse finančne instrumente, ki so bili uvrščeni v trgovanje na organiziranem trgu vsaj ene države članice, in finančne instrumente, ki so predmet zahteve za uvrstitev v trgovanje na organiziranem trgu vsaj ene države članice, neodvisno od tega, ali je bil posel sklenjen na organiziranem trgu ali zunaj njega (glej prvi odstavek 379. člena ZTFI-E). Poleg teh finančnih instrumentov pa velja prepoved insiderskih poslov tudi za finančne instrumente, ki niso uvrščeni v trgovanje na organiziranem trgu nobene države članice, če je njihova vrednost odvisna od vrednosti predhodno navedenih finančnih instrumentov iz prvega odstavka 379. čl. ZTFI-E.

Prepoved poslovanja na podlagi notranjih informacij velja za osebe, ki so z notranjo informacijo nekako povezane (Ferlinc 2003). Krog oseb, na katere se prepoved nanaša, določa povezava oseb z notranjo informacijo. Iz same prepovedi izhaja, da je mogoča samo za osebe, ki razpolagajo z notranjimi informacijami. Podjetniški član je človek, ki ima dostop do pomembnih

informacij o podjetju, kar vpliva na ceno delnic ali pa lahko vpliva tudi na investitorjevo odločitev. Temu pravimo materialne informacije. Možje na najvišjih položajih v podjetju očitno imajo materialne informacije. Pri tem še Špec (1996) razdeli insiderje na tiste, ki so informacije pridobili, in sicer: v zvezi s članstvom v organih družbe; z lastništvom deleža kapitala družbe; z izvrševanjem nalog poklica ali zaposlitve, ki omogočajo dostop do notranjih informacij.

Javno podjetje, kot navaja Ferlinc (2003), lahko omeji število ljudi, ki imajo dostop do materialnih informacij, tako rekoč insiderjev. To je narejeno iz dveh razlogov: želijo omejiti možnost, da bi kdo izdal informacijo in biti insider pomeni biti podvržen določenim omejitvam, kdaj lahko trguješ z delnicami. Starejši menedžerji podjetja so insiderji, prav tako so to nekateri finančni analitiki. Špec (1996) ugotavlja, da so ljudje, ki največ prodajajo, navadno tudi insiderji, medtem ko regionalni prodajni šef, ki vidi samo svoje regijske rezultate, mogoče ni insider. Ostali posamezniki, ki niso zaposleni, s katerimi podjetje mora deliti materialne informacije, so prav tako insiderji, to so lahko borzniki, bankirji, odvetniki.

Po mnenju Mavka (2011) insider pozna stanje v lastnem podjetju, najnovejše bilance podjetja, ki še niso bile javno objavljene, položaj podjetja na področju razvoja novih izdelkov, ki jih bo podjetje šele v prihodnosti plasiralo na tržišče, poslovne razgovore in pogodbe, ki še niso v javnosti itd. Toda vse to ne zadošča, da bi lahko z gotovostjo ugotovili, kakšno ceno bo delnica podjetja dosegla v prihodnosti. Deisinger (2002) navaja, da je treba poznati tudi dogajanje na kapitalskem trgu. Veliko vprašanje je, ali je insiderska informacija verodostojna in resnična. Vlagatelj se lahko vpraša, zakaj bi bil nekdo pripravljen povedati tako koristno informacijo ravno njemu, ne pa nekemu drugemu. Kajti če jo je povedal tudi nekemu drugemu, potem to ni več notranja informacija, ampak govorica. Zato je treba biti previden in zato so nekateri pripravljeni kupovati in prodajati papirje samo na podlagi preverjenih informacij.

Med potencialne primarne insiderje je tako moč uvrstiti delničarje ali imetnike poslovnega deleža pravne osebe, ki so imetniki kontrolnega ali kvalificiranega deleža pravne osebe ter člane uprave in člane nadzornega sveta. Med sekundarne insiderje pa lahko uvrstimo odvetnike, računovodje, revizorje, bankirje, pooblaščenca trga vrednostnih papirjev in njihove zaposlene, skratka osebe, katerim so bile notranje informacije dostopne v zvezi z opravljanjem gospodarske dejavnosti. Vez med notranjo informacijo in funkcijo sekundarnih oseb je lahko najslabša prav pri tej skupini morebitnih storilcev. V obsegu, v katerem ta vez obstoji, pa lahko po takšni zvezi presojava tudi položaj storilca, po katerem se razlikuje od drugih storilcev, katerim položaj ne omogoča dostopnosti informacije. Med te bi lahko uvrstili institucionalne investitorje iz krogov blizu bankam, državne uradnike in ne nazadnje tudi novinarje, katerih dejavnost je prav tako namenjena pridobivanju dohodka oziroma dobička.

5.3 Škoda iz naslova notranje informacije

Škoda iz naslova zlorabe notranje informacije se največkrat kaže prav v nezaupanju oziroma v omajanem zaupanju v finančne trge. Poleg navedenega

je škoda razvidna tudi pri investitorjih in njihovih napačnih odločitvah. Vse naštetu pa ima lahko za posledico predvsem to, da se investitorji postopoma začnejo umikati iz takšnih finančnih trgov. Nadaljnja posledica takšnih umikov pa je v zmanjšanju priliva svežega kapitala na finančne trge. Pri tem je treba prav tako izpostaviti dejstvo, da posamezni insajderji razpolagajo z določeno informacijo posameznega podjetja. Varanelli (2008) ugotavlja, da takšna informacija večinoma koristi samo insajderjem, saj investitorji ne morejo razlikovati med insiderji in neinsiderji. Posledično se investitorji ne morejo pravočasno in dovolj kakovostno zaščititi, zaradi česar se lahko zgodi, da so investitorji vedno na napačni strani pri transakciji. Bohl (2005) pravi, da zato insiderji vedno trgujejo z investitorji po cenah, ki ne odražajo dejanske vrednosti oziroma vrednosti informacije, s katero razpolagajo. Tomažin (2006) navaja, da zaslužek insajderja ustreza investitorjevi izgubi, predvsem zato ker na neosebнем trgu ni znana identiteta nasprotne stranke. Pri tem se lahko zgodi, da prodajalec proda določen vrednostni papir in se ne zaveda, da je na drugi strani insajder kot kupec. Po drugi strani pa Samec (2014) ugotavlja, da je prav tako mogoče prodati vrednostne papirje ob neprisotnosti insajderja, pri čemer pa prav tako ugotavlja, da samo nerazkritje notranje informacije lahko privede do še večje škode, saj sama cena vrednostnega papirja ne odraža dejanske vrednosti podjetja.

Varanelli (2008) gleda na notranjo informacijo na način, da v kolikor je takšna informacija natančna in takojšnja, lahko pripomore k zmanjšanju škode, in sicer predvsem iz naslova pravočasnega sprejemanja odločitev za nadaljnje uspešno poslovanje podjetja. Kadar zaposleni v podjetju razpolagajo z določeno notranjo informacijo in postavijo svoje interese pred interese družbe, se lahko zgodi, da ne posredujejo nadrejenim takšnih informacij, saj zasledujejo svoje interese. V takšnih primerih pa je podjetju lahko povzročena škoda. Bohl (2005) navaja, da sam potek informacije znotraj podjetja potuje skozi več ravni odločanja preden pride do vodilnih v družbi. Zaradi česar se lahko zgodi, da informacija pride do vodstva družbe dokaj pozno, pogosto pa tudi prepozno. Po drugi strani pa isti avtor ponuja rešitve navedenega problema, predvsem vidi rešitev v tem, da se zmanjšajo delegirane pristojnosti na raven nižjega managementa. S tem bi se prihranil čas in kakovost same notranje informacije. Tako lahko nižji management posreduje notranjo informacijo vodilnim v podjetju ali pa jo zadržuje (toliko časa, dokler transakcija z vrednostnimi papirji ni opravljena) v kolikor presodi, da bi razkritje takšne informacije škodovalo podjetju. Po opravljeni transakciji pa takšno informacijo posreduje naprej v vodstvo družbe oziroma svojim nadrejenim. Kodrič (2008) ugotavlja, da je zato potrebno iz naslova prometnega obveščanja in preprečevanja kakršnih koli zamud z informacijami imeti ustrezen sistem nadzora nad managementom v podjetju z namenom, da se preverja, ali svoje delo opravljajo lojalno do podjetja, v katerem so zaposleni, ali pa postavljajo svoje interese pred interese družbe.

Jenull (2010) pa po drugi strani še pravi, da se škoda iz naslova zlorabe notranjih informacij pojavlja v primerih, ko se pojavljajo oziroma pripravljajo prevzemi delniških družb. V kolikor na strani prevzemnega podjetja razpolagajo z notranjo informacijo podjetja, ki ga želijo prevzeti, imajo bistveno večjo pogajalsko moč glede višine plačila za ceno delnice, kot jo te trenutno dosegajo na trgu. Po drugi strani pa cena za delnico ciljnega podjetja, ko se pripravlja

prevzem, spodbudi tudi trgovanje insajderjev. Kot ugotavlja Ferlinc (2003), insajderji dodobra poznajo informacije podjetja, ki se ga bo prevzelo. Navedeno pomeni, da razpolagajo z informacijami, ki širši javnosti niso znane glede nameravanega prevzema. Tako insajderji pred prevzemom ciljnega podjetja začnejo kupovati delnice po ceni, ki je bistveno drugačna (nižja), kot pa ko podjetje odda namero za prevzem ciljnega podjetja. Tako se zgodi, da je prevzemno podjetje prisiljeno plačevati za ceno delnice bistveno več, kot pa je dejanska vrednost ciljnega podjetja. Do navedenega pride zaradi naraščanja tečaja, ki ga povzročijo insiderji s svojimi nakupi, prevzemno podjetje pa začne plačevati več za delnico. Ko narašča povpraševanje insajderjev po vrednostnih papirjih ciljnega podjetja, lahko navedeno privede do tega, da se začnejo višati tudi stroški samega prevzema (Mavka 2010). V najhujšem scenariju pa lahko takšen postopek privede tudi do tega, da prevzemno podjetje odstopi od prevzema. Prav tako lahko insajderji vplivajo na nadaljnjo rast vrednosti cene delnice ciljnega podjetja, in sicer na način, da širijo informacije v javnosti, da se namerava izvesti prevzem podjetja. Na takšen način pripomorejo k večjemu povpraševanju po delnicah ciljnega podjetja, kar ima za posledico rast cene delnice ciljne družbe.

5.4 Pravna ureditev notranje informacije v tujini

Francija je prva uvedla prepoved trgovanja na podlagi notranje informacije, najprej z »zametki« v letu 1967 in resneje leta 1970. Sledila je Nemčija s sistemom avtonomnega urejanja v letu 1971 in kazenskopravno zakonodajo leta 1994. Velika Britanija je sprejela zakon Companies Act leta 1967. Leta 1980 je zakon Companies Act prepovedal poslovanje z notranjimi informacijami in ga označil za kaznivo dejanje. Temu zgledu so sledile tudi druge države Evropske skupnosti (Kocbek, 2002).

Vse do šestdesetih let prejšnjega stoletja se države z razvitim trgom kapitala niso zavedale pomena poslovanja z notranjimi informacijami. Šele v poznih šestdesetih letih so države z razvitim trgom kapitala spoznale pomen in resnost trgovanja na podlagi notranjih informacij (Selinšek 2006). Na podlagi takšnega zavedanja so začele države postopoma spreminjati svojo zakonodajo v smeri omejevanja notranjih informacij kot vrsto protipravnega delikta. Takšnim spremembam so postopoma sledile tudi druge države, predvsem tiste, ki so naredile prehod iz socializma v kapitalizem. Kmalu pa so države prišle do spoznanja, da se njihovi pravni redi iz naslova notranje informacije dokaj razlikujejo, zaradi česar je na ravni Evropske skupnosti sledilo poenotenje zakonodaje. S poenotenjem zakonodaje je sledila potreba po učinkovitejšem preganjanju protipravnih ravnanj s področja zlorab notranjih informacij na ravni Skupnosti evropskih držav in ne zgolj znotraj posamezne države članice. Kljub upiranju nekaterih držav na ravni Evropske skupnosti je bila leta 1989 sprejeta prva Direktiva s tega področja (Kocbek 2002).

Prvi predlog Direktive Sveta o poslovanju na podlagi notranjih informacij (Directive 89/592/eec) je Komisija predstavila leta 1987. Naslednje leto pa je sledil deloma spremenjen predlog, ki je vključeval nekatere pripombe posameznih držav članic Evropske skupnosti in ostalih organov Skupnosti, ki so sodelovali pri sprejemanju zakonodaje. V letu 1989 pa je luč dneva zagledala

končna oblika navedene direktive. Po njenem sprejetju so bile države članice Evropske skupnosti primorane k njeni ustrezni implementaciji v svoje pravne rede do 1. junija 1992. Direktiva je zavezovala članice, da: je potrebna pravna ureditev poslovanja na podlagi notranje informacije in da je potrebno zagotoviti minimalni obseg pravnega varstva iz naslova notranje informacije.

Direktiva je dovoljevala, da lahko posamezne države sprejmejo tudi strožje pravne ukrepe iz naslova zaščite zoper trgovanja z notranjimi informacijami. Prav tako je dopuščala, da posamezne države sprejmejo prepovedi oziroma zapovedi tudi na druge osebe, ki jih ni zajela. Namen prve direktive je bil v tem, da se postopoma začnejo koraki vzpostavitve zakonodaje in harmonizacije zakonodaje s tega področja med državami članicami Evropske skupnosti. Direktiva prav tako ne ureja ukrepov in sankcij s področja zlorabe notranjih informacij. To je prepuščeno nacionalnim zakonodajam, opredeljuje pa predvsem določene pojme, kot je npr. 1. člen Direktive, ki definira pojem notranje informacije in pravi: *»da za notranjo informacijo šteje vsaka informacija, ki je dovolj določena, nedostopna javnosti, se nanaša na izdajatelja vrednostnih papirjev ali na vrednostni papir in ima lahko pomemben vpliv (dejanski ali potencialni) na tečaj vrednostnega papirja«*. Direktiva je dokaj široko (uporablja termin *»transferable securities«* oziroma *»prenosljivi vrednostni papirji«*) zastavljena, saj zajema oziroma upošteva vse papirje (vrednostne papirje, pravice in pogodbe, pravice do vpisa, pridobitev ali odtujitev vrednostnih papirjev, opcijske pogodbe, bodoče pogodbe, terminske pogodbe ipd. Prav tako zajema izjemno širok spekter vrednostih papirjev. Na takšen način so poskušali zajeti vse vrednostne papirje, s katerimi se javno trguje ne glede na njihov izvor in odnos države do insiderstva.

V 2. členu Direktiva zajema primarne in sekundarne insajderje. Samo razdelitev in njihovo opredelitev smo podrobneje zajeli pri opredelitvi osnovnih pojmov notranje informacije, zaradi česar jih na tem mestu samo omenjamo.

Direktiva ne zajema kazenskega varstva, pač pa to področje prepušča vsaki državi posebej, od držav, ki bi jo morale implementirati v svoj pravni red, pa zahteva, da zadostijo minimalnim ukrepom na tem področju, v smislu preprečevanja poslovanja na podlagi notranjih informacij. Na kakšen način pa bodo države to preprečevale, je odvisno od njih samih. Direktiva prav tako določa, da morajo posamezne države poleg spremembe svoje nacionalne zakonodaje na tem področju oblikovati tudi ustrezne mehanizme oziroma upravne organe, ki bodo bedeli nad kršitvami zakonodaje z namenom, da bodo usklajevali delo med različnimi inštitucijami. Takšen organ pa mora imeti ustrezna pooblastila za nadzor in preiskovanje ter sankcioniranje kršitev z namenom učinkovitega dela na tem področju. V Sloveniji imamo ATVP, ki med drugim skrbi in hkrati tudi bedi nad kršitvami iz naslova zlorabe notranjih informacij.

Z leti je Direktiva (89/592/eec) zastarala. Skozi leta se je izkazalo, da je enotni finančni trg primarnega pomena za ustvarjanje gospodarske rasti in ustvarjanja delovnih mest znotraj Evropske skupnosti. Tako je sledila nova direktiva 2003/6/EC (Direktiva Parlamenta in Sveta o trgovanju z notranjimi informacijami in tržnimi manipulacijami). Slednja je temeljila na krepitvi zaupanja v nemoteno

delovanje trga vrednostnih papirjev kot pogoj za krepitev gospodarske blaginje. Tako je zamenjala staro direktivo in začela celostno urejati vprašanje poslovanja na podlagi notranjih informacij na trgu kapitala. Z novo direktivo se prepoveduje poslovanje na podlagi notranjih informacij kot tudi sklepanje poslov na podlagi tržnih manipulacij. Prav tako ureja področje insajderstva. Konkretno se novosti nanašajo v primerjavi s staro direktivo na razširitev prepovedi insiderstva s prenosljivih vrednostnih papirjev na vse finančne instrumente. Z novo direktivo se je spremenilo tudi področje nadzora prepovedi trgovanja z notranjo informacijo. Tako se je področje nadzora razširilo iz organiziranega trga vrednostnih papirjev tudi na področje vseh kapitalskih trgov.

Treba pa je še izpostaviti, da nova direktiva določa tudi splošne obveznosti držav članic za določitev upravnih sankcij, ki se nanašajo predvsem na primere kršitev pravil, ki jih opredeljuje nova direktiva. Z uveljavitvijo upravnih sankcij se je želelo skrajšati oziroma pospešiti postopke v zvezi s kršitvami. Moramo se zavedati, da lahko z učinkovitim prekrškovim postopkom odvrnemo potencialne kršitelje od samih kršitev iz naslova zlorabe notranjih informacij. Prav tako je v novi direktivi opredeljeno tudi področje kazenskih sankcij. Potrebno pa je, da tako prekrškovni kot tudi kazenski organi medsebojno sodelujejo v boju zoper protipravna ravnanja na navedenem področju. S tem se zagotovi učinkovitost sistema. Direktiva se ne spušča v konkretne sankcije zoper kršiteljev, pač pa je to v domeni vsake države posebej. Pogoja, ki morata biti iz navedene direktive izpolnjena, sta, da je delo na tem področju učinkovito in v skladu z načeli Evropske konvencije o človekovih pravicah.

Članice Sveta Evrope so leta 1989 sprejele konvencijo o trgovanju na podlagi notranjih informacij⁷. Razlog da je Svet Evrope sprejel takšen akt je v tem, da so prišli do spoznanja, kako pomembno je področje varovanja notranjih informacij pri borznem poslovanju. Konvenciji je leto kasneje sledil še protokol. Cilj konvencije in protokola je bil v tem, da so želeli doseči večjo enotnost med državami podpisnicami – Konvencijami na področju prepovedi insiderstva. S tem ko so države podpisale konvencijo in jo v nadaljevanju tudi ratificirale, so se hkrati tudi zavezale, da bodo področja v zvezi z okoriščanjem z zaupnimi podatki ustrezno umestili s svoje kazenske zakonike. Samo konvencijo s preambulo sestavlja enaindvajset členov in ima tri poglavja. Prvo poglavje zajema področje zlorabe zaupnih informacij, drugo poglavje opredeljuje izmenjavo informacij, tretje poglavje pa opredeljuje vzajemno pomoč v kazenskih zadevah. Protokol, ki je bil sprejet h konvenciji, pa določa, da morajo države, ki so podpisale konvencijo in so članice Evropske skupnosti, v medsebojnih odnosih uporabljati predpise Skupnosti. Z navedenim protokolom so želeli vzpostaviti subsidiarnost omenjene konvencije v odnosu do aktov Skupnosti. Takšna določba je sicer velika redkost in je razumljiva, saj področje insiderstva lahko pomembno vpliva na skupni trg držav članic.

V junijskem uradnem listu EU leta 2014 so bila – sočasno s spremembami na področju trga finančnih instrumentov – objavljena nova pravila o zlorabi trga, in sicer Uredba št. 596/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o zlorabi trga (uredba o zlorabi trga) ter razveljavitvi Direktive 2003/6/ES

⁷ Konvencija Sveta Evrope št. 130 o trgovanju na podlagi notranjih informacij in njen protokol

Evropskega parlamenta in Sveta ter direktiv Komisije 2003/124/ES, 2003/125/ES in 2004/72/ES in Direktiva 2014/57/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o kazenskih sankcijah za zlorabo trga (direktiva o zlorabi trga). Nova pravila pomenijo posodobitev in okrepitev že do zdaj obstoječega okvira prepovedi zlorab na trgu z namenom, da se zagotavlja integriteta trga in zaščita investitorjev z boljšo preventivo, odkrivanjem in kaznovanjem tovrstnih ravnanj. Evropski parlament in Svet sta z odločitvijo o sprejetju uredbe o zlorabi trga (namesto direktive) potrdila, da je pomembna enotnejša razlaga pravil EU o zlorabah na trgu, ker je uredba neposredno uporabna. V način sankcioniranja prepovedanih insiderskih poslov se do letos na ravni EU ni posegalo s predpisovanjem posameznih oblik zlorabe trga kot kaznivih dejanj in je zadostovalo sankcioniranje na upravnem (oziroma upravno prekrškovnem) področju v skladu s prvim odstavkom 14. člena Direktive 2003/6/EC. Nova direktiva o zlorabi trga pa zahteva od držav članic, da z opredelitvijo vsaj hudih oblik zlorabe trga kot kaznivih dejanj določijo jasne meje za tiste vrste ravnanj, ki se štejejo za posebno nesprejemljiva, ter s tem javnost in morebitne kršitelje opozorijo, da pristojni organi tako ravnanje zelo resno obravnavajo. Pri tem direktiva o zlorabi trga, ki dopolnjuje uredbo, od držav članic zahteva harmonizacijo na področju sankcioniranja zlorab trga (insiderskih poslov in tržnih manipulacij), in sicer s poenotenjem pri določitvi najvišje zaporne kazni za fizične osebe za posamezna kazniva dejanja, ki v nacionalnih zakonodajah ne sme biti določena nižje kot 4 oziroma 2 leti. Direktivo mora Slovenija prenesti v svoj pravni sistem in uskladiti vso potrebno zakonodajo in druge predpise do 3. julija 2016.

6 POSLOVNA SKRIVNOST

6.1 Splošno o poslovni skrivnosti

S pojavom zasebne lastnine proizvodnih sredstev in s svobodnim delovanjem trga se je pojavila potreba po varovanju določenih podatkov, pomembnih za doseg gospodarskih prednosti podjetja – poslovnih skrivnosti (Lampe 2014). Obsegajo lahko vse od natančnih tehničnih specifikacij proizvodov, raznih načrtov, modelov, proizvodnih postopkov, podlag za izračun cen do imena ciljnega podjetja za prevzem. Zaupni podatki se lahko nanašajo na načrtovano oglaševalsko kampanjo ali pa predstavljajo seznam odjemalcev podjetja. Ne glede na naravo informacije ima le-ta vrednost za njenega nosilca. Podatek, ki je poslovna skrivnost, ima po mnenju Žvana (2003) dve značilnosti: je zaupen in kot tak znan le določenemu krogu oseb, poleg tega pa sme biti znan le temu določenemu krogu oseb, ki podatka ne smejo prenašati tretjim osebam ali ga same uporabiti. Razlog zaupnosti mora imeti tržno vrednost.

Selinšek (2007) navaja, da kadar se podjetja odločijo opredeliti določeno informacijo kot poslovno skrivnost, je to potrebno izvesti v splošnih aktih podjetja. Tako je potrebno konkretno navesti, katere informacije spadajo v poslovno skrivnost, tako da lahko takšne informacije razlikujemo od tistih dejstev, ki to niso. Prav tako je potrebno v splošnih aktih podjetja navesti časovnico oziroma čas trajanja poslovne skrivnosti ter krog oseb, katerim je takšna poslovna skrivnost dostopna. Ivanjko (2003) pa še dodaja, da je poleg navedenega potrebno določiti tudi dolžnosti, pravice in obveznosti ter odgovornosti oseb, ki imajo dostop do poslovne skrivnosti v posameznem podjetju. Kocbek in drugi (2006) pa navajajo, da je potrebno v pravilnik podjetja vključiti tudi dolžnost varovanja poslovnih skrivnosti poslovnih partnerjev, za katere bi lahko izvedeli zaposleni.

6.2 Vrste poslovnih skrivnosti

Glede na vsebino podatka, ki se varuje s poslovno skrivnostjo, bi lahko razlikovali po mnenju Kocbeka in drugih (2006) več posameznih vrst poslovnih skrivnosti v odvisnosti od tega, na katero področje posegajo. V preteklosti je bilo uveljavljeno razlikovanje med poslovno in tovarniško skrivnostjo. Medtem ko je prva pomenila podatke o finančnem stanju in poslovnih razmerjih, je druga zajemala tehnične podatke o proizvodnih procesih in načinu opravljanja storitev. V primerjalnem pravu je še danes mogoče zaslediti dvojno pojmovanje.

Potočnik (2009) ugotavlja, da tovarniška, proizvodna skrivnost sama po sebi ne pomeni nič drugega kot skrivnost o poslovnem ali finančnem položaju. Vsi ti podatki so za družbo pomembni le, če ji zagotavljajo prednost na trgu. V tem smislu so vse skrivnosti poslovne. Razlikovanje med posameznimi vrstami skrivnosti za pravo ni zelo pomembno (Kocbek in drugi 2006). Pojem poslovne skrivnosti je skupen vsem panogam, različne pa so predpostavke za varstvo in sankcije. Na tem mestu moramo v zvezi z raznolikostjo poslovnih skrivnosti na eni strani in enotnostjo njenega pojmovanja na drugi strani opozoriti na stališče, po katerem bi bilo besedo "poslovna" ustrezneje nadomestiti z izrazom

"gospodarska", saj bi bila besedna zveza gospodarska skrivnost vsebinsko ustrežnejša. Poslovno skrivnost definira ZGD-11, ki je temeljni predpis s področja korporacijsko-pravne zakonodaje ter kot tak prvenstveno ureja položaj gospodarskih subjektov in pravna razmerja med njimi.

V zakonu o gospodarskih družbah je opredeljeno področje poslovne skrivnosti. V 39. členu ZGD-11 je opredeljen »pojem poslovne skrivnosti«, ki pravi, da se za poslovno skrivnost štejejo podatki, za katere tako določi družba s pisnim sklepom. S tem sklepom morajo biti seznanjeni družbeniki, delavci, člani organov družbe in druge osebe, ki morajo varovati poslovno skrivnost. V navedem členu je v 2. dostavku opredeljeno tudi, da se za poslovno skrivnost štejejo tudi podatki, za katere je očitno, da bi nastala občutna škoda, če bi zanje izvedela nepooblaščen oseba. Družbeniki, delavci, člani organov družbe in druge osebe so odgovorni za izdajo poslovne skrivnosti, če so vedeli ali bi morali vedeti za tako naravo podatkov. Zadnji tretji odstavek navedenega člena pa opredeljuje da se za poslovno skrivnost ne morejo določiti podatki, ki so po zakonu javni ali podatki o kršitvi zakona ali dobrih poslovnih običajev. V 40. členu ZGD-11 pa je opredeljeno »varstvo poslovne skrivnosti«. Tako je v prvem odstavku navedenega člena zapisano, da mora družba s pisnim sklepom iz prvega odstavka prejšnjega člena določiti način varovanja poslovne skrivnosti in odgovornost oseb, ki morajo varovati poslovno skrivnost. Drugi odstavek navedenega člena pa pravi, da podatke, ki so poslovna skrivnost družbe, morajo varovati tudi osebe zunaj družbe, če so vedele ali če bi glede na naravo podatka morale vedeti, da je podatek poslovna skrivnost. Zadnji tretji odstavek pa določa, da je prepovedano ravnanje, s katerim bi osebe zunaj družbe poskušale v nasprotju z zakonom in voljo družbe pridobiti podatke, ki so poslovna skrivnost družbe. V 263. členu ZGD-11 pa je opredeljeno področje »skrbnosti in odgovornosti«. Tako je v prvem odstavku navedenega člena zapisano, da mora član organa vodenja ali nadzora pri opravljanju svojih nalog ravnati v dobro družbe s skrbnostjo vestnega in poštenega gospodarstvenika in da mora varovati poslovno skrivnost družbe.

Poslovne skrivnosti Vrabec (2004) razvrsti tudi glede na pravne panoge, katerih predmet je zaščita posameznih poslovnih skrivnosti. V poslovanju podjetja se namreč vsakodnevno vzpostavljajo in ohranjajo različna, zelo specifična razmerja, v katerih se udeleženci seznanjajo s poslovnimi skrivnostmi. Od vrste vsakega posameznega razmerja in njegovih značilnosti je odvisen krog oseb, vezanih s poslovno skrivnostjo, ter obseg in način zaščite poslovnih skrivnosti. Ta sicer prvenstveno izvira iz potreb varstva konkurence, vendar je danes varstvo poslovne skrivnosti po mnenju Čeha (2002) predmet tudi drugih pravnih panog, ne le konkurenčnega prava.

O poslovni skrivnosti, kot ugotavlja Jerič (2012), ne moremo govoriti, ko je določena informacija splošno znana ali celo dostopna širši množici ljudi. O poslovni skrivnosti lahko govorimo takrat, ko je določena informacija oziroma določen podatek znan le določenim izbranim ljudem. Bertonec (2014) dopušča, da je poslovna skrivnost znana širšemu sklopu ljudi pod pogojem, da se takšna informacija nanaša na podatke oziroma dejstva, kdo vse te podatke pozna oziroma je z njimi seznanjen ter jih koristi v gospodarske namene. Jaklič (2007) pa navaja kot tretjo značilnost poslovne skrivnosti, da je potrebno pri tem

imeti sledljivost, predvsem v smislu, komu vse in v kakšni meri je bil podatek posredovan. Navedeno je potrebno predvsem zaradi lažjega ugotavljanja morebitne odgovornosti, v kolikor se razkrije poslovna skrivnost nepooblaščenim osebi. Takšna vrsta omejenosti dostopa do podatkov mora biti ustrezno opredeljena v sklepu podjetja oziroma organa znotraj podjetja, ki je pristojen za določanje kroga ljudi, ki so upravičeni do poznavanja poslovne skrivnosti. Pri tem je potrebno še izpostaviti, da je potrebno posameznike, ki so upravičeni do seznanitve s poslovno skrivnostjo, jasno seznaniti, da je ne smejo neupravičeno posredovati tretji nepooblaščenim osebi. Pri opredelitvi časovne veljavnosti poslovne skrivnosti pa je potrebno, kot navaja Jaklič (2007), izhajati iz tega, da je treba s pisnim sklepom podjetja določiti čas trajanja poslovne skrivnosti (npr. do preklica) ali pa določiti časovno obdobje do konkretnega datuma. V slednjem primeru pa je treba trajanje varstva določenega podatka presojati po enakih kriterijih kot samo dejstvo, da gre za poslovno skrivnost (Jakulin 2007).

Ker pa se skrivnosti podjetij ne pojavljajo le na poslovnem področju, temveč tudi na področju razvoja, kadrovske politike, proizvodnje itd., je pojem poslovne skrivnosti po mnenju Selinška (2007) preozek in zato neustrezen.

Poleg zakona o gospodarskih družbah imamo znotraj konkurenčnega prava opredeljeno tudi poslovno skrivnost. Pri tem pa je potrebno izpostaviti, da konkurenčno pravo pride v poštev, ko si je nekdo protipravno prilastil določeno poslovno skrivnost oziroma jo je »ukradel« ali neupravičeno izkoristil za svoje interese. V takšnih primerih pa pride v ospredje določbe zakona o varstvu konkurence (ZVK⁸). Slednji zakon natančno določa področje konkurenčnega prava oziroma področje nelojalne konkurence. Naveden zakon tako v 13. členu zajema področje »nelojalne konkurence«. V vsebini člena je zapisano, da je nelojalna konkurenca prepovedana. Nelojalna konkurenca je dejanje podjetja pri nastopanju na trgu, ki je v nasprotju z dobrimi poslovnimi običaji in s katerim se povzroči ali utegne povzročiti škoda drugim udeležencem na trgu. Kot dejanje nelojalne konkurence se šteje predvsem: reklamiranje, oglaševanje ali ponujanje blaga ali storitev z navajanjem neresničnih podatkov ali podatkov in izrazov, ki ustvarjajo ali utegnejo ustvariti zmedo na trgu ali z zlorabo nepoučenosti ali lahkovernosti potrošnikov; reklamiranje, oglaševanje ali ponujanje blaga ali storitev ali omalovaževanje drugega podjetja s sklicevanjem na narodnostno, rasno, politično ali versko pripadnost; dajanje podatkov o drugem podjetju, če ti podatki škodijo ali utegnejo škoditi ugledu in poslovanju drugega podjetja; prodaja blaga z označbami ali podatki, ki ustvarjajo ali utegnejo ustvariti zmedo glede izvora, načina proizvodnje, količine, kakovosti ali drugih lastnosti blaga; prikrivanje napak blaga ali storitev ali kakšno drugačno zavajanje potrošnikov; dejanja, usmerjena v prekinitev poslovnega razmerja med drugimi podjetji ali k preprečevanju ali oteževanju takih razmerij; neupravičeno neizpolnjevanje ali razdiranje pogodbe s kakšnim podjetjem, da bi se sklenila enaka ali podobna pogodba z drugim podjetjem; oglaševanje navidezne razprodaje ali navideznega znižanja cen in podobna dejanja, ki zavajajo potrošnike glede cen; neupravičena uporaba imena, firme, znamke ali

⁸ Navedeni zakon je prenehal veljati 23.10.2015 nadomestil ga je ZPOmK-1. Predmeti zakon na isti način opredeljuje področje nelojalne konkurence s to razliko, da v kazenskih določbah niso predvidene kazni temveč napotuje na odškodninske zahteve oziroma tožbe v pravnih postopkih.

kakšne druge oznake drugega podjetja, ne glede na to ali je drugo podjetje dalo soglasje, če se s tem ustvari ali utegne ustvariti zmeda na trgu; dajanje ali obljubljanje daril, premoženjske ali drugačne koristi drugemu podjetju, njegovemu delavcu ali osebi, ki dela za drugo podjetje, da bi se darovalcu omogočila ugodnost v škodo kakšnega podjetja ali potrošnikov; nepooblaščen uporaba storitev trgovskega potnika, trgovskega predstavnika ali zastopnika drugega podjetja; pridobivanje kupcev blaga ali uporaba storitev z dajanjem ali obljubljanjem nagrad ali kakšne druge premoženjske koristi ali ugodnosti, ki po vrednosti občutneje presega vrednost blaga ali storitve, s katero naj kupec pridobi možnost nagrade; protipravno pridobivanje poslovne tajnosti drugega podjetja ali neupravičeno izkoriščanje zaupane poslovne tajnosti drugega podjetja.

Iz navedenega člena izhaja, da morajo biti izpolnjeni trije pogoji, da gre za nelojalno konkurenco, in sicer: da gre za dejanje podjetja pri nastopanju na trgu; da so dejanja v nasprotju z dobrimi poslovnimi običaji in da se z dejanjem povzroči ali utegne povzročiti škoda drugim udeležencem na trgu.

Ček (2012) pa deli nelojalno konkurenco na dva dela, in sicer: na nezakonit in zakonit način pridobivanja poslovne tajnosti. Prvi način poimenuje kot industrijska špijunaža, medtem ko drugi način poimenuje kot način, ko je tajne podatke posredoval nosilec sam ali pa je takšne podatke prejemnik pridobil preko stikov z nosilcem. Če je prejemnik, ki ve, da je podatek taje ali bi to moral vedeti, posredoval te podatke tretjim osebam, pride do kršitve zakonitosti oziroma do protipravnega ravnanja. Pri tem pa se zastavlja vprašanje, kdaj bi moral prejemnik takšne podatke vedeti. V ZGD-11 je v 39. členu navedeno, da če je podatek take narave, da bi kršitelj moral vedeti, da gre za poslovno skrivnost. Po drugi strani pa Lampe (2014) navaja, da je treba vedno upoštevati in ne nazadnje tudi presoditi vsebino podatka, kakšno znanje oziroma vedenje ima kršitelj o podatku.

Žvabec (2003) ugotavlja, da je pomembno tudi to, kako tajne podatke zavarovati pred zlorabami. Če pride do zlorabe tajnih podatkov, imamo v slovenskem pravnem redu v kazenskem zakoniku tudi opredeljene sankcije zoper kršitelje. Selinšek (2014) pa sankcije deli v tri skupine, in sicer na:

- kazenskopravne sankcije (izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti, ki je opredeljena v 236. člen KZ-1C v domeni policije),
- upravne sankcije (gospodarski prekrški, ki so v domeni tržnega inšpektorata) in
- civilnopravne sankcije (tožbe v pravnem postopku npr: prenehanje nelojalne konkurence, odškodninski zahtevki npr: plačilo za povzročeno škodo in drugo kot npr: vzpostavitev prejšnjega stanja, uničenje predmetov ipd.).

Zaupni podatki se lahko nanašajo tudi na druga področja delovanja ali pa pride do njihove izmenjave ob stikih z organi oblasti. Zato je ob splošni delitvi poslovnih skrivnosti, kot ugotavlja Žvan (2003), po poslovnih funkcijah pomembno tudi razlikovanje državnih, vojaških, uradnih skrivnosti ter različnih poklicnih tajen. Enako kot za splošno opredeljeno poslovno skrivnost tudi za te

velja, da je namen varovanja preprečiti škodo, ki bi lahko nastala v primeru njihovega razkritja. Državne, vojaške in uradne skrivnosti so opredeljene z Zakonom o tajnih podatkih (ZTP-1). Ta zakon v 5. členu določa, da se lahko določi za tajnega podatek, ki je tako pomemben, da bi z njegovim razkritjem nepoklicani osebi nastale, ali bi očitno lahko nastale, škodljive posledice za varnost države ali za njene politične ali gospodarske koristi in se nanaša na: javno varnost, obrambo, zunanje zadeve, obveščevalno in varnostno dejavnost državnih organov Republike Slovenije; sisteme, naprave, projekte in načrte, pomembne za javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ter obveščevalno in varnostno dejavnost državnih organov Republike Slovenije; znanstvene, raziskovalne, tehnološke, gospodarske in finančne zadeve, pomembne za javno varnost, obrambo, zunanje zadeve ter obveščevalno in varnostno dejavnost državnih organov Republike Slovenije.

Poslovna skrivnost je pravno opredeljena tudi v Obligacijskem zakoniku (OZ). Tako je v 10. členu OZ opredeljena »prepoved povzročanja škode«, in sicer v smislu, da se je vsak dolžan vzdržati ravnanja, s katerim bi utegnil drugemu povzročiti škodo. V OZ je malo določb, ki urejajo področje varovanja zaupnih podatkov. V določbah, ki urejajo licenčne pogodbe (od 704. člena do 728 OZ), in posredniške pogodbe (od 837. člena do 850. člena OZ), pa je opredeljeno, da lahko pogodbenik za zaščito svojih interesov samostojno uredi vsebino pogodbe. Pozoren pa mora biti, da ne krši ustave in posameznih določb zakonov. Tako je tudi opredeljeno v 3. členu OZ »prosto urejanje obligacijskih razmerij«, ki pravi, da udeleženci prosto urejajo obligacijska razmerja, ne smejo pa jih urejati v nasprotju z ustavo, s prisilnimi predpisi ali z moralnimi načeli. Potrebno je še izpostaviti 12. člen OZ – »poslovni običaji, uzance, prakse«, ki pravi, da se v obligacijskih razmerjih gospodarskih subjektov za presojo potrebnih ravnanj in njihovih učinkov upoštevajo poslovni običaji, uzance in praksa, vzpostavljena med strankama. Pogodba o nerazkrivanju informacij je pogodba, sklenjena med dvema ali več strankami. Stranka, ki razpolaga z zaupnimi podatki je zavezana, da jih ne bo uporabila ali posredovala neupravičeni tretji osebi. Podatke lahko posreduje pod pogoji, ki jih opredeljuje pogodba. Takšna pogodba je uporabna, kadar ena stranka drugi predstavi svoj še ne patentirani izum ali neko idejo, ki še ni zaščitena, oziroma želi, da ostanejo tajni. Takšno vrste pogodbo v praksi predlaga tista stran, ki ima od tega največji interes. Prav tako je tovrstna pogodba najcenejša oblika zaščite zaupnih podatkov, vendar je potrebno poudariti, da ne nudi take zaščite (v primeru izuma), kot jo nudi patent.

Uradno tajnost opredeljuje tudi Zakon o industrijski lastnini (ZIL-1), ki v 8. členu določa, da so spisi v zvezi s patentno prijavo in prijavo modela uradna tajnost vse do njihove objave v uradnem glasilu. Takšna določba je po mnenju Potočnika (2009) pomembna, saj podjetja s pravicami industrijske lastnine sicer dosežejo učinkovito zaščito, vendar šele po preteku določenega časa od prijave patenta ali modela. S prijavo pa že razkrijejo pomembne podatke, ki bi lahko, če bi bili znani, povzročili škodo njihovemu nosilcu, zato so varovani kot uradna tajnost. Sicer so registri v zvezi s pravicami industrijske lastnine javni, prav tako pa ima vsakdo možnost dobiti informacije o prijavah in podeljenih ali registriranih pravicah. Poklicne tajnosti so, kot ugotavlja Lampe (2014), navadno zajete v kodeksih poklicne etike, ki se jih morajo držati različne

agencije, posredniki in zastopniki ob nudenju svojih uslug podjetjem, saj imajo pri tem dostop do informacij, ki lahko predstavljajo tudi poslovne skrivnosti naročnika.

Nadalje imamo v Zakonu o delovnih razmerjih (ZDR-1) prav tako opredeljeno varovanje poslovne skrivnosti, ki vsebuje določbo, ki se nanaša na varovanje poslovne skrivnosti. V sedmem poglavju ZDR-1, ki opredeljuje obveznosti pogodbenih strank. V 38. členu imamo prav tako opredeljeno »varovanje poslovne skrivnosti«. Tako je v navedenem členu zapisano, da delavec ne sme izkoriščati za svojo osebno uporabo ali izdati tretjemu delodajalčevih poslovnih skrivnosti, ki jih kot take določi delodajalec in ki so bile delavcu zaupane ali s katerimi je bil seznanjen na drug način. Drugi odstavek navedenega člena pa opredeljuje poslovno skrivnost, za kar se štejejo tudi podatki, za katere je očitno, da bi nastala občutna škoda, če bi zanje izvedela nepooblaščen oseba. Delavec je odgovoren za kršitev, če je vedel ali bi moral vedeti za tak značaj podatkov. Delavec je tako v primeru izdaje poslovne skrivnosti odgovoren delodajalcu za kršitve poslovne skrivnosti. Iz tega naslova pa lahko delodajalec za tovrstne kršitve zahteva delavčevo disciplinsko odgovornost, ki je opredeljena v 172. čl. ZDR-1, v primeru hujših kršitev pa mu lahko delodajalec izreče izredno odpoved delovnega razmerja v skladu s 110. členom istega zakonika.

Dne 13. 5. 2015 je začel veljati nov zakon o bančništvu Zban-2. V 125. členu je opredeljeno »varovanje zaupnih podatkov«, tako se za zaupni podatek štejejo vsi podatki, dejstva in okoliščine o posamezni stranki, s katerimi razpolaga banka. V 14. členu navedenega zakonika pa so opredeljene »obveznosti varovanja zaupnih podatkov« za kar se štejejo vse informacije o posamezni banki, ki jih pri opravljanju nadzora nad banko pridobi Banka Slovenije od banke ali drugih oseb oziroma jih izdela Banka Slovenije za namen izvajanja nadzora nad posamezno banko, vključno z internimi ocenami in poročili Banke Slovenije o poslovanju posamezne banke. Poglavitna novost v Zban-2 je ta, da za zaupne informacije, ki so potrebne za izvedbo kazenskega ali predkazenskega postopka, ne veljajo določbe prvega in tretjega odstavka 14 čl. Zban-2. V 126. čl. Zban-2 je določeno, da banke morajo varovati zaupne podatke ne glede na način, na katerega je te podatke pridobila. Krog oseb, ki morajo varovati zaupne podatke pa je prav tako določen v 126. čl. Zban-2.

6.2.1 Motivi iz naslova zlorabe poslovne skrivnosti

Lampe (2014) meni, da je poslovna skrivnost ogrožena takrat, kadar si posamezniki od določene poslovne skrivnosti obetajo koristi. Prav tako ne igra nobene vloge pravnoorganizacijska oblika tistega, ki si obeta korist iz naslova poslovne skrivnosti. Tako lahko rečemo, da je popolnoma vseeno, ali si takšno korist obetajo samostojni podjetniki, delniška družba ali družba z omejeno odgovornostjo. Stopnja ogroženosti poslovne skrivnosti ni nič manjša ne glede na to, kdo jo ogroža. Potočnik (2009) govori o neposredni ogroženosti, ki se lahko pojavi, kadar si določena pravna oseba ali samostojni podjetnik prizadeva, da bi prišla do poslovne skrivnosti brez posrednikov. Po drugi strani pa poznamo še posredno grožnjo poslovne skrivnosti. Pri tej vrsti grožnje si pravna oseba ali samostojni podjetnik prizadeva pridobiti poslovno skrivnost

preko posrednika v zameno za plačilo. S tovrstnimi dejavnostmi se največkrat ukvarjajo družbe, ki imajo registrirano svetovanje kot dejavnost. Znotraj tega pa se ukvarjajo še z gospodarskih vohunjenjem in prodaja poslovnih skrivnosti. S stališča motivov iz naslova poslovne skrivnosti je zato potrebno vedenje na kakšen način oziroma kdo vse jo lahko ogroža. Da bi se izognili nastanku škode, se poslovna skrivnost dobro varuje oziroma ščiti. Selinšek (2006) ugotavlja, da ko govorimo o motivih, ne smemo pozabiti, da se takšni motivi kažejo v primerih, ko želi posameznik zamenjati svojega delodajalca. Pri tem pa izrabi poslovno skrivnost pri novem delodajalcu kot pogajalsko izhodišče.

Interese oziroma motive pri zlorabah poslovne skrivnosti imajo osebe, ki postavljajo svoje interese pred interese delodajalca. Tako lahko rečemo, da so interesi posameznikov v ospredju. Pri tem po mnenju Samca (2014) prednjačijo želja po uspehu. Sama želja po uspehu je dobrodošla, vendar kadar je tako močna, da je pripravljena premagati moralne in etične ter zakonodajne okvirje, pa lahko škoduje. Motiv za izdajo poslovne skrivnosti se lahko skriva tudi v zmanjševanju stroškov posameznega podjetja. O stroških tako govorimo takrat, kadar se posameznik odloči, da bo zapustil podjetje, v katerem se nahaja poslovna skrivnost in bo šel na samostojno pot ali pa se bo zaposlil pri novem delodajalcu. Na takšen način je posamezniku »uspeh« zagotovljen. Tako se izogiba različnim oblikam stroškov za raziskave in razvoj. Posledično pa pridobi na konkurenčnosti oziroma cenovni dostopnosti.

6.3 Pravna ureditev poslovne skrivnosti v tujini

Bertoncelj (2014) navaja, da vsaka država na svoj način opredeljuje in sankcionira poslovno skrivnost, zaradi česar lahko pride pri samem razumevanju in sankcioniranju do določenih težav oziroma ovir na ravni mednarodnega okolja. Za ustrezno zavarovanje poslovne skrivnosti izven meja matične države je tako potrebno poznavanje posameznih pravnih okvirjev tujih držav. Da bi se izognili morebitnim škodam iz naslova zlorabe poslovne informacije, morajo države imeti ustrezno opredeljeno področje poslovne skrivnosti. Do problemov v praksi prihaja predvsem zato, ker posamezne države različno razlagajo poslovno skrivnost in jo imajo tudi na tak način opredeljeno v svojih zakonodajnih okvirjih. Tako imajo nekatere države opredeljene zlorabe poslovne skrivnosti zgolj kot prekršek, nekatere pa tudi kot kaznivo dejanje. Poznani so tudi primeri, da v nekaterih državah smatrajo zlorabo poslovne skrivnosti tudi za osebe, ki so poslovne skrivnosti prejeli v dobri veri. Zato je potrebno navedeno področje tudi na mednarodni ravni urediti z namenom harmonizacije zakonodaje iz naslova zlorab poslovnih skrivnosti. Tako poznamo mednarodno pogodbo Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine (v nadaljevanju: Sporazum), ki opredeljuje poslovno skrivnost. Navedeni sporazum je stopil v veljavo že leta 1994. Sporazum ureja področje varstva intelektualne lastnine, kamor uvrščamo tudi poslovno skrivnost. Primarno se je želelo z navedenim Sporazumom doseči cilj, da bi se države podpisnice tega sporazuma (članice trgovinske organizacije) poenotile pri zagotavljanju minimalnih zakonodajnih standardov s tega področja. Tako bi se postavili minimalni standardi med državami članicami trgovske organizacije (v nadaljevanju: WTO) iz naslova poslovne skrivnosti.

Predmetni Sporazum je najbolj celovit mednarodni sporazum, ki ureja področje varstva intelektualne lastnine. Sporazum tako daje pravno podlago, saj omogoča ustrezne pravice za zaščito različnih vrst intelektualne lastnine: blagovnih znamk, avtorskih in sorodnih pravic, geografskih označb, topografije integriranih vezij in industrijskih vzorcev ter modelov pa tudi poslovnih skrivnosti. Z navedenim Sporazumom se je želelo med državami članicami WTO dvigniti raven pomembnosti poslovne skrivnosti, oblikovati ustrezne standarde ter ne nazadnje oblikovati poenotene zakonodajne okvirje na področju intelektualne lastnine in zmanjšanje nesorazmerij, ki so posledica različnih zakonodajnih ureditev, hkrati pa ovirajo mednarodno trgovino. Sporazum omogoča, da posamezne države podpisnice same izberejo način, kako bodo spremenile svoje nacionalne zakonodaje. Pogoj je zgolj ta, do bo sprememba zakonodaje v skladu z vsebino podpisnega Sporazuma. Prav tako je posameznim državam podpisnicam Sporazuma prepuščeno, na kakšen način bodo države izvajale nadzor nad učinkovitostjo zoper kršitelje in njihovo sankcioniranje.

Na mednarodni ravni ima poslovna skrivnost različne pomene. Zaradi česar jo Sporazum opredeljuje kot pojem nerazkrite informacije. Tako je v Sporazum »nerazkrita informacije« opredeljena na način: da je takšna informacija natančna in dosegljiva le krogu oseb, ki se ukvarjajo s takšno informacijo; da takšna informacija ima trgovinsko vrednost in da se jo zato tretira kot skrivnost ter da se oseba, ki razpolaga s takšno informacijo, zaveda njenega pomena in jo ne razkriva. Evropska unija kot članica WTO je prav tako podpisnica Sporazuma. Posamezne države članice EU kot polnopravne članice WTO ter njihovi nacionalni organi in zakoni pa urejajo obseg, izvajanje in veljavnost določbe 39. člena Sporazuma o poslovnih skrivnostih na nacionalnem ozemlju. V praksi posamezne države članice stremijo k poenotenju svoje nacionalnega pravnega reda s Sporazumom. Spet druge države pa tretirajo podpisani Sporazum zgolj kot brezpredmetnega in ne uresničujejo zavez iz Sporazuma v zadostni meri. Tako se ponuja rešitev, da bi na ravni EU sprejeli ustrezno uredbo, s katero bi pristopili k celovitemu reševanju vprašanja zaščite poslovne skrivnosti. Na takšen način bi dobili enotni akt, ki bi veljal za vseh 28 držav članic EU. Države bi bile tako primorane spremeniti svoje nacionalne zakonodaje, s čimer bi dosegli poenotenost in harmonizacijo na globalni ravni. S tem bi se krepilo zaupanje med državami članicami EU, kar bi še pospešilo mednarodni pretok blaga in storitev.

ZDA, Kanada in Mehika so v letu 1992 podpisale Severnoameriški sporazum o prosti trgovini (*North American Free Trade Agreement*, v nadaljevanju: sporazum NAFTA). Slednji sporazum podobno opredeljuje nerazkritje informacije kot Sporazum o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine. Severnoameriški sporazum o prosti trgovini prav tako nudi zaščito poslovne skrivnosti, ki smo jo opisali v zgornjem odstavku. Cilj sporazuma NAFTA je odprava trgovinskih in naložbenih ovir, predvsem odprava tarif pa tudi odprava netarifnih trgovinskih ovir med državami podpisnicami. Razlika med Severnoameriškim sporazumom o prosti trgovini in Sporazumom o trgovinskih vidikih pravic intelektualne lastnine iz naslova zaščite poslovne skrivnosti je v tem, da Severnoameriški sporazum zajema nekoliko širši pojem zaščite poslovne skrivnosti. Tako opredeljuje, da imajo zaupne informacije lahko

sedanjo kot tudi potencialno vrednost v danem prostoru. Medtem pa drugi Sporazum opredeljuje zgolj zaupne informacije v sedanji vrednosti.

7 TEMELJNA UREDITEV KAZNIVIH DEJANJ IN PREKRŠKOV

7.1 Gospodarsko kazensko pravo

V Sloveniji je razmejevanje med prekrškom in kaznivim dejanjem tema, ki v literaturi tako rekoč ni obravnavana. Kazenska teorija se je najbolj ukvarjala z vprašanjem, po kakšnih merilih naj se med protipravnimi dejanji prepoznajo kazniva dejanja. Opozoriti je treba, da je pravo o prekrških enako kot klasično kazensko pravo fragmentarno, kar pomeni, da se z njim predpisujejo kazni le za nekatera protipravna ravnanja. Prekršek ima torej enojno, kaznivo dejanje pa dvojno fragmentarnost med protipravnimi dejanji.

V 74. čl. Ustave Republike Slovenije je v prvem odstavku navedeno, da je gospodarska pobuda svobodna pobuda. Po stališču komentatorjev slovenske Ustave je svobodna gospodarska pobuda (kot izraz za podjetniško svobodno ravnanje) v osnovi obrambna pravica, ki jo je država dolžna spoštovati. Vendar ta obrambna narava ni absolutna v tem smislu, da bi pomenila »čim manj države« na tem področju, ampak je na podlagi tretjega odstavka 74. člena Ustave država dolžna aktivno (po)skrbeti za varstvo javnega interesa v sferi podjetništva, kar se lahko odlikava zlasti v ustrezni normativni ureditvi. To potrjuje tudi stališče Ustavnega sodišča RS, da je zakonodajalec dolžan normativno urediti pogoje in način opravljanja gospodarske dejavnosti, če to zahteva javna korist⁹. Določba 74. člena Ustave RS torej ne pomeni, da je gospodarska sfera privilegirana, da ni in ne sme biti podvržena nobenim omejitvam. Navedeno pa pomeni, da se gospodarska dejavnost ne sme izvajati v nasprotju z javno koristjo.

Delovanje gospodarskih subjektov, ki je nasprotno javnim interesom do te mere, da povzroča protipravne posledice, ki so opredeljene kot kazniva dejanja, postane objekt gospodarskega kazenskega prava, v sklopu katerega je za »povzročitelja« te posledice »oziroma storilca kaznivega dejanja« zagrožena kazen.

Gospodarsko kazensko pravo sodi v kazensko pravo. Znotraj kazenskega prava pa se obravnavajo gospodarska kazniva dejanja, njihove pojavne oblike in sankcije zoper protipravna ravnanja. Civilno gospodarsko pravo pa je prav tako povezano z gospodarskim kazenskih pravom, vendar le v manjšem obsegu. Njuna povezava je na področju pravne identifikacije storilcev kaznivih dejanj pravnih ali/in fizičnih oseb. Gre za iskanje odgovornosti za protipravna ravnanja s področja gospodarskih kaznivih dejanj. Delno je gospodarsko kazensko pravo uporabno tudi pri razlagi posameznih znakov gospodarskih kaznivih dejanj, vendar je treba opozoriti, da je v gospodarskem kazenskem pravu pod določenimi pogoji mogoča tudi avtonomna razlaga pravnih pojmov s področja gospodarskega prava.

⁹ Odločba US, št. U-I-16/98.

Gospodarsko kazensko pravo bi bilo mogoče ustrezno povezati tudi s pravno panogo, za katero se v novejšem času uveljavlja poimenovanje ekonomsko pravo. Tako nekateri avtorji že poimenujejo to področje kot ekonomsko kazensko pravo, vendar za zdaj ekonomsko pravo še ni niti razvito niti pravno udomačen pojem.

Novoselec (2009) ugotavlja, da v Sloveniji preučevanje gospodarskega kazenskega prava nima trdnejše tradicije. V slovenski kazenskopravni teoriji je nesporno, da gospodarsko kazensko pravo sodi v sklop kazenskega prava kot matične veje, medtem ko je z gospodarskim pravom po vsebini sicer povezano, vendar v manjšem obsegu. Opredelitev gospodarskega kazenskega prava je po mnenju Ambroža in drugih (2007) tesno povezana z definicijo kazenskega prava kot skupnosti pravnih pravil, ki določajo gospodarska kazniva dejanja, sankcije za ta dejanja ter pogoje, pod katerimi so za ta kazniva dejanja odgovorne fizične in pravne osebe. Vsebinsko gospodarsko kazensko pravo, kot ugotavlja Lamberger (2009), preučuje vsa kazniva dejanja, ki so storjena v zvezi z gospodarsko dejavnostjo oziroma so povezana z gospodarskimi subjekti. Gospodarsko pravo¹⁰ pa je z gospodarskim kazenskim pravom povezano s področjem storitve kaznivih dejanj, in sicer v smislu varovanja posameznih vrednot v gospodarstvu kakor tudi pri pravni identifikaciji storilcev kaznivih dejanj, ki so lahko odgovorni za posamezna kazniva dejanja ter pri razlagi nekaterih zakonskih znakov teh kaznivih dejanj.

Teorija nadalje razlikuje med formalno in materialno koncepcijo gospodarskega kazenskega prava:

- a) Formalna oz. normativna koncepcija, katere kriterij je normativna umestitev kaznivih dejanj v določeno poglavje zakona, je enostavnejša. Znotraj formalne koncepcije nadalje govorimo o t. i. gospodarskem kazenskem pravu v ožjem smislu, kamor se uvrščajo kazniva dejanja iz XXIV. poglavja KZ-1C (Kazniva dejanja zoper gospodarstvo) in kazniva dejanja, ki jih storijo pravne osebe in so taksativno naštet v 25. členu Zakona o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja (ZOPOKD). Gospodarsko kazensko pravo v ožjem pomenu je mogoče, kot pravi Selinšek (2006), opredeliti kot skupnost pravnih pravil, ki določajo gospodarska kazniva dejanja, sankcije zanje ter pogoje, pod katerimi so za ta kazniva dejanja lahko odgovorne fizične in pravne osebe. V sklop gospodarskega kazenskega prava v širšem smislu pa teorija poleg navedenih kaznivih dejanj uvršča tudi (gospodarske) prekrške (Lamberger, 2009). Primerjalno-pravno lahko ugotovimo, da v tujih (evropskih) pravnih sistemih tovrstnih klasifikacij, ki bi temeljili na formalnem merilu, ne srečamo.
- b) Materialno oz. vsebinsko koncepcijo pa pojem gospodarskih kaznivih dejanj, kot ugotavlja Selinšek (2006), izpeljuje iz pravno zavarovanih vrednot ter dobrin oz. iz neposrednega objekta napada posameznega kaznivega dejanja. Kot gospodarska kazniva dejanja lahko skladno s to

¹⁰ Pojem oz. predmet preučevanja gospodarskega prava se v pravni teoriji v spreminja; v preteklosti se je z izrazom gospodarsko pravo označeval sistem pravnih pravil, ki določajo status gospodarskih organizacij, njihovo notranjo organizacijo in posle; danes pa se vse bolj uveljavlja statusno pravo kot posebna pravna panoga (Šepec 2011).

definicijo opredelimo tista kazniva dejanja, ki so storjena na področju gospodarskih dejavnosti in s katerimi se ogroža premoženje znotraj gospodarskih družb ali drugih gospodarskih subjektov, kot je to opredeljeno v 74. členu KZ-1C, ki pravi, da nihče ne more obdržati premoženjske koristi, ki je bila pridobljena s kaznivim dejanjem. Gospodarsko kazensko pravo se lahko nanaša le na gospodarsko poslovanje ali gospodarsko dejavnost (glede na citirano določilo torej proizvodnjo in promet blaga, opravljanje storitev na trgu, bančno in drugo finančno poslovanje ter vodenje in sodelovanje pri upravljanju, zastopanju in nadzorstvu). Drugo merilo pa predstavlja poslovanje znotraj gospodarskega subjekta ali medsebojno gospodarsko poslovanje med različnimi gospodarskimi subjekti.

Tratnik in Ferčič (2002) pojmujeta gospodarsko kazensko pravo še širše in v to skupino uvrščata tudi klasična premoženjska kazniva dejanja, kadar so storjena pri gospodarskem poslovanju. Selinšek (2009) na primer ne izključuje, da bi tudi nekatera manj zapletena kazniva dejanja, kot so na primer tatvine, uvrstili med takšna klasična kazniva dejanja, ki so v zvezi s poslovanjem podjetja in pomenijo napad na samo poslovanje podjetja (gospodarske družbe). Po drugo strani pa Šepec (2011) za gospodarska kazniva dejanja navaja, da je v praksi tudi značilno, da je njihova posledica pogosto povzročitev škode velikih razsežnosti, ne samo za določeno pravno ali fizično osebo, temveč za celoten gospodarski sistem.

Glede na različne poglede avtorjev, kaj naj bi zajemalo gospodarsko kazensko pravo, je moč oblikovati definicijo v smislu, da je gospodarsko kazensko pravo del kazenskega prava. Njegova opredelitev pa je tesno povezana z definicijo kazenskega prava. Kazensko pravo se največkrat opredeljuje kot sklop pravnih pravil, s katerimi se v državi nekatere vrednote ščitijo pred škodljivimi ali grozovitimi ravnanji. To se doseže s tem, da se ta ravnanja določijo kot kazniva dejanja, za storilce pa se predpišejo kazenske sankcije. Na podlagi navedenega je moč gospodarsko kazensko pravo v slovenskem pravnem redu opredeliti kot skupnost pravil, ki določajo gospodarska kazniva dejanja, sankcije za ta dejanja ter pogoje, pod katerimi so za ta kazniva dejanja lahko odgovorne fizične osebe in pravne osebe. Poleg gospodarskih kaznivih dejanj pa je moč zajeti tudi gospodarske prekrške.

7.1.1 Gospodarska kazniva dejanja

Narava gospodarskih kaznivih dejanj je drugačna od narave klasičnih kaznivih dejanj. Medtem ko klasično kazensko pravo na nek način služi tradicionalni morali, se gospodarske inkriminacije »ne morejo občutiti kot vredne graje, razen če se ne uvrstijo čisto na drug nivo, na nivo solidarnosti ali zaščite določenega družbenega in ekonomskega reda«. Ena od značilnosti gospodarskih kaznivih dejanj je po mnenju Samca in Ferčiča (2015) usmerjenost zoper gospodarstvo oziroma eno od vrednot, na katerih temelji sodobno tržno gospodarstvo. Gospodarska kazniva dejanja ščitijo tiste pravne vrednote, ki po zakonodajalčevem mnenju zaslužijo poostreno zaščito, pri čemer so upoštevani predvsem interesi potrošnikov, delavcev, konkurentov, družbenikov ali delničarjev.

Gospodarska kazniva dejanja se ne razlikujejo od klasičnih kaznivih dejanj samo po svoji naravi; v praksi se v gospodarskem življenju tudi redkeje zgodi, da bi storilec sam storil kaznivo dejanje. Pogosta je udeležba več oseb ali podjetij. Kaznivo dejanje je mogoče izvršiti bodisi v horizontalnem smislu, torej skozi koordinacijo različnih storilcev, ki so bolj ali manj neodvisni eden od drugega, bodisi v vertikalnem smislu, in sicer hierarhično, z ravnanjem oseb različnih položajev znotraj istega podjetja. V obeh primerih predstavlja ugotavljanje dejstev in kaznovanje odgovornih velike probleme, ki jih je pogosto težko dokazati (Dobovšek 2012).

Gospodarska kazniva dejanja predstavljajo po mnenju Jakulina (2007) toliko večjo nevarnost od klasičnih kaznivih dejanj, saj so indirektna, skrita, anonimna in neosebna. Za razliko od klasičnih kaznivih dejanj, ki se zgodijo z realizacijo fizičnega dejanja – npr. povzročitev telesne poškodbe, polastitev tuje lastnine – in pri katerih žrtev kot posameznik ali skupina posameznikov neposredno občuti storitev kaznivega dejanja, žrtve gospodarskih kaznivih dejanj pogosto sploh ne zaznajo storitve kaznivega dejanja ali z njim niso neposredno prizadete in posledično tudi nimajo iniciative, da bi nanj reagirale. Motivi za storitev dejanja praviloma niso politični in praviloma tudi niso znaki kaznivih dejanj. Motiv za storitev dejanja je praviloma pridobitev premoženjske koristi oziroma izognitev izgubi, do katere bi prišlo pri navadnem poslovanju.

V teoriji obstoj gospodarske kriminalitete kot posebne oblike kriminalitete, ki ima svoje značilnosti, ni sporen. Po statističnih podatkih je gospodarska kriminaliteta glede škode, ki jo povzročata na vseh ravneh, precej nevarnejša od konvencionalne oz. klasične kriminalitete. Gospodarska kriminaliteta je tesno povezana z nezakonitim pridobivanjem dobička oziroma premoženjske koristi. Krapež (2009) ugotavlja, da težave v zvezi z odkrivanjem in pregonom gospodarskega kriminala izvirajo predvsem iz dejstva, da se ta kriminal odvija pod plaščem legalnega poslovanja. Za gospodarsko kriminaliteto so tipični kompleksni dejanski stanovi, ki jih je težko odkriti. Storilcem so običajno na voljo tudi sodobne tehnologije in inštrumenti, ki jih uporabljajo pri njihovi nelegalni dejavnosti. Pri težjih oblikah gospodarske kriminalitete so pogosta tudi mednarodna prepletanja in povezave z organizirano kriminaliteto.

Določeni avtorji, kot sta Dobovšek (2012) in Lamberger (2009), pojem gospodarske kriminalitete enačijo s pojmom kriminalitete belih ovratnikov; drugi, kot sta Selinšek (2006) in Šepec (2011), pa kriminaliteto belih ovratnikov obravnavajo kot eno izmed podskupin gospodarske kriminalitete. Čeprav je bila »kriminaliteta belih ovratnikov« prvotno sociološki termin, je danes spoznana za pravni pojem. Vendar pa v teoriji ta princip pretežno velja za preozkega, zlasti ker zadeva zgolj storilce z visokim socialnim statusom, po drugi strani pa za preširokega, saj je mogoče pri opravljanju poklica storiti tudi druga dejanja, ki ne spadajo med gospodarska kazniva dejanja. Obstajajo številne definicije, ki razlagajo to kategorijo kriminalitete; za razliko od teh pa se novejšje pravne definicije kriminalitete belega ovratnika od storilca preusmerjajo na samo kaznivo dejanje.

Klasifikacija storilca t. i. »belih ovratnikov«¹¹, po katerem je storilec oseba z ugledom in visokim socialnim statusom, ki stori kaznivo dejanje v okviru opravljanja svojega poklica. Značilno za »storilca v belem ovratniku« je, da pripada premožnemu razredu in se pojavlja kot individuum, ki je popolnoma integriran v družbo – za razliko od storilcev klasičnih kaznivih dejanj, ki so pogosto brez sredstev, včasih tudi neuravnovešeni ali socialno neprilagojeni. Ta njegov visoki socialni status oz. vpliv izrablja za storitev kaznivih dejanj in pogosto na iznajdljiv način krši pravila v zvezi z njegovo profesionalno dejavnostjo. Zanj je tudi značilno, da običajno zelo dobro ve za nezakonitost svojega ravnanja, vendar se nima za delinkventa, ker meni, da mu njegov socialni položaj daje pravico, da krši zakon.

Gospodarska kazniva dejanja se naslavljajo na določeno osebo, ki ravna v okviru svoje poklicne aktivnosti. Zadevajo le omejen krog oseb, kot so člani uprave, člani nadzornega sveta, poslovodje, trgovci, delodajalci itd. ter se kot storilec lahko preganja le tisti, ki ima določeno lastnost, ki izhaja iz zakona. Drugače je pri klasičnih kaznivih dejanjih, ki jih lahko izvrši kdorkoli. Načeloma se kazenski zakon naslavlja na vsakogar, medtem ko se gospodarska kazniva dejanja večinoma naslavljajo na določen krog oseb (*delicta propria*).

Gospodarsko kaznivo dejanje mora imeti vse značilnosti kaznivega dejanja, njegovo posebno poimenovanje pa le konkretizira pravno vrednoto oziroma dobrino, ki je zavarovana z inkriminacijo te vrste. Opredelitev gospodarskega kaznivega dejanja izvira iz opredelitve kaznivega dejanja.

Kazensko pravna teorija pri obravnavanju pojma kaznivega dejanja večinoma izhaja iz zakonskih definicij, ki se po državah med seboj precej razlikujejo. Vsem pa je skupno, da je kaznivo dejanje tisto, ki je v nasprotju s pravnim redom (torej protipravno). Treba je poudariti, da protipravnost kaznivega dejanja ne pomeni zgolj določenosti tega dejanja kot kaznivega v zakonu, ampak to lahko označimo za materialno protipravnost.

Protipravnost kaznivega dejanja ne pomeni zgolj določenosti tega dejanja kot kaznivega v zakonu, ampak ima pravna kvalifikacija kaznivega dejanja tri ravni, ki jih povezane v celoto lahko označimo za materialno protipravnost, in sicer:

- najprej se dejanje opredeli po določbi iz kazenskega zakonika;
- nato se poišče norma z nekega drugega pravnega področja, katere kršitev se ocenjuje kot formalna protipravnost;
- na koncu se ovrednoti pomen te kršitve z vidika socialnih in vrednostnih izhodišč za pravno urejenost določenega področja.

Na podlagi navedenega lahko opredelimo, da gre pri gospodarskih kaznivih dejanjih v slovenskem redu za protipravna dejanja. Pogoji, da gre za protipravno dejanje pa je izpolnjen s tem, da določeno ravnanje zakon prepoveduje. Prepoved pa izhaja iz neposredne oziroma posredne nevarnosti za pravne

¹¹ Koncept *kriminalitete belih ovratnikov* oziroma »*White-Collar Crime*« je leta 1939 razvil ameriški sociolog in kriminolog E.H. Sutherland kot »*crime committed by a person of respectability and high social status in the course of his occupation*«.

vrednote in dobrine, iz sfere gospodarstva določa kot kaznivo dejanje ter hkrati določa njegove znake in kazni zanj.

Storilci gospodarskih kaznivih dejanj so lahko fizične osebe, ki opravljajo gospodarsko dejavnost (samostojni podjetniki), oziroma fizične osebe, ki sodelujejo pri opravljanju gospodarske dejavnosti v gospodarskem subjektu (kot zastopniki, zaposleni, pooblaščenca, managerji) pri čemer morajo imeti za določena kazniva dejanja v gospodarskih subjektih takšen položaj, da lahko vplivajo na odločanje (upravljanje), vodenje ali nadzor nad opravljanjem gospodarske dejavnosti. Če so izpolnjeni pogoji iz ZOPOKD, so lahko spoznani za odgovorne za gospodarsko kaznivo dejanje po slovenski zakonodaji tudi gospodarski subjekti, ki so pravne osebe.

Ob upoštevanju vsebinskih definicij je krog čistih gospodarskih kaznivih dejanj po slovenskem Kazenskem Zakoniku (KZ-1C) ožji od pojma kaznivih dejanj zoper gospodarstvo iz štiriindvajsetega poglavja KZ-1C. Sem sodijo samo kazniva dejanja, za katera je v KZ-1C izrecno ali smiselno določeno, da so lahko storjena le pri izvajanju gospodarske dejavnosti ali v povezavi z njo, torej dejanja, pri katerih je gospodarska dejavnost bodisi znak kaznivega dejanja bodisi dejanja glede na zakonski opis in ne more biti izvršeno drugače oziroma drugje, kot pri opravljanju gospodarske dejavnosti. Med navedena čista gospodarska kazniva dejanja spadajo med drugim tudi člani (Preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji po 231. čl. KZ-1C; Izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti po 236. čl. KZ-1C; Zloraba notranje informacije po 238. čl. KZ-1C in Zloraba trga finančnih instrumentov po 239. čl. KZ-1C.), ki so predmet obravnave v tej doktorski nalogi.

7.1.2 Gospodarska kazniva dejanja v slovenskem pravnem redu

Gospodarsko kaznivo dejanje v slovenskem pravnem redu, kot ugotavlja Novoselec (2003), mora imeti vse značilnosti kaznivega dejanja, njegovo posebno poimenovanje pa le konkretizira pravno vrednoto oziroma dobrino, ki je zavarovana z inkriminacijo te vrste. Kazensko pravna teorija pri obravnavanju pojma kaznivega dejanja večinoma izhaja iz zakonskih dikcij, ki se po državah med seboj precej razlikujejo. Vsem pa je skupno, da je kaznivo dejanje tisto, ki je v nasprotju s pravnim redom, »torej protipravno«. Pri tem Mazi (2002) poudarja, da je potrebno, da protipravnost kaznivega dejanja ne pomeni zgolj določenosti tega dejanja kot kaznivega v zakonu, ampak ima pravna kvalifikacija kaznivega dejanja tri ravni, ki jih povezane v celoto lahko označimo za materialno protipravnost, in sicer: (1) najprej je potrebno dejanje opredeliti po določbi iz kazenskega zakonika, (2) nato se poišče normo z nekega drugega pravnega področja, katere kršitve se ocenjujejo kot formalno pravne in (3) na koncu se ovrednoti pomen te kršitve z vidika socialnih in vrednostnih izhodišč za pravno urejenost določenega področja.

Materialna oz. vsebinska koncepcija pa pojem gospodarskih kaznivih dejanj v slovenskem pravnem redu izpeljuje iz pravno zavarovanih vrednot ter dobrin oz. iz neposrednega objekta napada posameznega kaznivega dejanja. Bele (2003) kot gospodarska kazniva dejanja opredeljuje tista kazniva dejanja, ki so storjena na področju gospodarskih dejavnosti in s katerimi se ogroža premoženje znotraj

gospodarskih družb ali drugih gospodarskih subjektov. Gospodarsko kazensko pravo se v slovenskem pravnem redu nanaša, kot ugotavlja Deisinger (2002), le na gospodarsko poslovanje ali gospodarsko dejavnost (navedeno pomeni: proizvodnjo in promet blaga, opravljanje storitev na trgu, bančno in drugo finančno poslovanje ter vodenje in sodelovanje pri upravljanju, zastopanju in nadzoru). Drugo merilo pa predstavlja poslovanje znotraj gospodarskega subjekta ali medsebojno gospodarsko poslovanje med različnimi gospodarskimi subjekti. Po drugi strani pa Selinšek (2006) navaja, da je pod pojmom gospodarska kazniva dejanja treba razumeti vsa tista dejanja, s katerimi se s pomočjo neresnice ali zamolčanja resnice drugemu v gospodarstvu prizadene škoda ter morebitno sočasno pridobi protipravno premoženjsko korist.

Iz 28¹². člena Ustave RS izhaja, da je gospodarsko kazensko pravo zakonsko pravo. Temeljni pravni vir gospodarskega kazenskega prava v Sloveniji je Kazenski zakonik (KZ-1C). V Sloveniji Kazenski zakonik zajema vsa protipravna dejanja na enem mestu¹³. Kazenski zakonik RS je razdeljen na splošni in posebni del. V splošnem delu so opredeljene temeljne določbe, veljavnost kazenskega zakonika, splošne določbe o kaznivem dejanju, sankcije (opozorilne sankcije, varnostni ukrepi, odvzem premoženjske koristi, ki so pridobljene s kaznivim dejanjem) in njihovo izvrševanje, pravne posledice, obsodbe, zastaranje ter določbe o amnestiji in pomilostitvi. V posebnem delu pa so zajeta posamezna protipravna dejanja po posameznih področjih. Tako lahko na enem mestu vidimo prikaz vseh protipravnih dejanj, ki jih v Sloveniji opredeljujemo kot kazniva dejanja. Posebni del Kazenskega zakonika je svojevrsten in kot navaja Lamberger (2009), gre za zakon nad zakoni, saj vsa kazniva dejanja opredeljuje na enem mestu.

V slovenskem KZ-1C so kazniva dejanja zoper gospodarstvo opredeljena v XXIV. poglavju KZ-1C in kazniva dejanja, ki jih storijo pravne osebe in so taksativno naštet v 25. členu ZOPOKD. Slednji zakon je začel veljati leta 1999 in je realiziral določbo 33. člena takratnega KZ sedaj 42. člena KZ-1C. Na ta način je uredil oziroma prepustil odgovornost pravnih oseb za kazniva dejanja posebnemu zakonu ZOPOKD. Ureditvi v posebnem zakonu so ostala prepuščena vprašanja o načinu, pogojih in mejah odgovornosti ter sankcioniranju pravnih oseb za kazniva dejanja, saj je dejstvo, da za pravno osebo ne morejo veljati vse tiste kazni in kazenske sankcije, ki se uporabljajo zoper fizično osebo kot storilca. Tako pravne osebe, kot ugotavlja Bavcon in ostali (2003), ne morejo biti odgovorne za vsa kazniva dejanja, ampak le za tista kazniva dejanjih posebnega dela KZ-1C, ki jih v 25 in 43. členu našteva ZOPOKD. Absolutno je izključena odgovornost pravnih oseb za dejanja iz

¹² Nihče ne sme biti kaznovan za dejanje, za katero ni zakon določil, da je kaznivo, in ni zanj predpisal kazni, še preden je bilo dejanje storjeno. Dejanja, ki so kazniva, se ugotavljajo in kazni zanje izrekajo po zakonu, ki je veljal ob storitvi dejanja, razen če je novi zakon za storilca milejši.

¹³ Slovenski zakonodajalec je za razliko od večine drugih pravnih redov, ki to področje urejajo v stranskih kazenskih zakonodajah, sledil načelu, da so kazniva dejanja zbrana na enem mestu, to je v Kazenskem zakoniku in se tako oddaljil od zakonske ureditve nekaterih tujih kazenskopравnih sistemov, za katere so značilne obširne stranske kazenske zakonodaje, pri čemer so norme s področja gospodarskega kazenskega prava razpršene v različnih zakonih in uredbah, ki urejajo področje gospodarstva oz. gospodarsko dejavnost in njene meje (Selinšek 2006).

poglavja kaznivih dejanj zoper življenje in telo, čast in dobro ime, zakonsko zvezo, družino in mladino, pravni promet, vojaško dolžnost, varnost Republike Slovenije in njeno ustavno ureditev ter obrambno moč države.

ZOPOKD je formalno gledano pomemben vir gospodarskega kazenskega prava, ker ima večina gospodarskih subjektov pravno subjektiviteto. Razen samostojnega podjetnika posameznika in tihe družbe so namreč vse oblike gospodarskih subjektov, ki jih ureja ZGD-11, pravne osebe in so torej lahko odgovorne za vsa kazniva dejanja, ki so naštetá v 25. in 43. členu ZOPOKD, ter s tem tudi za širok spekter gospodarskih kaznivih dejanj.

Sicer pa jo ZOPOKD omogoča opredeliti kot posebni kazenski zakon, saj ima poleg temeljnih določb splošni del, posebni del in določbe o postopku. V okvirju splošnega dela so opredeljeni pogoji, pod katerimi je pravna oseba odgovorna za kaznivo dejanje, kazni in druge sankcije za pravne osebe ter vprašanja zastaranja. V preostalem se za pravne osebe uporabljajo določbe splošnega dela KZ-1C. V posebnem delu ZOPOKD so opredeljena kazniva dejanja, za katera so lahko odgovorne pravne osebe za posamezno kaznivo dejanja, v zadnjem delu zakona pa so urejena postopkovna vprašanja v zvezi s pregonom pravnih oseb, kjer velja temeljno pravilo, da se zoper pravno osebo praviloma uvede in izvede postopek skupaj s postopkom zoper neposrednega storilca kaznivega dejanja (fizična oseba), pri čemer se vloží le ena obtožba in izda ena sodba.

Primeri, ko se v kazenskem postopku znajdejo pravne osebe, so redki, čeprav je bilo od leta 1999 do danes odmevnih afer iz sfere gospodarskega kriminala veliko. Po mnenju Selinška (2015) je vzrok za tako stanje moč poiskati v nestrokovno in vsebinsko neprimerno pripravljenem zakonu ZOPOKD. Zakon ZOPOKD sicer ni popoln in mu je mogoče očitati nekaj napak, vendar je dejstvo, da se v slovenskem pravnem redu uporabljajo še precej manj dodelani zakoni, ki jih zakonodajalec krpa s pogostimi novelami. Pretežni razlog za neizvajanje ZOPOKD, kot nadalje ugotavlja Selinšek (2015), je potrebno iskati v okvirju druge možnosti, ki izhaja iz dejstva, da je za izvajanje določenega predpisa poleg pravne potrebna tudi politična ustreznost tega predpisa. Neizvajanje oziroma parcialno »ad hoc« uporabo ZOPOKD je mogoče predpisati tudi pomanjkanju politične volje oziroma resnosti, saj v domet tega zakona sodijo med drugim kapitalsko močne korporacije s svojimi vplivnimi lobiji, pa tudi gospodarske družbe, katerih deleži so v pretežni lasti države.

V literaturi je moč zaslediti opredelitve, da so gospodarska kazniva dejanja v slovenskem KZ-1C, kot smo že navedli, opredeljena v štiriindvajsetem poglavju KZ-1C. Vendar ta teza, da so gospodarska kazniva dejanja zaokrožena oziroma navedena v enem poglavju, ni povsem natančna. Saj lahko s pregledom navedenega poglavja v KZ-1C ugotovimo, da se notri nahajajo tudi določeni člani, ki nimajo veliko skupnega z gospodarstvom. Tako imamo v štiriindvajsetem poglavju navedeno tudi »pranje denarja« po 245. členu KZ-1C. Gre za člen, ki se lahko uporablja tudi pri drugih kaznivih dejanjih, npr. pri prometu s prepovedano drogo ali veliko tatvino, goljufijo ipd. Poleg navedenega člena lahko še izpostavimo ponarejanje denarja po 245. čl. KZ-1C; ponarejanje in uporaba ponarejenih vrednosti ali vrednostnih papirjev po 244. čl. KZ-1C;

izdaja nekritega čeka in zloraba bančne ali kreditne kartice po 246. čl. KZ-1C). Vsi navedeni členi so znotraj kazenskega zakonika opredeljeni v štiriindvajsetem poglavju, ki govori o kaznivih dejanjih zoper gospodarstvo. Vendar kot lahko vidimo, ti členi nimajo kaj dosti skupnega z gospodarstvom oziroma z vrednotami in dobrinami s tega področja, nekatera celo po pravilu niso storjena pri opravljanju gospodarske dejavnosti. Ob usmeritvi teh kaznivih dejanj se v štiriindvajsetem poglavju KZ-1C pojavlja vprašanje povezave vrednot s področja gospodarstva in nekaterih drugih kazensko pravnih zavarovanih vrednot in dobrin.

7.1.3 Učinkovitost organov odkrivanja in pregona gospodarske kriminalitete

Tako civilna kot kazenska odgovornost je v zvezi z opravljanjem gospodarske dejavnosti tema, ki vedno znova stopi v ospredje, ko pride do velikih medijsko odmevnih škandalov, povezanih s spornimi gospodarskimi posli oziroma ravnanji, ki jih je finančna in gospodarska kriza pri nas naplavila kar precej (Samec in Ferčič 2015).

V Sloveniji po javno dostopnih bazah skoraj ne najdemo niti ene obsodilne sodbe iz naslova insiderskega posla, preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji ter zlorabe trga finančnih instrumentov. Kljub navedenemu bi bil vseeno prezgoden sklep, da takih kršitev pri nas ni. Prej je problem – podobno kot pri odkrivanju in pregonu gospodarske kriminalitete Sloveniji in v drugih primerljivih državah na splošno – da gre za dejanja, ki jih je težje odkriti, posledično še težje preganjati in zato je nujno, da je poleg dobre zakonske podlage poskrbljeno tudi za učinkovito delo organov pregona. Spekter učinkovitosti pri delu organov pregona pa je sestavljen iz več elementov. Med drugim sta potrebna dobra zakonodaja in njeno dobro razumevanje, kar je povezano s pridobivanjem dodatnih znanj s področja trga finančnih instrumentov, in sposobnost odkrivati kršitve. Pri kršitvah na področju obravnavanih kaznivih dejanj je problem, da delikti niso preprosto "zaznavni". Storilce je torej težko odkriti, prav tako pa jim je težko dokazati krivdo, kar ni povezano samo s tem, da uporabi določene ukrepe prikriivanja (trgovanje prek tujine ali vključitev posrednikov). Tudi brez sodelovanja "posrednikov" gre za težje pregonljiva dejanja. Sklepanje prepovedanih poslov namreč ne povzroči neposredno "vidne" materialne škode in zato tudi ni neposredne žrtve. Prav tako ni prič, ki bi "opazovale" sklenitev prepovedanega posla. Posamezna izvršitvena dejanja pa sama zase niso kazniva. Kaznivost izvira iz neočitnega dejstva, da storilec pozna notranje strukture v družbi, ima dostop do informacij in jih uporabi za sklenitev posla. Zato je morebiti čas, da se tudi v Sloveniji lotimo analize za izboljšanje sankcioniranja na tem področju z različnih zornih kotov in ne zgolj s splošnega zornega kota gospodarske kriminalitete, ker so posamezna kazniva dejanja gospodarske kriminalitete zelo različna. V Sloveniji smo bili na tem področju vrsto let neorganizirani in to se nam očitno kaže tudi pri današnji gospodarski situaciji.

Kljub navedenemu pa smo v Sloveniji že leta 2003 sprejeli Strategijo za obvladovanje gospodarske kriminalitete. Znotraj strategije smo določili, kateri so strateški cilji in programi za učinkovito in predvsem uspešno borbo zoper

gospodarski kriminal. Z navedeno strategijo nismo uspeli izpolniti vseh zahtev, ki smo si jih zadali. Delni razlog je v tem, da je bila med potekom izvajanja navedene strategije ukinjena medresorska delovna skupina, ki je imela nalogo, da budno spremlja implementacijo izvedenih ukrepov v praksi. Zaradi ukinitve koordinativnega telesa so bila posamezna ministrstva in drugi organi prepuščeni sami sebi pri uresničevanju zavez iz Strategije. Tako so ministrstva in drugi organi postopoma začeli dajati implementacijo Strategije na stranski tir. Kljub temu pa so bile določene obveznosti iz naslova omenjene Strategije implementirane v praksi, posledično pa se je pripomoglo k izboljšanju stanja na področju preiskovanja gospodarske kriminalitete, ni pa doseglo dokončnih pričakovanih rezultatov, kar je tudi razumljivo. Po letih premora in zaradi naplavljenih problemov gospodarske krize je v letu 2010 sledila evalvacija Strategije iz leta 2003. Njene primarne ugotovitve so bile: da primanjkuje zadostnega števila preiskovalcev, ki se ukvarjajo s preiskovanje težjih oblik gospodarske kriminalitete; da ni zadostnega odziva državnega tožilstva; da primanjkuje intenzivnejše medsebojno sodelovanje vseh pristojnih državnih organov. Navedene tri pomanjkljivosti so po mnenju elevatorjev najpomembnejše za učinkovit boj zoper gospodarski kriminal in bi lahko v prihodnje na regionalni in državni ravni pripomogle k učinkovitejšemu in hitrejšemu obravnavanju gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji. Evalvacijska skupina je svoje ugotovitve posredovala Vladi Republike Slovenije, in sicer s predlogom, da v smislu priprave ukrepov za izboljšanje stanja imenuje novo medresorsko delovno skupino za pripravo nove Strategije obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji.

Tako je bila v letu 2012 sprejeta Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja in zatiranja kriminalitete za obdobje 2012–2016 (v nadaljevanju: Resolucija). Temeljni skupni cilj Resolucije je, da se na dolgi rok v Sloveniji doseže takšno družbeno stanje, da se bodo ljudje v Sloveniji počutili varni tudi iz naslova učinkovitejšega boja zoper gospodarski kriminal. Navedena resolucija in med drugimi tudi cilji zajemajo učinkovitejše obravnavanje gospodarske kriminalitete. Resolucija tako konkretno izpostavlja take mehanizme medinstitucionalnega sodelovanja, ki bodo sposobni preprečevati, prepoznavati in v najkrajšem mogočem času obravnavati in sankcionirati tudi nove pojavne oblike z učinkovitim institutom odvzema protipravno pridobljenega premoženja, ničelno toleranco in učinkovitim izrekom varnostnih ukrepov ter kazenskih sankcij pa krepiti prepričanje in zavedanje delovanja pravne države. Resolucija še med opisnimi problemi gospodarske kriminalitete navaja, da gre za pojav, ki se nenehno spreminja in prilagaja družbenim spremembam, zaradi česar je potrebno biti v koraku s časom. Hkrati je pomembno imeti moderno zakonodajo in ustrezno tehnologijo, ki bo različne pojavne oblike gospodarske kriminalitete učinkovito zatirala in preprečevala.

Med vzroke za nastalo situacijo pa Resolucija navaja, da v Sloveniji deluje več institucij in organov za nadzor gospodarskega poslovanja, ki pa svoje naloge opravljajo razpršeno, vsak na svojem delovnem področju in z nizko stopnjo medsebojne koordinacije. Iz naslova uspešnosti odkrivanja ter pregona gospodarskih kaznivih dejanj je potrebno imeti ustrezno usposobljene preiskovalce in organe pregona. Da se doseže ustrezna raven usposobljenosti, pa je potrebno permanentno izobraževanje in usposabljanje. Resolucija tudi

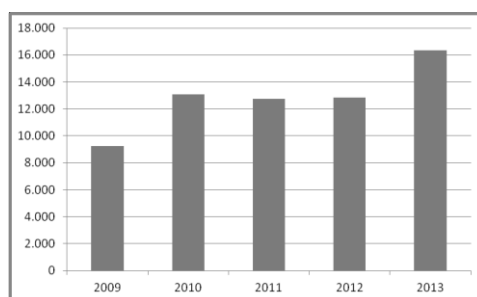
navaja, da je pomembno krepiti sodelovanje med različnimi organi v obliki povečanega ustanavljanja specializiranih preiskovalnih skupin. Gre za skupine, kjer si različni strokovnjaki vsak iz svojega področja izmenjajo mnenja in razdeljujejo naloge pri obravnavanju določenega primera, ki ga rešujejo.

Na podlagi navedenega je bila 2012 v Sloveniji sprejeta nova »Strategija obvladovanja gospodarske kriminalitete v Republiki Sloveniji« (v nadaljevanju: Strategija). Namen Strategije je sistematično odpraviti glavne probleme, ki so prepoznani kot tisti, ki pristojne organe in institucije ovirajo pri njihovem učinkovitem in uspešnem obvladovanju gospodarske kriminalitete v Sloveniji. Strategija med strateške cilje uvršča uspešno in učinkovito odkrivanje, preiskovanje in pregon kaznivih dejanj in njihovih storilcev s področja gospodarske kriminalitete. Med konkretne cilje Strategija izpostavlja: izboljšanje sodelovanja med državnimi organi in institucijami preko vzpostavitve sistema odgovornosti za sodelovanje, izboljšanje strokovne usposobljenosti pristojnih za obvladovanje gospodarske kriminalitete, sprememba zakonodaje z vidika širitve pooblastil za preiskovanje gospodarske kriminalitete na druge nadzorne organe v državni upravi, večja kadrovska zmogljivost za preiskovanje v predkazenskih postopkih in za kazenski pregon ter izboljšanje stanja materialno-tehnične opreme za delo preiskovalcev in državnih tožilcev.

Za kazniva dejanja gospodarske kriminalitete na splošno velja, da so pojavne oblike teh dejanj odvisne od družbeno-ekonomskega sistema ter normativne ureditve gospodarske dejavnosti. Gospodarska in finančna kriza, večja brezposelnost ter nižja gospodarska stabilnost v državi in v evropskem okolju bodo nedvomno vplivali na nadaljnje naraščanje števila kaznivih dejanj gospodarske kriminalitete. Pričakovati je predvsem naraščanje števila kaznivih dejanj, pri katerih nastane velika gospodarska škoda. V takšnih družbenih in ekonomskih okoliščinah je naloga predstavnikov državnih institucij zagotoviti visoko stopnjo uspešnosti in učinkovitega odkrivanja, preiskovanja in pregona kaznivih dejanj in njihovih storilcev s področja gospodarske kriminalitete in korupcije, vključno z zasegom protipravno pridobljene premoženjske koristi oziroma z odvzemom premoženja nezakonitega izvora.

Iz spodnjega grafa je razviden trend gospodarske kriminalitete.

Slika 1: Gospodarska kriminaliteta – število kaznivih dejanj

Vir: Letna poročila policije od leta 2009 do 2013.

Število kaznivih dejanj s področja gospodarske kriminalitete, ki jih je obravnavala policija, se je v letih od 2009 do 2013 povečevalo. V letu 2013 je bil delež gospodarske kriminalitete največji doslej. Policija je v kontekstu argumentacije povečanja statistik v zadnjih letih zaradi nezadovoljivih rezultatov v preteklosti podala poseben poudarek na odkrivanju in preiskovanju kaznivega dejanja pranja denarja in predhodnih kaznivih dejanj s področja gospodarske, organizirane in splošne kriminalitete, kjer so bile uvedene nekatere strateške izboljšave in zasledovane aktivnosti v smeri:

- zagotovitve prednostne obravnave gospodarskih kaznivih dejanj,
- zagotovitve permanentnega sistema izobraževanj ter usposabljanj na področju odkrivanja in pregona gospodarskih kaznivih dejanj,
- uvedbe sistemskih izboljšav na področju odkrivanja, zasega in zavarovanja protipravno pridobljene premoženjske koristi.

Policija je v letu 2010 ustanovila Nacionalni preiskovalni urad (NPU) iz naslova učinkovitega boja zoper gospodarsko kriminaliteto, posledično pa je bilo zaposlenih večje število novih preiskovalcev za področju boja zoper gospodarsko kriminaliteto. Glede na pristojnosti državnega tožilstva v zvezi s pregonom storilcev kaznivih dejanj in s tem povezanim usmerjanjem policije samo kadrovska okrepitev kriminalistov ne bi izboljšala odkrivanja kaznivih dejanj in posledičnega pregona storilcev, zato je tudi v zvezi s sposobnostjo preiskovalcev/kriminalistov pomembno, da se je 6. 11. 2011 začel uporabljati nov Zakon o državnem tožilstvu (ZDT-1B), na podlagi katerega je bilo ustanovljeno Specializirano državno tožilstvo Republike Slovenije (SDT), pristojno za pregon storilcev tistih kaznivih dejanj, ki zahtevajo posebno usposobljenost in organiziranost državnih tožilcev ter višjo raven učinkovitosti. V zadevah zahtevnih kaznivih dejanj, zlasti s področij gospodarstva, korupcije in organiziranega kriminala, ki so predmet predkazenskega postopka in ki terjajo dalj časa trajajoče, usmerjeno delovanje lahko vodja pristojnega državnega tožilstva po uradni dolžnosti ali na pisno pobudo policije s predstojniki posameznih organov in institucij ustanovi specializirano preiskovalno skupino, ki jo vodi in usmerja pristojni državni tožilec, člane pa imenujejo predstojniki navedenih organov in institucij. Po uveljavitvi pravne podlage za oblikovanje specializiranih preiskovalnih skupin je ta možnost v praksi počasi zaživela. Tako sta bili v letu 2011 ustanovljeni le dve, v letu 2012 pet, v letu 2013 pa štiri tovrstne specializirane preiskovalne skupine. Občuten napredek je bil opazen v

letu 2014, ko je bilo ustanovljenih 12 specializiranih preiskovalnih skupin, vse na področju preiskovanja gospodarske kriminalitete.

Glede usposabljanja gospodarskih kriminalistov je pomembno še izpostaviti, da so znotraj policije v letu 2010 potekala tri usposabljanja v zvezi s finančnimi preiskavami, v letu 2011 je bilo takih usposabljanj za kriminaliste 7 (400 udeležencev), v letu 2012 je bilo usposabljanj 5 (485 udeležencev), v letu 2013 pa je potekalo 6 usposabljanj v zvezi s finančnimi preiskavami, ki se jih je udeležilo 86 udeležencev. Državni tožilci se vsakoletno lahko udeležujejo usposabljanj in izobraževanj, ki poleg ostalega vsebujejo tudi teme, povezane s gospodarskimi kaznivimi dejanji ter pregonom njihovih storilcev, ter tudi teme v zvezi z začasnim zavarovanjem in odvzemom premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem ali zaradi njega, ter v zvezi z začasnim zavarovanjem in odvzemom premoženja nezakonitega izvora. Usposabljanja večinoma organizira Center za izobraževanje v pravosodju, ki je organizacijska enota Ministrstva za pravosodje, v sodelovanju z Vrhovnim državnim tožilstvom Republike Slovenije ali Društvom državnih tožilcev Slovenije.

Pri tem pa je potrebno izpostaviti, da na strani policije in tožilstva do prvega polletja leta 2015 ni potekalo skoraj nobeno izobraževanje iz naslova učinkovitejšega boja zoper obravnavana kazniva dejanja (preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji, izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti, zloraba notranje informacije in zloraba trga finančnih inštrumentov), ki jih obravnavamo v doktorski nalogi.

Poleg vsega navedenega je policija sklenila tudi večje število sporazumov o sodelovanju z različnimi državnimi organi, in sicer: Protokol o sodelovanju med Združenjem bank Slovenije v primerih zlorab elektronskega bančništva; dogovor s Klirinško depotno družbo o elektronskem posredovanju podatkov iz Centralnega registra nematerializiranih vrednostnih papirjev; dogovor z AJPES o neposrednem elektronskem dostopu do podatkov o transakcijskih računih fizičnih oseb; Sporazum z Ministrstvom za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti o medsebojnem sodelovanju inšpekcijskih služb s Policijo; sporazum s Komisijo za preprečevanje korupcije o medsebojnem sodelovanju; sporazum z Agencijo za trg vrednostnih papirjev o medsebojnem sodelovanju; sporazum z Davčno upravo Republike Slovenije (danes Finančno upravo Republike Slovenije) o medsebojnem sodelovanju; sporazum z Računskim sodiščem Republike Slovenije o medsebojnem sodelovanju in sporazum z Uradom Republike Slovenije za preprečevanje pranja denarja o medsebojnem sodelovanju.

Iz naslova učinkovitosti sodnih organov pri boju zoper gospodarski kriminal tako ugotovimo, da pri štirih okrožnih sodiščih na sedežih višjih sodišč delujejo specializirani oddelki sodišč, ki opravljajo preiskavo in sodijo v zahtevnejših zadevah organiziranega in gospodarskega kriminala, terorizma, korupcijskih in drugih podobnih kaznivih dejanj, v katerih obtožni akt vloži SDT. V specializirane oddelke sodišč so dodeljeni ali razporejeni sodniki, ki so posebej usposobljeni in izkušeni za reševanje zahtevnejših kazenskih zadev. V Specializirane oddelke sodišč so tako večinoma razporejeni sodniki kazenskih oddelkov okrožnih sodišč, čeprav zakon to omogoča tudi za okrajne sodnike.

Sodniki se vsakoletno lahko udeležujejo usposabljanj in izobraževanj, ki poleg ostalega vsebujejo tudi teme, povezane s gospodarskimi kaznivimi dejanji. Usposabljanja večinoma organizira Center za izobraževanje v pravosodju, ki je organizacijska enota Ministrstva za pravosodje, v sodelovanju z Vrhovnim sodiščem Republike Slovenije ali Slovenskim sodniškim društvom.

Deloma prenovljena organizacijska struktura sodišč – z ustanovitvijo specializiranih oddelkov sodišč – pomeni boljše možnosti specializacije sodnikov v zvezi z najtežjimi kaznivimi dejanji s področja gospodarske kriminalitete. Po oceni Vrhovnega sodišča Republike Slovenije je število sodnikov v Specializiranih oddelkih sodišč sicer ustrezno, vendar bi bilo treba za nemoteno delovanje zagotoviti tudi zadostno število strokovnih pomočnikov (višji pravosodni svetovalci) in administrativnega osebja (zapisnikarji in podobno). Prav tako bi bilo treba za nemoteno delovanje Specializiranih oddelkov sodišč zagotoviti več obravnavnih dvoran. Ustrezno bi bilo razmisliti tudi o tem, da bi namesto pravne podlage za štiri specializirane oddelke sodišč pri okrožnih sodiščih na sedežih višjih sodišč oblikovali pravno podlago le za en tak oddelek oziroma sodišče za sojenje v najtežjih zadevah, ki bi bil ustrezno kadrovsko okrepljen. Obtožnice, ki jih vloži SDT, namreč večinoma obravnava Specializirani oddelek, ki deluje pri Okrožnem sodišču v Ljubljani. Glede na to, da je že izvedena centralizacija in specializacija na nivoju Policije (NPU) in državnega tožilstva (SDT), je vsekakor na mestu vsaj proučitev razlogov za in proti centralizaciji tudi na nivoju sodišča. Navedeno bi omogočilo še boljšo specializacijo sodnikov in posledično njihovo usposobljenost za sojenje v najtežjih zadevah tako na prvi kot tudi na drugi stopnji, saj bi bilo za odločanje o rednih pravnih sredstvih tako pristojno le eno višje sodišče in ne štiri, kot je to po veljavni ureditvi.

7.1.4 Kazenska odgovornost

Kadar je pravna ali fizična oseba storila določeno protipravno ravnanje in so izpolnjeni pogoji iz kazenskega zakonika, lahko govorimo o kazenski odgovornosti. V takih primerih je moč izreči storilcu kaznivega dejanja kazen zavora ali drugo obliko sankcije (družbeno koristno delo ipd.). Deisinger (2007) navaja, da dokazovanje kazenske odgovornosti posameznika ne smemo enačiti s krivdo. Potrebno je kazensko odgovornost gledati širše, predvsem v smislu ugotavljanja krivde za kaznivo dejanje in veljavnost kaznivosti.

Ko govorimo o kazenski odgovornosti organov vodenja in nadzora znotraj delniške družbe, so le-ti tudi kazensko odgovorni, kadar svoje interese postavljajo pred interese družbe. To pa se lahko pozna na način, da je bila iz naslova zasledovanja lastnih interesov družbi povzročena premoženjska škoda, hkrati pa je bila povzročena protipravna premoženjska korist prestopnikom. Zaradi česar so člani organov vodenja in nadzora v delniški družbi dolžni delovati v skladu z veljavno zakonodajo in internimi akti družbe. V primerih kršitev pri opravljanju svojih nalog pa so lahko civilno (odškodninsko) in/ali kazensko odgovorni. Navedeno ima lahko za posledico predvsem to, da se zoper kršitelje sproži predkazenski in v nadaljevanju kazenski ter sodni postopek.

Za delniške družbe je značilno, da imajo večje število zaposlenih, prav tako imajo v praksi uprave družb večje število članov, podobno pa velja tudi za nadzorne svete. Znotraj večjih delniških družb pa imamo poleg uprav in nadzornih svetov tudi posamezne oddelke, za katere so odgovorni direktorji. Lahko bi rekli, da gre znotraj delniške družbe za hierarhično ustanovo. Zato je dokazovanje odgovornosti znotraj delniške družbe še toliko bolj zahtevno. V praksi se lahko pojavijo problemi, in sicer predvsem iz naslova dokazovanja odgovornosti (glavni akter), dokazovanja pomoči pri storitvi kaznivega dejanja in dokazovanja sotorilstva pri kaznivem dejanju. Hkrati pa se je treba zavedati, da kazensko pravo izhaja iz ugotavljanja subjektivne odgovornosti, zaradi česar je potrebno iz naslova dokazovanja očitane kaznivega dejanja posameznega osumljenca najprej ugotoviti, ali je s svojim dejanjem izpolnil znake kaznivega dejanja in/ali je v odnosu do tega dejanja ravnal naklepoma ali iz malomarnosti.

Dežman in Erbežnik (2003) navajata, da je pri ugotavljanju kazenske odgovornosti osumljencev in posledično njihove krivde proces, ki se izvaja oziroma ugotavlja v kazenskem postopku. V Zakonu o kazenskem postopku (ZKP) je kazenski postopek opredeljen kot procesno dejanje na eni strani med stranko (osumljencem) in sodiščem. Znotraj kazenskega postopka se ugotavlja obstoj kaznivega dejanja, ki mora biti opravljen na način in v tistem zaporedju, kot ga določa ZKP. Pri ugotavljanju kazenske odgovornosti se v kazenskem procesu med tožilstvom, obrambo in sojenjem opravljajo temeljne funkcije preverjanja elementov obstoja kaznivega dejanja. V zakonu o kazenskem postopku so opredeljeni pogoji za začetek in končanje kazenskega postopka kot tudi pravice in druge dolžnosti, ki izhajajo zoper domnevnega storilca kaznivega dejanja. Prav tako so znotraj ZKP opredeljeni tudi drugi udeleženci v kazenskem postopku ter pravila za posamezna procesna dejanja. Namen teh opredelitev znotraj ZKP je v tem, da se lažje ugotavlja morebitna kazenska odgovornost obdolženca ter se mu izreče zakonito kazensko sankcijo. Namen kazenskega postopka ni zgolj v tem, da se domnevnega storilca kaznivega dejanja obsodi, temveč je njegov namen, da se preverijo vse okoliščine glede očitane kaznivega dejanja, kar lahko privede do ustavitve kazenskega postopka, v kolikor se ugotovi, da primanjkuje dokazov za nadaljnji postopek. Tako lahko rečemo, da je cilj kazenskega postopka tudi v tem, da se vsakega nedolžnega oprosti in vsakega krivega za kaznivo dejanje tudi sankcionira, kot je opredeljeno v ZKP.

Horvat (2004) navaja, da bi se za zagotovitev učinkovitega kazenskega postopka morala izvesti različna procesna dejanja. Sama procesna dejanja pa morajo teči usklajeno med policijo (kot nosilcem predkazenskega postopka), tožilstvom (kot nosilcem kazenskega postopka) in preiskovalnim sodnikom (kot porokom zakonitosti kazenskega postopka). Policija mora kot nosilka predkazenskega postopka v skladu z ZKP (XV. poglavje ZKP – predkazenski postopek) najprej ugotoviti in nato potrditi utemeljen sum storitve kaznivega dejanja. Svojo utemeljenost v obliki kazenske ovadbe preda na tožilstvo. Naloga policije je v predkazenskem postopku v skladu s prvim in drugim odstavkom 148. ZKP predvsem ta, da če so podani razlogi za sum, da je bilo storjeno kaznivo dejanje, za katero se storilec preganja po uradni dolžnosti, mora policija ukreniti vse potrebno, da se izsledi storilec kaznivega dejanja, da se storilec ali udeleženelec ne skriva ali ne pobegne, da se odkrijejo in zavarujejo

sledovi kaznivega dejanja in predmeti, ki utegnejo biti dokaz in da se zberejo vsa obvestila, ki bi utegnila biti koristna za uspešno izvedbo kazenskega postopka. Na podlagi navedenega lahko policija zahteva potrebna obvestila od oseb; opraviti potreben pregled prevoznih sredstev, potnikov in prtljage; za nujno potreben čas omejiti gibanje na določenem prostoru; ukreniti, kar je potrebno v zvezi z ugotavljanjem istovetnosti oseb in predmetov; razpisati iskanje osebe in stvari, ki se iščejo; v navzočnosti odgovorne osebe opraviti pregled določenih objektov in prostorov podjetij in drugih pravnih oseb in pregledati določeno njihovo dokumentacijo ter ukreniti in storiti drugo, kar je potrebno. O dejstvih in okoliščinah, ki se ugotovijo pri posameznih dejanjih in utegnejo biti pomembne za kazenski postopek, in o predmetih, ki so bili najdeni ali zaseženi, se napravi zapisnik ali uradni zaznamek. Na podlagi navedenega tako lahko rečemo, da ima policija še v predkazenskem postopku izjemno pomembno nalogo, saj je od njenih aktivnosti odvisno, ali se bo kazenski postopek začel ali ne. V nadaljevanju nato tožilstvo, v kolikor presodi, da je policija v predkazenskem postopku zbrala dovolj dokazov za začetek kazenskega postopka, poda na sodišče obtožnico oziroma zahtevo za preiskavo. Kazenski postopek se tako začne s procesnimi dejanji tožilstva (organa pregona) ter sodišča, medtem ko v predkazenskem postopku organ odkrivanja (policija) opravlja aktivnosti predprocesnih dejanj.

Naloga državnega tožilstva je v skladu s 45. členom ZKP predvsem preganjanje storilcev kaznivih dejanj. Navedeno pa pomeni, da mora državni tožilec ukreniti vse, kar je potrebno v zvezi z odkrivanjem kaznivih dejanj in izsleditvijo storilcev ter za usmerjanje predkazenskega postopka; da zahteva preiskavo; da vloži in zastopa obtožnico oziroma obtožni predlog pred pristojnim sodiščem; da vlaga pritožbe zoper nepravnomočne sodne odločbe in izredna pravna sredstva zoper pravnomočne sodne odločbe. Pri tem je treba še izpostaviti, da ima državni tožilec v kazenskem postopku kot stranka enake pravice kot obdolženec, razen tistih, ki jih ima kot državni organ.

Kot tretja veja kazenskega postopka pa so sodišča. Za izvedbo kazenskega postopka je pristojno kazensko sodišče oziroma kazenski oddelek. Kazensko sodišče presoja kazniva dejanja tako, da ugotavlja vsa dejstva, ki so vezana na kazensko materialno in kazensko procesno pravo znotraj posameznega primera. Prav tako preverja ukrepe policije, ki so se izvajali v času predkazenskega postopka (npr. zakonitost uporabe prikritih preiskovalnih ukrepov oziroma druge ukrepe, s katerimi se je posegalo v človekove pravice in svoboščine). V kolikor se izkaže, da so bili v času predkazenskega postopka določeni dokazi pridobljeni nezakonito, jih sodišče izloči iz spisa obdolženca. Naloga sodišča je tako, da sodi in presodi ter na koncu izreče sodbo, ki je lahko oprostilna ali obsodilna z zakonito kazensko sankcijo. Kljub vsemu navedenemu pa je v širši javnosti stališče, da so sodišča, ko zadeva sojenje zoper »bele ovratnike«, dokaj neučinkovita in da imamo na tem področju premalo obsodilnih sodb.

7.2 Gospodarski prekrški v slovenskem pravnem redu

Tratar (2002) ugotavlja, da gre pri prekrških praviloma za lažje oblike kaznivih ravnanj, za katera so v primerjavi s kaznivimi dejanji določene blažje sankcije. Pravo o prekrških ni tako sistematično urejeno kot kazensko pravo oziroma Kazenski zakonik, ko imamo na enem mestu kazniva dejanja in sankcije za ta dejanja. Prekrški so praviloma opredeljeni v vsakem zakonu posebej. Sankcije za kršitve pa so v posebnem členu, ki se nahaja pred predhodnimi in končnimi določbami. Znaki prekrškov so, kot navaja Jenull (2009), namreč določeni na način, da se »kazenska« določba«, ki zajema določeno dejanje kot prepoved oziroma prekršek in zanj predpiše sankcijo, neposredno sklicuje na določeno zapoved oziroma prepoved iz vsebinskega dela predpisa z navedbo člena in jo s tem povzame v abstraktni dejanski stan prekrška.

Pravo o prekrških je v slovenskem pravnem redu sestavljeno iz splošnega, posebnega in procesnega dela. Splošni in procesni del sta enotno zakonodajno urejena v Zakonu o prekrških (ZP-11). Vsak od teh delov bi lahko bil po vzoru kazenskega prava zajet v posebnem zakonu. Kot ugotavljajo Filipčič in drugi (2009), pa so izkušnje pokazale, da morajo biti vsi omenjeni deli kljub svoji relativni samostojnosti vedno hkrati in skladno uporabljeni, to pa se najbolje omogoči, če so združeni v enem zakonu (tripartitnost). Združitev v enem samem zakonu tudi preprečuje, da bi pri zakonodajnem spreminjanju in dopolnjevanju predpisov med omenjenimi tremi deli prišlo do vsebinskih nasprotij.

V prvem delu ZP-11 so materialnopravne določbe razdeljene na vsebinske sklope: temeljne določbe (prvo poglavje); splošne določbe o prekrških in odgovornost zanje (drugo poglavje) in splošne določbe o sankcioniranju prekrškov (tretje poglavje – sankcije za prekršek, odvzem premoženjske koristi (četrto poglavje); vzgojni ukrepi in sankcije za mladoletnike (peto poglavje) in zastaranje (šesto poglavje). Prekršek je v 6. členu ZP-11 definiran kot »*dejanje, ki pomeni kršitev zakona, uredbe vlade, odloka samoupravne lokalne skupnosti, ki je kot tako določeno kot prekršek in je zanj predpisana sankcija za prekršek*«. Prekršek se po svoji osnovi bistveno razlikuje od pojma kaznivo dejanje. Slednje temelji na formalno materialni koncepciji, kar pomeni, da je pri kaznivih dejanjih nujno varstvo pravnih vrednot in obveznosti določitve znakov protipravnega dejanja. Določitve protipravnih dejanj je tudi pri prekrških obvezna. Varstvo pravnih vrednot pa je na strani zakonodajalca, ali naj določeno dejanje inkriminira kot prekršek ali kot kaznivo dejanje.

Pruša (2008) navaja, da ZP-11 temelji na naslednjih načelih: *načelo obravnavanja prekrškov* oziroma prava o prekrških kot dela kaznovalnega prava, ki zahteva upoštevanje in spoštovanje temeljnih principov urejanja tega področja, upoštevajoč posebnosti področja o prekrških; *načelo zakonitosti* (sankcijo za prekršek je mogoče izreči samo za dejanje, ki je bilo vnaprej določeno kot prekršek in je zanj bila določena sankcija); *načelo subjektivne odgovornosti* (uveljavljeno tudi v pravu o prekrških, in sicer z določenimi posebnostmi, glede na to, da so subjekti prekrškov lahko tudi pravne osebe in samostojni podjetniki; to načelo temelji na individualni odgovornosti subjekta

prekrška in je temelj za izrek sankcije za prekršek); *načelo sorazmernosti med prekrškom in sankcijo za prekršek*, ki zahteva, da že na zakonodajni ravni vzpostavimo ravnotežje med prekrški kot lažjo vrsto kršitev in ustrezno milejšimi sankcijami za prekrške); *načelo sodnega varstva*, ki zahteva, da omogočimo sodno varstvo zoper odločitve prekrškovnih organov pred sodišči za prekrške.

Gospodarski prekrški niso tipična kazniva dejanja »ravnanja«, saj se zanje ne izrekajo kazni, marveč le sankcije, ki so lahko kazenske narave. Vprašanje umestitve gospodarskega prava o prekrških v sfero kazenskega oziroma upravnega prava je tesno povezano s sistemsko zavzetim stališčem do pojma prekrška in zato odvisno od strukture organov, ki odločajo o prekrških, ter od postopka, po katerim ti organi ravnajo. Dilemo, ali je pravo o prekrških del kazenskega ali upravnega prava, je starejša teorija na videz elegantno rešila z umetno formulacijo upravno-kazenskega prava, kar je bil drugi izraz za pravo o prekrških (Selinšek 2007, str. 58). Na podlagi sodobne teorije kazenskega prava ter (mednarodnega) prava o človekovih pravicah je dovolj znanstvenih in praktičnih argumentov, da lahko rečemo, da je pravo o prekrških del celovitega kazenskopravnega sistema.

7.3 Razmejitve med prekrški in kaznivimi dejanji

V Sloveniji je razmejevanje med prekrškom in kaznivim dejanjem tema, ki v literaturi tako rekoč ni obravnavana. Kazenska teorija se je najbolj ukvarjala z vprašanjem, po kakšnih merilih naj se med protipravnimi dejanji prepoznajo kazniva dejanja (Selinšek 2006). V zvezi s tem se pogosto navaja izrek, da kaznivo dejanje ni zgolj *malum prohibitum*, ampak je tudi *malum in se*. Opozoriti je potrebno tudi, da je pravo o prekrških enako kot klasično kazensko pravo fragmentarno, kar pomeni, da se z njim predpisujejo kazni le za nekatera protipravna ravnanja. Odločilno je torej najprej ugotoviti, katero dejanje je ne samo *prohibitum*, ampak tudi *malum*, nato pa v okviru vseh *mala prohibita* zopet izločiti tista, ki so kazniva dejanja. Prekršek ima torej enojno, kaznivo dejanje pa dvojno fragmentarnost med protipravnimi dejanji.

V praksi je zelo pomembno, kot navaja Bele (2005), da so zakonski znaki določenega dejanja točno določeni. S tem se zagotavlja pravna varnost, ki naj bi bila vsakemu zagotovljena že z Ustavo RS. Pri nas pa se prevečkrat dogaja, da zakonodajalec isto ali v bistvenem podobno kaznivo dejanje določa kot prekršek in kot kaznivo dejanje. Problem nastane, če se zakonski znaki kaznivega dejanja in prekrška popolnoma prikrivajo, posledično pa lahko pripelje tovrstno prikrivanje do pravne negotovosti, kar pa ni v skladu z načelom pravne države.

V Sloveniji so kazniva ravnanja v širšem smislu normativno razdeljena v dve kategoriji, in sicer na kazniva dejanja in prekrške kot dihotomija deliktov: kaznivih dejanj in prekrškov. Gre za protipravna ravnanja, ki se glede na svojo strukturo toliko razlikujejo, da jih je potrebno obravnavati ločeno oziroma kot dva različna podsistema kazenskega prava.

Pri prekrških gre praviloma za lažje oblike kaznivih ravnanj, za katera so v primerjavi s kaznivimi dejanji določene blažje sankcije (Tratar 2002). Pri tem

velja še omeniti, da je do novele Zakona o prekrških leta 2000 v Sloveniji obstajala trihotomija kaznivih dejanj, in sicer poleg kaznivih dejanj in prekrškov so obstajali tudi gospodarski prestopki kot tretja vrsta deliktov¹⁴.

Sodobna teorija mednarodnega kazenskega prava stremi k temu, da je potrebno prekrške in kazniva dejanja obravnavati celovito. To pa pomeni, da je prekrškovno pravo del celovitega kazenskopravnega sistema. Položaj prekrškov je nenehno razpet med kazenskim in upravnim pravom. Nekateri avtorji, med njimi sta Selinšek (2006) in Deisinger (2002), navajajo, da kadar govorimo o kazenskem pravu v širšem smislu, moramo zajeti tudi prekrškovno pravo, ko pa govorimo v ožjem smislu, pa zgolj kazensko pravo. Ko govorimo o kazenskem pravu v ožjem smislu, ga moramo enačiti s kazenskim materialnim pravom, ki zajema kazniva dejanja, kazni in pogoje za kazensko odgovornost. Kazensko pravo v širšem smislu pa vključuje vse pravne vidike kot npr.: materialno, procesno, izvršilno in organizacijsko ter odzive na prekrške kot prepovedana ravnanja, ki so v osnovi manj nevarna od samih kaznivih dejanj.

Zakonodajalec je tisti, ki izbere, ali bo prepovedano ravnanje opredelil kot kaznivo dejanje ali kot prekršek. Stališče Ustavnega sodišča RS je, da je izbira kazenske sankcije (in s tem vrste kaznivega dejanja) po mnenju Selinška (2006a) odraz stanja v družbi v določenem času: pomembnosti varovane vrednote, v katero posega prepovedano ravnanje, pogostosti določenega ravnanja, stopnje njegove nezaželenosti itd. Kazenskopravna teorija omenja različne namene kaznovanja, med drugim odmero za storjeno nepravdo, opomin in svarilo drugim; ni pa enotna o tistem učinku kazni, ki naj bi v največji meri uresničil nalogo kazenskega prava. Zakonodajalec je tisti, ki izbere, kakšen naj bo namen kaznovanja nasploh ali v posameznem primeru in ki posamezne namene uravnoteži ter jih uskladi. Ustava ne daje prednosti določenemu namenu kaznovanja. Prekršek se lahko določi z zakonom, skladno s 3. členom Zakona o prekrških pa se prekrški lahko določajo tudi z uredbo in odlokom Vlade ter z občinskim odlokom. Ne glede na to, s katerim predpisom se določa prekršek, mora biti tudi pri oblikovanju norm, s katerimi se določajo prekrški, spoštovano načelo *lex certa* – predpis, ki določeno ravnanje opredeljuje kot kaznivo, mora biti vnaprej določen, jasen in predvidljiv. Ustavno sodišče RS je že v odločbi št. U-I-213/98 dne 16.03.2000 sprejelo stališče, da mora biti zahteva po določni opredelitvi kaznivih dejanj spoštovana tudi pri določanju prekrškov. Zakonodajalec mora tudi poskrbeti tudi za to, da prekršek in kaznivo dejanje ne bosta imela (povsem) istih znakov.

Naloga zakonodajne veje oblasti je, da presodi, ali je treba določeno protipravno ravnanje obravnavati kot prekršek ali kot kaznivo dejanje. Pri tem mora zakonodajalec slediti dvema pogojema, in sicer: prvi pogoj je, da presodi, kolikšna je škodljivost oziroma nevarnost posameznega dejanja za pravno zavarovano dobrino. Gre za vprašanje, kolikšna stopnja nevarnosti na

¹⁴ Gospodarski postopki, ki so bili uvedeni z Zakonom o gospodarskih prestopkih iz leta 1959, so bili po formalni plati delno podobni prekrškom (npr. glede odgovornosti fizičnih in pravnih oseb), delno pa kaznivim dejanjem – npr. glede obravnavanja pred sodiščem. Posledica formalne slabe primerljivosti je bila, da je isto dejanje lahko bilo določeno kot kaznivo dejanje, prekršek ali gospodarski prestopok, kar je slabilo uveljavljanje načela zakonitosti in enakosti pred zakonom (Bele 2000).

zavarovano dobrino predstavlja posamezno dejanje. V kolikor presodi, da je majhna stopnja nevarnosti za zavarovano dobrino, jo lahko obravnava kot prekršek. Drugo poglavitno merilo pa se nanaša na vprašanje protipravnosti, kar pomeni, da se je treba vprašati, ali določeno dejanje pomeni zgolj kršitev predpisa in samo po sebi resneje ne ogroža ali škoduje zavarovani dobrini ali pa je narava dejanja zavarovane dobrine tako zelo ogrožena/poškodovana, da jo je treba zakonodajno ustrezno zavarovati pred protipravnostjo. Bele (2005) navaja, da je potrebno pri določanju nekega dejanja kot kaznivega dejanja to tudi natančno v zakonu opredeliti. Medtem pa še navaja, da se o protipravnosti posredno sklepa. Po drugi strani pa Selinšek (2006) ugotavlja podobno kot Bele (2005), da ko je govora o prekrških, je prav tako potrebno v aktih (zakonodaji, uredbi vlade, odlogu samoupravne lokalne skupnosti) kot v kazenski zakonodaji natančno opredeliti predpis, ki se krši. Filipčič in drugi (2009) izpostavljajo, da kadar se odloča, ali je neko dejanje potrebno inkriminirati kot prekršek ali kot kaznivo dejanje, je potrebno tudi upoštevati pogostost določenega ravnanja in možnost za preprečevanje takšnih ravnanj ter posledice teh dejanj na družbeno življenje. Kljub temu pa se v slovenskem pravnem redu pogosto srečujemo z različnimi nejasnostmi med prekrški in kaznivimi dejanji ter njihovo razmejitvijo. Zaradi nejasne ločnice med prekrški in kaznivimi dejani ima to za posledico povzročanje pravne negotovosti in kliče po ustavni presoji.

V primerih kadar ima določeno dejanje elemente prekrška in elemente kaznivega dejanja je po mnenju Filipčiča in drugih (2009) treba razlikovati dva položaja:

- a) Prvi nastane, ko je poleg prekrška kot lažje oblike protipravnega dejanje storjeno tudi istovrstno kaznivo dejanje kot težja oblika protipravnosti. V takšnih primerih prekršek in kaznivo dejanje nista izrecno smiselno enaka, ampak je potrebno gledati na izvršeno dejanje. S takšnega zornega kota gre lahko za delno prikrivanje prekrška in kaznivega dejanja, pri čemer protipravnost iz naslova kaznivega dejanja v celoti zajema tudi prekršek. Pri tem je potrebno gledati dispozicijo samega kaznivega dejanja poleg zakonskih znakov prekrška. Potrebno je presojati ali posamezno protipravno ravnanje predstavlja takšno družbeno nevarnost, da preraste v kaznivo dejanje.. Dispozicije obeh kaznivih ravnanj so v takih primerih medsebojno ločljive.
- b) Drugi možni položaj je, kadar se popolnoma prekrivata prekršek in kaznivo dejanje na ravni zakonskih znakov, kar pomeni, da imata tako prekršek kot tudi kaznivo dejanje popolnoma enake zakonske znake. To pa pomeni, da prekršek ne predstavlja več lažje oblike protipravnosti v primerjavi s kazensko odgovornostjo, ampak obe inkriminaciji zajemata enake izvršitvene načine kot tudi posledice. V takšnih primerih zakonodajna veja oblasti ni odigrala svoje vloge. Navedeno si je moč razlagati, da zakonodajalec ni najbolje razumel ali pa ni bil najbolje pozoren pri določanju temeljnih razlik med posameznimi členi in njihovo kazensko oziroma prekrškovno odgovornostjo.

Ustavno sodišče je v primerih zaznave takšne podvojenosti zakonodajno vejo opozorilo na pravna neskladja, ki v praksi pomenijo, da se znaki kaznivega dejanja popolnoma prekrijejo z zakonskimi znaki prekrška ter tako ustvarjajo neustavno medsebojno neločljivost dveh sicer različnih kaznivih ravnanj. Takšna nejasna ločnica je med zakonskimi znaki prekrška in kaznivega dejanja oziroma dispozicije kaznivega dejanja ostala brez kakršnegakoli presežka glede na dispozicijo prekrška. To ima za posledico pravno negotovost. Ustavno sodišče RS je v svoji Odločbi št. U-I-6/93, z dne 1. 4. 1994, navedlo, da je takšna anomalija pravnega reda v direktnem nasprotju z 2. členom Ustave RS, ki govori o pravni državi. Prav tako pa takšna anomalija posega v 28. člen Ustave RS, ki govori o načelu zakonitosti v kazenskem pravu.

Za razliko od Slovenije, kjer se prekrški uvrščajo v sistem kaznovalnega prava kot posebna vrsta kaznivih ravnanj, pa v številnih evropskih pravnih sistemih prekrški spadajo v upravno kazensko kategorijo.

Ne glede na formalno uvrstitev prekrškov v določeno pravno kategorijo v posamezni državi pa teorija in judikatura Evropskega sodišča za človekove pravice prekrške kot upravno kazensko kategorijo razpozna kot kazenske zadeve, torej kot zadeve, za katere je potrebno zagotoviti standard in garancije, ki jih obsega zlasti 6. člen Evropska konvencija za človekove pravice (EKČP). Judikatura EKČP kaže na to, da se kategorija kaznivih ravnanj, ki jih pri nas razvrščamo v prekrške, v drugih nacionalnih pravnih sistemih uvršča med upravne kršitve oziroma jih EKČP uvršča v kategorijo kazenskih zadev.

Čeprav so v Sloveniji kazniva dejanja in posredno tudi gospodarska kazniva dejanja urejena v enem zakonu (KZ-1C) in torej glede gospodarskih kaznivih dejanj ne obstaja stranska kazenska zakonodaja, pa strokovnjak Tratar (2002) ocenjuje, da je na državni ravni število prekrškov v današnjem času preveliko, zaradi česar je nemogoče uveljaviti načelo legalitete.

Po ocenah strokovnjakov dovršen del prekrškov ne dosega niti tiste minimalne nevarnosti, da bi jih opredelili kot prekrške, ob taki množici prekrškov pa se izpostavlja vprašanje zagotavljanja enakosti pred zakonom, pravne varnosti in ne nazadnje spoštovanja pravne države.

Na podlagi navedenega se v praksi dogaja, da določeno dejanje ustreza opisu kaznivega dejanja in prekrška. V takšnih primerih velja splošno načelo, da ima hujše protipravno ravnanje (kazenska odgovornost) prednost pred milejšim pripravnim ravnanjem (prekrškovna odgovornost). Na takšen način se izključuje odgovornost za milejše kaznivo ravnanje. To pravilo je v zakonodaji najbolj nazorno opredeljeno v 11a. členu ZP-11 »prekršek in kaznivo dejanje«, kjer zakonodajalec večkrat uporabi izraz »kaznivo dejanje, ki ima tudi vse znake prekrška«.

7.4 Razlike v načinu sankcioniranja kaznivih dejanj in prekrškov

7.4.1 Kazenske sankcije

Slovenski Kazenski zakonik za večino gospodarskih kaznivih dejanj predvideva kazen zapora v različnih razponih, odvisnih od narave in teže dejanja¹⁵. Le za kazniva dejanja Preslepitve kupcev po III. odstavku 232. člena KZ-1C je predpisana denarna kazen, za nekatera gospodarska kazniva dejanja¹⁶ pa je denarna kazen predpisana alternativno. Kazenski zakonik iz leta 1995 je uvedel sistem dnevni zneskov, da bi se dosegla večja stopnja pravičnosti pri odmeri denarne kazni (Selinšek 2006).

V slovenski sodni praksi storilec gospodarskih kaznivih dejanj prevladuje izrekanje pogojnih obsodb. Sodišče lahko skladno z določili 58. člena KZ-1C izreče pogojno obsodbo, če je storilcu določilo kazen zapora do dveh let ali denarno kazen, če je glede na okoliščine mogoče pričakovati, da v bodoče ne bo več ponavljal kaznivih dejanj.

Vprašanji, ki se pojavljata glede kazni za izvršena gospodarska kazniva dejanja sta, sta, ali so takšne kazenske sankcije, kot so določene za gospodarska kazniva dejanja v Posebnem delu Kazenskega zakonika ustrezne ter ali je storilec kaznivih dejanj zoper gospodarstvo ustrezno izrekanje kazenske sankcije zapora.

Pregled predpisanih kazni za kazniva dejanja zoper gospodarstvo v posebnem delu Kazenskega zakonika zgovorno kaže na to, da ni v ospredju denarna kazen, temveč je primarna zaporna kazen. Statistični podatki v zvezi z izrekanjem kazni storilec gospodarskih kaznivih dejanj kažejo na to, da prevladujejo pogojne obsodbe, za kar bi celo lahko rekli, da je postalo že kar pravilo. Če storilec ni izrečen zaporna kazen, so praviloma pogojno (zaporno) obsojeni. Razloge za to nekateri avtorji vidijo v tem, da se verjetno ohranja tradicija iz časov prejšnje države, ko je bila večina storilcev, ki so bili sicer večinoma povprečno gmotno situirani, dejanja pa ne posebno težka, pogojno obsojenih (Mazi 2003).

V razvitih evropskih državah je denarna kazen že nekaj časa prevladujoča kazenska sankcija, pri čemer se njen delež giblje med 70 in 85 odstotki vseh izrečenih kazenskih sankcij. Takšen delež je v Sloveniji primerljiv z deležem pogojnih obsodb. Ti podatki sicer veljajo za vse izrečene kazni, vendar niso bistveno različni od kazni, ki so izrečene storilec kaznivih dejanj zoper gospodarstvo (Ambrož in drugi 2007). KZ-1C v 2. odstavku 45. člena¹⁷ za

¹⁵ Najnižja predpisana mera je zapor do enega leta, najvišja pa zapor od enega do petnajst let.

¹⁶ Npr. za kazniva dejanja Preslepitev pri pridobitvi posojila ali ugodnosti (230.čl. KZ-1C), Preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji (čl. 231 KZ-1C), Preslepitev kupcev (čl. 232 KZ-1C).

¹⁷ 45. člen KZ-1C (2) za kazniva dejanja, ki so storjena iz koristoljubnosti, se sme izreči denarna kazen kot stranska kazen, kadar ni predpisana z zakonom ali kadar je z zakonom predpisano, da bo storilec kaznovan z zaporem ali denarno kaznijo, sodišče pa izreče kot glavno kazen zapor.

kazniva dejanja, ki so bila storjena iz koristoljubnosti, sicer določa podlago za izrek denarne kazni kot stranske kazni tudi, kadar ni predpisana z zakonom, vendar pa sodišča navedeno določilo redko uporabijo. Pri gospodarskih kaznivih dejanjih se pojem »koristoljubnosti« v smislu podjetniške koristoljubnosti lahko pokaže za problematičnega, če ima podjetniška koristoljubnost v kapitalizmu negativni predznak.

Kazenske sankcije, ki jih dopušča Kazenski zakonik, so navedene v 3. členu KZ-1C: »Sistemi zakonitih kazenskih sankcij«. Iz navedenega člena izhaja, da so kazenske sankcije dopustne v obliki: kazni, opozorilnih sankcij in varnostnih ukrepov. Iz četrtega poglavja Kazenskega zakonika tako izhajajo predvsem vrste kazni in pogoji za njihovo izrekanje. Med vrste kazni tako poznamo: zapor, denarno kazen in prepoved vožnje motornega vozila. Izrečene kazni se lahko uporabljajo za polnoletne in kazensko odgovorne storilce kaznivih dejanj. Z izrekom kazni se želi poravnati zlo, ki je bilo povzročeno s kaznivim dejanjem od nadaljnjega izvajanja protipravnih dejanj. Fizične osebe se lahko v skladu s kazenskim zakonikom kaznuje v obliki zapora, mladoletniškega zapora, denarne kazni, prepovedi vožnje motornega vozila. Pravne osebe pa v obliki: denarnih kazni, odvzema premoženja, prenehanja pravne osebe, prepovedi udeležbe na razpisih na področju javnega naročanja in prepovedi trgovanja s finančnimi instrumenti pravnih oseb na organiziranem trgu.

Peto poglavje Kazenskega zakonika opredeljuje »opozorilne sankcije«. Gre za sankcije, ki se izrekajo samostojno in namesto kazenskih sankcij. Med opozorilne sankcije uvrščamo med drugim tudi pogojne sodbe, ki se izrekajo namesto kazni. S pogojno sodbo sodišče izreče storilcu kaznivega dejanja kazen, ki pa ne bo izrečena, če obsojenec v času, ki ga določi sodišče (ne sme biti manj kot eno leto in ne več kot pet let – preizkusna doba), ne bo storil novega kaznivega dejanja. Za navedeni ukrep se sodišča odločajo glede na vrsto kaznivega dejanja (izločanje negativnih stranskih učinkov kazni, zlasti pri kratkotrajnih kaznih zapora) in glede na ponovitveno nevarnost (če je oseba prvič storila kaznivo dejanje). V Kazenskem zakoniku oziroma njegovem petem poglavju za fizične osebe so predvidene tri opozorilne sankcije, in sicer: pogojna obsodba, pogojna obsodba z varnostnim nadzorom in sodni opomin. Za pravne osebe pa obstaja samo pogojna obsodba kot opozorilna sankcija.

7.4.2 Sankcije za prekrške

Kot smo že v prejšnjih poglavjih opredelili, gre pri prekrških tako kot pri kaznivih dejanjih za prepovedana ravnanja s to razliko, da so prekrški po svoji obliki lažja protipravna ravnanja, zaradi česar se za takšna dejanja ne izrekajo kazni temveč sankcije, ki so lahko kazenske narave. Predpis, ki določi zakonske znake prekrška, določi tudi sankcijo za prekršek. V 4. členu ZP-1I so opredeljene sankcije za prekrške, in sicer: *globa, opomin, kazenske točke v cestnem prometu s prenehanjem veljavnosti vozniškega dovoljenja in prepoved uporabe vozniškega dovoljenja, prepoved vožnje motornega vozila, izgon tujca iz države, odvzem predmetov, vzgojni ukrepi za mladoletnike*. Podrobneje pa so sankcije za prekrške navedene in obravnavane v tretjem poglavju ZP-1I od 17. do 27. člena.

Po Zakonu o prekrških imamo v tretjem poglavju »sankcije za prekrške« v 17. členu opredeljeno kot glavno kazen samo globo, ostale sankcije razen opomina pa so stranske sankcije, saj se lahko izrečejo izključno poleg globe in ne kot samostojne sankcije. Pri izrekanju sankcij za kršitve ni možno po navedenem zakonu istočasno kršitelja oglobiti in mu izreči opomin. Opomin se lahko, kot je to opredeljeno v 21. členu ZP-11, izreče za prekršek, ki je storjen v takih olajševalnih okoliščinah, ki ga delajo posebno lahkega. Opomin se sme izreči tudi, če je prekršek v tem, da ni bila izpolnjena predpisana obveznost, ali je bila s prekrškom povzročena škoda, storilec pa je pred izdajo odločbe oziroma sodbe o prekršku izpolnil predpisano obveznost oziroma popravil ali povrnil povzročeno škodo. V primerih da se namesto globe izreče opomin, le-ta prevzame vlogo glavne sankcije, zato se lahko stranske sankcije izrekajo tudi poleg opomina.

Iz prvega odstavka 4. člena ZP-11 izhaja, da je poleg predpisane sankcije moč izreči tudi opozorilo. Tako se lahko namesto uvedbe postopka o prekršku oziroma izdaje odločbe o prekršku storilcu prekrška izreče opozorilo. Opozorilo ni sankcija, ampak alternativa vsem sankcijam. Drugače od opomina, ki se lahko izreče le namesto globe, se opozorilo lahko izreče namesto vseh sankcij. To opredeljuje sedmi odstavek 4. člena ZP-11, ki določa, da se opozorilo izreče namesto uvedbe postopka o prekršku oziroma izdaje odločbe o prekršku. Navedeno pomeni, da ob izreku opozorila ni potrebno izvesti nikakršnih stranskih sankcij. Tako lahko v skladu s 53. členom ZP-11 pooblaščen uradna oseba prekrškovnega organa namesto izreka sankcije kršitelja opozori, če je storjeni prekršek neznatnega pomena in če pooblaščen uradna oseba oceni, da je glede na pomen dejanja opozorilo zadosten ukrep.

7.4.3 Temeljne razlike in podobnosti med sankcijami za prekrške in kaznivimi dejanji

Na terminološki ravni je bistvena razlika med prekrški in kaznivim dejanjem že v tem, da prekrškovna zakonodaja ne uporablja izrazoslovja, kot so kazni in varnostni ukrepi, temveč sankcije kot oblika lažjih in manj nevarnih oblik kršitev. Razlika je prav tako v tem, da so bistveno milejše sankcije za prekrške kot za kazniva dejanja. Prav tako imamo pri prekrških vedno predpisane globe (v denarnem znesku) v določenem razponu za posamezna protipravna ravnanja in ne v dnevni zneskih, medtem ko so v kazenskem pravu po sprejemu novega kazenskega zakonika leta 2008 edina oblika predpisovanja in izrekanja denarne kazni le dnevni zneski. Prednost takšnega načina denarne kazni je v tem, da se na takšen način odpravlja pomanjkljivost oziroma se vzpostavlja večja enakost pri odmeri denarne kazni storilcem z različnim premoženjskim položajem, hkrati pa se tudi bistveno zmanjšuje vpliv inflacije na denarno kazen.

Po kazenskem zakoniku je v skladu z drugim odstavkom 56. člena KZ-11 dopuščen možnost »vštevanja pripora in prejšnjih kazni«. Navedeno pomeni, da ko je bil storilec poleg kaznivega dejanja tudi storilec prekrška, se to lahko upošteva pri času prestajanja v priporu. Pogoj je, da imajo znaki kaznivega dejanja tudi znake prekrška ter da je storilec sankcijo po zakonu o prekršku že prestal. Takšnemu izražanju pa Selinšek (2009) nasprotuje, saj ugotavlja, da besedna zveza »da imajo znaki kaznivega dejanja tudi znake prekrška« ni

dovolj natančna in ne omogoča dovolj jasne ločnice ter se tako ne loči v zadostni meri med kaznivimi dejanji in prekrški. Kljub navedenemu pa pravna pojma praviloma nimata in ne moreta imeti istih znakov oziroma jih lahko imata kvečjemu zaradi zakonodajalčeve premajhne pozornosti. Dejansko gre za to, da ista dejstva, ki izhajajo iz konkretnega storilčevega dejanja, lahko hkrati ustrezajo znakom kaznivega dejanja kakor tudi znakom prekrška.

7.5 Razmejitve med kazenskim in prekrškovnim postopkom

7.5.1 Kazenski postopek

Bošnjak (2007), navaja, da je kazenski postopek kot procesno dejanje enotno urejeno Zakonu o kazenskem postopku (ZKP). Sam ZKP ima tri vsebinska poglavja, in sicer: splošne določbe, kjer so opredeljeni pojmi splošnega dela kazenskega prava; potek postopka zajema predhodne postopke, glavni obravnavi, postopke s pravnimi sredstvi, postopke za izrek sodnega opomina in postopke proti mladoletnikom; tretji zadnji del pa zajema posebne postopke. Ko govorimo o kazenskem postopku, Dežman in drugi (2003) navajajo, da gre za sistematično izvajanje procesnih opravil med strankami v postopku na eni strani in sodiščem na drugi strani. Glavni namen kazenskega postopka je v ugotavljanju oziroma odločanju glede samega obstoja kaznivega dejanja. Pri tem pa se mora dosledno upoštevati načela Zakona o kazenskem postopku.

Matovski (2003) tako kot drugi avtorji navaja, da je kazenski postopek sodni postopek. Avtor prav tako izpostavlja, da kazenski postopki potekajo na različnih sodiščih. Tako poznamo okrajna in okrožna sodišča, gre za sodišča, ki obravnavajo različne primera kaznivih dejanj na I. stopnji kot redna sodišča. Razlika med okrajnim in okrožnim sodiščem je v tem, da okrajno sodišče obravnava primere kaznivih dejanj, za katera je predpisana kazen zapora do 3. let, okrožno sodišče pa kazniva dejanja, za katera je moč izreči kazen zapora nad 3. let. Nadalje sledijo višja sodišča kot II. stopenjska sodišča (za pritožbene postopke) in nato še vrhovno sodišče (v postopku z izrednimi pravnimi sredstvi in izjemoma v pritožbenem postopku). V skladu z ZKP (19. člen) se lahko pred sodiščem kazenski postopek uvede na zahtevo upravičenega tožilca. Za dejanja, za katera se storilec preganja po uradni dolžnosti, je upravičeni tožilec državni tožilec, za dejanja, za katera se preganja na zasebno tožbo, pa je upravičeni tožilec zasebni tožilec. Če državni tožilec spozna, da ni razlogov za uvedbo ali za nadaljevanje kazenskega postopka, lahko stopi na njegovo mesto oškodovanec kot tožilec ob pogojih, ki so določeni z ZKP.

Gorkič (2007) v slovenskem kazenskem pravu kazenske postopke deli na tri temeljne vrste, in sicer na: (1) redni ali splošni kazenski postopek¹⁸ (redni

¹⁸ Redni kazenski postopek sestavljata predhodni in glavni postopek. Navedena postopka pa se nato še delita na posamezne faze, ki so opredeljene v ZKP. Predhodni postopek se deli na dve fazi: preiskavo (od 167. člena ZKP) in obtoževanje z morebitno presojo (kontrolno) utemeljenosti obtožnice ali zasebne tožbe (268.-365. člen ZKP). Glavni postopek pa se deli na: priprave na glavno obravnavo (286.-293. člen ZKP), glavno obravnavo s sodbo (294.-365. člen ZKP), postopek s pritožbo (366.-405. člen ZKP) in izvršitev sodbe (129. člen in sedmi odstavek 361. člena ZKP).

kazenski postopek se opravi na zahtevo državnega tožilca; zahtevo za preiskavo poda državni tožilec preiskovalnemu sodniku pristojnega sodišča; v zahtevi za preiskavo je treba navesti: osebo, zoper katero se zahteva preiskava, opis dejanja, iz katerega izhajajo zakonski znaki kaznivega dejanja, zakonsko označbo kaznivega dejanja, okoliščine, iz katerih izhaja utemeljenost suma, in že zbrane dokaze; v zahtevi državni tožilec predlaga, katere posamezne okoliščine naj se v preiskavi raziščejo in katera posamezna preiskovalna dejanja naj se opravijo, lahko pa predlaga tudi pripor tistega, zoper katerega je zahtevana preiskava; državni tožilec pošlje preiskovalnemu sodniku kazensko ovadbo in vse spise ter zapisnike o opravljenih dejanjih, hkrati mu pošlje predmete, ki utegnejo biti dokaz, ali navedbe, kje so; če državni tožilec umakne zahtevo za preiskavo, preden je izdan sklep o preiskavi, preiskovalni sodnik s sklepom zavrže zahtevo in sporoči oškodovancu, da lahko začne pregon sam; preiskava je obvezna, če je za kaznivo dejanje določena kazen zapora nad 5 let, ki je izjemoma ni treba opraviti, če s tem soglaša preiskovalni sodnik, fakultativna pa je, če je za kaznivo dejanje predpisana kazen zapora nad 3 do 5 let; kazenski postopek se začne z izdajo sklepa o uvedbi preiskave (169. člen ZKP)); (2) skrajšani ali sumarni kazenski postopek (navedeni postopek se opravlja pred okrajnimi sodišči, kjer je moč kot glavno kazen izreči denarno kazen ali kazen zapora od 3 let. Skrajšani postopek je urejen v členih od 430. do 444. ZKP. Za navedeni postopek je značilno, da je namenjen presojanju manj nevarnih kaznivih dejanj in je v primerjavi z rednim kazenskim postopkom nekoliko bolj poenostavljen in hitrejši. V skrajšanem postopku tako nimamo preiskave niti ugovora zoper obtožne akte, saj je mogoč le ugovor krajevne nepristojnosti, ki se lahko poda do začetka glavne obravnave) in (3) kazenski postopek proti mladoletnikom, ki ga podrobneje ne opredeljujemo, ker ni predmet doktorske naloge.

7.5.2 Prekrškovni postopek

Prekrškovni postopki po ZP-11 so podrobneje opredeljeni v sedmem poglavju ZP-11 v členih od 45. do 198. člena. O prekrških odločajo prekrškovni organi in sodišča. Prekrškovni organi so upravni in drugi državni organi ter nosilci javnih pooblastil, ki izvajajo nadzorstvo nad izvrševanjem zakonov in uredb, s katerimi so določeni prekrški, in organi samoupravnih lokalnih skupnosti, ki so s posebnimi predpisi pooblašteni za odločanje o prekrških. Sodišča so sodišča za prekrške prve in druge stopnje. Na podlagi navedenega tako poznamo prekrškovne organe in sodišča. Prvi je namenjen za t. i. hitre postopke, drugi (sodišča) pa za redne sodne postopke. Mladoletni storilci prekrškov pa se obravnavajo v rednih postopkih, to je pred sodišči, v katerih je v ospredju skrb za mladoletnikov nadaljnji razvoj, manj pa za pregon storilca za prekršek.

Začetek postopka o prekršku se na podlagi 50. člena ZP-11 začne po uradni dolžnosti, ko opravi prekrškovni organ v okviru svoje pristojnosti v ta namen kakršnokoli dejanje, ali z vložitvijo pisnega predloga oškodovanca, državnega tožilca ali državnega organa, nosilca javnih pooblastil ali samoupravne lokalne skupnosti (predlagatelji). Prekrškovni organ po ugotovitvi pogojev za začetek postopka po uradni dolžnosti oziroma po prejemu predloga zbere dodatna obvestila in dokaze o prekršku. Če prekrškovni organ ugotovi, da so podani zakonski pogoji za izvedbo postopka o prekršku, ga mora izvesti in sam izdati

odločbo o prekršku (hitri postopek). Če hitri postopek ni dovoljen, mora prekrškovni organ vložiti pri pristojnem sodišču obdolžilni predlog (redni sodni postopek). Prekrškovni organ odloči, da ne bo izdal odločbe o prekršku oziroma vložil obdolžilnega predloga, če: iz zbranih dejstev in dokazov izhaja, da dejanje ni prekršek; če ni dokazano, da je prekršek storil kršitelj; če je pregon zastaral ali so podani drugi razlogi, ki izključujejo pregon; če gre za prekršek neznatnega pomena, posebne okoliščine, nizka stopnja odgovornosti ali storilčeve osebne okoliščine pa kažejo, da postopek ne bi bil smotrni. Vrsta postopka je torej odvisna od tega, kateri organ odloča o prekrških po določbah 52. člena ZP-11. Razlog za omogočanje izvedbe hitrih postopkov je v tem, da se poenostavijo in pospešijo postopki o prekrških (Tratar 2002). Tratar prav tako navaja, da pri tem ne smemo pozabiti na načela učinkovitosti in odločanja brez potrebnega odlašanja pa tudi varstvo pravic kršiteljev in razlogov smotrnosti. V primerih ko se s kršitvijo huje posega v temeljne človekove pravice in svoboščine (npr. izgon iz države, fakultativni odvzem predmeta, omejitve pri vožnji motornih vozil), kadar se zahteva skrbnejša obravnava določene kategorije storilcev (na primer mladoletnikov) ali gre za kršitve s posebnih prekrškovnih področij, pa ZP-11 ne predvideva hitri postopek, pač pa se v takšnih primerih vodijo postopki pred sodiščem prve stopnje.

O prekrških se po mnenju Grila (2004) v praksi najbolj pogosto odloča po hitrem postopku. To pomeni, da o prekrških največkrat odločajo pooblaščenice uradne osebe, ki so zaposlene v upravnih enotah, in drugi državni organi, kjer so nosilci javnih pooblastil. Takšne osebe izvajajo nadzorstvo nad izvrševanjem zakonov in uredb, s katerimi so določeni prekrški. Začetek prekrškovnega postopka je možen na podlagi uradne dolžnosti pooblaščenice osebe ali pa na predlog oškodovanca ter drugih, ki jih 50. člen ZP-11 opredeljuje. O storitvi prekrška, njeni sankciji in o drugih vprašanih postopka o prekršku, prekrškovni organ oziroma sodišče odloči z odločbo, zoper katero so dopustna pravna sredstva, ki jih določa ZP-11. Hitri postopek pred prekrškovnim organom je inkvizitorni postopek. Navedeno pomeni, da mora organ, ki vodi prekrškovni postopek, odkriti prekršek oziroma kršitev ter jih nato preganjati in odločati o načinu sankcije (globa, opomin, odvzem predmetov ipd). Odločbo prekrškovnega organa je mogoče v skladu z 62. členom ZP-11 izpodbijati z zahtevo za sodno varstvo¹⁹: če je bila z odločbo prekršena materialna določba zakona ali predpis, ki določa prekršek; če je bila storjena kršitev določb postopka, ker ni odločil pristojni organ, ker storilcu ni bila dana možnost, da se izjavi o prekršku, ker je pri odločanju ali vodenju postopka sodelovala oseba, ki bi po zakonu morala biti izločena ali je bila izločena, ker so bile kršene določbe o uporabi jezika v postopku, ker izrek odločbe ni razumljiv ali je sam s seboj v nasprotju ali ker odločba nima vseh predpisanih sestavin; zaradi zmotne in nepopolne ugotovitve dejanskega stanja, pri čemer se smejo v zahtevi navajati nova dejstva in predlagati novi dokazi le, če vlagatelj zahteve izkaže za verjetne, da jih brez svoje krivde ni mogel uveljaviti v hitrem postopku; če se odločba opira na dokaz, na katerega se po določbah tega zakona ne more opirati ali ki je bil

¹⁹ Zahteva za sodno varstvo se lahko vložijo pisno v osmih dneh od vročitve odločbe o prekršku pri pristojnem prekrškovnem organu. Za odločanje o zahtevi za sodno varstvo je krajevno pristojno sodišče prve stopnje, ki je pristojno za odločanje o prekršku po določbah rednega sodnega postopka. Sodišče prednostno obravnava zahteve za sodno varstvo zoper odločbo o prekrških s področja varstva konkurence.

pridobljen s kršitvijo z ustavo določenih človekovih pravic in temeljnih svoboščin; zaradi izrečenih sankcij, odvzema premoženjske koristi in stroškov postopka in odločitve o premoženjskopravnem zahtevku.

Bele (2005) navaja, da so sodni postopki namenjeni za obravnavanje kompleksnejših primerov prekrškov in sankcij, ki lahko bistveno vplivajo pa storilčev položaj. Pri tem pa morajo sodišča pri odmerjanju sankcij za storjen prekršek upoštevati težo prekrška in storilčevo malomarnost ali naklep. Ne sme se pozabiti, da je potrebno upoštevati vse okoliščine, ki vplivajo na to, ali naj bo sankcija manjša ali večja (olajševalne in obteževalne okoliščine), zlasti pa: stopnjo storilčeve odgovornosti za prekršek, nagibe, iz katerih je prekršek storil, stopnjo ogrožanja ali kršitve zavarovane dobrine, okoliščine, v katerih je bil prekršek storjen, prejšnje življenje storilca, njegove osebne razmere, njegovo obnašanje po storjenem prekršku, zlasti, ali je poravnal škodo. Poleg navedenega pa je pri odmeri globe potrebno upoštevati tudi storilčevo premoženjsko stanje, višino njegove plače, njegove druge dohodke, njegovo premoženje in njegove družinske obveznosti. Pri odmeri globe pravni osebi in samostojnemu podjetniku posamezniku pa je treba upoštevati gospodarsko moč navedenih.

Kadar gre za stek med prekrškom in kaznivim dejanjem velja pravilo, da odgovornost storilca za hujšo vrsto kaznivega ravnanja izključuje njegovo odgovornost za milejše kaznivo ravnanje. Tako imamo v 11a. členu ZP-11 opredeljen »prekršek in kaznivo dejanje«, ki daje primarni status kazenskemu postopku, ki določa, da zoper storilca, ki je bil v kazenskem postopku pravnomočno spoznan za krivega kaznivega dejanja, ki ima tudi znake prekrška, ali je bila zaradi takega dejanja kazenska ovadba, se ne vodi postopek o prekršku in se mu tudi ne izrekajo sankcije za prekrške. Enako velja, če je bil kazenski postopek za kaznivo dejanje, ki ima tudi znake prekrška, pravnomočno ustavljen, če je bila izdana pravnomočna oprostilna sodba, če je bil obtožni akt pravnomočno zavržen ali zavržen, če je bila kazenska ovadba zavržena. Če pa je bila zoper storilca vložena kazenska ovadba zaradi kaznivega dejanja, ki ima tudi znake prekrška, ali zaradi takega dejanja zoper njega teče kazenski postopek, se postopek o prekršku ne more začeti, če se je začel, pa se prekine in se ne sme nadaljevati, dokler ni postopek v zvezi s kaznivim dejanjem pravnomočno končan. V tem času zastaranje pregona zaradi prekrška ne teče in se nadaljuje po pravnomočnosti odločitve. Državni tožilec mora o svoji odločitvi (tudi pravnomočni) iz 11.a. člena ZP-11, ki vpliva na vodenje postopka o prekršku, če je bil začel kazenski postopek sodišča, obvestiti pristojni prekrškovni organ oziroma sodišče. Člen ima sicer nekaj pomanjkljivosti, vendar je vsaj na načelni ravni mogoče trditi, da ima v primeru prekrivanja prekrška in kaznivega dejanja prednost izvedba kazenskega postopka.

7.6 Blanketni znaki pri gospodarskih kaznivih dejanjih

Gospodarska kriminaliteta je pojav, ki se hitro spreminja. Prav tako se hitro spreminja tudi gospodarstvo, k čemur prispeva tudi globalizacija. Zakonodajalec si sicer mora prizadevati za čim večjo natančnost pravnih norm, vendar izkušnje kažejo, da besedilo norme ne uspe zajeti vseh raznolikosti življenjskih primerov.

Zaradi prilagajanja hitrim spremembam je gospodarsko kazensko pravo v določenem delu nujno blanketne narave. Navedeno pomeni, da zakonodajalec pri opisu nekaterih kaznivih dejanj, usmerjenih zoper gospodarstvo, uporablja blanketne dispozicije.

Med kazenskopravnimi normami veljajo za blanketne vse tiste norme, ki same ne določajo v celoti zakonskega stanu kaznivega dejanja, marveč se glede posameznih znakov – izrecno ali konkludentno – sklicujejo na norme z drugih pravnih področij (dopolnilne norme). Kazenski zakonik določa vse bistvene znake določenega kaznivega dejanja, le vsebina enega izmed njegovih zakonskih znakov je določena v kakšnem drugem predpisu (Bele 2005). Blanketna kazenskopravna in dopolnilna norma iz drugega predpisa tvorita tisto pravno celoto, ki jo sodišče uporabi na ugotovljeno dejansko stanje. Vprašanje, ali je podano kaznivo dejanje ali ne, se presoja po tem, ali iz dejanja, opisanega v obtožbi, izhajajo vsi znaki kaznivega dejanja, navedeni v obeh omenjenih normah.

Selinšek (2006) ugotavlja, da je pri gospodarskih kaznivih dejanjih treba upoštevati predpise s širšega področja gospodarskega prava, kar je nujno za razlago večine gospodarskih kaznivih dejanj. Prenos pojmov gospodarskega prava v opise kaznivih dejanj temelji na blanketnih opisih, torej z uporabo dopolnilne norme z drugega pravnega področja.

Samec (2014), navaja nekaj gospodarskih kaznivih dejanj: Pri kaznivem dejanju lažnega stečaja (226. čl. KZ-1C) je blanketne narave opis zakonskega znaka »in s tem povzroči stečaj«, ki dokazuje na pravila stečajnega prava (ZPPSL, Zzavar, ZZ, Zban ...). Kaznivo dejanje izdaje in neupravičene pridobitve poslovne skrivnosti (236. člen KZ-1C) ne določa kroga oseb, ki imajo »dolžnost glede varovanja poslovne skrivnosti«, zato je to besedilo v 1. odstavku 236. člena KZ-1C treba šteti kot tiho blanketno napotitev na določila Zakona o gospodarskih družbah (39. in 40. člen ZGD-1I). Napotitev na določbe Zakona o gospodarskih družbah vsebuje tudi kaznivo dejanje Zlorabe položaja ali zaupanja pri gospodarski dejavnosti (čl. 240 KZ-1C). Kaznivo dejanje Preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji (231. člen KZ-1C) se navezuje na določbe Zakona o trgu finančnih instrumentov. Kaznivo dejanje Kršitev pravic do sodelovanja pri upravljanju in kršitev sindikalnih pravic (200. čl. KZ-1C) navezuje na Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju, kaznivo dejanje Pranje denarja (245. čl. KZ-1C) se navezuje na Zakon o preprečevanju pranja denarja in financiranja terorizma itd.

Zakonodajalec je pri uporabi tehnike blanketnih dispozicij omejen z načelom zakonitosti in določenosti kaznivega dejanja v zakonu. Določena opredelitev kaznivega dejanja (*lex certa*) je ena od temeljnih garancij v kazenskem materialnem pravu in izhaja iz širše formuliranega načela zakonitosti, po katerem ni kaznivega dejanja, če le to ni bilo poprej z zakonom določeno kot kaznivo (*nullum crimen sine lege praevia*), podrobneje je opredeljeno v 2. členu KZ-1C. Če zakonodajalec pri določanju blanketne norme in sodna praksa pri njihovi razlagi upoštevata načelo določenosti dejanja v zakonu, so po Bavconu in drugih (2003) blanketne norme ne le neizogibne, marveč lahko tudi prispevajo k boljši prepoznavnosti kaznivega dejanja in k boljšemu razločevanju

med kaznivim in nekaznivim. Vendar pa morata biti zakonodajalec in sodna praksa pri njihovem predpisovanju in pri uporabi še posebej vestna in previdna. Predpisi, na katere se sklicuje kaka dispozicija v kazenskem zakoniku (dopolnilna norma), se lahko spremenijo in če v opisu kaznivega dejanja ni še kakšnih drugih objektivnih znakov, bi se na tak način cona kriminalnosti lahko neznansko razširila (Bele 2005).

Skladno z načelom zakonitosti v kazenskem pravu je le zakonodajalec pristojen, da predpiše določbe, ki omejujejo pravice in svoboščine posameznika. Zahteva po *lex scripti*, ki izhaja iz načela zakonitosti, predvideva obvezno zapisanost kaznivega dejanja v zakonu, s čimer je predvsem opredeljeno, da mora določanje kaznivih dejanj in predpisovanje kazni zanje imeti naravo splošne norme, in to najvišje v hierarhiji takšnih norm (Bele 2005). Edino tista splošna norma, ki je hierarhično najvišja, more zagotavljati potrebno varstvo pred kršitvami drugih pravnih norm z vseh področij pravnega sistema.

Idealno ter skladno s striktno koncepcijo načela zakonitosti mora zakonodajalec znotraj iste kazenskopravne norme predvideti zakonske znake kaznivega dejanja in sankcijo. Ta zahteva zagotavlja, da je zakon edini vir kazenskih določb in da ob njegovem branju posameznik razpolaga s takojšnjim in celostnim vedenjem o njegovi vsebini.

Za posameznika načelo zakonitosti v kazenskem pravu, ki vsebuje tudi zahtevo, da je predpis, ki neko ravnanje opisuje kot kaznivo, vnaprej določen, jasen in predvidljiv, predstavlja temeljno garancijo, da vnaprej ve, kaj je kaznivo. Varuje ga pred arbitrarnostjo sodišč, pri čemer prepoveduje vsakršno obsodbo brez zakonskega teksta in mu zagotavlja predhodno poznavanje kaznivega dejanja in kazni. Namen načela zakonitosti in s tem določnosti v kazenskem materialnem pravu po Selinšku (2007) pomeni preprečiti samovoljo in arbitrarno uporabo državnega kaznovalnega sankcioniranja v situacijah, ki ne bi bile vnaprej točno opredeljene.

Načelo zakonitosti zavezuje zakonodajalca s tem, da mu nalaga, da zagotovi materialnemu kazenskemu pravu določeno kvaliteto. Bistvo ustavne določbe 28. člena Ustave RS je v besedah »*zakon določil*«, pri čemer je mišljen *lex certa* – to je zakon, ki je vnaprej določen, gotov, jasen in predvidljiv. Bistvo te določbe je prav v tem, da mora to zahtevo izpolniti zakonodajalec, saj se kaznivost ne more določati s podzakonskimi akti. Smisel *lex certa* je v tem, da storilec vnaprej ve, kaj je kaznivo in se zaveda, da dela nekaj, kar je določeno kot kaznivo dejanje; samo za takšno kazenskopravno normo je mogoče storilcu očitati, da bi jo moral poznati.

V tej perspektivi načelo zakonitosti vsebuje obveznost za zakonodajalca, da izdela kazenski zakon z izrazi, ki so zadosti jasni in precizni. Zgolj jasni in precizni izrazi še niso dovolj za zagotavljanje predvidljivosti norm v oziru do posameznika. Da bi slednji lahko razpolagal z zadostnim poznavanjem, je nujno tudi, da je tudi sam zakon razumljiv in jasen, zato so kakovosti, ki jih predpostavlja načelo zakonitosti v zvezi s predvidljivostjo kazenskega zakona preciznost, jasnost in razumljivost.

Zakonodajalec pri gospodarskem kazenskem pravu pogosto uporabi zakonodajne tehnike, ki pa lahko postavijo pod vprašaj zagotavljanje predvidljivosti norm. Kajti če kvaliteta zakona pomeni za državljana garantni element njegovega poznavanja, po drugi strani podeljuje normi določeno togost. Področja v konstantnem gibanju in razvoju, kot je področje gospodarskega prava, morajo biti sposobna prilagoditi se hitrim spremembam, kar predpostavlja, da morajo biti zakonske norme prožne. Po svoji naravi gospodarsko kazensko pravo sankcionira spreminjajoča se ravnanja. V takšnem kontekstu zakonodajalec nima druge možnosti, kot da izdela prožni zakon, da bi se zagotovila njegova učinkovitost.

Tratnik in drugi (2002) navajajo, da v teoriji v ta namen obstajata dve metodi, ki ju lahko uporabi zakonodajalec. Prva za opise kaznivih ravnanj uporablja nedoločne izraze »*formules vagues*«. Ne glede na načelo delitve oblasti zakonodajalec prepušča sodišču skrb za preciziranje okvirjev kaznivega ravnanja in njihovo prilagoditev okoliščinam konkretnega primera. Uporaba nedoločnih izrazov nasilno trči ob načelo zakonitosti, ko naslovnikom preprečuje, da bi razpolagali z zadostnim predhodnim poznavanjem vsebine kazenske norme in ga podvrže arbitrarnemu sodišču. Druga metoda zakonodajalca so blanketne norme, ki kljub določenim prednostim postavljajo pod vprašaj kvaliteto kazenskega zakona v smeri zagotavljanja načela zakonitosti.

Selinšek (2007) ugotavlja, da načelo zakonitosti prepoveduje zakonodajalcu, da bi bil neprecizen ali nejasen oziroma povedano drugače, prepoveduje mu uporabo nedoločnih izrazov. Zakonodajalec torej ne sme uporabljati nejasnih izrazov ter posredno na sodnika prelagati skrbi za preciziranje okvirjev inkriminacije. Po drugi strani pa Jakulin (2007) ugotavlja, da pri nedoločnih pojmi, ki se velikokrat omenjajo v zvezi s striktno določenostjo v zakonu kot pri vrsti splošnih ter abstraktnih pojmov, katerim se njihova vsebina vedno mora določiti v povezavi s konkretnim primerom, obstaja povečana nevarnost, da besedilo kazenskega zakona z njihovim navajanjem ne vsebuje zadostne striktnosti. Načeloma v kazenskem zakonu niso dopustni takšni nedoločni pojmi, ki bi ne glede na njihovo obliko sodniku podeljevali veliko presoje in ki bi povzročili, da bi bila njihova uporaba ali neuporaba odvisna od arbitrarne sodne odločitve. S tem ne bi bilo spoštovano načelo delitve oblasti, ki prepoveduje sodniku, da bi se vmešaval v funkcijo, ki je dodeljena drugi oblasti. Bavcon in Mozetič (2007) navajata, da je dopustna uporaba nedoločnih pravnih pojmov v kaznovalnem pravu, kadar se v kazenski pravni normi niti primeroma ne more opisati vsebine prepovedi ali zapovedi. Vendar pa morajo biti ti vsaj določljivi z uporabo že izoblikovanih in ustaljenih standardov.

Nedoločni pojmi torej na splošno niso nezdružljivi z načelom zakonitosti v kazenskem pravu, vendar pa jih je treba na tem področju prava posebej pazljivo obravnavati tako v zakonodaji kakor tudi pri odločanju pred sodišči²⁰.

²⁰ Zakonodajala mora paziti, da bodo v zakonu navedeni nedoločni pojmi vedno ostali določljivi ter da se na odločanje sodišč ne prenaša tudi tisto, kar sama mora storiti za zagotovitev enakosti vseh pred zakonom; sodna praksa pa mora nedoločne pojme v vseh primerih razlagati in uporabljati tako, da je to sočasno sprejemljivo z vidikov načela zakonitosti, pravičnosti in pravne varnosti (Bele 2005).

Nedoločni pravni pojmi po mnenju Pavčnika (2001) ne pomenijo pravnih praznin, temveč gre za pojme s spreminjajočo se vsebino. Slednja ni poljubna, temveč »fleksibilnost« pomeni, da se njihova vsebina prilagaja različnim dejanskim okoliščinam. To pomeni, da mora biti merilo ravnanja enako v okoliščinah, ki so si v bistvenem podobne in različno v okoliščinah, ki so si v bistvenem različne. Velja torej načelo pravne enakosti – subjekte in primere, ki so si enaki, je treba enako pravno obravnavati. Pravna teorija navaja več oblik, v katerih se izražajo nedoločni pojmi: generalne klavzule, pravni standardi, relativne vrednostne označbe, nedoločne vrednostne količine, analogija inter legem, diskrecijsko odločanje, pri čemer navajanje teh oblik ni vedno enotno.

Nedoločni pravni pojmi so vsebinsko soodvisni od spreminjajočih se dejanskih okoliščin in so kot taki nedoločni le na abstraktno-regulativni ravni. V konkretnem družbenem razmerju pa so vsebinsko določljivi. V določenih primerih se nedoločni pravni pojmi sklicujejo na strokovne, poklicne, krajevne in druge standarde ravnanja (npr. vestno zdravljenje, ravnanje dobrega gospodarja), ki veljajo na določenih področjih človekovega udejstvovanja. V kaznovalnem pravu, kamor uvrščamo med drugim tudi prekrškovno pravo, pa je tehnika uporabe pravnih standardov dovoljena le izjemoma.

Kot ugotavlja Bele (2005), so nedoločni pojmi v besedilu kazenskega zakona sprejemljivi toliko, kolikor ob njih v zakonu obstojijo tudi določene smernice za njihovo razlago. Sodišče mora predvsem pri nedoločnih pojmih prevzeti dolžnost, da sodba ob njeni prepričljivi ustreznosti za konkretni primer zagotavlja tudi enakost vseh pred zakonom. Sodišča torej morajo upoštevati, kako je bil neki nedoločni pravni pojem v podobnih primerih razložen. Zato je usoda nedoločnih pravnih pojmov iz zakona običajno taka, da se njegove razlage vse bolj zgoščajo in postajajo vsebinsko stereotipne. Obveznost, da bi izdelali zakon z zadosti jasnimi in preciznimi določbami, predstavlja za zakonodajalca obveznost ustavnega načela. Zaradi neupoštevanja ustavnega načela je lahko zakonska določba izpostavljena ustavno-sodni kontroli. Da bi ugotovili, ali je mehanizem kontrole ustavnega sodišča tako strog, kakor so teoretične zahteve načela zakonitosti, je treba analizirati domet načela prepovedi v sodni praksi Ustavnega sodišča in ugotoviti, da je ta domet le relativen v gospodarskem kazenskem pravu.

V odločbi U-I-220/98 z dne 16. 7. 1998 (8. točka) Ustavno sodišče ugotavlja, da ustavno načelo v prvem odstavku 28. člena Ustave med drugim določa, da mora biti dejansko stanje prepovedanega ravnanja v zakonu opisano in precizirano (določenost v zakonu) in zaključuje, da bi bilo idealno, če bi zakonodajalec kazenskopravne norme formuliral tako, da bi bile razumljive le v enem samem pomenu in pri tem izključil vrednostne ocene. Glede na pestrost dogajanja v dejanskem življenju je tej zahtevi težko ugoditi, vendar pa so odmiki dopustni le dotlej, dokler je v pravni normi dana trdna in zanesljiva podlaga za sodno odločanje. V tem smislu je dopustna tudi uporaba nedoločnih pravnih pojmov, kot je na primer za razmejitev med temeljno in kvalificirano obliko kaznivega dejanja. Čeprav za materialno kazensko pravo velja, da v njem ne sme biti nejasnosti, dvoumnosti, pomensko praznih besed in negotovosti, da bi se preprečile možnosti za kršitev načela zakonitosti, torej za samovoljno in

arbitrarno uporabo zakona, pa sam obstoj nedoločenih pravnih pojmov v kazenskopravni normi še ne predstavlja kršitve načela zakonitosti. V kaznovalnem pravu je ta tehnika dovoljena tedaj, ko se v kazenskopravni določbi niti primeroma ne more opisati vsebina prepovedi ali zapovedi oziroma kot v obravnavanem primeru, kvalifikatornih okoliščin. Uporaba nedoločnih pravnih pojmov v konkretnem primeru je seveda odvisna od sodišč, ki so pri svojem delu sicer samostojna in neodvisna, vendar pa morajo pri odločanju spoštovati načelo zakonitosti in druga temeljna načela kazenskega prava. Pri tem morajo upoštevati tudi vse v kazenskopravni teoriji znane metode za razlago kazenskega zakona. Posebno pozornost morajo sodišča posvetiti načelu pravne enakosti, ki terja, da odločajo enako v okoliščinah, ki so si v bistvenem enake, in različno v okoliščinah, ki se bistveno razlikujejo. V svojih odločitvah morajo sodišča konkretno in na objektivno preverljiv način določiti vsebino nedoločnih pravnih pojmov.

V odločbi U-I-220/98 z dne 16. 7. 1998 je Ustavno sodišče zavzelo stališče, da iz načela *lex certa* samo po sebi ne izhaja, da bi morala kazenskopravna norma vsebovati tudi vse možne izvršitvene oblike kaznivega ravnanja. V kaznovalnem pravu je dopustna tudi uporaba nedoločnih pravnih pojmov, kadar se v kazenski normi niti primeroma ne more opisati vsebine prepovedi ali zapovedi. Vendar pa morajo biti ti vsaj določljivi z uporabo že izoblikovanih in ustaljenih standardov. Gre za vprašanje, ali je od povprečnega naslovljenca norme mogoče pričakovati, da ve, kakšno ravnanje se od njega pričakuje.

V odločbi Up-456/10, U-I-89/10 Ustavno sodišče izhaja iz načela pravne države (2. člen Ustave RS) in zaključuje (11. točka odločbe), da morajo biti zakonske norme jasne, razumljive in nedvoumne. Če iz zakonskih ali podzakonskih določb ni mogoče ugotoviti pogojev, ki jih mora oseba spoštovati, gre za normo, ki je nedoločna in nepredvidljiva in je zato v nasprotju z načeli pravne države. Zahteva po določnosti pravnih norm velja še strožje, ko gre za norme, ki opredeljujejo kaznivo ravnanje. V ustavno-sodni presoji je ustaljeno stališče, da mora biti zahteva po določni opredelitvi kaznivega ravnanja spoštovana tudi pri določanju prekrškov. Namen te zahteve je v tem, da storilec vnaprej ve, kaj je kaznivo in se zaveda, da dela nekaj, kar je določeno kot kaznivo ravnanje. Le vnaprej predvidena in določno opredeljena zapoved oziroma prepoved lahko učinkovito odvrne od njenega kršenja. Namen načela zakonitosti in s tem določnosti v kaznovalnem pravu pa je tudi preprečitev samovolje in arbitrarne uporabe državnega kaznovalnega sankcioniranja v situacijah, ki ne bi bile vnaprej točno opredeljene. Kazenskopravna oziroma prekrškovna norma izpolnjuje zahtevo po določnosti, če je mogoče z ustaljenimi metodami razlage ugotoviti vsebino prepovedanega ravnanja in če je ravnanje organov, ki imajo pooblastila za sankcioniranje prepovedanega položaja, določno in predvidljivo. Samo dejstvo, da je zakonodajalec pri določitvi kakšnega znaka kaznivega ravnanja uporabil pomensko odprt izraz, še ne pomeni, da je zato kršena zahteva po določnosti kazenskopравnih predpisov. Vsebinsko odprtega izraza pa mora biti v stiku s konkretnim primerom vsebinsko določljiva. Pri tem mora sodišče uporabiti ustrezne razlagalne metode, uveljavljene v kaznovalnem pravu.

Na podlagi ustavnih določb je mogoče zaključiti, da slovensko Ustavno sodišče sprejema relativno prožno koncepcijo o obveznosti glede jasnosti, ki veže zakonodajalca. Upošteva pravno okolje, v katerem se vpisujejo norme za presojanje njihovih redakcijskih kvalitete, in pod določenimi pogoji dovoljuje združljivost nedoločnih izrazov z načelom zakonitosti. Ustavno sodišče je v odločbi U-I-220/98 dne 17. 7. 1998 (8. točka) navedlo, da dovoljuje uporabo nedoločenih pravnih pojmov v kazenskem pravu, kadar sta kumulativno izpolnjena dva pogoja. Da bi bila spoštovana obveznost po preciziranju, zadostuje, da inkriminacija vsebuje trdno in zanesljivo podlago za sodno odločanje ter da se v kazenskopravni določbi niti primeroma ne more opisati vsebina prepovedi ali zapovedi. Sodišča morajo konkretno in na objektivno preverljiv način določiti vsebino nedoločnih pravnih pojmov ob upoštevanju načela zakonitosti in drugih temeljnih načel kazenskega prava ter vse v kazenskopravni teoriji znane metode za razlago kazenskega zakona.

8 RAZMEJITEV MED IZBRANIMI GOSPODARSKIMI KAZNIVIMI DEJANJI IN GOSPODARSKIMI PREKRŠKI

8.1 Preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji – kaznivo dejanje

Storilci kaznivega dejanja preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji po 231. členu KZ-1C so tisti, ki trgujejo z vrednostnimi papirji. To pomeni, da je neposredni objekt kazensko pravnega varstva trg vrednostnih papirjev. Pri tovrstnem kaznivem dejanju gre za tipičen primer borznih deliktov. Slednje pa pomeni, da so predmet napada z navedenim kaznivim dejanjem prav vrednostni papirji (delnice, obveznice, drugi serijski vrednostni papirji in opcije). Sam KZ-1C ne pozna besedne zveze borzni delikti, takšen izraz v praksi pa se pogosto uporablja kot skupni izraz za navedeno kaznivo dejanje.

Z navedenim členom je zakonodajalec želel zavarovati vlagatelje v vrednostne papirje pred napačnimi investicijskimi vlaganji v vrednostne papirje oziroma pred lažnim prikazovanjem dejanskega stanja posameznih delnic, drugih vrednostnih papirjih ali drugih finančnih inštrumentih. Navedeni člen se navezuje na Zakon o trgu finančnih inštrumentov in na Zakon o gospodarskih družbah zlasti glede dveh vprašanj: prvo vprašanje je, kdo je lahko storilec tega kaznivega dejanja²¹ in drugo vprašanje je, kateri so »drugi podatki«²², ki pomembno vplivajo na vrednost vrednostnih papirjev.

V Kazenskem zakoniku po 231. členu KZ-1C je preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji opredeljena na način: *»kdor pri trgovanju z delnicami, drugimi vrednostnimi papirji ali drugimi finančnimi instrumenti lažno prikaže premoženjsko stanje, podatke o dobičku ali izgubi ali druge podatke v prospektu, pri objavi letnega poročila ali na drug način, ki pomembno vplivajo na njihovo vrednost, in s tem zapelje eno ali več oseb, da jih kupijo, prodajo ali z njimi na drug način poslujejo«*. Storilec se kaznuje z denarno kaznijo ali zaporom do dveh let.

Drugi in hkrati zadnji odstavek 231. člena KZ-1C vsebuje kvalificirano kaznivo dejanje na način: *»če je šlo pri dejanju iz prejšnjega odstavka za vrednostne papirje ali druge finančne instrumente velike vrednosti, se storilec kaznuje z zaporom do pet let«*. Pri tem vidimo, da je po drugem odstavku v primerjavi s prvim odstavkom zaporna kazen bistveno višja (do pet let). Okoliščina, ki dejanje v primerjavi s temeljno obliko iz prvega odstavka opredeljuje kot težjo, je »velika vrednost«. Navedeno pomeni, da presega 50.000 EUR²³ z lažnim prikazovanjem (dobička ali izgube) stanja vrednostnih papirjev ali drugih finančnih instrumentov.

²¹ Selinšek (2007) med možne storilce tega kaznivega dejanja uvršča izdajatelje vrednostnih papirjev in borzne posrednike.

²² Deisinger (2002) med »druge podatke« vključuje predvsem podatke o posameznih poslovnih dogodkih, ki se nanašajo na posamezne vrednostne papirje oziroma na njegovega izdajatelja.

²³ 2. točka 9. odstavka 99. člena KZ-1C.

Storilci tega kaznivega dejanja so torej tisti, ki trgujejo z vrednostnimi papirji, kar pomeni, da ga lahko vsi storijo, ki so predmet kazenskega prava. Za navedeno kaznivo dejanje tako velja, da spada v kategorijo splošnih kaznivih dejanj. Čeprav gre pri tovrstnem kaznivem dejanju za trgovanje z delnicami, drugimi vrednostnimi papirji oziroma drugimi finančnimi inštrumenti, je krog osumljencev zožen na osebe, ki se ukvarjajo s tovrstnimi posli. Po večini so to borzni posredniki ali osebe izdajateljice vrednostnih papirjev. Za navedeno kaznivo dejanje je lahko v skladu z 9. točko 25. člena ZOPOKD odgovorna tudi pravna oseba.

Obravnavo kaznivo dejanje se lahko stori le z naklepom, kar pomeni, da se je storilec moral zavedati svojega dejanja in ga je hotel storiti ali pa se je zavedal, da lahko zaradi njegovega ravnanja nastane prepovedana posledica, pa je kljub temu privolil, da taka posledica nastane. Tako lahko vidimo, da je za naklep po 25. členu KZ-11 pogoj, da je storilec lažno prikazoval podatke o posameznem vrednostnem papirju ter tako pomembno vplival na vrednost vrednostnega papirja kakor tudi dejstvo, da je z navedenim dejanjem uspel zapeljati eno ali več oseb k nakupu ali prodaji vrednostnih papirjev.

Izvršitveno dejanje po obravnavanem členu je podano, ko se vrednostni papirji pri trgovanju opremijo z lažnimi podatki, to je kot lažno prikazovanje premoženjskega stanja, podatkov o dobičku ali izgubi in drugih pomembnih podatkov, ki vplivajo na vrednostne papirje, in se hkrati s tem zapelje eno ali več oseb, da jih kupijo ali prodajo. Preslepitev se torej opredeljuje kot lažno prikazovanje podatkov in zapeljevanje k nakupu ali prodaji. Preslepitev torej ni neposredno povezana s premoženjsko koristjo, čeprav ga pri preslepitvi vodi prav ta motiv. Vrednostni papirji namreč pri nakupu ali prodaji ne pomenijo, da je kupec ali prodajalec ob preslepitvi nujno tudi oškodovan v prihodnosti. Posledice lažnega prikazovanja premoženjskega stanja, podatkov o dobičku ali izgubi ali drugih pomembnih podatkov glede vrednosti vrednostnih papirjev pomenijo, da bo kupec prodal vrednostne papirje pod dejansko ceno, višjo od dejanske vrednosti. Delnice in drugi vrednostni papirji pa lahko potem dobijo na trgu vrednostnih papirjev še nižjo ceno, kot so bili prodani, oziroma višjo ceno od te, po kateri so bili kupljeni. Na podlagi navedenega pri tem kaznivem dejanju ne moremo govoriti o protipravni premoženjski koristi.

Na podlagi navedenega lahko strnemo izvršitvene načine za obravnavano kaznivega dejanja, in sicer na način:

- lažnega prikaza premoženjskega stanja,
- lažnega prikaza podatkov o dobičku ali izgubi v prospektu²⁴,
- lažnega prikaza oziroma objavi lažnih podatkov v letnem poročilu²⁵,

²⁴ Po zakonu o trgu finančnih inštrumentov (36. člen) mora pri javni ponudbi vrednostnih papirjev prodajalec izdelati prospekt za javno ponudbo. To je pisni dokument, ki omogoča kupcu vrednostnih papirjev vpogled v pravni položaj izdajatelja, njegov finančni položaj, poslovne možnosti in pravice, ki izhajajo iz vrednostnih papirjev.

²⁵ Tudi zakon o gospodarskih družbah določa, da mora gospodarska družba sestaviti letno poročilo, ki vsebuje bilanco stanja, izkaze poslovnega izida, izkaze gibanja kapitala in poslovnega poročila.

- lažnega prikaza drugih podatkov, ki pomembno vplivajo na vrednost delnic, drugih vrednostnih papirjev ali drugih finančnih instrumentov.

Poleg naštetih pogojev pa je za izvršitev očitane kaznivega dejanja prav tako potrebno, da storilec istočasno z navedenimi dejanji tudi zapelje eno ali več oseb, da kupijo ali prodajo vrednostne papirje.

Po starem kazenskem zakoniku, ki je veljal od leta 2004 do 2008, pa je bilo kaznivo dejanje preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji opredeljeno v 236. členu KZ (04). Izvršitvene oblike so bile možne le pri trgovanju z delnicami, drugimi vrednostnimi papirji ali opcijami. Izvršitvene oblike pa so:

- lažen prikaz premoženjskega stanja,
- lažen prikaz podatkov o dobičku ali izgubi,
- lažen prikaz drugih podatkov, ki pomembno vplivajo na ceno delnic, drugih vrednostnih papirjev ali opcij.

V primerjavi med starim 236. členom KZ (ki je prenehal veljati 1. 11. 2008) in novim 231. členom KZ-1C (ki je začel veljati od 1. 11. 2008 dalje) vidimo, da so izvršitvene oblike v novem KZ-1C širše opredeljene. Prav tako je v KZ-1C opredeljena kazen zapora do pet let v primeru, da je bila z navedenim dejanjem povzročena škoda velike vrednosti.

Pri izvršitvenih dejanjih je potrebno še izpostaviti, da med takšna dejanja ne sodijo opustitve objave zahtevanih podatkov, kar ne pomeni izvršitveni način preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji.

S spremembo Kazenskega zakonika je novi 231. člen KZ-1C v primerjavi s starim 236. čl. KZ prinesel določene spremembe. Tako je bilo dodano: »drugi finančni inštrumenti«, prejšnji stari člen tega ni zajemal. To pomeni, da se širi krog varstva finančnih inštrumentov. V Zakonu o trgu finančnih inštrumentov (ZTFI-E) je tako v 5. odstavku 7. člena opredeljeno, da med finančne inštrumente spadajo: opcije, terminske pogodbe, menjalni posli. Tako lahko vidimo, da novi člen poleg delnic in drugih vrednostnih papirjev zajema še druge finančne inštrumente. Takšna dikcija pa je bistveno širše zastavljena (zajema vse finančne inštrumente), kot jo je prvotno opredeljeval stari 236. člen KZ.

Med novosti 231. člena KZ-1C uvrščamo tudi lažno prikazovanje drugih podatkov v prospektu ter pri objavi letnega poročila. V 2. poglavju ZTFI-E je opredeljeno poglavje, ki govori o obveznosti objave in potrditve prospekta. Tako je opredeljeno, da nihče ne sme ponujati vrednostnih papirjev javnosti v Republiki Sloveniji, ne da bi bil prej v zvezi z njimi objavljen prospekt, razen če zakon za posamezne primere določa drugače. Vrednostnih papirjev ni dovoljeno uvrstiti v trgovanje na borznem trgu, ne da bi bil prej v zvezi z njimi objavljen prospekt v skladu s tem zakonom, razen če zakon za posamezne primere določa drugače. Nihče ne sme objaviti prospekta, ne da bi prej pridobil njegovo potrditev nadzornega organa matične države članice izdajatelja. Potrditev prospekta je odločba ATVP o potrditvi prospekta in vsak posamični pravni akt nadzornega organa matične države članice izdajatelja, s katerim ta pozitivno odloči o popolnosti prospekta in ki vsebuje tudi pozitivno odločitev o

doslednosti in razumljivosti informacij, vsebovanih v prospektu. Iz vsebine prospekta morajo biti razvidni predvsem: informacije glede izdajatelja; informacije glede vrednostnih papirjev, ki bodo predmet ponudbe javnosti oziroma uvrstitve v trgovanje na organiziranem trgu; povzetek prospekta; vrednost premoženja in obveznosti, finančni položaj, poslovni izid in razvojne možnosti izdajatelja in morebitnega poroka ter pravic, ki izhajajo iz vrednostnih papirjev. Skratka vse informacije, ki so ob upoštevanju značilnosti izdajatelja in vrednostnih papirjev, ki bodo predmet ponudbe javnosti oziroma uvrstitve v trgovanje na organiziranem trgu, da vlagatelji na njegovi podlagi lahko opravijo oceno.

V tretjem poglavju ZTFI-E pa je opredeljeno področje obvezne objave letnih poročil. Tako je v 110. členu ZTFI-E opredeljeno, da mora javna družba objaviti svoje letno poročilo najpozneje v štirih mesecih po koncu poslovnega leta in mora zagotoviti, da ostane javno dostopno najmanj pet let po njegovi objavi. Letno poročilo pa mora vsebovati: revidirano računovodsko poročilo; poslovno poročilo in izjavo članov posloводства in drugih oseb javne družbe, ki so odgovorni za sestavo letnega poročila in katerih imena in položaj v javni družbi morata biti jasno razkrita, da je po njihovem najboljšem vedenju računovodsko poročilo sestavljeno v skladu z ustreznim okvirom računovodskega poročanja ter da daje resničen in pošten prikaz sredstev in obveznosti, finančnega položaja in poslovnega izida družbe in morebitnih drugih družb, vključenih v konsolidacijo kot celote. Prav tako mora poslovno poročilo zajemati pošten prikaz razvoja in izidov poslovanja družbe ter njenega finančnega položaja, vključno z opisom bistvenih vrst tveganja, ki so jim družba in morebitne druge družbe, vključene v konsolidacijo, kot celota izpostavljene. Hkrati z objavo letnega poročila mora javna družba objaviti tudi revizorjevo poročilo, ki ga je podpisal revizor, odgovoren za revidiranje letnega poročila družbe.

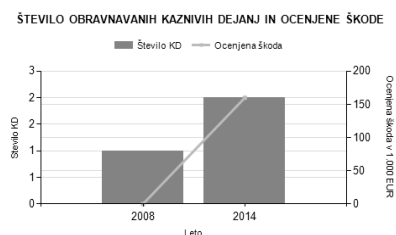
Storitev obravnavanega kaznivega dejanja ni nujno pogojena s pridobitvijo protipravne premoženjske koristi, čeprav je storilcu v praksi prav to vodilo. Do nakupa ali prodaje vrednostnega papirja pride zato, ker si kupec oziroma prodajalec na podlagi lažne informacije (iz prospekta, letnih poročil ipd.) ustvari napačno predstavo glede same vrednosti vrednostnega papirja, ki ga želi kupiti oziroma prodati. Nakup oziroma prodaja pa se izvršita po trenutni tržni ceni (ki je lahko realna ali pa ne), zato o protipravni premoženjski koristi tukaj ne moremo govoriti.

Za kaznivo dejanje so v skladu z 9. točko 25. člena ZOPOKD lahko odgovorne tudi pravne osebe. Tako se lahko pravni osebi za kaznivo dejanje po prvem odstavku 231. člena KZ-1C izreče denarna kazen do 500.000 evrov ali do zneska stokratne povzročene škode ali premoženjske koristi, ki so bile pridobljene s kaznivim dejanjem. Za dejanje po drugem odstavku 231. člena KZ-1C se lahko izreče denarna kazen najmanj 50.000 evrov ali največ do dvestokratne povzročene škode ali protipravne premoženjske koristi, ki so bile pridobljene s kaznivim dejanjem, namesto denarne kazni pa se lahko izreče kazen odvzema premoženja. Tako po prvem kot tudi po drugem odstavku 231. člena KZ-1C je možno po ZOPOKD izreči ukrep prenehanja pravne osebe, če je bila dejavnost pravne osebe v celoti ali v pretežni meri izrabljena za izvrševanje očitane kaznivega dejanja. Po ZOPOKD se lahko za kazniva

dejanja pravnih oseb predpišejo kazni, kot so: denarna kazen, odvzem premoženja, prenehanje pravne osebe in prepoved razpolaganja z vrednostnimi papirji, katerih imetnica je pravna oseba.

Pri tem kaznivem dejanju je storilcu pomemben podatek, da lažno prikaže. Lažni prikaz podatkov se kaže v tem, da iz podatkov izhaja drugačna vrednost, kar vpliva na nakup ali prodajo.

Slika 2: Število obravnavanih kaznivih dejanj preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji po 231. členu KZ-1C

Vir: Gradivo MNZ, letna poročila o delu policije.

Na podlagi analize statističnih podatkov za obdobje od leta 2008 do konca prvega kvartala leta 2015 v zvezi z obravnavanjem kaznivega dejanja preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji, kot izhaja iz slike št. 2, je policija obravnavala v letu 2008 en primer in v letu 2014 dva primera tega kaznivega dejanja. Od tega je bila v dveh primerih, kot izhaja iz letnih poročil o delu tožilstva, ovadba tožilstva zavržena. Iz analize letnih poročil dela Agencija za trg vrednostnih papirjev je kot prekškovni organ, ki bedi nad kršitvami ZTFI-E, in kot organ z javnimi pooblastili od leta 2008 dalje izdal zgolj dve odločbi, ki sta se nanašali na preslepitve z vrednostnimi papirji. Kot zanimivost je potrebno izpostaviti, da so na strani ATVP na tožilstvo oziroma policijo podali naznanitve kaznivega dejanja preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji zgolj v enem primeru.

8.2 Preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji – prekršek

Področje varstva zakonitosti in ustreznega sankcioniranja prekrškov s področja trga vrednostnih papirjev je opredeljeno v Zakonu o trgu finančnih instrumentov (ZTFI-E).

V 15. poglavju ZTFI-E so opredeljene kazenske določbe ki se navezujejo na poslovanje z vrednostnimi papirji. Iz vsebine poglavja kazenske določbe v 4. točki 556. člena ZTFI-E izhaja, da informacije, vsebovane v prospektu, morajo biti pravilne in popolne, kar pa ustreza izvršitvenemu načinu kaznivega dejanja po prvem odstavku 231. člena KZ-1C »kdor pri trgovanju z delnicami, drugimi vrednostnimi papirji ali drugimi finančnimi instrumenti lažno prikaže premoženjsko stanje, s podatki o dobičku ali izgubi ali drugimi podatki v prospektu«. Za navedeno kršitev pa je določena sankcija oziroma globa v višini od 25.000 do 125.000 evrov za pravno osebo, če krši drugi odstavek 53. člena ZTFI-E, ki določa, da morajo biti informacije, vsebovane v prospektu, pravilne in popolne. Za fizične osebe oziroma odgovorne osebe pravne osebe pa je

predpisana denarna kazen v višini od 800 do 10.000 evrov iz prvega odstavka 566. člena ZTFI-E.

Za kršitev (4. točka 556. člena ZTFI-E v zvezi z 2. odstavkom 53. člena ZTFI-E) gre že v primeru, če informacije, ki jih prospekt vsebuje, niso pravilne in popolne – torej da so prikazane lažno, medtem ko je pri kaznivem dejanju po 231. členu KZ-1C pogoj poleg lažnega prikazovanja tudi zapeljevanje storilca oziroma njegov namen, da zapelje eno ali več oseb k nakupu ali prodaji vrednostnih papirjev. Na podlagi takšne primerjave vidimo, da je postavljena jasna ločnica med kaznivim dejanjem po 231. KZ-1C in prekrškov po 4. točka 556. člena ZTFI-E v zvezi z 2. odstavkom 53. člena ZTFI-E. Kaznivo dejanje preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji sicer vsebuje tudi znake prekrška po 4. točki prvega odstavka 556. člena ZTFI-E (gre za delno prekrivanje), za kar pa v našem pravnem redu poznamo splošno pravilo, da odgovornost storilca za hujšo vrsto kaznivega ravnanja izključuje njegovo odgovornost za milejše kaznivo ravnanje.

V 6. odstavku 556. členu ZTFI-E pa je opredeljeno, da če je narava storjenega prekrška posebno huda zaradi višine povzročene škode oziroma višine pridobljene protipravne premoženjske koristi ali zaradi storilčevega naklepa oziroma njegovega namena koristoljubnosti, se storilec, ki je pravna oseba, podjetnik ali posameznik, ki samostojno opravlja dejavnost, kaznuje z globo od 41.000 do 750.000 evrov, posameznik z globo od 400 do 15.000 evrov, odgovorna oseba pravne osebe, odgovorna oseba podjetnika ali odgovorna oseba posameznika, ki samostojno opravlja dejavnost, pa z globo od 2.500 do 30.000 evrov.

V primeru, da bi storilec zavestno kršil določbe (4. točke 1. odstavka 556. člena ZTFI-E v zvezi z 2. odstavkom 53. člena ZTFI-E) iz koristoljubnosti ter navedel lažne podatke v prospektu in bi s tem uspel preslepiti kupca oziroma prodajalca k nakupu ali prodaji vrednostnih papirjev, pa bi takšno ravnanje storilca izkazovalo njegov naklep po pridobitvi protipravne premoženjske koristi. V takšnem primeru bi se zakonski znaki prekrška (4. točke 1. odstavka 556. člena ZTFI-E) in zakonski znaki kaznivega dejanja (231. člen KZ-1C) popolnoma prikrivali, kar bi ob smiselnem upoštevanju mnenja Ustavnega sodišča v sodbi U-I-88/07, z dne 8. 1. 2009, pomenilo *»neustavno medsebojno neločljivost dveh sicer različnih kaznivih ravnanj«*.

Če 231. člen KZ-1C primerjamo ali se s spremembami navedenega člena približamo opredelitvi dejanja tržne manipulacije z vrednostnimi papirji, lahko ugotovimo, da ZTFI-E v 374. členu opredeljuje tržne manipulacije. Slednji jih opredeljuje kot dejanja, ki vplivajo na sklenitev posla ali izdajo naročila za trgovanje na način: ki daje ali je verjetno, da lahko daje napačno ali zavajajočo predstavo udeležencem trga glede ponudbe, povpraševanja ali cene finančnega instrumenta ali s katerim oseba ali več oseb, ki delujejo povezano, zagotovijo ceno enega ali več finančnih instrumentov na nenormalni ali umetni ravni, razen če oseba, ki je sklenila ta posel oziroma je dala to naročilo za trgovanje, dokaže, da je bil poslovni razlog za tako ravnanje zakonit in da so ti posli oziroma naročila za trgovanje v skladu s priznanimi tržnimi običaji na trgu, na katerem so bili sklenjeni oziroma dani; sklenitev posla ali izdaja naročila za

trgovanje z uporabo fiktivnih sredstev ali katere koli druge oblike prevare ali zavajanja; razširjanje informacije, ki daje ali je verjetno, da lahko daje napačen ali zavajajoč znak glede finančnega instrumenta, vključno z razširjanjem govoric in napačnih ali zavajajočih novic, preko medijev (vključno s svetovnim spletom) ali kakor koli drugače, če oseba, ki razširja informacijo, ve ali bi morala vedeti, da je informacija napačna ali zavajajoča. Na podlagi navedenega lahko ugotovimo, da z besedo »drug finančni instrument« dejansko zajame vse finančne instrumente, finančne instrumente (kot celoto). V 385. člen ZTFI-E pa je še opredeljeno, da nihče ne sme trgovati, dajati naročil za trgovanje, posredovati pri trgovanju s finančnimi instrumenti ali kakor koli drugače sodelovati pri tržni manipulaciji. Tako lahko rečemo, da je po 231. členu KZ-1C inkriminirano dejanje »zapelje eno ali več oseb« (manipulativno dejanje) samo, če to zavajajoče ravnanje zajema tudi posledično ravnanje zavedenih oseb, ki se kaže v prodaji, nakupu ali drugačnem poslovanju z vrednostnimi papirji.

Po predhodno potrjenem načinu in metodi vrednotenja podatkov za preveritev pod-hipoteze H1a, ki nosi naslov: *Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji se popolnoma prekrivata*, ugotavljamo na podlagi analize zakonodaje, da je navedena pod-hipoteza **zavržena**.

8.3 Izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti – kaznivo dejanje

Storilec tega kaznivega dejanja je pri izdaji in neupravičeni pridobitvi poslovne skrivnosti tisti, ki je v okviru svojega dela in nalog razpolagal s takšno tajnostjo, medtem ko je storilec pri protipravnem pridobivanju poslovne skrivnosti lahko vsakdo. Potek posredovanja poslovne skrivnosti lahko poteka v vseh oblikah pisno ali/in ustno, z neposredno ali posredno predajo listin s takšnimi podatki. Prav tako je kaznivo dejanje storjeno, ko storilec na drug način omogoči, da nepoklicana oseba pride do njih. Za omogočanje se štejejo tako storitvena kot opustitvena dejanja. Pomenijo ustvaritev takšnih pogojev, da se druga oseba seznanj s poslovno skrivnostjo, bodisi da jih prebere, prepíše, fotografira, fotokopira, natisne na računalniku ipd., pri tem pa ni nujno, da storilec ve za vsebino poslovne skrivnosti, mora pa pri naklepnosti storitve kaznivega dejanja seveda vedeti, da gre za poslovno skrivnost.

Kaznivo dejanje izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti po 236. členu KZ-1C je pri prvem, drugem in četrtem odstavku tega člena storjena naklepno. V zavesti storilca je zakonsko zaščitena poslovna tajnost, lahko je zaščitena s splošnimi akti ali pa z odredbo pristojnega organa.

Navedeno kaznivo dejanje lahko stori:

- kdor neupravičeno v nasprotju s svojimi dolžnostmi glede varovanja poslovne skrivnosti sporoči ali izroči komu podatke, ki so poslovna skrivnost, ali mu kako drugače omogoči, da pride do njih, ali jih zbira z namenom, da jih izroči nepoklicani osebi (prvi odstavek 236. člena KZ-1C),

- kdor z namenom, da jih neupravičeno uporabi, protipravno pride do podatkov, ki se varujejo kot poslovna skrivnost (drugi odstavek 236. člena KZ-1C).

V tretjem odstavku 236. člena KZ-1C je inkriminirano, da če so podatki iz prvega in drugega odstavka navedenega člena posebno pomembni, če kdo izroči take podatke zato, da jih kdo odnese v tujino, ali je dejanje storjeno iz koristoljubnosti, se storilec kaznuje z zaporom do pet let. V tretjem odstavku so še posebej pomembni podatki o tujini in interes koristoljubnosti. Zadostuje, da storilec ve, da se podatki nameravajo odnesti v tujino. Ni treba, da so dejansko odneseni v tujino, zadostuje že, da je pri storilcu samem ali pri nepoklicani osebi, ki se ji izročijo podatki, podan namen, da se podatki prenesejo v tujino. Storilec mora v vsakem vedeti, da so podatki namenjeni za prenos v tujino. V četrtem odstavku navedenega člena pa je opredeljeno, da če je dejanje iz prvega ali tretjega odstavka storjeno iz malomarnosti, se storilec kaznuje z zaporom do enega leta.

Izvršitveno dejanje za navedeni člen je v sporočanju ali izročanju podatkov, ki so poslovna skrivnost ali v pridobivanju takšnih podatkov, ki so poslovna skrivnost, ali v pridobivanju takšnih podatkov z namenom, da se jih izročijo nepoklicani osebi. Kaznivo dejanje je storjeno tudi, ko storilec na drug način omogoči, da nepoklicana oseba pride do njih. Za omogočanje se šteje tako storitvena (koristoljubje) kot opustitvena dejanja (malomarnost). Pomenijo ustvaritev takšnih pogojev, da se druga oseba seznanj s poslovno skrivnostjo, bodisi da jih prebere, prepíše, fotografira, fotokopira, natisne iz računalnika ipd. Pri tem niti ni nujno, da storilec ve za vsebino poslovne skrivnosti, ampak da pri naklepni storitvi kaznivega dejanja ve, da gre za poslovno skrivnost. V vseh odstavkih navedenega člena bo kaznivo dejanje podano le, če bo storilec ravnal neupravičeno, torej protipravno, ko ne bo imel pravice sporočati, izročati ali pridobivati teh podatkov. Storilec se mora neupravičenosti svojega ravnanja pri naklepni storitvi tega kaznivega dejanja zavedati.

Obravnavano kaznivo dejanje je določeno kot splošno kaznivo dejanje, pri čemer je krog možnih storilcev z zakonskim opisom zožen na osebe, ki so dolžne varovati poslovno skrivnost in imajo dostop do take skrivnosti.

Na podlagi navedenega lahko strnemo izvršitvene načine za obravnavano kaznivega dejanja po 236. členu KZ-1C na način:

- sporočitve ali izročitve poslovne skrivnosti tretji osebi (prvi odstavek),
- drugačnega omogočanja tretji osebi, da pride do podatkov, ki so poslovna skrivnost (prvi odstavek),
- protipravnega zbiranja z namenom neupravičene uporabe (drugi odstavek),
- izročitve podatkov, ki so poslovna skrivnost, in sicer iz naslova koristoljubja (tretji odstavek).

Kaznivo dejanje je torej določeno kot storitveni delikt, pri drugačnem omogočanju tretji osebi, da pride do poslovne skrivnosti pa je mogoča tudi izvršitev kaznivega dejanja z opustitvijo.

Po starem kazenskem zakoniku (ki je veljal do 1. 11. 2008) je bilo kaznivo dejanje izdaja in neupravičena pridobitev poslovne tajnosti – opredeljena v 241. členu KZ. Izvršitvene oblike je opredeljevalo:

- sporočitev ali izročitev podatkov, ki so poslovna tajnost (prvi odstavek),
- neupravičena uporaba podatkov, ki so opredeljeni kot poslovna tajnost (drugi odstavek),
- protipravno zbiranje z namenom neupravičene uporabe.

V primerjavi med starim 241. členom KZ in novim 236. členom KZ-1C (ki je začel veljati od 1. 11. 2008 dalje) vidimo, da se pri izvršitvenih oblikah pojavlja bistvena sprememba, in sicer stari Kazenski zakonik govori o poslovni tajnosti, medtem ko novi Kazenski zakonik govori o poslovni skrivnosti. Gre za pojem, ki je bistveno bolj široko opredeljen. V Kazenskem zakoniku je bila v petem odstavku 241. člena opredeljena poslovna tajnost, v novem 236. členu KZ-1C pa ni. Stari člen je tako določal, da se za poslovno skrivnost štejejo listine in podatki, ki so z zakonom, statutom, pravili ali drugimi splošnimi akti ali odredbo pristojnega organa ali druge upravičene osebe razglašeni za industrijsko, bančno ali drugo poslovno tajnost in so tako pomembni, da so z njihovo izdajo očitno nastale ali bi lahko nastale hujše škodljive posledice.

Čeprav kaznivo dejanje po 236. členu KZ-1C ne določa kroga oseb, ki imajo dolžnost varovati takšne podatke, pa je treba kljub navedenemu šteti besedilo prvega odstavka navedenega člena kot tiho blanketno normo, ki napotuje na Zakon o gospodarskih družbah, konkretno na 39. in 40. člen ZGD-11. V 39. členu ZGD-11 je tako opredeljen pojem poslovna skrivnost. Tako se za poslovno skrivnost štejejo podatki, za katere tako določi družba s pisnim sklepom. S tem sklepom morajo biti seznanjeni družbeniki, delavci, člani organov družbe in druge osebe, ki morajo varovati poslovno skrivnost. Za poslovno skrivnost se štejejo tudi podatki, za katere je očitno, da bi nastala občutna škoda, če bi zanje izvedela nepooblaščenca oseba. Družbeniki, delavci, člani organov družbe in druge osebe so odgovorni za izdajo poslovne skrivnosti, če so vedeli ali bi morali vedeti za tako naravo podatkov. Za poslovno skrivnost pa se ne morejo določiti podatki, ki so po zakonu javni ali podatki o kršitvi zakona ali dobrih poslovnih običajev. V 40. členu ZGD-11 pa je opredeljeno varstvo poslovne skrivnosti. Tako mora družba s pisnim sklepom poslovno skrivnost določiti načine varovanja poslovne skrivnosti in odgovornost oseb, ki morajo varovati poslovno skrivnost. Podatke, ki so poslovna skrivnost družbe, morajo varovati tudi osebe zunaj družbe, če so vedele ali če bi glede na naravo podatka morale vedeti, da je podatek poslovna skrivnost. Prepovedano je ravnanje, s katerim bi osebe zunaj družbe poskušale v nasprotju z zakonom in voljo družbe pridobiti podatke, ki so poslovna skrivnost družbe.

Za kaznivo dejanje so v skladu z 9. točko 25. člena ZOPOKD lahko odgovorne tudi pravne osebe. Tako se lahko pravni osebi za kaznivo dejanje po 236. členu KZ-1C izreče denarna kazen do 500.000 evrov ali do zneska stokratne povzročene škode ali premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem. Namesto denarne kazni pa se lahko izreče kazen odvzema premoženja. Po ZOPOKD je tudi možno izreči ukrep prenehanja pravne osebe, če je bila dejavnost pravne osebe v celoti ali v pretežni meri izrabljena za izvrševanje

očitane kaznivega dejanja. Po ZOPOKD se sme za kazniva dejanja pravnih oseb predpisati kazni, kot so: denarna kazen, odvzem premoženja, prenehanje pravne osebe in prepoved razpolaganja z vrednostnimi papirji, katerih imetnica je pravna oseba.

Kaznivo dejanje po 236. členu KZ-1I je tako po svoji temeljni (prvi odstavek) kot tudi po svoji kvalificirani obliki (drugi odstavek) lahko storjeno z naklepom ali z malomarnostjo. Z naklepnim dejanjem se mora posamezni podatek poslovne skrivnosti nanašati na dejstvo, da storilec, s katerim od izvršitvenih načinov krši svoje dolžnosti v zvezi z varovanjem poslovne skrivnosti. V četrtem odstavku 236. člena KZ-1C pa je določena kazen zapora do enega leta za primere, ko je bilo dejanje iz prvega ali tretjega odstavka storjeno iz malomarnosti. Za obe temeljni obliki kaznivega dejanja je za fizične osebe predpisana zaporna kazen do treh let. Za kvalificirano obliko dejanja po tretjem odstavku pa je predpisana kazen zapora do pet let. Za dejanje, ki je izvršeno iz malomarnosti, je po četrtem odstavku za fizične osebe predpisana zaporna kazen do enega leta.

Slika 3: Število obravnavanih kaznivih dejanj izdaje in neupravičene pridobitve poslovne skrivnosti po 236. členu KZ-1C

Vir: Gradivo MNZ, letna poročila o delu policije.

Na podlagi analize statističnih podatkov za obdobje od leta 2008 do konca prvega kvartala leta 2015 v zvezi z obravnavanjem kaznivega dejanja izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti, kot izhaja iz slike št. 3, lahko ugotovimo, da je policija obravnavala v opazovanem obdobju skupaj 67 primerov tovrstnih kaznivih dejanj. Največ so jih obravnavali v letu 2013 (18 primerov) in najmanj v letu 2009 (4 primere). V letu 2015 pa so do konca prvega kvartala obravnavali štiri primere. Od tega je kot izhaja iz letnih poročil o delu tožilstva, tožilstvo v 35 primerih kazensko ovadbo zavrglo, saj naj ne bi bili izkazani v zadostni meri utemeljeni razlogi za sum. V šestih primerih pa je tožilstvo podalo obtožnico oziroma obtožni predlog. V preostalih 26 primerih pa se tožilstvo še ni opredelilo do aktov, ki so jih prejeli od policije. Kot zanimivost pa je potrebno izpostaviti, da v nobenem primeru prekrškovna organa Banka Slovenije (BS) niti Agencija za varstvo konkurence (AVK), ki bedita nad kršitev, ki so povezane z izdajo poslovne skrivnosti, nista podala v analiziranem časovnem obdobju nobene naznanitve kaznivega dejanja na tožilstvo oz. policijo, čeprav so, kot izhaja iz njihovih letnih poročil, obravnavali kršitev v povezavi s poslovno skrivnostjo. Tako so konkretno na Banki Slovenije v analiziranem obdobju obravnavali 4 primere, pri katerih so v 2 primerih izdali globe, v preostalih dveh primerih pa zgolj opomine. Na strani AVK pa niso izdali niti ene odločbe, iz katere bi izhajalo, da so obravnavali elemente v povezavi z izdajo poslovne skrivnosti.

8.4 Izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti – prekršek

V petem poglavju ZGD-11 sta v 39. in 40. členu opredeljeni določbi, ki zajemata pojem poslovne skrivnosti in varstvo poslovne skrivnosti. Poleg navedb iz ZGD-11 je v Zakonu o bančništvu v šestem poglavju opredeljeno varovanje zaupnih podatkov. Po 126. členu ZBan-2 mora banka kot zaupne podatke varovati vse podatke, dejstva in okoliščine, za katere je izvedela v zvezi z opravljanjem storitev za stranko in pri poslovanju s posamezno stranko, ki so lahko člani organov banke, delničarji in delavci banke ter druge osebe, ki so povezane z delom v banki. Člani organov banke, delničarji banke, delavci banke oziroma druge osebe, ki so povezane z njihovim delom v banki oziroma z opravljanjem storitve za banko na kakršenkoli način dostopni zaupni podatki iz prejšnjega člena, teh podatkov ne smejo sporočiti tretjim osebam, niti omogočiti, da bi jih uporabile tretje osebe ali jih sami uporabiti za lastne namene.

V 15. poglavju ZBan-2 je opredeljeno področje kazenskih določb. V 373. členu pa so navedene kršitve v zvezi z varovanjem zaupnih podatkov, med katere sodi tudi poslovna skrivnost. Navedena določba (33. točka, prvi odstavek, 373. člena) navaja, da se lahko z globo od 25.000 do 250.000 evrov kaznuje banka oziroma hranilnica, ki krši dolžnost varovanja zaupnih podatkov (krši dolžnost varovanja zaupnih podatkov v skladu s 126. členom tega zakona); nadalje se z globo od 80.000 do 500.000 evrov za prekršek kaznuje srednje ali veliko gospodarsko družbo; za prekršek se kaznuje odgovorna oseba banke oziroma hranilnice, ki stori prekršek iz prvega odstavka tega člena in z globo od 800 do 10.000 evrov se za prekršek kaznuje fizična oseba iz prvega odstavka 126. člena ZBan-2, ki krši dolžnost varovanja zaupnih podatkov. Če pa je narava storjenega prekrška posebno huda zaradi višine povzročene škode oziroma višine pridobljene protipravne premoženjske koristi ali zaradi storilčevega naklepa oziroma njegovega namena koristoljubnosti, se odgovorna oseba banke kaznuje z globo od 2.500 do 30.000 evrov.

S primerjavo zakonskih znakov iz naslova zaupnih podatkov med kaznivim dejanjem (236. člen KZ-1C) in prekrškom (126. člen Zban-2) je moč ugotoviti, da se zakonski znaki prikrivajo. Prikrivajne med navedenimi členi je razvidno v tem, da zaupni podatki, ki jih varujejo banke, pomenijo poslovno skrivnost po 39. členu ZGD-11. Poslovno skrivnost ZGD-11 v 39. členu definira na subjektiven in objektiven način. Za poslovno skrivnost se štejejo podatki, za katere tako določi družba s pisnim sklepom, ne glede na to pa tudi podatki, za katere je očitno, da bi nastala občutna škoda, če bi zanje izvedela nepooblaščen oseba²⁶. Zakonski znaki prekrška po prvem odstavku 373. člena ZBan-2 in zakonski znaki kaznivega dejanja izdaje in neupravičene pridobitve poslovne skrivnosti po drugem odstavku 236. člena KZ-1C se torej popolnoma prekrivajo, kar ob smiselnem upoštevanju mnenja Ustavnega sodišča v sodbi U-I-88/07, z

²⁶ Zakon o gospodarskih družbah v 40. členu obvezuje k varovanju poslovne skrivnosti družbe tudi osebe izven družbe pod pogojem, da so vedele ali bi glede na naravo podatka morale vedeti za to, da je podatek poslovna skrivnost. Poleg obveze varovanja poslovnih skrivnosti navedeni člen vsebuje tudi prepoved ravnanja, s katerim bi osebe izven družbe skušale pridobiti podatke, ki so poslovna skrivnost družbe. Takšno ravnanje mora biti v nasprotju z zakonom ali voljo družbe.

dnem 8. 1. 2009, pomeni »neustavno medsebojno neločljivost dveh sicer različnih kaznivih ravnanj«.

Poleg ZBan-2 je potrebno še izpostaviti Zakon o varstvu konkurence (ZVK), ki v 13. členu opredeljuje nelojalno konkurenco. Pri tem kot obliko nelojalne konkurence navaja v 14. alineji navedenega člena protipravno pridobivanje poslovne tajnosti drugega podjetja ali neupravičeno izkoriščanje zaupane poslovne tajnosti drugega podjetja. V kazenskih določbah ZVK je v 30. členu opredeljena tudi denarna kazen v višini 15.000 EUR za pravno osebo, če krši določbo 13. člena ZVK. Navedeno besedilo tako nakazuje na istovrsten ali podoben obseg inkriminacije kaznivega dejanja izdaje in neupravičene pridobitve poslovne tajnosti po 236. členu KZ-1 in prekrška iz 30. člena ZVK v zvezi s 14. alinejo tretjega odstavka 13. člena ZVK. Kljub temu pa je med ZVK (14. alineja, 13. člen) in KZ-1C (236. člen) moč opaziti določene razlike. ZVK v svoji dikciji navaja protipravno pridobitev poslovne skrivnosti, kar pa KZ-1C za obravnavani 236. člen izrecno ne določa. Na podlagi navedenega tako lahko sklepamo, da gre pri kaznivem dejanju po 2. odstavku 236. člena KZ-1C za kaznivo pridobivanje poslovne skrivnosti, in sicer ne glede na to, iz katerega podjetja se skrivnost pridobiva. Pri obeh členih je tudi inkriminirano neupravičeno izkoriščanje oziroma uporabljanje poslovne skrivnosti. Na podlagi tega lahko ugotovimo, da se zakonski znaki prekrška po ZVK in zakonski znaki kaznivega dejanja po KZ-1C popolnoma prekrivajo, kar pa pomeni neustavno medsebojno neločljivost dveh sicer različnih kaznivih ravnanj«.

ZGD-11 v 2. odstavku 38. člena navaja nastanek občutne škode z zlorabo poslovne skrivnosti, kar v KZ-1C po 236. čl. ni določeno. Po drugi strani pa 236. člen KZ-1C v 3. odstavku navaja še neupravičeno posredovanje zaupnih podatkov nepooblaščenim osebam v tujino, kar pa prav tako ni določeno v 38. členu ZDR-1. Zaradi navedenega lahko rečemo, da se zakonski znaki prekrška po ZDR-1 in kaznivega dejanja po KZ-1C delno prekrivajo. Pri čemer pa je potrebno še vedeti, da ZDR-1 v poglavju kazenske določbe (IX. del kazenske določbe po 38. čl. ZDR-1) ni opredeljeno kot prekršek. Slednje pa pomeni, da so v primeru kršitve osebe odškodninsko in/ali kazensko odgovorne.

Po predhodno potrjenem načinu in metodi vrednotenja podatkov za preveritev pod-hipoteze H2a, ki nosi naslov: Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti se popolnoma prekrivata«, ugotavljamo na podlagi analize zakonodaje, da je navedena pod-hipoteza **potrjena**.

8.5 Zloraba notranje informacije – kaznivo dejanje

Storilec kaznivega dejanja po 238. členu KZ-1C je lahko oseba, ki opravlja gospodarsko dejavnost in je pri tem pooblaščen za varovanje notranjih informacij. Gre za osebo, ki ima dolžnost varovanja notranjih informacij. V to kategorijo oseb spadajo imetniki kvalificiranega deleža pravne osebe, člani uprave oziroma nadzornega sveta pravne osebe, predstavniki borznoposredniške družbe (zaposleni znotraj BPD in druge osebe ki opravljajo posamezna dela na podlagi pogodbe), ki imajo za nalogo, da se ne izdajo podatki o stanju in prometu na računih vrednostnih papirjev posameznih strank.

Navedena skupina ljudi takšne notranje informacije ne smejo sporočati tretjim osebam, niti jih uporabljati ali omogočati, da bi jih uporabile tretje osebe. Prav tako ne smejo razkriti notranjih informacij po prenehanju funkcije oziroma delovnega ali pogodbenega razmerja. Pri notranji informacij gre za informacijo, ki bi lahko pomembno vplivala na ceno posameznih vrednostnih papirjev ali drugih finančnih instrumentov na organiziranem trgu vrednostnih papirjev v Republiki Sloveniji ali vsaj eni državi članici Evropske unije. Kot pogoj, ki ga je potrebno izpolniti, da gre za kaznivo dejanje po 238. členu KZ-1C, je ta, da je notranja informacija omejena na tiste vrednostne papirje, ki se prodajajo in kupujejo na organiziranem trgu vrednostnih papirjev²⁷. Ostali vrednostni papirji pa se štejejo kot netržni vrednostni papirji.

Samo kaznivo dejanje po 238. členu KZ-1C je opredeljeno kot splošno kaznivo dejanje. Kot smo že navedli, iz same dikcije izhaja možni krog osumljencev. Tako lahko rečemo, da navedeno kaznivo dejanje lahko po prvem odstavku storijo osebe, ki pridobijo notranjo informacijo v zvezi s svojim položajem pri izdajatelju vrednostnega papirja, v zvezi s svojim lastniškim deležem v kapitalu izdajatelja, v zvezi s svojo zaposlitvijo ali pri opravljanju dejavnosti. Po drugem odstavku pa navedeno kaznivo dejanje lahko storijo praktično vse osebe. Pogoj je, da takšno informacijo posredujejo nepoklicani osebi ali da takšno informacijo priporočijo tretji osebi posredno ali neposredno, da oseba pridobi ali odsvoji določen vrednostni papir ali drug finančni instrument.

Kaznivo dejanje zlorabe notranje informacije po 238. členu KZ-1C lahko stori:

- kdor notranjo informacijo, ki bi lahko pomembno vplivala na ceno vrednostnega papirja ali drugega finančnega instrumenta, uvrščenega na organiziran trg v Republiki Sloveniji ali v vsaj eni državi članici Evropske unije ali za katero je bil vložen predlog za uvrstitev na tak trg, ne glede na to, ali je bil posel sklenjen na tem trgu ali zunaj njega, pridobi v zvezi s svojim položajem pri izdajatelju vrednostnega papirja ali lastniškim deležem v kapitalu izdajatelja vrednostnega papirja, svojo zaposlitvijo ali pri opravljanju dejavnosti in jo izkoristi zase ali za koga drugega za posredno ali neposredno pridobitev ali odsvojitve tega vrednostnega papirja ali drugega finančnega instrumenta (prvi odstavek),
- če je bila notranja informacija sporočena nepoklicani osebi ali na podlagi notranje informacije priporoči tretji osebi posredno ali neposredno pridobitev ali odsvojitve tega vrednostnega papirja ali drugega finančnega instrumenta (drugi odstavek),
- če nepooblaščen oseba pride do notranje informacije in jo izkoristi za posredno ali neposredno pridobitev ali odsvojitve tega vrednostnega papirja

²⁷ Med organiziran trg vrednostnih papirjev uvrščamo trg, ki je posredno ali neposredno dostopen javnosti, na katerem trgovanje poteka redno in ga pristojni organi urejajo in nadzorujejo. Organizirana trga sta borzni trg in prosti trg. Borza vrednostnih papirjev je delniška družba, ki pridobi dovoljenje ATVP. Borza opravlja storitve v zvezi z organiziranjem trgovanja z vrednostnimi papirji. Na borzni trg se lahko uvrstijo vrednostni papirji, ki so bili sprejeti v eno od borznih kotacij. Na prosti borzni trg se lahko uvrstijo vrednostni papirji, ki izpolnjujejo določene pogoje. Na organiziranem trgu lahko neposredno trgujejo le člani borze, druge osebe pa le s posredovanjem članov borze.

- ali drugega finančnega instrumenta zase ali za koga drugega (tretji odstavek),
- če je pri dejanju iz prejšnjih odstavkov šlo za vrednostne papirje ali druge finančne instrumente velike vrednosti, se storilec kaznuje z zapornom do pet let (četrti odstavek).

Prvi trije odstavki 238. člena KZ-1C opredeljujejo različne oblike izvršitve protipravnih ravnanj, zaradi česar jih lahko štejemo za temeljne oblike dejanja. V zadnjem četrtem odstavku pa je opredeljena besedna zveza »velike vrednosti«, kar pa pomeni, da v kolikor je bilo s protipravnimi dejanji iz prvega, drugega ali tretjega odstavka navedenega člena pridobljena ali povzročena velika protipravna škoda oziroma korist (nad 50.000 EUR²⁸), je moč storilca takega protipravnega dejanja kaznovati z zaporno kaznijo do pet let.

Izvršitveno dejanje navedenega kaznivega dejanja se kaže na način:

- ko v zvezi s svojim položajem v družbi (s svojo zaposlitvijo ali pri opravljanju dejavnosti) pridobi takšno notranjo informacijo pri izdajatelju vrednostnih papirjev ali lastniškimi deležem v kapitalu izdajatelja vrednostnih papirjev kot sporočanje notranjih informacij nepoklicani osebi ali kakšno drugačno izkoriščanje na organiziranem trgu vrednostnih papirjev;
- če notranjo informacijo sporoči nepoklicani osebi ali takšno informacijo priporoči tretji osebi (podlaga za to priporočilo je notranja informacija);
- če nepooblaščen pridobi notranjo informacijo in jo izkoristi za posredno ali neposredno pridobitev ali odsvojitve vrednostnega papirja;
- če izkoristi notranjo informacijo za nakup ali prodajo vrednostnega papirja ali izvedenega finančnega instrumenta. Storilec ta nakup opravi zase ali za koga drugega posredno (prek člana borze) ali pa neposredno, če storilec deluje v okviru člana borze.

Zloraba notranje informacije je v vseh odstavkih 238. člena KZ-1C opredeljena kot naklepno kaznivo dejanje. Navedeno pomeni, da storilec kaznivega dejanja ravna z direktnim naklepom in da mora storilec kaznivega dejanja izkazovati svoj naklep na način, da se zaveda svojega ravnanja, da nezakonito razpolaga z notranjo informacijo ter da morajo biti v obravnavano kaznivo dejanje vključeni vsi izvršitveni elementi (izrabi svoj položaj, sporoči nepoklicani osebi, nepooblaščen pride do informacije itd.). V primeru četrtega odstavka pa mora protipravna premoženjska škoda oziroma korist znašati nad 50.000 EUR iz naslova vrednostnih papirjev ali drugih finančnih instrumentov.

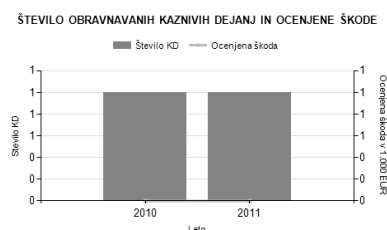
Bistvena razlika med starim kazenskim zakonikom, ki je v 243. členu opredeljeval zlorabo notranje informacije, in novim kazenskim zakonikom, ki navedeno protipravno ravnanje opredeljuje v 238. členu KZ-1C, je v tem, da novi kazenski zakonik opredeljuje v četrtem odstavku kot kvalificirano obliko »veliko vrednost«. To pa pomeni, da ko protipravna škoda ali korist presega 50.000 EUR, se lahko po novem storilca takšnega protipravnega ravnanja kaznuje s kaznijo zopora do pet let. Prejšnji stari kazenski zakonik pa takšne

²⁸ 3. tč. 9. ods. 99. čl. KZ-1C opredeljuje veliko vrednost, ko protipravna premoženjska korist oziroma škoda presega 50.000 EUR.

kvalificirane oblike »velike vrednosti« ni imel. Izvršitveni načini med obema členoma (starim in novim) se niso bistveno spremenili, spremenjena je le besedna zveza – izkoriščanje notranje informacije za *nakup ali prodajo* (243. člen KZ), ki je v vseh oblikah kaznivega dejanja nadomeščena z izkoriščanjem za *posredno ali neposredno pridobitev ali odsvojitvev*. Namesto besed vrednostni papir ali *izveden finančni instrument* (243. člen KZ) se uporabljata vrednostni papir ali *drug finančni instrument*.

Za kaznivo dejanje so v skladu z 9. točko 25. člena ZOPOKD lahko odgovorne tudi pravne osebe. Tako se lahko pravni osebi za kaznivo dejanje po prvem, drugem in tretjem odstavku 238. člena KZ-1C izreče denarna kazen do 500.000 evrov ali do zneska stokratne povzročene škode ali premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem. Za dejanje po četrtem odstavku 238. člena KZ-1C se lahko izreče denarna kazen najmanj 50.000 evrov ali največ do dvestokratne povzročene škode ali protipravne premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem, namesto denarne kazni pa se lahko izreče kazen odvzema premoženja. Tako po prvem, drugem in tretjem kot tudi po četrtem odstavku 238. člena KZ-1C je možno po ZOPOKD izreči ukrep prenehanja pravne osebe, če je bila dejavnost pravne osebe v celoti ali v pretežni meri izrabljena za izvrševanje očitane kaznivega dejanja. Po ZOPOKD se sme za kazniva dejanja pravnih oseb predpisati kazni, kot so: denarna kazen, odvzem premoženja, prenehanje pravne osebe in prepoved razpolaganja z vrednostnimi papirji, katerih imetnica je pravna oseba.

Slika 4: Število obravnavanih kaznivih dejanj zlorabe notranje informacije po 238. členu KZ-1C

Vir: Gradivo MNZ, letna poročila o delu policije.

Na podlagi analize statističnih podatkov za obdobje od leta 2008 do konca prvega kvartala leta 2015 v zvezi z obravnavanjem kaznivega dejanja zloraba notranje informacije, kot izhaja iz slike št. 4, lahko ugotovimo, da je policija obravnavala v opazovanem obdobju skupaj zgolj dva primera. Kot izhaja iz letnih poročil o delu tožilstva je od tega v obeh primerih podalo obtožnico oziroma obtožni predlog. Kot zanimivost pa je potrebno izpostaviti, da je Agencija za Trg vrednostnih papirjev kot organ, ki bedi nad kršitev, zaradi zlorabe notranje informacije kršiteljem izrekla en opomin. Od tega pa je zgolj v enem primeru podala na tožilstvo oz. policijo naznanilo kaznivega dejanja.

8.6 Zloraba notranje informacije – prekršek

V ZTFI-E imamo opredeljen pojem notranje informacije, ki se po navedenem zakonu navezujejo na finančne inštrumente. Finančne inštrumente navedeni zakon v 7. členu opredeljuje kot: opcije, termenske pogodbe, posle zamenjave in druge izvedene posle, ki so naštetih v točkah 4 do 11 drugega odstavka 7. člena ZTFI-E (peti odstavek 7. člena ZTFI-E). V 373. členu ZTFI-E je tudi opredeljen pojem notranja informacija, in sicer: je notranja informacija vsaka informacija, ki je natančna, ni bila objavljena, se neposredno ali posredno nanaša na enega ali več izdajateljev finančnih instrumentov ali na enega ali več finančnih instrumentov in bi, če bi postala javna, verjetno pomembno vplivala na cene teh finančnih instrumentov ali na cene z njimi povezanih izvedenih finančnih instrumentov. V 382. členu omenjenega zakona je tudi opredeljena »prepoved trgovanja na podlagi notranje informacije«. Navedeni člen tako prepoveduje trgovanje z notranjo informacijo, če oseba pridobi notranjo informacijo kot: član organa vodenja ali nadzora izdajatelja; kot imetnik deleža v kapitalu izdajatelja; ker ima dostop do informacij pri opravljanju svoje zaposlitve, poklica ali nalog ali s kaznivim dejanjem. Takšne notranje informacije ne sme uporabiti za neposredno ali posredno pridobitev ali odtujitev finančnih instrumentov, na katere se ta informacija nanaša, oziroma za poskus pridobitve ali odtujitve teh finančnih instrumentov, in sicer niti za svoj račun niti za račun druge osebe.

Iz vsebine kazenskih določb ZTFI-E (10. poglavje, 566. člen²⁹) izhaja, da je kot prekršek v 1. točki prvega odstavka 566. člena opredeljeno, da se z globo od 25.000 do 250.000 evrov za prekršek kaznuje pravna oseba ali izdajatelj, z globo od 25.000 do 500.000 evrov pa pravna oseba ali izdajatelj, ki se po ZGD-1 šteje za srednjo ali veliko gospodarsko družbo, če neposredno ali posredno pridobi ali odtuji finančne instrumente oziroma če to poskuša, in sicer za svoj račun ali za račun druge osebe na podlagi notranjih informacij v nasprotju s 382. členom ZTFI-E. Pri kaznivem dejanju po prvem odstavku 238. členu KZ-1C pa je razvidno, kdo lahko stori kaznivo dejanje, in sicer zlorabo notranje informacije. Kaznivo dejanje je storjeno, če storilec pridobi v zvezi s svojim položajem, svojo zaposlitvijo ali pri opravljanju dejavnosti in jo izkoristi zase ali za koga drugega za posredno ali neposredno pridobitev (nakup) ali odsvojitve (prodajo) določenega vrednostnega papirja ali drugega finančnega inštrumenta. Po ZTFI-E je v 238. členu prav tako opredeljeno, kdo ne sme trgovati na podlagi notranjih informacij oziroma kdo so lahko kršitelji. Pri obeh (kaznivem dejanju in prekršku) je to oseba, ki notranjo informacijo pridobi v zvezi s svojim položajem (kot član organa vodenja ali nadzora izdajatelja), v zvezi z lastniškim deležem kapitala izdajatelja (kot imetnik deleža v kapitalu izdajatelja), v zvezi z zaposlitvijo, pri opravljanju dejavnosti (ker ima dostop do informacij pri opravljanju svoje zaposlitve, poklica ali nalog). Na podlagi primerjave kaznivega

²⁹ Z globo od 25.000 do 150.000 evrov se za prekršek kaznuje podjetnik ali posameznik, ki samostojno opravlja dejavnost, ki stori prekršek iz 1. ali 2. točke 566. člena ZTFI-E. Z globo od 800 do 10.000 evrov se za prekršek kaznuje odgovorna oseba pravne osebe ali izdajatelja, ki stori prekršek iz prvega odstavka tega člena in odgovorna oseba podjetnika ali posameznika, ki samostojno opravlja dejavnost, ki stori prekršek iz 1. ali 2. točke prvega odstavka tega člena. Z globo od 130 do 5.000 evrov se za prekršek kaznuje posameznik, ki stori prekršek iz 1. ali 2. točke prvega odstavka tega člena.

dejanja in prekrška lahko ugotovimo, da se zakonski znaki kaznivega dejanja po prvem odstavku 238. člena KZ-1C in zakonski znaki prekrška po 1. točki prvega odstavka 566. člena ZTFI-E, v zvezi s 382. členom ZTFI-E, popolnoma prekrivajo, kar pomeni neustavno medsebojno neločljivost dveh sicer različnih kaznivih ravnanj.

Iz 2. točki 566. člena ZTFI-E izhaja, da *če razkrije notranje informacije drugi osebi oziroma jo priporoča ali napeljuje, da pridobi ali odtuji finančne instrumente, na katere se notranja informacija nanaša, je v nasprotju s 383. členom tega zakona.* Na podlagi navedenega lahko ugotovimo, da je pri kaznivem dejanju po tretjem odstavku 238. člena KZ-1C *storilec oseba, ki nepooblaščenno pride do notranje informacije in jo izkoristi za posredno ali neposredno pridobitev ali odsvojitve vrednostnega papirja ali drugega finančnega instrumenta zase ali za koga drugega.* Tudi v tem primeru vidimo, da se zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja popolnoma prekrivajo.

Po predhodno potrjenem načinu in metodi vrednotenja podatkov za preveritev pod-hipoteze H3a, ki nosi naslov: *Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Zloraba notranje informacije se popolnoma prekrivata*«, ugotavljamo na podlagi analize zakonodaje, da je navedena pod-hipoteza **potrjena**.

8.7 Zloraba trga finančnih instrumentov – kaznivo dejanj

S tem ko smo v letu 2008 prejeli nov Kazenski zakonik smo dobili tudi novo določbo, ki jo stari Kazenski zakonik ni imel. To je zloraba trga finančnih instrumentov po 239. členu KZ-1C. Navedeno kaznivo dejanje lahko zagreši vsak, kar pomeni, da navedeno določbo lahko obravnavamo kot splošno kaznivo dejanje. Navedeni člen ima dva odstavka. V prvem odstavku je tako opredeljeno: *kdor, zato da bi sebi ali komu drugemu pridobil protipravno premoženjsko korist, s prepovedanim ravnanjem zlorabi trg finančnih instrumentov, tako da: 1) sklene posel ali izda naročilo za trgovanje, ki udeležencem trga da napačno ali zavajajočo predstavo glede ponudbe, povpraševanja ali cene finančnega instrumenta, ali s tem ena ali več povezanih oseb zagotovijo ceno enega ali več finančnih instrumentov na nenormalni ali umetni ravni; 2) pri sklenitvi posla ali izdaji naročila za trgovanje uporabi fiktivna sredstva ali druge oblike goljufivega ravnanja; 3) razširja napačne ali zavajajoče informacije o finančnih instrumentih, z istim ciljem razširja govornice ter napačne in zavajajoče novice po medijih, medmrežju ali na drug podoben način, se kaznuje z zaporom do treh let. V drugem odstavku pa je opredeljeno: *če je bila z dejanjem iz prejšnjega odstavka pridobljena velika premoženjska korist ali povzročena velika premoženjska škoda in je storilec hotel sebi ali komu drugemu pridobiti tako premoženjsko korist ali drugemu povzročiti tako premoženjsko škodo, se kaznuje z zaporom do pet let.* Iz tega tako izhaja, da navedeno kaznivo dejanje (po 1. in 2. točki 1. odstavka) lahko stori zgolj tisti, ki sklene posel ali izda naročilo za trgovanje. Pogoj je tudi ta, da pri sklenitvi posla zlorabi trg finančnih instrumentov s točno določenim prepovedanim ravnanjem. Na podlagi navedenega je krog osumljenih oseb zožen zgolj na tiste, ki se ukvarjajo s trgovanjem finančnih instrumentov. V primeru 3. točke 1. odstavka pa je krog potencialnih storilcev zožen na krog oseb, ki razširjajo napačne informacije oziroma zavajajoče informacije o finančnih instrumentih. Tako lahko*

rečemo, da tudi v to kategorijo osumljencev spadajo osebe, ki imajo dostop do informacij (borzni posredniki in/ali izdajatelji vrednostih papirjev). Kljub temu pa si ne moremo navedene točke razlagati tako zoženo, saj lahko po tej točki kaznivo dejanje storijo tudi tiste osebe, ki npr. razširjajo govorice, dajejo napačne in zavajajoče novice o informacijah vrednostnih papirjev po medijih, medmrežju ali podobno. Tako da lahko po tej točki navedeno kaznivo dejanje storijo tudi novinarji oziroma vsaka druga oseba.

Drugi odstavek navedenega člena pa opredeljuje: *če je bila z dejanjem iz prejšnjega odstavka pridobljena velika premoženjska korist ali povzročena velika premoženjska škoda in je storilec hotel sebi ali komu drugemu pridobiti tako premoženjsko korist ali drugemu povzročiti tako premoženjsko škodo, se kaznuje z zapornom do pet let.* Tako lahko vidimo, da je v navedenem odstavku opredeljena velika premoženjska škoda oziroma velika premoženjska korist. Navedeno pomeni, da v kolikor je storilec izvršil protipravno dejanje po prvem odstavku in si je z navedenim dejanjem pridobil takšno korist oziroma povzročil škodo (nad 50.000 EUR) se lahko storilcu kaznivega dejanja izreče kazen zopora do pet let.

Na podlagi navedenega lahko med izvršitvene oblike tega kaznivega dejanja opredelimo:

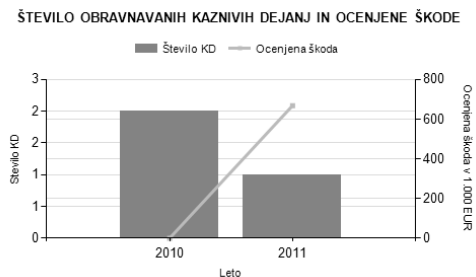
- če storilec pri sklenitvi posla ali izdaji naročila za trgovanje udeležencem trga da napačno ali zavajajočo predstavo glede ponudbe, povpraševanja ali cene finančnega instrumenta ali s tem ena ali več povezanih oseb zagotovijo ceno enega ali več finančnih instrumentov na nenormalni ali umetni ravni;
- če pri sklenitvi posla ali izdaji naročila za trgovanje uporabi fiktivna sredstva ali druge oblike goljufivega ravnanja;
- če razširja napačne ali zavajajoče informacije o finančnih instrumentih, z istim ciljem razširja govorice ter napačne in zavajajoče novice po medijih, medmrežju ali na drug podoben način.

Pri navedenem kaznivem dejanju je potrebno še izpostaviti, da je pri vseh izvršitvenih oblikah potrebno ravnanje z gotovostjo (na način, da se lahko nedvomno potrdi napačna oziroma zavajajoča informacija), kar pa je glede na naravo kazenske represije tudi razumljivo.

Za kaznivo dejanje so v skladu z 9. točko 25. člena ZOPOKD lahko odgovorne tudi pravne osebe. Tako se lahko pravni osebi za kaznivo dejanje po prvem, drugem in tretjem odstavku 239. člena KZ-1C izreče denarna kazen do 500.000 evrov ali do zneska stokratne povzročene škode ali premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem. Za dejanje po drugem odstavku 239. člena KZ-1C se lahko izreče denarna kazen najmanj 50.000 evrov ali največ do dvestokratne povzročene škode ali protipravne premoženjske koristi, pridobljene s kaznivim dejanjem, namesto denarne kazni pa se lahko izreče kazen odvzema premoženja. Tako je po prvem odstavku 239. člena KZ-1C možno po ZOPODK-C izreči ukrep prenehanja pravne osebe, če je bila dejavnost pravne osebe v celoti ali v pretežni meri izrabljena za izvrševanje očitane kaznivega dejanja. Z novo dodanim členom (15.b.) v ZOPOKD-C se pravni osebi za to kaznivo dejanje (teoretično) lahko izreče kot stranska kazen,

prepoved trgovanja z delnicami, drugimi vrednostnimi papirji ali finančnimi instrumenti pravne osebe na organiziranem trgu za obdobje od enega do osem let.

Slika 5: Število obravnavanih kaznivih dejanj zlorabe trga finančnih inštrumentov po 239. členu KZ-1C

Vir: Gradivo MNZ, letna poročila o delu policije.

Na podlagi analize statističnih podatkov za obdobje od leta 2008 do konca prvega kvartala leta 2015 v zvezi z obravnavanjem kaznivega dejanja zlorabe trga finančnih instrumentov, kot izhaja iz slike št. 5, lahko ugotovimo, da je policija obravnavala v opazovanem obdobju skupaj zgolj tri primere (v letu 2010 dva primera in v letu 2011 en primer). Kot izhaja iz letnih poročil o delu tožilstva, v obeh primerih ni podalo obtožnice oziroma obtožnega predloga. Kot zanimivost pa je potrebno izpostaviti, da je Agencija za Trg vrednostnih papirjev zlorabo trga finančnih instrumentov v opazovanem obdobju izreklo kršiteljem en opomin. Od tega pa v nobenem primeru niso podali naznanila kaznivega dejanja na tožilstvo oz. policijo v zvezi zlorab trga finančnih inštrumentov. Sodišča v opazovanem obdobju niso izdala nobene pravnomočne sodbe.

8.8 Zloraba trga finančnih instrumentov – prekršek

Zlasti v zvezi s prekrški, ki so povezani z zlorabo trga finančnih inštrumentov, je potrebno omeniti 374. člen ZTFI-E, ki govori o tržnih manipulacijah. Tako je v navedenem členu opredeljeno, da med tržne manipulacije spadajo sklenitve poslov ali izdaje naročil za trgovanje, ki daje ali je verjetno, da lahko daje napačno ali zavajajočo predstavo udeležencem trga glede ponudbe, povpraševanja ali cene finančnega instrumenta ali s katerim oseba ali več oseb, ki delujejo povezano, zagotovijo ceno enega ali več finančnih instrumentov na nenormalni ali umetni ravni. V drugi točki je opredeljena sklenitev posla ali izdaja naročila za trgovanje, kjer uporabi fiktivna sredstva ali katero koli drugo obliko prevare ali zavajanja. V tretji točki je opredeljeno razširjanje informacije, ki daje ali je verjetno, da lahko daje napačen ali zavajajoč znak glede finančnega instrumenta, vključno z razširjanjem govoric in napačnih ali zavajajočih novic, preko medijev, in sicer vključno s svetovnim spletom, ali kakor koli drugače, če oseba, ki razširja informacijo ve ali bi morala vedeti, da je informacija napačna ali zavajajoča.

Če primerjamo izvršitvene načine med prekrškom po 374. členu ZTFI-E in izvršitvene načine po 239. členu KZ-1C, vidimo, da so praktično identični.

Razlika je zgolj v tem, da ZTFI-E navaja sklenitev posla ali izdajo naročila za trgovanje, ki udeležencem trga »lahko da« napačno ali zavajajočo predstavo glede ponudbe, povpraševanja ali cene finančnega instrumenta. Medtem ko kazenski člen govori o tem da udeležencem trga »da« napačno ali zavajajočo informacijo.

Naslednja razlika med kazensko in prekrškovno določbo je še v tem, da po ZTFI-E oseba mora dokazati, da je bil poslovni razlog za tako ravnanje zakonit in da so ti posli oziroma naročila za trgovanje v skladu s priznanimi tržnimi običaji na trgu, na katerem so bili sklenjeni oziroma dani. V takšnem primeru se dejanje ne smatra kot tržna manipulacija.

Izvršitveni način po 3. točki 566. čl. ZTFI-E v zvezi prvega odstavka 374. člena ZTFI-E se od podobnega izvršitvenega načina po KZ-1C razlikuje še v tem, da se po ZTFI-E zahteva vedenje oziroma dolžnost vedenja o napačnosti informacije od osebe, ki razširja informacijo, da jo lahko poimenujemo za manipulatorja. KZ-1C tega vedenja izrecno ne omenja, ker je dejanje po 239. členu KZ-1C lahko storjeno le z direktnim naklepom in se vedenje predpostavlja.

Primerjava med kazensko in prekrškovno določbo je prav tako pokazala, da je po 374. členu ZTFI-E možno storiti prekršek tudi iz malomarnosti.

Pri nadaljnjem primerjanju zakonskih znakov kaznivega dejanja (239. člen KZ-1c) in prekrška (566. člen v zvezi s 374. člena ZTFI-E) vidimo, da se zakonski znaki popolnoma prekrivajo, kadar manipulator ravna iz koristoljubnosti in njegovo ravnanje predstavlja posebno hudo naravo storjenega prekrška.

Zaključimo lahko, da kaznivo dejanje zlorabe trga finančnih instrumentov po 239. členu KZ-1C predstavlja različne izvršitvene načine tržne manipulacije. Slednji pa so praktično identični načinom, kot jih opredeljuje ZTFI-E v svojem 374. členu v zvezi 3. točke 566. člena navedenega zakona. Tako ugotavljamo, da se zakonski znaki navedenega kaznivega dejanja in navedenega prekrška popolnoma prikrivajo. Navedeno prekrivanje ustvarja »*neustavno medsebojno neločljivost dveh sicer različnih kaznivih ravnanj*«.

Po predhodno potrjen način in metodi vrednotenja podatkov za preveritev podhipoteze H3a, ki nosi naslov: Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Zloraba trga finančnih instrumentov se popolnoma prekrivata«, ugotavljamo na podlagi analize zakonodaje, da je navedena podhipoteza **potrjena**.

9 METODOLOGIJA

9.1 Izbira raziskave

Raziskava temelji na kvantitativnem raziskovanju, kjer smo za preverjanje domnev (*H1: Slovenski pravni red, ki ureja gospodarske prekrške in gospodarska kazniva dejanja s področja prevzemne politike, ni ustrezno oblikovan, zaradi česar omogoča zlorabe; H2: Obravnavane gospodarske prekrške in obravnavana gospodarska kazniva dejanja bi bilo potrebno razmejiti po znesku; H3: K boljši učinkovitosti organov odkrivanja in pregona ter sankcioniranja gospodarskih prekrškov in kaznivih dejanj največ prispeva zvišanje nivoja strokovnega znanja preiskovalcev in H4: Pogoji dela, izmenjava znanj v policiji, tožilstvu in prekrškovnih organih vplivajo na učinkovito reševanje gospodarskih prekrškov in gospodarska kazniva dejanja pri obravnavanju prevzemov*) naredili anketno raziskavo. Anketni vprašalnik je bil sestavljen iz dveh delov, kjer smo v prvem delu anketirance spraševali o njihovi zaposlitvi, izobrazbi in delovnih izkušnjah. V drugem delu pa smo zastavili trditve, ki smo jih razvrstili v enajst poglavij. Trditve so se nanašale na obravnavano tematiko. V poglavju 1 so anketiranci izrazili svoja stališča o 4 trditvah, v katerih smo trdili, da so gospodarska kazniva dejanja in gospodarski prekrški ustrezno umeščeni v naš pravni red in da so zakonski znaki jasno in natančno določeni. V poglavjih 2–6 so anketiranci ocenjevali ustreznost razmejitve členov zakonov glede gospodarskih kaznivih dejanj in gospodarskih prekrškov: *preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji; izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti; zloraba notranje informacije ter zloraba trga finančnih instrumentov*. V poglavju 7 smo anketirance spraševali, kako učinkovita je njihova institucija pri odkrivanju in pregonu kaznivih dejanj ter pri sankcioniranju gospodarskih prekrškov v primerjavi z drugimi primerljivimi institucijami v državi in v EU. V poglavju 8 smo anketirance spraševali, v kolikšni meri bi katera od posameznih navedenih 12 dejavnosti prispevala k boljši učinkovitosti postopkov organov odkrivanja in pregona gospodarskih kaznivih dejanj. V poglavjih 9, 10 in 11 smo anketirance še spraševali, koliko ur so se v zadnjih 24 mesecih dodatno izobraževali na posameznih navedenih področjih, na katerih področjih bi si želeli pridobiti več znanja za uspešnejše in učinkovitejše delo ter kako pogosto naletijo na nekatere navedene ovire pri njihovem delu. Z izjemo poglavja 10, kjer so anketiranci samo obkrožali ustrezne napisane odgovore, so pri vseh drugih poglavjih trditve v anketnem vprašalniku ocenjevali s 5 stopenjsko lestvico Likertovega tipa, kjer sta 1 in 2 pomenili njihovo nestrinjanje s trditvami, 3 – se ne morejo odločiti, 4 in 5 pa, da se s trditvijo strinjajo. Vprašalnik je bil zaprtega tipa.

9.2 Vzorec proučevanja

Vzorec – proučevana populacija je bila strokovna javnost, zaposleni v institucijah Policija/kriminalisti oddelka za gospodarski kriminal, Tožilstvo/Tožilci Oddelkov za gospodarski kriminal, Agencija za trg vrednostnih papirjev/prekrškovni inšpektorji, Banka Slovenije/prekrškovni inšpektorji, Agencija za varstvo konkurence/prekrškovni inšpektorji, ki se ukvarjajo z obravnavanim področjem raziskovanja znotraj posameznih služb. Ker gre v

našem primeru za specifično tematiko in bi bili odgovori zaposlenih z različnimi funkcijami različni, je bilo potrebno, da odgovore podajo osebe, ki se s proučevano problematiko dejansko ukvarjajo. Vzorčenje je bilo naključno in stratificirano. Znotraj institucij, ki se ukvarjajo z obravnavano tematiko, smo v vsaki od teh institucij iz seznama oseb, ki smo ga predhodno dobili, podatke prenesli v Excel in s funkcijo »Random« izbrali 30 naključnih oseb/preiskovalcev³⁰ in tako zagotovili reprezentativnost vzorca. Pričakovali smo okoli 80-odstotno stopnjo odziva, kar pomeni pričakovano velikost vzorca 120 enot. Anketiranje je bilo anonimno in je potekalo preko spletne strani, na kateri je bila nameščena spletna anketa, in sicer po predhodnem soglasju, da lahko opravimo anketiranje z zaposlenimi.

Pridobljene podatke smo analizirali s pomočjo statističnih programov SPSS in Stata. Pri osnovni analizi podatkov smo uporabili frekvenčne porazdelitve in opisne statistike in jih tudi grafično predstavili. V analizi smo uporabili naslednjo metodologijo.

9.3 Metode

Za preveritev prve hipoteze H1 smo najprej uporabili enostranski t test, kjer smo preverili našo osnovno domnevo na podatkih vprašanj pri poglavju 1. V nadaljevanju pa smo še uporabili regresijo, s pomočjo katere smo analizirali medsebojno odvisnost med spremenljivkami.

Trditvam, ki se nanašajo na hipotezo H2 in H3 smo priredili številске spremenljivke, katerih vrednosti smo merili na petstopenjski intervalni lestvici. S faktorsko analizo smo spremenljivke združili v manjše število faktorjev. Pri oblikovanju faktorjev smo upoštevali faktorje z lastno vrednostjo, večjo od 1 oziroma diagram lastnih vrednosti in Cronbahovo alfo, večjo od 0,6. Hipotezo smo sprejeli, če povprečna vrednost vseh faktorjev, ki se nanašajo na H2, ne bo večja od 2. Pri H2 smo s Studentovim t-testom za odvisna vzorca preverili tudi, ali bi udeleženci prekrške raje razmejili po znesku ali z zakonom. Na podoben način smo preverili tudi hipotezo H3.

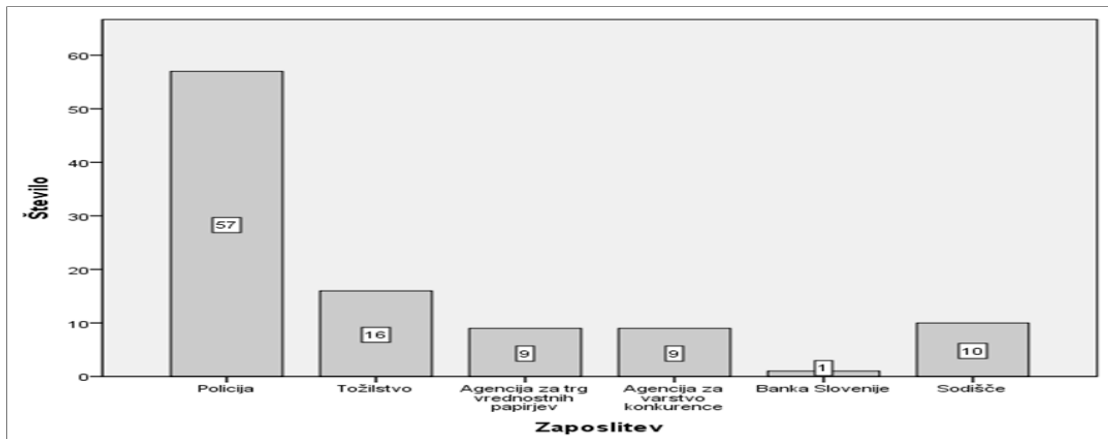
Za preverjanje hipoteze H4 smo najprej naredili korelacijsko analizo in s tem preverili medsebojno povezanost neodvisnih spremenljivk oziroma multikolinearnost. Ker se je izkazalo, da ni multikolinearnosti, smo nadalje izvedli multiplo regresijo in s tem preverili vpliv neodvisnih spremenljivk, to so dimenzije, ki smo jih dobili na podlagi faktorске analize trditev iz točke 8 do 11 v vprašalniku na odvisno, to je učinkovitost reševanja problemov s področja gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju prevzemov, ki jo izračunamo z indikatorji, predstavljenimi v vprašalniku v poglavju 7. Vpliv bo potrjen, če bo beta koeficient vsaj ene neodvisne spremenljivke statistično značilen. Nato smo za vprašanja pri poglavjih 2–6, 7 in 8 oblikovali tri nabore faktorjev s pomočjo uporabe faktorске analize. V zadnjem delu smo vse oblikovane spremenljivke in še nekatere osnovne podatke o vprašancih uporabili v regresijskih modelih za analizo dejavnikov, ki vplivajo na

³⁰ Gre za osebe ki se ukvarjajo znotraj posamezne institucij s preiskovanjem kaznivih dejanj ali prekrškov s področja prevzemov, kot so npr: inšpektorji, kriminalisti, tožilci ipd.

mnenje o ustreznosti slovenske zakonodaje na področju sankcioniranja in pregona gospodarskega kriminala. Za H4 smo primerjali udeležencevo mnenje o učinkovitosti rešitev za zmanjšanje prekrškov z nevtralno vrednostjo 3. Izračunali pa smo tudi povezanost med nekaterimi smiselnimi ukrepi in učinkovitostjo institucije pri pregonu, odkrivanju in sankcioniranju gospodarskih prekrškov.

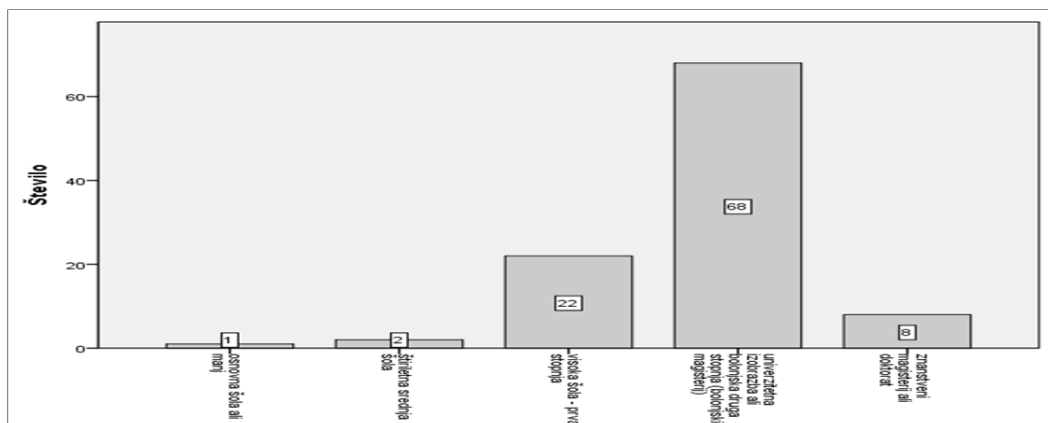
9.4 Opisna statistika

Slika 6: Zaposlitev

Prvi grafikon prikazuje stanje anketirancev, pri katerih smo se ozirali na zaposlitev. Iz grafa je razvidno, da prevladujejo anketiranci, ki so zaposleni na policiji (55,9 %), sledi tožilstvo (15,7 %), najmanj pa je anketirancev, ki so zaposleni na Banki Slovenije (1 %). Na anketni vprašalnik je odgovorilo 153 anketirancev, pri čemer pa smo zajeli le tiste, ki so v celoti izpolnili anketni vprašalnik, torej 81 anketirancev.

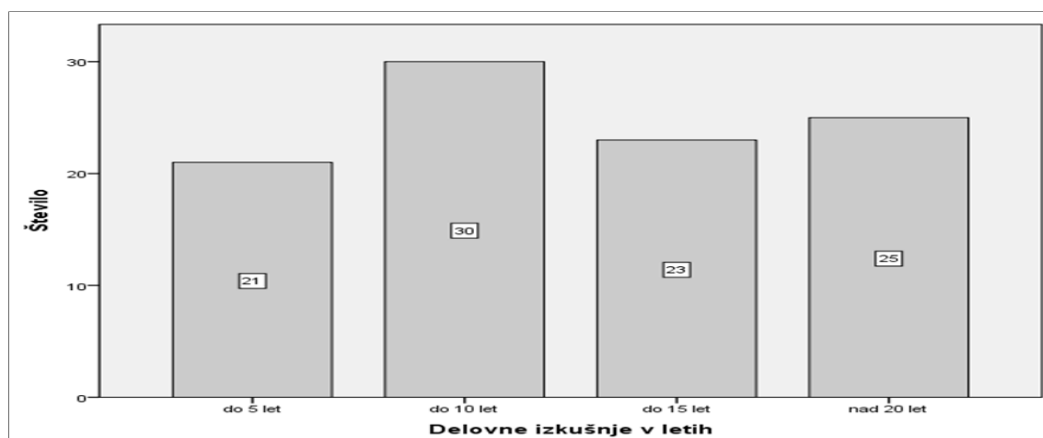
Slika 7: Dosežena formalna izobrazba

Drugi grafikon prikazuje stanje anketirancev, pri katerih smo se ozirali na njihovo izobrazbo. Iz njega izhaja, da prevladuje univerzitetna izobrazba ali druga bolonjska stopnja izobrazbe. Teh anketirancev je 67,3 %. Anketirancev s končano visoko šolo ali izobrazbo prve bolonjske stopnje je 21,8 %, tistih s

končanim znanstvenim magisterijem ali doktoratom je 7,9 %, najmanj pa je takšnih z osnovnošolsko izobrazbo, in sicer le 1 %.

Slika 8: Delovne izkušnje

Tretji grafikon prikazuje stanje anketirancev, pri katerih smo se ozirali na njihove delovne izkušnje. Iz njega izhaja, da so anketiranci glede na delovne izkušnje relativno homogeno razporejeni, prevladujejo pa takšni z do 10 let delovnih izkušenj, ki jih je 30,3 %, sledijo tisti z nad 20 leti delovnih izkušenj, in sicer 25,3 % in tisti z do 15 let delovnih izkušenj, ki predstavljajo 18,5 %.

V nadaljevanju so nas še zanimala posamezna področja raziskovanja, kjer smo se ozirali predvsem na zaposlitev anketirancev. V ta namen smo pripravili podatke povprečnih strinjanj anketirancev s trditvami, ki opredeljujejo posamezno področje, glede na njihovo mesto zaposlitve.

9.5 Analiza zanesljivosti vprašalnika

Zanesljivost anketnega vprašalnika smo izmerili s pomočjo testa zanesljivosti oz. Cronbachove alfe.

Tabela 2: Cronbachova alfa

Cronbach's Alpha	N of Items
,806	63

Cronbachova alfa meri zanesljivost vprašalnika na osnovi korelacij med spremenljivkami. Če je slednja večja od 0,8, je zanesljivost visoka, če je med 0,6 in 0,8 je zanesljivost srednja in če je manjša od 0,6 je zanesljivost nizka (Bren in Šifrer 2011). V našem primeru Cronbachova alfa meri 0,806, kar pomeni, da je zanesljivost vprašalnika visoka.

9.6 Hipoteze

- H1: Slovenski pravni red, ki ureja gospodarske prekrške in gospodarska kazniva dejanja s področja prevzemne politike, ni ustrezno oblikovan, zaradi česar omogoča zlorabe.
- H2: Obravnavane gospodarske prekrške in obravnavana gospodarska kazniva dejanja bi bilo potrebno razmejiti po znesku.
- H3: K boljši učinkovitosti organov odkrivanja in pregona ter sankcioniranja gospodarskih prekrškov in kaznivih dejanj največ prispeva zvišanje nivoja strokovnega znanja preiskovalcev.
- H4: Pogoji dela, izmenjava znanj v policiji, tožilstvu in prekrškovnih organih vplivajo na učinkovito reševanje gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju prevzemov.

9.7 Rezultati raziskave

I. Hipoteza

Za preveritev prve hipoteze smo najprej uporabili enostranski t test, kjer smo preverili našo osnovno domnevo na podatkih vprašanj pri poglavju 1. V nadaljevanju pa smo še uporabili regresijo, s pomočjo katere smo analizirali medsebojno odvisnost med spremenljivkami.

Tabela 3: Rezultati testiranj osnovne hipoteze

	povprečje	standardni odklon	standardna napaka povprečja	t statistika	p-vrednost enostranskega testa	število opazovanj
v slovenski zakonodaji je ureditev gospodarskih kaznivih dejanj in gospodarskih prekrškov ustrezno umeščena v pravni red.	2.6420	0.9913	0.1101	-3.2504	0.0008	81
enako ravnanje, ki je lahko v določenih okoliščinah obravnavano kot gospodarski prekršek, v drugačnih okoliščinah pa kot gospodarsko kaznivo dejanje, je jasno razmejen in je natančen.	2.5802	0.9336	0.1037	-4.0465	0.0001	81
zakonski znaki v slovenskem pravnem sistemu s področja gospodarskih prekrškov, ki obravnavajo zlorabe nad prevzemi, so jasno oblikovani in natančni.	2.9012	1.1468	0.1274	-0.7751	0.2203	81
zakonski znaki v slovenskem pravnem sistemu s področja gospodarskih kaznivih dejanj, ki obravnavajo protipravna ravnanja na področju prevzemov, so jasno oblikovani in natančni	2.4815	1.0737	0.1193	-4.3464	0.0000	81
zagrožene kazni s področja gospodarskih prekrškov na področju prevzemov so pravične in sorazmerne glede na storjen prekršek	2.3375	1.1017	0.1232	-5.3785	0.0000	80
zagrožene kazni s področja gospodarskih kaznivih dejanj na področju prevzemov so pravične in sorazmerne glede na storjeno kaznivo dejanje	2.5455	1.0456	0.1192	-3.8146	0.0001	77

V tabeli 3 prikazujemo rezultate osnovnih statistik pri posameznih vprašanjih poglavja 1 in testiranja (enostranski t test), da je vrednost povprečja pri vsakem vprašanju manjša od 3, kar pomeni, da so anketiranci mnenja, da so navedena področja neustrezno urejena v slovenski zakonodaji. Rezultati jasno pokažejo, da so vrednosti povprečij pri vseh vprašanjih z izjemo tretjega («zakonski znaki v slovenskem pravnem sistemu s področja gospodarskih prekrškov, ki obravnavajo zlorabe nad prevzemi, so jasno oblikovani in natančni») statistično močno značilno manjši od 3. Tako je razvidno, da so bili praktično vsi anketiranci najbolj kritični do trditev, da so zagrožene kazni s področja gospodarskih kaznivih dejanj na področju prevzemne politike pravične in sorazmerne glede na storjeno kaznivo dejanje (2.3375) ter da so zakonski znaki v slovenskem pravnem redu s področja gospodarskih kaznivih dejanj, ki obravnavajo protipravna ravnanja s področja prevzemne politike, jasno oblikovani in natančni (2.4815).

Tabela 4: Rezultati regresijskih modelov, prvi trije odgovori pri vprašanju 1 (*) – statistična značilnost pri 1 %, ** – statistična značilnost pri 5 %, – statistična značilnost pri 10 %)**

	v slovenski zakonodaji je ureditev gospodarskih kaznivih dejanj in gospodarskih prekrškov ustrezno umeščena v pravni red			enako ravnanje, ki je lahko v določenih okoliščinah obravnavano kot gospodarski prekršek, v drugačnih okoliščinah pa kot gospodarsko kaznivo dejanje, je jasno razmejen in je natančen			zakonski znaki v slovenskem pravnem sistemu s področja gospodarskih prekrškov, ki obravnavajo zlorabe nad prevzemi, so jasno oblikovani in natančni		
	Razmerje obetov	95% CI	Statistična značilnost	Razmerje obetov	95% CI	Statistična značilnost	Razmerje obetov	95% CI	Statistična značilnost
D1	1.96	0.19-20.14		2.22	0.20-24.42		22.68	1.90-271.24	**
D2	13.60	1.51-122.60	**	10.47	1.40-78.31	**	13.23	1.57-111.51	**
D3	45.44	1.48-1394.26	**	2.02	0.10-41.50		72.96	2.62-2028.84	**
educ	1.80	0.93-3.50	*	1.12	0.63-1.98		1.62	0.82-3.18	
logyexp	109.32	2.51-4769.69	**	509.51	0.12-2078681.00		88.86	2.96-2666.48	***
fact1q26	0.87	0.41-1.86		1.14	0.55-2.34		0.80	0.36-1.78	
fact2q26	0.70	0.27-1.82		0.94	0.38-2.31		1.39	0.50-3.85	
fact3q26	2.10	0.87-5.05	*	0.86	0.38-1.91		1.34	0.54-3.33	
fact4q26	1.20	0.56-2.56		1.60	0.76-3.36		0.76	0.37-1.59	
fact1q7	2.08	1.09-3.94	**	0.83	0.44-1.55		0.43	0.21-0.89	**
fact2q7	1.27	0.57-2.84		1.03	0.46-2.30		2.75	1.09-6.91	**
fact1q8	1.35	0.57-3.17		1.40	0.60-3.27		0.99	0.42-2.36	
fact2q8	1.63	0.80-3.31		1.18	0.61-2.29		1.62	0.82-3.18	
fact3q8	1.08	0.50-2.33		1.66	0.84-3.26		0.87	0.38-1.99	
Opazovanj	56			56			56		
Psevido R2	0.2850			0.1443			0.1794		
Logaritemska funkcija verjetja	-56.0734			-67.0862			-68.0564		

V zgornji tabeli (Tabela 4: Rezultati regresijskih modelov) so rezultati regresijskih modelov za prve tri odgovore pri poglavju 1. Pri prvem odgovoru, ki je najbolj splošen, so statistično značilni dejavniki naslednje spremenljivke: to, ali anketiranec dela na tožilstvu, pomeni, da bo bolje ocenjeval ta odgovor; to, ali anketiranec dela na sodišču prav tako pomeni, da bo bolje ocenjeval ta odgovor; povedano pomeni, da imajo tisti anketiranci, ki delajo na sodišču ali v tožilstvu, nekoliko boljše mnenje o slovenski zakonodaji na področju gospodarskega kriminala, kar je morda varnostni mehanizem, saj neposredno govori o njihovem delu. Višja stopnja izobrazbe anketiranca prav tako pomeni, da bo bolje ocenjeval ta odgovor, vendar je zveza šibko značilna; število let delovne dobe prav tako pomeni nekoliko boljše mnenje pri tem odgovoru; kar oboje kaže na boljše mnenje o slovenskem zakonodajnem sistemu na področju gospodarskega kriminala pri višje izobraženih in tistih z daljšo delovno dobo. Boljše mnenje pri vprašanju »po obliki storitve« prav tako pomeni boljše mnenje pri prvem vprašanju; prav tako pa boljše mnenje o učinkovitosti lastne institucije pri odkrivanju in pregonu kazenskih dejanj pomeni boljše mnenje o tem vprašanju, kar seveda ni presenetljivo, zanimivo pa je, da podobne povezave z mnenjem o učinkovitosti pri sankcioniranju prekrškov ne zasledimo.

Model pri drugem vprašanju, ki sprašuje po jasni razmejitvi med gospodarskimi prekrški in kaznivimi dejanji, doseže le šibko stopnjo značilnosti, prav tako pa je značilna le ena spremenljivka – tisti, ki delajo na tožilstvu, imajo nekoliko boljša mnenja glede tega vprašanja.

Pri tretjem vprašanju model ponovno nekoliko boljše pojasnjuje variabilnost v odvisni spremenljivki. Vprašanje sprašuje o jasnosti zakonskega sistema na področju gospodarskih prekrškov pri prevzemih. Predstavniki vseh treh institucij, vključenih v model, torej policije, tožilstva in sodišča, imajo nekoliko

boljše mnenje o tem vprašanju kot drugi anketiranci. Tudi tisti z daljšo delovno dobo imajo boljše mnenje o tem vprašanju, zveza je močno statistično značilna. Zanimivo je, da imajo tisti, ki imajo boljše mnenje o učinkovitosti lastne institucije pri odkrivanju in pregonu kazenskih dejanj, nekoliko slabše mnenje pri tem vprašanju, kar morda kaže na razmejenost oz. drugačnost prekrškov (ki so predmet vprašanja) in kaznivih dejanj. Po drugi strani imajo tisti, ki imajo boljše mnenje o učinkovitosti lastne institucije pri sankcioniranju gospodarskih prekrškov, boljše mnenje tudi pri tem vprašanju, kar je razumljivo.

Tabela 5: Rezultati regresijskih modelov, prvi trije odgovori pri vprašanju 1 (*) – statistična značilnost pri 1 %, ** – statistična značilnost pri 5 %, – statistična značilnost pri 10 %)**

	zakonski znaki v slovenskem pravem sistemu s področja gospodarskih kaznivih dejanj, ki obravnavajo protipravna ravnanja na področju prevzemov, so jasno oblikovani in natančni			zagrožene kazni s področja gospodarskih prekrškov na področju prevzemov so pravične in sorazmerne glede na storjen prekršek			zagrožene kazni s področja gospodarskih kaznivih dejanj na področju prevzemov so pravične in sorazmerne glede na storjeno kaznivo dejanje		
	Razmerje obetov	95% CI	Statistična značilnost	Razmerje obetov	95% CI	Statistična značilnost	Razmerje obetov	95% CI	Statistična značilnost
D1	0.63	0.08-5.14		9.73	0.86-109.96	*	1.68	0.20-13.84	
D2	0.75	0.10-5.51		18.91	2.16-165.57	***	5.64	0.66-47.84	
D3	5.75	0.29-115.62		53.43	1.80-1584.26	**	34.62	1.23-972.29	**
educ	0.79	0.42-1.50		1.43	0.78-2.62		1.39	0.77-2.54	
logyexp	13.92	0.55-349.65		1,250.62	0.44-256972.00	*	129.70	3.43-4906.29	***
fact1q26	0.98	0.46-2.09		1.60	0.68-3.78		0.56	0.26-1.21	
fact2q26	1.44	0.58-3.59		0.57	0.20-1.65		0.67	0.24-1.90	
fact3q26	0.79	0.34-1.81		1.69	0.64-4.45		2.28	0.92-5.64	*
fact4q26	1.21	0.61-2.40		0.96	0.43-2.15		0.91	0.45-1.86	
fact1q7	1.22	0.66-2.23		0.78	0.38-1.58		0.90	0.43-1.89	
fact2q7	1.11	0.54-2.30		2.32	1.01-5.30	**	1.11	0.49-2.51	
fact1q8	1.25	0.56-2.80		0.89	0.38-2.08		1.69	0.70-4.04	
fact2q8	1.08	0.61-1.92		0.81	0.43-1.51		1.39	0.77-2.53	
fact3q8	0.75	0.37-1.52		0.29	0.12-0.72	***	0.84	0.43-1.63	
Opazovanj	56			55			55		
Psevdno R2	0.1132			0.1987			0.1531		
Logaritimska funkcija verjetja	-66.3750			-62.7175			-63.2779		

V zgornji tabeli (Tabela 5: Rezultati regresijskih modelov, drugi trije odgovori pri vprašanju 1) prikazujemo še rezultate pri drugih treh vprašanih poglavja 1. Model za četrto vprašanje je precej šibak in ima tudi neznačilno vrednost osnovne hi kvadrat statistike razmerja verjetja. Precej boljši je model za peto vprašanje, kjer je ponovno šest značilnih dejavnikov. Ponovno imajo vsi tisti vprašanci, ki delajo bodisi na policiji, tožilstvu ali sodišču, nekoliko boljše mnenje o tem vprašanju (ki sprašuje o pravičnosti in sorazmernosti kazni za gospodarske prekrške glede prevzemov). Prav tako leta delovnih izkušenj ponovno izboljšajo odgovor na to vprašanje, čeprav je zveza šibko statistično značilna. Pričakovano imajo tisti, ki imajo boljše mnenje o učinkovitosti lastne institucije pri sankcioniranju gospodarskih prekrškov, tudi boljše mnenje pri tem vprašanju. Poleg tega imajo tudi tisti, ki vidijo možnosti izboljšav v pravnem okolju, pri tem mnenju slabše mnenje, kar se prav tako zdi v skladu s pričakovanji (ker so slabšega mnenja pri tem vprašanju, vidijo možne izboljšave v pravnem okolju).

Pri zadnjem vprašanju, kjer je model nekoliko šibkeje značilen, vendar še vedno v mejah dopustnosti, in ki sprašuje po pravičnosti in sorazmernosti kazni tudi za

kazniva dejanja na področju prevzemov, pa so značilni trije dejavniki: tisti, ki delajo na sodišču, so glede tega vprašanja boljšega mnenja; ponovno leta delovne dobe izboljšajo mnenje o tem vprašanju; prav tako pa so nekoliko boljšega mnenja pri tem vprašanju tudi tisti, ki so močnejšega mnenja, da je gospodarske prekrške in kazniva dejanja na področju prevzemov potrebno razmejiti »po obliki storitve«.

Nadalje smo še raziskali, kateri so vidiki, ki vplivajo na mnenje o ustrezni oblikovanosti pravnega reda. V ta namen smo kot vsakokratne odvisne spremenljivke uporabili odgovore na posamezna vprašanja pri poglavju 1. Ker so tovrstne spremenljivke diskretne narave in lahko zavzamejo le celoštevilčne vrednosti med 1 in 5, smo uporabili modele ordinalne logit analize (Verbeek, 2004; Greene, 2008). Ekonometrični model, ki ga uporabljamo je torej naslednji:

$$\frac{\ln\left(\sum_1^j \Pr(y = j)\right)}{\sum_{j+1}^5 \Pr(y = j)} = \alpha_j + \sum_{i=1}^3 \beta_i D_i + \beta_4 educ + \beta_5 logyexp + \beta_6 fact1q26 + \beta_7 fact2q26 + \beta_8 fact3q26 + \beta_9 fact4q26$$

kjer so:

y vsakokratne odvisne spremenljivke, torej odgovori na vprašanja poglavja 1;

D_i neprave (dummy) spremenljivke za posamezne institucije, kjer delajo anketiranci in sicer: D_1 ima vrednost 1, če anketiranec dela na policiji in 0 sicer; D_2 ima vrednost 1, če anketiranec dela na tožilstvu in 0 sicer; D_3 pa ima vrednost 1, če anketiranec dela na sodišču in 0 sicer;

$educ$ je spremenljivka, ki meri najvišjo doseženo stopnjo izobrazbe in zavzame vrednosti 1 za anketirance s srednjo šolo, 2 za anketirance z višjo šolo, 3 za anketirance z visoko oz. univerzitetno izobrazbo, 4 za anketirance z znanstvenim magisterijem ter 5 za anketirance z doktoratom;

$logyexp$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti logaritma let delovnih izkušenj;

$fact1q26$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti prvega faktorja na osnovi poglavij 2–6, torej faktorja »z zakonom«;

$fact2q26$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti drugega faktorja na osnovi poglavij 2–6, torej faktorja »po znesku«;

$fact3q26$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti tretjega faktorja na osnovi poglavij 2–6, torej faktorja »po obliki storitve«;

$fact4q26$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti četrtega faktorja na osnovi poglavij 2–6, torej faktorja »razmejitev ni potrebna«;

$fact1q7$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti prvega faktorja na osnovi poglavja 7, torej faktorja »učinkovitost pri odkrivanju in pregonu kaznivih dejanj«;

$fact2q7$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti drugega faktorja na osnovi poglavja 7, torej faktorja »učinkovitost pri sankcioniranju gospodarskih prekrškov«;

$fact1q8$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti prvega faktorja na osnovi poglavja 8, torej faktorja »kadrovski vidiki in vidiki dela zaposlenih v institucijah odkrivanja in pregona«;

$fact2q8$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti drugega faktorja na osnovi poglavja 8, torej faktorja »medinstitucijsko sodelovanje«;

$fact3q8$ je spremenljivka, ki je enaka vrednosti tretjega faktorja na osnovi poglavja 8, torej faktorja »pravno okolje«;

α in β so parametri, ki jih ocenjujemo, ε pa označuje slučajno napako.

Glede na predhodno potrjen način in metode vrednotenja podatkov za preveritev prve hipoteze »H1: Slovenski pravni red, ki ureja gospodarske prekrške in gospodarska kazniva dejanja s področja prevzemne politike, ni ustrezno oblikovan, zaradi česar omogoča zlorabe« ugotavljamo na podlagi zgornjih izračunov, da je prva hipoteza **potrjena**.

II. Hipoteza

Za preveritev druge hipoteze smo uporabili najprej enostranski t test, kjer smo poskušali ugotoviti, ali obstajajo statistično pomembne razlike med odvisnimi spremenljivkami, nato pa smo še v nadaljevanju, kot izhaja iz tabel od 10 do 21, uporabili faktorsko analizo za skrčenje dimenzij pri poglavjih 2–6. Oblikovali smo štiri faktorje, kjer smo vsak faktor oblikovali na osnovi odgovorov po točkah: pri prvem faktorju smo uporabili odgovore na vprašanja 2a, 3a, 4a, 5a in 6a (pri vseh teh vprašanjih smo anketirance spraševali o ustreznosti razmejitev členov zakonov glede gospodarskih kaznivih dejanj in gospodarskih prekrškov »z zakonom«); pri drugem faktorju odgovore na vprašanja 2b, 3b, 4b, 5b in 6b (enaka vprašanja, vendar »po znesku«); pri tretjem faktorju odgovore na vprašanja 2c, 3c, 4c, 5c in 6c (enaka vprašanja, vendar »po obliki storitve«); pri četrtem faktorju pa odgovore na vprašanja 2d, 3d, 4d, 5d in 6d (enaka vprašanja, vendar »razmejitev ni potrebna«).

Tabela 6: Rezultati testiranj razmejitev obravnavanih členov po znesku

Po znesku	Povprečje	Standardni odklon	Standardna napaka povprečja	t statistika >4	p-vrednost enostranskega testa >4	t statistika >3	p-vrednost enostranskega testa >3	Število opazovanj
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek zloraba notranje informacije	4.1447	0.1564	1.3634	0.9255	0.1788	7.3198	0.0000	76
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek preslepitev pri poslovanju z V	4.3026	0.1364	1.1891	2.2188	0.0148	9.5505	0.0000	76
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti	4.0658	0.1491	1.2996	0.4413	0.3301	7.1494	0.0000	76
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek zloraba trga finančnih inštrum	3.7333	0.1462	1.2663	-1.8237	0.0361	5.0151	0.0000	75

Tabela 7: Rezultati testiranja razmejitve obravnavanih členov po zakonu

Z zakonom	Povprečje	Standardni odklon	Standardna napaka povprečja	t statistika >4	p-vrednost enostranskega testa >4	t statistika >3	p-vrednost enostranskega testa >3	Število opazovanj
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek zloraba notranje informacije	4.148	0.101	0.909	1.465	0.073	11.3575	0.000	81
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek preslepitev pri poslovanju z VP	4.123	0.106	0.953	1.165	0.123	10.6018	0.000	81
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti	4.135	0.112	1.009	1.210	0.114	10.1273	0.000	81
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek zloraba trga finančnih inštrum	4.265	0.107	0.956	2.469	0.007	11.7579	0.000	79

V tabeli 6 in 7 prikazujemo rezultate osnovnih statistik pri posameznih vprašanih iz poglavja 8 in testiranja (enostranski t test), da je vrednost povprečja pri vsakem vprašanju večja od 3. Pri tem smo želeli od anketirancev ugotoviti njihov pogled na razmejitev izbranih kaznivih dejanj in prekrškov po znesku oziroma po zakonu. V anketi (tabela 6) smo postavili cenzus velike premoženjske škode (50.000 EUR) ali koristi med storitvijo protipravnega ravnanja. S tem smo želeli določiti jasno ločnico med prekrški in kaznivimi dejanji, kar pa pomeni razmejitev med obravnavanimi členi v višini povzročene protipravne škode ali koristi iz naslova prekrška ali kaznivega dejanja. Tako smo določili, da bi bila povzročena škoda, ki ne presega navedenega zneska, obravnavana kot prekršek, v primeru preseganja tega zneska pa kot kaznivo dejanje. V tabeli 7 pa prikazujemo prav tako rezultate enostranskega t testa s to razliko, da smo anketirance spraševali glede razmejitve posameznih členov po zakonu in ne po znesku oškodovanja.

Tabela 8: T-test za odvisna vzorca z vrsto razmejitve prekrškov (z zakonom ali po znesku) kot neodvisno spremenljivko

	M1 (z zakonom)	M2 (po znesku)	SE _M	t	p
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek zloraba notranje informacije	4,08	4,10	0,185	-0,14	0,889
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek preslepitev pri poslovanju z VP	4,04	4,26	0,166	-1,33	0,187
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti	4,05	4,03	0,166	0,16	0,876
Gospodarsko kaznivo dejanje in gospodarski prekršek zloraba trga finančnih inštrumentov	4,19	3,68	0,177	2,86	< 0,01

M = aritmetična sredina, SE_M = standardna napaka aritmetične sredine

Anketiranci so bili v večini mnenja (tabela 8), da bi bilo potrebno opraviti razmejitev med izbranimi členi na podlagi oblike storitve in ne v smislu postavitve denarnega cenusa. Za ugotovitev, ali se udeleženci bolj nagibajo k razmejitvi opisanih gospodarsko kaznivih dejanj z zakonom ali po znesku, smo izvedli t-test za odvisna vzorca. Ugotovili smo statistično pomembne razlike pri postavki zloraba trga finančnih inštrumentov, ki bi udeleženci raje razmejili z zakonom kot po znesku. Pri ostalih postavkah nismo ugotovili statistično pomembnih razlik.

Glede na vse navedeno za preveritev druge hipoteze H2: »Obravnavane gospodarske prekrške in obravnavana gospodarska kazniva dejanja bi bilo potrebno razmejiti po znesku« in na podlagi zgornjih izračunov ugotavljamo, da je druga hipoteza **zavržena**.

III. Hipoteza

Za preveritev tretje hipoteze smo najprej uporabili enostranski t test, kjer smo preverili našo osnovno domnevo na podatkih vprašanj pri poglavju 8. Nato smo s pomočjo faktorске analize spremenljivke združili v manjše število faktorjev. Pri oblikovanju faktorjev smo upoštevali faktorje z lastno vrednostjo, večjo od 1 oziroma diagram lastnih vrednosti in Crombachovo alfo, večjo od 0,6. Hipotezo smo sprejeli, če povprečna vrednost vseh faktorjev, ki se nanašajo na H3, ne bo večja od 2.

Tabela 9: Področja, ki najbolj prispevajo k učinkovitosti dela

Ocenite, v kolikšni meri bi posamezne dejavnosti prispevale k boljši učinkovitosti postopki organov odkrivanja in pregona gospodarskih kaznivih dejanj:	povprečje	standardni odklon	standardna napaka povprečja	t statistika > 4	p-vrednost enostranskega testa > 4	t statistika > 3	p-vrednost enostranskega testa > 3	število opazovanj
jasnejša razmejitev med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški	4.2469	0.0971	0.8737	2.5436	0.0064	12.8452	0.0000	81
zvišanje nivoja strokovnega znanja s strani organov odkrivanja in pregona kaznivih dejanj	4.3333	0.0805	0.7246	4.1404	0.0000	16.5616	0.0000	81
višje denarne kazni s strani prekrškovnih organov	3.7284	0.1217	1.0956	-2.2312	0.0142	5.9836	0.0000	81
izboljšanje opreme in pogojev za delo	4.1728	0.1021	0.9191	1.6925	0.0472	11.4846	0.0000	81
oblikovanje mehanizmov za zmanjšanje fluktuacije kadra	3.9750	0.1245	1.1135	-0.2008	0.4207	7.8318	0.0000	80
izmenjava znanj med različnimi organi preiskovanja	4.6914	0.0649	0.5840	10.6546	0.0000	26.0657	0.0000	81
skupno delo na primerih	4.5679	0.0723	0.6507	7.8544	0.0000	21.6849	0.0000	81

V tabeli 9 prikazujemo rezultate osnovne statistike (enostranski t test) pri posameznih vprašanjih iz naslova dejavnikov, ki pripomorejo k večji učinkovitosti organov odkrivanja in pregona izbranih gospodarskih kaznivih dejanj ter izbranih gospodarskih prekrškov. Vrednost pri testiranju je bila v povprečju večja od 3, kar pomeni, da bi najbolj pripomoglo iz naslova učinkovitosti dela predvsem izmenjava znanja med različnimi organi preiskovanja (4.6914). Navedeno je dokaj logično, saj bi tako prišli do ugotovitev, katera so tista področja, na katerih bi lahko sodelovali tako organi odkrivanja in pregona kaznivih dejanj kot prekrškovni organi. Z izmenjavo znanj bi tudi krepili sodelovanje in posledično tudi učinkovitost. Prav tako so bili anketiranci mnenja, da bi k učinkovitosti pripomoglo skupno delo na primerih (4.5679). Slednje je izjemnega pomena, saj bi si na podlagi skupnega dela na primerih sodelujoči dodelili posamezne naloge v okvirju svojih pooblastil. Pri tem so anketiranci še izpostavili zvišanje nivoja strokovnega znanja (4.3333), navedeno pa je ključnega pomena, saj gre pri odkrivanju in pregonu gospodarskih deliktov za izjemno kompleksne primere, ki se nenehno spreminjajo, zaradi česar je potrebno nenehno usposabljanje.

Tabela 10: Cronbachova alfa

Cronbach's Alpha	N of Items
,749	12

Cronbachova alfa meri zanesljivost vprašalnika na osnovi korelacij med spremenljivkami. V mojem primeru Cronbachova alfa za spremenljivke, ki so pomembne za preveritev prve hipoteze, meri 0,749, kar pomeni, da je zanesljivost vprašalnika srednja, a dovolj visoka, da lahko skladno z dispozicijo empiričnega dela nadaljujem analizo.

Tabela 11: Bertlettov test specifičnosti in Kaiser – Mayer – Olkinov kazalec

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		,700
	Approx. Chi-Square	304,153
Bartlett's Test of Sphericity	df	66,000
	Sig.	,000

Glede na Bartlettov test sferičnosti in Kaiser-Mayer-Olkinov kazalec (KMO) je uporaba faktorjske analize smiselna, saj je vrednost kazalca KMO namreč večja od 0,5 in znaša 0,700. Glede na Bartlettov test sferičnosti lahko za namen smiselnosti uporabe faktorjske analize predhodno postavljeno ničelno hipotezo o tem, da je korelacijska matrika enaka matriki enote brez tveganja zavrnem in ugotovim, da obstajajo pomembne statistične razlike.

Vrednost diskriminante korelacijske matrike v mojem primeru spremenljivk znaša 0,015. Ker je njena vrednost večja od 0,00001, lahko zaključim, da multikolineranost ne bo težava.

Tabela 12: Komunalitete za spremenljivke, ki so potrebne za preverjaje tretje hipoteze

	Initial	Extraction
Ocenite, v kolikšni meri bi p: jasnejša razmejitev med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški	1,000	,678
Ocenite, v kolikšni meri bi p: večja sorazmernost kazenskih sankcij glede na pridobljeno protipravno korist	1,000	,497
Ocenite, v kolikšni meri bi p: skrajšanje sodnih postopkov	1,000	,477
Ocenite, v kolikšni meri bi p: poenostavitev postopkov odvzema protipravne premoženjske koristi na sodiščih	1,000	,431
Ocenite, v kolikšni meri bi p: zmanjšanje nivoja dokaznega standardov tekom sojenja	1,000	,584
Ocenite, v kolikšni meri bi p: zvišanje nivoja strokovnega znanja s strani organov odkrivanja in pregona kaznivih dejanj	1,000	,404
Ocenite, v kolikšni meri bi p: višje denarne kazni s strani prekrškovnih organov	1,000	,528
Ocenite, v kolikšni meri bi p: za povečanje produktivnosti in raziskanosti tovrstnih kaznivih dejanj naj bo delo kriminalista in tožilca v istem delovnem okolju	1,000	,670
Ocenite, v kolikšni meri bi p: izboljšanje opreme in pogojev za delo	1,000	,662
Ocenite, v kolikšni meri bi p: oblikovanje mehanizmov za zmanjšanje fluktuacije kadra	1,000	,692
Ocenite, v kolikšni meri bi p: izmenjava znanj med različnim organi preiskovanja	1,000	,759
Ocenite, v kolikšni meri bi p: skupno delo na primerih	1,000	,625

Extraction Method: Principal Component Analysis.

V stolpcu "ekstraktion" so podane komunalitete, katerih vrednosti nam kažejo, koliko je variance posamezne spremenljivke, pojasnjene s faktorji in dobljenimi v okviru faktorjske analize.

Tabela 13: Lastne vrednosti in pojasnjena varianca izločitvenih faktorjev za spremenljivke, ki so pomembne za preveritev tretje hipoteze

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
	1	3,511	29,257	29,257	3,511	29,257	29,257	3,060	25,503
2	2,340	19,500	48,756	2,340	19,500	48,756	2,091	17,428	42,931
3	1,157	9,642	58,398	1,157	9,642	58,398	1,856	15,467	58,398
4	,986	8,213	66,611						
5	,839	6,989	73,600						
6	,776	6,467	80,067						
7	,684	5,697	85,764						
8	,478	3,984	89,747						
9	,438	3,648	93,395						
10	,355	2,956	96,351						
11	,231	1,929	98,280						
12	,206	1,720	100,000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Initial Eigenvalues nam pove, da je smiselno ustvariti tri faktorje. Glede na komulativni odstotek bi s pomočjo treh faktorjev pojasnil 58,398 % celotne variance pojava, merjenega s proučevanimi spremenljivkami.

Tabela 14: Rotirana faktorska matrika, prikazane so samo faktorske uteži, večje od 0.35

<i>Ocenite, v kolikšni meri bi posamezne dejavnosti prispevale k boljši učinkovitosti postopki organov odkrivanja in pregona gospodarskih kaznivih dejanj</i>	Faktorji		
	1	2	3
Jasnejša razmejitev med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški			0.8052
Večja sorazmernost kazenskih sankcij glede na pridobljeno protipravno korist			0.6489
Skrajšanje sodnih postopkov			0.6984
Poenostavitev postopkov odvzema protipravne premoženjske koristi na sodiščih		0.6151	
Zmanjšanje nivoja dokaznega standardov tekom sojenja	0.7607		
Zvišanje nivoja strokovnega znanja s strani organov odkrivanja in pregona kaznivih dejanj	0.4758		0.4327
Višje denarne kazni s strani prekrškovnih organov	0.5527	0.4624	
Za povečanje produktivnosti in raziskanosti tovrstnih kaznivih dejanj naj bo delo kriminalista in tožilca v istem delovnem okolju	0.7965		
Izboljšanje opreme in pogojev za delo	0.7728		
Oblikovanje mehanizmov za zmanjšanje fluktuacije kadra	0.8212		
Izmenjava znanj med različnim organi preiskovanja		0.8440	
Skupno delo na primerih		0.7732	

Uporabljena metoda: metoda glavnih komponent

Uporabljena metoda rotacije: Varimax s Kaiserjevo normalizacijo

V tabeli 14 so prikazane rotirane faktorske uteži, pridobljene z varimax rotacijsko metodo. Čim višja je njihova vrednost, tem bolj posamezna spremenljivka, ki je združena v faktor, prispeva k pojasnitvi celotne variance faktorja. V prvem faktorju ima najvišjo faktorsko utež spremenljivka oblikovanje mehanizmov za zmanjšanje fluktuacije kadra (0.8212), v drugem spremenljivka izmenjava znanj med različnim organi preiskovanja (0.8440) in v tretjem spremenljivka jasnejša razmejitev med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški (0.8052).

S pomočjo faktorske analize ugotavljam, da je smiselno združiti spremenljivke v naslednje faktorje:

1. F1: KADROVSKI VIDIK IN VIDIKI ZAPOSLENIH V INSTITUCIJAH

- Oblikovanje mehanizmov za zmanjšanje fluktuacije kadra,
- za povečanje produktivnosti in raziskanosti tovrstnih kaznivih dejanj naj bo delo kriminalista in tožilca v istem delovnem okolju,
- izboljšanje opreme in pogojev za delo

2. F2: MEDINSTITUCIJSKO SODELOVANJE

- Izmenjava znanj med različnim organi preiskovanja,
- skupno delo na primerih,

3. F3: PRAVNO OKOLJE

- Jasnejša razmejitev med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški,

Glede na moj predhodno potrjen način in metodo vrednotenja podatkov za preveritev hipotez ugotavljam, da Crombachova alfa za spremenljivke, ki so pomembne za tretjo hipotezo »*K boljši učinkovitosti organov odkrivanja in pregona ter sankcioniranja gospodarskih prekrškov in kaznivih dejanj največ prispeva zvišanje nivoja strokovnega znanja preiskovalcev*« presega vrednost 0,6. Povprečna vrednost lastnih vrednosti ustvarjenih faktorjev znaša 2,336, kar je sicer nekoliko več kot vnaprej določena meja 2. Na podlagi zgornjih izračunov in interpretacije podatkov svoje tretje hipoteze **ne potrjujem**.

IV. Hipoteza

Za preverjanje četrte hipoteze smo najprej naredili korelacijsko analizo in s tem preverili medsebojno povezanost neodvisnih spremenljivk oziroma multikolinearnost. Ker se je izkazalo, da ni multikolinearnosti, smo nadalje izvedli multiplo regresijo in s tem preverili vpliv neodvisnih spremenljivk, to so dimenzije, ki smo jih dobili na podlagi faktorске analize trditev iz točke 8 do 11 v vprašalniku na odvisno, to je učinkovitost reševanja problemov s področja gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj, ki jo izračunamo z indikatorji, predstavljenimi v vprašalniku v poglavju 7. Vpliv bo potrjen, če bo beta koeficient vsaj ene neodvisne spremenljivke statistično značilen.

Linearna regresija je statistična metoda, s katero lahko na podlagi ene ali več spremenljivk (neodvisnih) napovemo drugo (odvisno) spremenljivko.

Tabela 15: Opisna statistika za faktor 1 (iz vprašanja 7)

	Mean	Std. Deviation	N
Faktor 1 (iz vprašanja 7)	,0210464	1,01492169	68
Faktor 1 (iz vprašanja 8)	-,0445295	1,03320984	68
Faktor 2 (iz vprašanja 8)	,0144075	1,00424798	68
Faktor 3 (iz vprašanja 8)	,0062983	,97408263	68

Tabela 16: Opisna statistika za faktor 2 (iz vprašanja 7)

	Mean	Std. Deviation	N
Faktor 2 (iz vprašanja 7)	-,0041172	1,01881452	68
Faktor 1 (iz vprašanja 8)	-,0445295	1,03320984	68
Faktor 2 (iz vprašanja 8)	,0144075	1,00424798	68
Faktor 3 (iz vprašanja 8)	,0062983	,97408263	68

Tabeli 15 in 16 prikazujeta povprečne vrednosti, standardne odklone in število anketirancev s pomočjo faktorске analize ustvarjenih faktorjev, ki so bili zajeti v analizo.

Tabela 17: Korelacija za faktor 1 (iz vprašanja 7)

		Faktor 1 (iz vprašanja 7)	Faktor 1 (iz vprašanja 8)	Faktor 2 (iz vprašanja 8)	Faktor 3 (iz vprašanja 8)
Pearson Correlation	faktor 1 (iz vprašanja 7)	1,000	,193	,143	-,011
	faktor 1 (iz vprašanja 8)	,193	1,000	-,053	-,037
	faktor 2 (iz vprašanja 8)	,143	-,053	1,000	-,099
	faktor 3 (iz vprašanja 8)	-,011	-,037	-,099	1,000
Sig. (1-tailed)	faktor 1 (iz vprašanja 7)	.	,058	,122	,464
	faktor 1 (iz vprašanja 8)	,058	.	,334	,381
	faktor 2 (iz vprašanja 8)	,122	,334	.	,211
	faktor 3 (iz vprašanja 8)	,464	,381	,211	.
N	faktor 1 (iz vprašanja 7)	68	68	68	68
	faktor 1 (iz vprašanja 8)	68	68	68	68
	faktor 2 (iz vprašanja 8)	68	68	68	68
	faktor 3 (iz vprašanja 8)	68	68	68	68
	faktor 3 (iz vprašanja 8)	68	68	68	68

Tabela 18: Korelacija za faktor 2 (iz vprašanja 7)

		Faktor 2 (iz vprašanja 7)	Faktor 1 (iz vprašanja 8)	Faktor 2 (iz vprašanja 8)	Faktor 3 (iz vprašanja 8)
Pearson Correlation	faktor 2 (iz vprašanja 7)	1,000	-,261	,055	,225
	faktor 1 (iz vprašanja 8)	-,261	1,000	-,053	-,037
	faktor 2 (iz vprašanja 8)	,055	-,053	1,000	-,099
	faktor 3 (iz vprašanja 8)	,225	-,037	-,099	1,000
Sig. (1-tailed)	faktor 2 (iz vprašanja 7)	.	,016	,328	,033
	faktor 1 (iz vprašanja 8)	,016	.	,334	,381
	faktor 2 (iz vprašanja 8)	,328	,334	.	,211
	faktor 3 (iz vprašanja 8)	,033	,381	,211	.
N	faktor 2 (iz vprašanja 7)	68	68	68	68
	faktor 1 (iz vprašanja 8)	68	68	68	68
	faktor 2 (iz vprašanja 8)	68	68	68	68
	faktor 3 (iz vprašanja 8)	68	68	68	68

Tabeli 17 in 18 prikazujeta korelacijske koeficiente med faktorji, njihove statistične značilnosti in število. Ugotavljamo, da absolutna vrednost nobenega korelacijskega koeficienta ni višja od 0,9, iz česar sklepamo, da morebitna multikolinearnost v našem primeru ni težava.

Tabela 19: Povzetek regresije za faktor 1 (iz vprašanja 7)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,247 ^a	,061	,017	1,00634406	,061	1,382	3	64	,256

a. Predictors: (Constant), faktor 3 (iz vprašanja 8), faktor 1 (iz vprašanja 8), faktor 2 (iz vprašanja 8)

Tabela 20: Povzetek regresije za faktor 2 (iz vprašanja 7)

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,344 ^a	,118	,077	,97876817	,118	2,865	3	64	,043

a. Predictors: (Constant), faktor 3 (iz vprašanja 8), faktor 1 (iz vprašanja 8), faktor 2 (iz vprašanja 8)

Iz tabel 19 in 20 vidimo, da je s pomočjo faktorjev, pridobljenih s pomočjo faktorjske analize 8. vprašanja, ki so navedeni pod tabelama, v primeru faktorja 1 pojasnjene 6,1 % variabilnosti odvisne spremenljivke (R Square), v primeru faktorja 2 pa 11,8 %. Vrednost je nekoliko nizka, saj bi v družboslovnih raziskavah pričakovali vsaj 30 % (Bren in Šifrer 2011, str. 90).

Tabela 21: Statistična značilnost ocenjenega regresijskega modela (ANOVA) za faktor 1 (iz vprašanja 7)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	4,200	3	1,400	1,382	,256 ^b
	Residual	64,815	64	1,013		
	Total	69,014	67			

a. Dependent Variable: faktor 1 (iz vprašanja 7)

b. Predictors: (Constant), faktor 3 (iz vprašanja 8), faktor 1 (iz vprašanja 8), faktor 2 (iz vprašanja 8)

Tabela 22: Statistična značilnost ocenjenega regresijskega modela (ANOVA) za faktor 2 (iz vprašanja 7)

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	8,234	3	2,745	2,865	,043 ^b
	Residual	61,311	64	,958		
	Total	69,545	67			

a. Dependent Variable: faktor 2 (iz vprašanja 7)

b. Predictors: (Constant), faktor 3 (iz vprašanja 8), faktor 1 (iz vprašanja 8), faktor 2 (iz vprašanja 8)

Tabeli 21 in 21 prikazujeta statistično značilnost ocenjenega regresijskega modela. Vrednost Sig za faktor 1 je večja od 0,05, kar je meja statistične značilnosti, pri faktorju 2 pa je manjša od 0,05, zato lahko trdimo, da je ocenjeni regresijski model za faktor 2 statistično značilen. To pomeni, da pri njem lahko zavrnemo našo ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti enaki 0.

Tabela 23: Ocene regresijskega koeficienta in njihova statistična značilnost za faktor 1 (iz vprašanja 7)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	,028	,122		,225	,823					
1 faktor 1 (iz vprašanja 8)	,198	,119	,201	1,657	,102	,193	,203	,201	,995	1,005
faktor 2 (iz vprašanja 8)	,157	,123	,155	1,273	,208	,143	,157	,154	,987	1,013
faktor 3 (iz vprašanja 8)	,012	,127	,012	,098	,923	-,011	,012	,012	,988	1,012

a. Dependent Variable: faktor 1 (iz vprašanja 7)

Tabela 24: Ocene regresijskega koeficienta in njihova statistična značilnost za faktor 2 (iz vprašanja 7)

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
(Constant)	-,017	,119		-,147	,884					
faktor 1 (iz vprašanja 8)	-,246	,116	-,249	-	,038	-,261	-,256	-	,995	1,005
1 faktor 2 (iz vprašanja 8)	,065	,120	,064	,540	,591	,055	,067	,063	,987	1,013
faktor 3 (iz vprašanja 8)	,232	,123	,222	1,880	,065	,225	,229	,221	,988	1,012

a. Dependent Variable: faktor 2 (iz vprašanja 7)

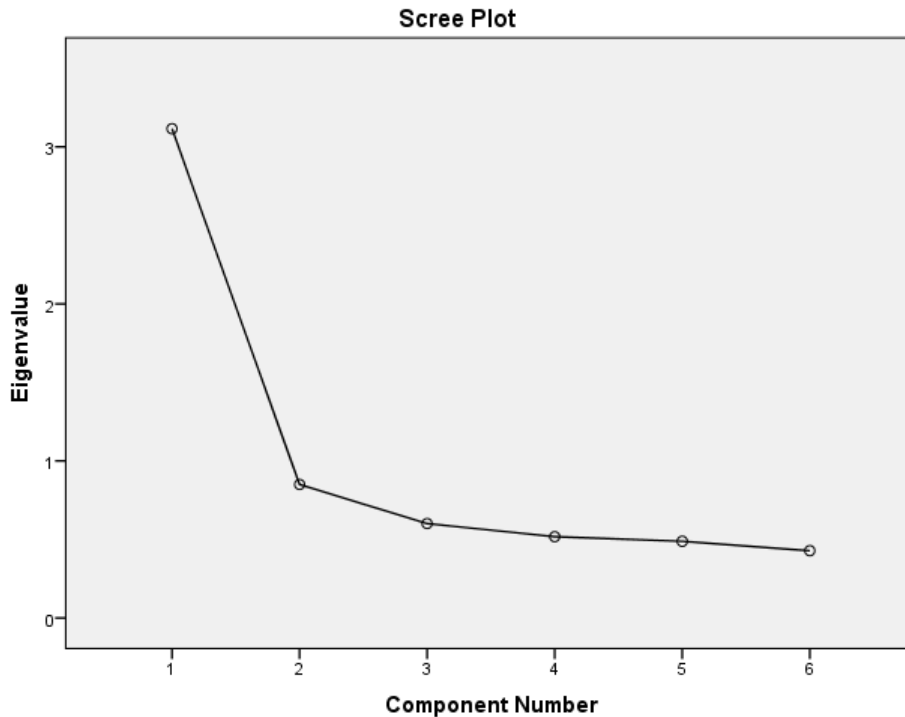
Tabeli 23 in 24 nam prikazujeta ocene regresijskih koeficientov in njihovo statistično značilnost. Na podlagi vrednosti Sig. ugotavljamo, da je statistično značilen le en koeficient pri faktorju 2, in sicer koeficient pri faktorju 1 (iz vprašanja 8). Koeficient je negativen, kar pomeni, da se z višanjem faktorja 1 (iz vprašanja 8) manjša odvisen faktor 2 (iz vprašanja 7).

Na podlagi zgornjih ocen regresijskih koeficientov lahko zapišemo regresijsko enačbo, ki je sledeča:

$$Y_{(\text{faktor 2 (iz vprašanja 7)})} = -0,249 \times X_1_{(\text{faktor 1 (iz vprašanja 8)})}$$

Za preverjanje H4 smo izračunali povezanost med tem, v kolikšni meri udeleženec meni, da država dobro sankcionira, preganja in odkriva kazniva dejanja in v kolikšni meri meni, da bi zvišanje strokovnega znanja, izboljšanje opreme in izmenjave znanj prispevalo k boljši učinkovitosti odkrivanja kaznivih dejanj. Preverili pa smo tudi povezanost med omenjenimi spremenljivkami in o tem, kako dobro je slovenski zakon zastavljen, da onemogoča izvajanje kaznivih dejanj. Zadnjo spremenljivko smo merili s šestimi postavkami, ki so med seboj zmerno visoko korelirale. Vsebinsko so vse postavke merile isti konstrukt, zato smo postavke nadomestili s prvo glavno komponento. Prvo komponento smo obtežili z ustreznimi kompetentnimi utežmi, da bi na ta način kar najbolje povzeli informacije postavk. Uteži v tem primeru predstavljajo korelacijo med izločeno komponento in postavkami.

Slika 9: Kolenski diagram

Z eno komponento smo pojasnili 52 % variabilnosti na postavkah. Izločitev enega faktorja je smiselna tudi glede na graf drobirja (scree plot).

$$K1 = 0,68*postavka1 + 0,74*postavka2 + 0,74 * postavka3 + 0,67*postavka4 + 0,75*postavka5 + 0,75*postavka6$$

Postavke, ki merijo udeležencevo mnenje o tem, kako dobro njegova institucija sankcionira, preganja in odkriva kazniva dejanja so ločeno primerjale uspešnost v primerjavi z drugimi institucijami v državi in v primerjavi z drugim institucijami v EU. Zaradi visokih korelacij (za sankcioniranje $r = 0,67$, za odkrivanje $r = 0,42$ in za preganjanje $r = 0,62$) med tema dvema ločenima pogleda, ki sta tudi z vsebinskega vidika zelo podobna, smo pogleda za večjo preglednost rezultatov združili. Skupni rezultat tako pomeni, v kolikšni meri udeleženec na sploh (v primerjavi z drugimi institucijami v državi in z drugimi institucijami v EU) meni, da je njegova država učinkovita pri odkrivanju, preganjanju in sankcioniranju kaznivih dejanj. V nadaljevanju prikazujemo korelacije med temi spremenljivkami in sorodno prej izločeno komponento in udeležencevim mnenjem, v kolikšni meri bi zvišanje strokovnega znanja, izboljšanje opreme in izmenjevanje znanj prispevalo k boljši učinkovitosti odkrivanja kaznivih dejanj.

Tabela 25: Prikaz korelacije (Pearsonov koeficient korelacije)

	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1. Odkrivanje	1					
2. Preganjanje	0,73**	1				
3. Sankcioniranje	0,05	0,11	1			
4. Zvišanje strokovnega znanja	0,09	-0,09	-0,23	1		
5. Izboljšanje opreme in pogojev dela	0,13	0,27*	-0,08	-0,30*	1	
6. Izmenjava znanj med različnimi organi	-0,01	0,21	0,07	0,25*	0,31*	1
7. Slovenski zakon onemogoča izvajanje kaznivih dejanj	0,17	0,18	0,20	0,09	0,06	0,03

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Opazimo lahko statistično pomembno korelacijo med udeleženčevim mnenjem o tem, da bi izboljšanje opreme in pogojev dela prispevalo k bolj učinkovitem odkrivanju prekrškov in mnenjem o učinkovitosti institucije pri pregonu kaznivih dejanj.

Preverili pa smo tudi, kako dodatno izobraževanje vpliva na udeleženčevo predstavo o učinkovitosti njegove institucije pri pregonu, odkrivanju in sankcioniranju kaznivih dejanj. Zaradi visokih korelacij pri posameznih dodatnih izobraževanjih smo spremenljivke združili in tako predstavljajo, v kolikšni meri se je udeleženec udeleževal tečajev.

Tabela 26: Prikaz korelacije med dodatnim izobraževanjem in udeleženčevo predstavo o učinkovitosti njegove institucije pri pregonu, odkrivanju in sankcioniranju kaznivih dejanj

	1.	2.	3.
1. Odkrivanje	1		
2. Preganjanje	0,73*	1	
3. Sankcioniranje	0,05	0,11	1
4. Dodatno izobraževanje	-0,15	0,01	0,04

Pri dodatnem izobraževanju in udeleženčevo predstavo o učinkovitosti njihovih inštitucij nismo uspeli ugotoviti povezanosti med dodatnim izobraževanjem in udeleženčevo predstavo o učinkovitosti države pri odkrivanju, preganjanju in sankcioniranju kaznivih dejanj.

Za ugotovitev, kateri so tisti dejavniki, ki naj bi po mnenju strokovnjakov najbolj prispevali k bolj učinkovitemu reševanju gospodarskih prekrškov, smo izvedli enostranski t-test z vrednostjo 3 (nevtralna izbira po Likertovi lestvici) kot primerjalno vrednostjo.

Tabela 27: Zviševanje nivoja strokovnega znanja

	Odkrivanje in pregon kaznivih dejanj	Sankcioniranje gospodarskih prekrškov
A) revizije – preizkušeni računovodja	-0.1411	0.0493
p vrednost	0.2511	0.6899
B) revizije – preizkušeni davčnik	-0.2212	-0.0063
p vrednost	0.0678	0.9592
C) borznega posredovanja	-0.2373	0.0685
p vrednost	0.0497	0.5757
D) gospodarske zakonodaje	0.0241	0.2213
p vrednost	0.8455	0.0698
E) prekrškovnih postopkov	-0.2562	0.0979
p vrednost	0.0336	0.4236
F) predkazenskih in kazenskih postopkov	0.1138	-0.0169
p vrednost	0.3554	0.8914
G) odkrivanja gospodarskih kaznivih dejanj in gospodarskih prekrškov	0.0098	-0.0267
p vrednost	0.9364	0.8277

Iz tabele 28 izhajajo osnovne korelacije. Pri odkrivanju in pregonu kaznivih dejanj so statistično značilne predvsem revizije, borzno posredovanje in prekrškovni postopek. Pri učinkovitosti sankcioniranja pa je statistično značilna gospodarska zakonodaja. Zanimivo je to, da pri mnenjih o učinkovitosti glede odkrivanja in pregona kaznivih dejanj sploh ni pozitivnih dejavnikov izobraževanja (ravno nasprotno, in sicer tisti, ki so se izobraževali za denimo borzno posredovanje, so mnenja, da so institucije pri tem manj učinkovite). Je pa en in edini pozitiven dejavnik pri učinkovitosti glede sankcioniranja gospodarskih prekrškov: izobraževanje glede gospodarske zakonodaje.

Tabela 28: Regresija (uporabljena metoda: običajna metoda najmanjših kvadratov oziroma OLS)

	Učinkovitost – Odkrivanje in pregon kaznivih dejanj			Učinkovitost – Sankcioniranje gospodarskih prekrškov		
	Koeficient	Stand.napak a	St. znač.	Koeficient	Stand.napak a	St. znač.
Konstanta	-1.50	3.05		5.44	3.27	
D1	1.18	0.56	**	-1.23	0.60	**
D2	0.79	0.54		-0.99	0.58	*
D3	1.54	0.76	**	0.40	0.81	
educ	0.05	0.13		-0.33	0.14	**
logyexp	0.35	1.24		-1.82	1.33	
q13a	-0.17	0.53		-0.49	0.56	
q13b	-0.78	0.57		-0.46	0.61	
q13c	-0.29	0.25		-0.41	0.26	
q13d	0.57	0.27	**	0.42	0.28	
q13e	0.12	0.26		0.06	0.28	
q13f	0.17	0.34		0.20	0.36	
q13g	-0.07	0.31		-0.18	0.33	
fact1q8	0.07	0.16		-0.04	0.18	
fact2q8	0.07	0.14		0.24	0.15	
fact3q8	-0.23	0.13	*	0.30	0.14	**
Opazovanj	60			60		
Popravljeni R2	0.2298			0.2331		
F statistika	2.17	**		2.20	**	

Tabela 29 prikazuje v prvem stolpcu, kateri dejavniki določajo učinkovitost pri odkrivanju in pregonu kaznivih dejanj (prvi faktor pri vprašanju 7). Tisti, ki delajo na policiji, ter tisti, ki delajo na sodišču, imajo primerjalno z drugimi vprašanci boljše mnenje o tem vprašanju. Prav tako na mnenje o tem vprašanju vpliva izobraževanje na področju gospodarskega prava (ki je izmed vseh dejavnikov izobraževanja edino, ki značilno vpliva na mnenje o učinkovitosti). Tisti, ki so mnenja, da je pravno okolje bistveno, ki bi lahko prispevalo k učinkovitosti odkrivanja in pregona gospodarskih kaznivih dejanj (faktor 3 vprašanja 8), imajo slabše mnenje o učinkovitosti pri odkrivanju in pregonu kaznivih dejanj.

Drugi stolpec prikazuje, kateri dejavniki določajo učinkovitost pri sankcioniranju gospodarskih prekrškov (drugi faktor pri vprašanju 7). Tisti, ki delajo na policiji, in tisti, ki delajo na tožilstvu, imajo slabše mnenje pri tem vprašanju, če jih primerjamo z drugimi vprašanci. Tisti z višjo stopnjo izobrazbe imajo prav tako slabše mnenje o tem vprašanju. Izmed dejavnikov izobraževanja ne vpliva nobeden, še najbližje (in pozitivno) je ponovno izobraževanje na področju gospodarskega prava. Tisti, ki so mnenja, da je pravno okolje bistveno, ki bi lahko prispevalo k učinkovitosti odkrivanja in pregona gospodarskih kaznivih dejanj (faktor 3 vprašanja 8), pa so nekoliko bolj pozitivnega mnenja glede tega vprašanja.

Obe regresiji sta dovolj statistično značilni (F test) in odporni na teste specifikacije modela (Ramseyjev test), heteroskedastičnosti in multikolinearnosti.

Za preverjanje četrte hipoteze smo najprej naredili korelacijsko analizo in s tem preverili medsebojno povezanost neodvisnih spremenljivk oziroma multikolinearnost. Izkazalo se je, da ni multikolinearnosti, zato smo preverili regresijo in vpliv neodvisnih spremenljivk, to so dimenzije, ki smo jih dobili na podlagi faktorске analize trditev iz točke 8 v vprašalniku na odvisno, to je učinkovitost reševanja problemov s področja gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju prevzemov, ki smo jo izračunali z indikatorji, predstavljenimi v vprašalniku v poglavju 7. V dispoziciji smo si zastavili, da bo vpliv potrjen, če bo beta koeficient vsaj ene neodvisne spremenljivke statistično značilen. Izkazalo se je, da je eden regresijski model statistično značilen in tudi eden beta koeficient za faktor 1 (iz vprašanja 8) je statistično značilen. Na podlagi tega četrto hipotezo »*Pogoji dela, izmenjava znanj v policiji, tožilstvu in prekrškovnih organih vplivajo na učinkovito reševanje gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju prevzemov*« **potrjujemo**.

10 SKLEPNA SPOZNAVJA

V doktorski nalogi smo zaradi lažjega razumevanja preprečevanja zlorab na škodo delniških družb, delničarjev in poštenemu trgovanju z delnicami ter jasnejših razmejitev med izbranimi prekrškovnimi in kazenskimi ravnanji najprej v teoretičnem delu s pomočjo komparativne metode obravnavali področje združitve in prevzemov ter odgovornost uprave in nadzornega sveta pri vodenju in nadzoru delniške družbe iz naslova preprečevanja protipravnih ravnanj. Tako smo prišli s preučevanjem domače in tuje strokovne literature do novih spoznanj, da obstajajo poglobilne razlike med združitvami in prevzemi družb. Bistvene razlike so v tem, da gre pri združitvah za prostovoljno dejanje, pri prevzemih pa za posledico neenakosti podjetij, kjer se eno podjetje pridruži drugemu. Ne glede na različno uporabo omenjenih terminov, predstavljajo le-ti iz ekonomskega vidika za investitorje rast, razvoj in finančni prihodek, iz pravnega vidika statusno in formalno spremembo, iz vsebinskega vidika pa spremembe na področju organizacijske kulture. V nadaljevanju teoretičnega dela prvega poglavja doktorske naloge smo prav tako obravnavali vlogo uprave in nadzornega sveta pri vodenju in nadzoru delniške družbe. Tako smo prišli s pomočjo analize pisnih virov do novih teoretičnih spoznanj, da morata tako uprava kot nazorni svet delniške družbe pri svojem delu izkazovati lojalnost do družbe oziroma morata delniški družbi izkazovati lojalnost in zvestobo, kar pomeni, da je treba pred svoje interese postaviti interes družbe. To pa pomeni prepoved konkurence in dolžnost varovanja poslovnih skrivnosti, ki sta pri nas z zakonom posebej urejena, kakor tudi prepoved trgovanja na podlagi notranjih informacij. Druga dimenzija dolžnosti zvestobe se nanaša na preprečevanje in obvladovanje konfliktov interesov, v katerih se lahko znajdejo člani posloводства ali organov nadzora. Treba se je zavedati, da imajo v primeru takšnega konflikta interesi družbe prednost pred lastnimi interesi. Člani organov vodenja ali nazora, ki prekršijo svoje dolžnosti, so za taka ravnanja odškodninsko oziroma civilno in/ali kazensko odgovorni.

V nadaljevanju doktorske naloge smo uporabili znanstveno deskripcijo, ki je temeljila na deduktivni metodi in na metodi analize pisnih virov, kjer smo analizirali trg vrednostnih papirjev in odgovornosti za kršitve tržnih manipulacij. V navedenem poglavju smo prišli do novih teoretičnih spoznanj, da se konkurenčno pravo oziroma vidiki varovanja konkurence s trgom vrednostnih papirjev neposredno srečujejo, in sicer predvsem na področjih prevzemov podjetij in pri regulaciji oseb, ki opravljajo storitve z vrednostnimi papirji. Zaradi uresničevanja funkcije trga vrednostnih papirjev je treba v Sloveniji zagotoviti stabilnost delovanja tega trga in zaupanje investitorjev vanj. Eden od načinov, do katerega smo prišli skozi raziskovalno metodo spoznavnega procesa, je, da bi država morala zagotoviti stabilnost trga vrednostnih papirjev skozi urejanje pravnih razmerij s prisilnimi pravili, ki usmerjajo ravnanja subjektov na tem trgu. Takšna pravila vsebujejo zlasti Zakon o trgu finančnih instrumentov, Zakon o bančništvu in Kazenski zakonik. Prav tako je potrebno večje bedenje nad protipravnimi ravnanji, ki pa je v domeni Agencije za trg vrednostnih papirjev, v določenih primerih pa lahko pride do postopkov tudi pred drugimi pristojnimi organi, kot so npr. Banka Slovenije, Agencija za zavarovalni nadzor in Agencija za varstvo konkurence in ne nazadnje tudi Policija. Ravnanja, ki so v nasprotju

z zakoni, ki urejajo delovanje trga vrednostnih papirjev, privedejo do tega, da so vlagatelji postavljeni v neenakopravni položaj bodisi zaradi poznavanja procesa oblikovanja cen finančnih instrumentov bodisi zaradi cen, ki se oblikujejo na podlagi tržnih manipulacij, ki prinašajo korist samo tržnim manipulatorjem in škodijo drugim vlagateljem, ali pa različnega vedenja o vsebini in viru informacije (razširjanje lažnih ali zavajajočih informacij, ki lahko privedejo vlagatelja do sprejetja odločitev na podlagi napačnih informacij) ali pa dostopa do informacij.

Trg vrednostnih papirjev in tržno manipulacijo smo v nadaljevanju doktorske naloge povezali še z notranjimi informacijami in poslovno skrivnostjo. S proučitvijo obsežne domače in tuje literature, pregledom različnih empiričnih študij ter pregledom pravnomočnih sodb smo prišli do teoretičnih spoznanj, da gre pri poslovni skrivnosti za podatke, ki so zaupane narave in kot taki znani le določenemu krogu oseb, ki podatke ne smejo prenašati tretjim osebam ali ga uporabiti. Razlog zaupnosti pa mora imeti tržno vrednost. Pri tem je treba razlikovati od poslovne skrivnosti še državno, vojaško, uradno ter druge poklicne tajnosti. Enako kot za splošno opredelitev poslovne skrivnosti velja tudi za te, da je namen varovanja preprečitve škode, ki bi lahko nastala v primeru njihovega razkritja. Do zlorab večjega obsega poslovne skrivnosti, kot ugotavljajo različne empirične študije, pride predvsem takrat, kadar se nekdo pripravlja, da bi z uporabo poslovne skrivnosti svojega delodajalca zagotovil dober izhodiščni položaj pri bodočem delodajalcu. Motivi za takšna dejanja so na podlagi empiričnih študij dokaj različni in niso vedno povezani z materialno koristjo. Pri notranjih informacijah pa smo prišli na osnovi znanstvene deskripcije do izsledkov, da se slednja nanaša predvsem na to, da gre za občutljive informacije, s katerimi javnost še ni bila uradno seznanjena, ki jih pridobijo določene osebe o določenem podjetju in katerih poznavanje pomeni ključno vedenje o določenem podjetju. Narava takšne informacije utegne vplivati na višino cene vrednostnega papirja. Empirične študije so pokazale, da se notranje informacije nanašajo na spremembo politik o dividendah v podjetju, o poslovnih rezultatih družb, stanju v podjetju, spremembi lastniških struktur, investicijah, morebitnih prevzemih, združitvah podjetij in druge informacije, ki na temelju porazdelitve kapitala družbe utegnejo vplivati na poslovno politiko. Izredno pomembna ugotovitev je prav tako ta, da pri trgovanju z notranjimi informacijami storilec ne more sam »proizvesti« notranje informacije. S proučitvijo tuje strokovne literature pa smo še ugotovili, da se je zakonsko urejanje tega vprašanja po svetu razširilo predvsem v zadnjih petnajstih letih, medtem ko še v začetku devetdesetih let v večini evropskih in tudi preostalih državah z organiziranim borznim trgovanjem to področje še ni bilo zakonsko urejeno. Kot smo ugotovili, razlogi za razmeroma pozno zakonsko ureditev tega področja tičijo v ekonomsko-pravnih analizah, in sicer imamo dva pola, na eni strani argumente za zakonsko ureditev in na drugi strani proti zakonski ureditvi. Slednji navajajo, da tako trgovanje povečuje učinkovitost kapitalskih trgov, po drugi strani pa zagovorniki zakonske ureditve trdijo, da gre pri trgovanju na podlagi notranjih informacij za krajo pravic podjetja. Kot je običajno za finančno-ekonomske teorije, lahko sodbo o razlogih za nadzor in ureditev trgovanja in proti temu dajo predvsem empirične študije. Večina študij nekih zelo negativnih vplivov ni ne potrdila ne zavrgla, enako velja tudi za pozitivne vplive. Skupnost tem študijam pa je »problematičnost« podatkov. Podatkov o nezakonitem

trgovanju z notranjimi informacijami ni. Zaposleni in z njimi povezane osebe so sicer dolžne poročati o sklenjenih poslih, vendar je jasno, da ne bodo poročali o nezakonitih poslih oziroma bodo skušali te ustrezno prikriti. Neuspeh empiričnih študij je tako delno razumljiv.

V nadaljevanju empiričnega dela doktorske naloge smo ob pomoči analize in sinteze proučili strokovno literaturo z namenom, da bi ugotovili, ali obstajajo jasne ločnice med prekrškom in kazensko dikcijo med izbranimi oziroma obravnavanimi členi. (1) Pri tem smo ugotovili, da se zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji ne prekrivajo in da med obema členoma obstaja jasna ločnica. Slednja je vidna v tem, da je prekršek storjen že z dejstvom, da informacije, ki jih prospekt vsebuje, niso pravilne in popolne (torej so lažno prikazane). Pri kaznivem dejanju pa je pogoj, da se dejanje šteje kot kaznivo poleg lažnega prikazovanja podatkov tudi namen storilca, da zapelje eno ali več oseb k nakupu ali prodaji vrednostnih papirjev. Drugače pa je, če je narava storjenega prekrška posebno huda zaradi višine povzročene škode oziroma višine pridobljene protipravne premoženjske koristi ali zaradi storilčevega naklepa. Storilčev namen koristoljubnosti oziroma njegov naklep pa bi se lahko kazal v tem, da bi z namenom pridobitve določene koristi zapeljal eno ali več oseb k nakupu ali prodaji vrednostnih papirjev, ko bi v prospektu navedel lažne podatke. V tem primeru pa bi se zakonski znaki prekrška in zakonski znaki kaznivega dejanja popolnoma prekrivali. Tako smo pod-hipotezo H1a – Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja in Preslepitve pri poslovanju z vrednostnimi papirji se popolnoma prekrivata – **zavrgli**. (2) V nadaljnji analizi smo še primerjali izdajo in neupravičeno pridobitev poslovne skrivnosti. Pri tem smo ugotovili, da se zakonski znaki kaznivega dejanja in prekrška po Zakonu o bančništvu popolnoma prekrivajo. Slednji zakon opredeljuje, da zaupni podatki, s katerimi banka razpolaga in jih mora varovati, pomenijo poslovno skrivnost po Zakonu o gospodarski družbah. Za poslovno skrivnost po navedenem zakonu pa se štejejo podatki, za katere je očitno, da bi nastala občutna škoda, če bi zanje izvedela nepooblaščen oseb. Tako smo hipotezo H1b – Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti se popolnoma prekrivata – **potrdili**. (3) Pri primerjavi prekrška in kaznivega dejanja zlorabe notranje informacije smo ugotovili, da se zakonski znaki Zakona o trgu finančnih inštrumentov in Kazenski zakonik za navedeni člen popolnoma prekrivata. Pri obeh zakonih storilec pridobi notranjo informacijo, ki jo izkoristi za nakup (pridobitev) ali prodajo (odsvojitev) finančnega inštrumenta (kamor uvrščamo tudi vrednostne papirje) zase ali za koga drugega ter posredno ali neposredno. V Kazenskem zakoniku je določeno, kdo se lahko kaznuje kot storilec kaznivega dejanja zlorabe notranje informacije, kar je v prekršku opredeljeno v Zakonu o trgu finančnih inštrumentov. Pri obeh gre za osebo, ki notranjo informacijo pridobi v zvezi s svojim položajem ali v zvezi z zaposlitvijo ali pri opravljanju dejavnosti. Tako smo hipotezo H1c – Znaki prekrška in kaznivega dejanja Zloraba notranje informacije se popolnoma prekrivata – **potrdili**. Nazadnje smo še opravili analizo člena zloraba trga finančnih inštrumentov. (4) Pri tem smo ugotovili, da se zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja popolnoma prekrivajo. Ugotovili smo, da se izvršitveni načini po Zakonu o trgu finančnih inštrumentov in Kazenskega zakonika popolnoma prikrivata v delu, kadar manipulator ravna iz koristoljubja in njegovo ravnanje predstavlja posebno hudo naravo storjenega

prekrška. Tako smo hipotezo H1d – Zakonski znaki prekrška in kaznivega dejanja Zloraba trga finančnih inštrumentov se popolnoma prekrivata – **potrdili**. Tako lahko ugotovimo, da popolno prekrivanje zakonskih znakov pri analiziranem členu ustvarja neustavno medsebojno neločljivost dveh sicer različnih kaznivih ravnanj.

10.1 Ugotovitve raziskave

V nadaljevanju doktorske naloge smo opravili še empirično študijo. Raziskava je temeljila na kvantitativnem raziskovanju, kjer smo za preverjanje domnev naredili anketni vprašalnik Likertovega tipa. Vzorec proučevanja je bila strokovna javnost, in sicer zaposleni v institucijah Policija, Tožilstvo, Agencija za trg vrednostnih papirjev, Banka Slovenije. Za zaprti tip vprašalnika smo se odločili, ker gre v našem primeru za specifično tematiko in je bilo potrebno odgovore pridobiti od oseb, ki se s proučevano problematiko dejansko ukvarjajo. Analiza zanesljivosti anketnega vprašalnika je pokazala, da Cronbachova alfa meri 0,806, kar pomeni, da je zanesljivost vprašalnika visoka.

Za preverjanje prve in druge hipoteze smo najprej uporabili enostranski t test. V nadaljevanju pa smo prav tako uporabili regresijo, s pomočjo katere smo analizirali medsebojno odvisnost med večimi spremenljivkami. Tako smo prišli do novih spoznanj, da je bila povprečna vrednost pri vsakem vprašanju manjša od 3, kar pomeni, da so bili anketiranci mnenja, da slovenski pravni red, ki ureja gospodarske prekrške in gospodarska kazniva dejanja, ni ustrezno oblikovan, zaradi česar omogoča zlorabe. Pri tem smo tudi ugotovili, da so bili anketiranci najbolj kritični do zagroženih kazni s področja gospodarskih prekrškov glede na storjeni prekršek. Rezultati regresijskega modela pa so pokazali, da so tisti anketiranci, ki delajo na tožilstvu ali sodišču nekoliko boljšega mnenja o slovenski zakonodaji na področju analiziranih gospodarskih kaznivih dejanj. Na podlagi navedenih ugotovitev je bila prva hipoteza (Slovenski pravni red, ki ureja gospodarske prekrške in gospodarska kazniva dejanja s področja prevzemne politike, ni ustrezno oblikovan, zaradi česar omogoča zlorabe) **potrjena**.

V nadaljevanju empiričnega dela doktorske naloge smo za preverjanje druge hipoteze s pomočjo rezultatov osnovnih statistik in testiranj enostranskega t testa prišli do novih spoznanj, da je bila povprečna vrednost pri vsakem vprašanju večja od 3. Pri preverjanju druge hipoteze smo želeli od anketirancev ugotoviti njihove poglede na razmejitev izbranih kaznivih dejanj in prekrškov po znesku oziroma po obliki storitve. Tako smo v anketi postavili cenzus kot merilo razmejitve, in sicer veliko premoženjsko škodo oziroma korist. S tem smo želeli določiti jasno ločnico med prekrški in kaznivimi dejanji. Tako smo določili, da bi bila povzročena škoda, ki ne presega zneska velike premoženjske koristi, obravnavana kot prekršek in obratno. Anketiranci so bili mnenja, da bi bilo treba gospodarsko kaznivo dejanje preslepitev pri poslovanju z vrednostnimi papirji in zlorabo notranje informacije razmejiti po znesku v primerjavi s prekrški. Po drugi strani pa so bili anketiranci mnenja, da bi morali gospodarsko kaznivo dejanje zloraba trga finančnih inštrumentov ter izdaja in neupravičena pridobitev poslovne skrivnosti od prekrška ločiti po obliki storitve. Generalno mnenje anketirancev pa je bilo, da bi morali opraviti razmejitev med izbranimi členi po

obliki storitve in ne v smislu postavitve denarnega cenusa. Na podlagi navedenih ugotovitev je bila druga hipoteza (Obravnavane gospodarske prekrške in obravnavane gospodarska kazniva dejanja bi bilo potrebno razmejiti po znesku) **zavrjnena**.

Za preveritev tretje hipoteze smo najprej uporabili enostranski t test, kjer smo preverili našo osnovno domnevo. Iz ugotovitev enostranskega t testa izhaja, da je bila vrednost pri testiranju v povprečju večja od 3, kar pomeni, da bi najbolje pripomogla iz naslova učinkovitosti dela predvsem izmenjava znanja med različnimi organi preiskovanja. Nato smo s pomočjo faktorke analize spremenljivke združili v manjše število faktorjev. Pri oblikovanju smo upoštevali faktorje z lastno vrednostjo, ki je bila večja od 1, oziroma diagram lastnih vrednosti in Crombachovo alfo, večjo od 0,6. Iz ugotovitev faktorke analize pa izhaja, da je bila Crombachova alfa 0,749, kar pomeni, da je zanesljivost vprašalnika srednja, vendar dovolj visoka, da smo lahko nadaljevali z analizo. Glede na Bartlettov test sferičnosti in Kaiser-Mayer – Olkinov kazalec je bila uporaba faktorke analize smiselna, saj je vrednost kazalca KMO znašala 0,700. V prvem faktorju smo tako imeli najvišjo faktorsko utež, in sicer spremenljivko oblikovanje mehanizmov za zmanjšanje fluktuacije kadra, v drugem spremenljivko izmenjava znanj med različnim organi preiskovanja in v tretjem spremenljivko jasnejša razmejitev med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški. Tako lahko ugotovimo, da bi, kot izhaja iz prvega faktorja, k učinkovitosti organov najbolj prispevali kadroviski vidiki in vidiki dela zaposlenih v institucijah odkrivanja in pregona, v drugem faktorju izmenjava znanja med različnimi organi preiskovanja in v tretjem faktorju jasnejša razmejitev med gospodarskimi kaznivimi dejanji in gospodarskimi prekrški. Na podlagi navedenih ugotovitev je bila tretja hipoteza (K boljši učinkovitosti organov odkrivanja in pregona ter sankcioniranja gospodarskih prekrškov in kaznivih dejanj največ prispeva zvišanje nivoja strokovnega znanja preiskovalcev) **zavrjnena**.

Za preverjanja četrte hipoteze smo najprej naredili korelacijsko analizo in s tem preverili medsebojno povezanost neodvisnih spremenljivk oziroma multikolinearnost. Izkazalo se je, da ni multikolinearnosti, zato smo nadaljevali z regresijo in s tem preverili vpliv neodvisnih spremenljivk (to so dimenzije, ki smo jih dobili na podlagi faktorke analize trditev iz točke 8 v vprašalniku) na odvisno, kar pomeni učinkovitost reševanja problemov s področja gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju prevzemov, ki smo jo izračunali z indikatorji, predstavljenimi v vprašalniku v poglavju 7. V dispoziciji smo si zastavili, da bo vpliv potrjen, če bo beta koeficient vsaj ene neodvisne spremenljivke statistično značilen. Izkazalo se je, da je eden regresijski model statistično značilen in tudi eden beta koeficient za faktor 1 (iz vprašanja 8) je statistično značilen. Na podlagi tega četrto hipotezo (Pogoji dela, izmenjava znanj in zvišanje nivoja strokovnega znanja v policiji, tožilstvu in prekrškovnih organih vplivajo na učinkovito reševanje gospodarskih prekrškov in gospodarskih kaznivih dejanj pri obravnavanju prevzemov) **potrjujemo**.

10.2 Priporočila in možnosti nadaljnjih raziskav

V Sloveniji imamo izjemno malo pravnomočnih sodb iz naslova obravnavanih členov. Kljub navedenemu bi bil vseeno prezgoden sklep, da takih kršitev pri nas ni. Prej je problem – podobno kot pri odkrivanju in pregonu gospodarske kriminalitete v Sloveniji in v drugih primerljivih državah na splošno – da gre za dejanja, ki jih je težje odkriti, posledično še težje preganjati in zato je nujno, da je poleg dobre zakonske podlage poskrbljeno tudi za učinkovito delo organov pregona. Iz naslova učinkovitega boja zoper gospodarsko kriminaliteto je policija v letu 2010 ustanovila Nacionalni preiskovalni urad, posledično pa je bilo zaposlenih večje število novih preiskovalcev za področju boja zoper gospodarsko kriminaliteto. Glede na pristojnosti državnega tožilstva v zvezi s pregonom storilcev kaznivih dejanj in s tem povezanim usmerjanjem policije samo kadrovska okrepitev kriminalistov ne bi izboljšala odkrivanja kaznivih dejanj in posledičnega pregona storilcev. Zato je tudi v zvezi s sposobnostjo preiskovalcev/kriminalistov pomembno, da se je v letu 2011 začel uporabljati nov Zakon o državnem tožilstvu, na podlagi katerega je bilo ustanovljeno Specializirano državno tožilstvo Republike Slovenije, pristojno za pregon storilcev tistih kaznivih dejanj, ki zahtevajo posebno usposobljenost in organiziranost državnih tožilcev, ter višjo raven učinkovitosti. Spekter učinkovitosti pri delu organov pregona je sestavljen iz več elementov, kot smo tudi ugotovili v empiričnem delu doktorske naloge. Med drugim sta potrebna dobra zakonodaja in njeno dobro razumevanje, kar je povezano s pridobivanjem dodatnih znanj s področja trga finančnih instrumentov, in sposobnost odkrivati kršitve. Pri kršitvah na področju obravnavanih kaznivih dejanj je problem, da delikti niso preprosto »zaznavni«. Storilce je torej težko odkriti, prav tako pa jim je težko dokazati krivdo, kar ni povezano samo s tem, da uporabi določene ukrepe prikrivanja (trgovanje preko tujine ali vključitev posrednikov). Tudi brez sodelovanja »posrednikov« gre za težje pregonljiva dejanja. Sklepanje prepovedanih poslov namreč ne povzroči neposredno »vidne« materialne škode in zato tudi ni neposredne žrtve. Prav tako ni priča, ki bi »opazovale« sklenitev prepovedanega posla. Posamezna izvršitvena dejanja pa sama zase niso kazniva. Kaznivost izvira iz nečitnega dejstva, da storilec pozna notranje strukture v družbi, ima dostop do informacij in jih uporabi za sklenitev posla. Iz naslova zagotavljanja varnosti ljudi v Sloveniji bi bilo potrebno doseči tako družbeno stanje, da bi se ljudje počutili varni pred gospodarskimi kaznivimi dejanji. Da bi v Sloveniji dosegli takšno stanje, pa bi (kot smo v času študija ugotovili) morali oblikovati takšne ukrepe, ki bi bili sposobni preprečevati, prepoznavati in v najkrajšem možnem času obravnavati in sankcionirati tudi nove pojavne oblike. Prav tako bi morali oblikovati mehanizme učinkovitega odvzema protipravno pridobljenega premoženja in sisteme učinkovitega izrekanja varnostnih ukrepov in učinkovite ukrepe iz naslova kazenskih sankcij. S tem bi krepili zavedanje samega pomena delovanja pravne države. V Sloveniji deluje več institucij in organov za nadzor gospodarskega poslovanja. Zelo pomemben dejavnik uspešnosti odkrivanja, preiskovanja in pregona gospodarske kriminalitete je strokovna usposobljenost preiskovalcev in organov pregona, zato jim je treba v sistemu zagotoviti ustrezno raven usposabljanja in izpopolnjevanja. Navedeno se je tudi potrdilo v empiričnem delu doktorske naloge, kjer smo ugotovili, da imajo preiskovalci na letni ravni manj kot dvajset ur izobraževanja s področja obravnavane tematike.

Tako smo v ugotovili, da je imela Policija najmanj izobraževanja, sledili so jim na tožilstvu. Posledično pa so bili tudi rezultati osnovnih testiranj (enostranski t test) pričakovani, ker so bili anketiranci po večini mnenja, da je njihova inštitucija manj učinkovita, kot pa če bi imeli večje število izobraževanj s tega področja. Po drugi strani pa kot rešitve moramo izpostaviti, da je potrebno krepiti medinstitucionalno sodelovanje (odkrivanje, preiskovanje in pregon). Prav tako bi morali oblikovati mehanizme, ki bi zagotavljali konstantno izobraževanje vseh državnih organov, ki se ukvarjajo s problematiko gospodarske kriminalitete. Na takšen način bi krepili učinkovitost organov nadzora in preгона, posledično pa bi se tudi pospešili kazenski postopki. Tako smo v nadaljevanju empiričnega dela doktorske naloge s pomočjo enostranskega t testa ugotovili, da bi morali izboljšati sodelovanja med državnimi organi in institucijami preko vzpostavitve sistema odgovornosti za sodelovanje; izboljšati strokovne usposobljenosti pristojnih za obvladovanje gospodarske kriminalitete; spremeniti zakonodajo z vidika širitve pooblastil za preiskovanje gospodarske kriminalitete na druge nadzorne organe v državni upravi; imeti večjo kadrovske zmogljivost za preiskovanje v predkazenskih postopkih in za kazenski pregon ter izboljšati stanja materialno-tehnične opreme za delo preiskovalcev in državnih tožilcev. Ne nazadnje se nam je to tudi potrdilo z raziskavo, ki smo je naredili v doktorski nalogi, ko smo v empiričnem delu naredili faktorsko analizo.

Prav tako bi bilo smiselno v prihodnje tudi slediti stališču Ustavnega sodišča RS, ki pravi, da je izbira kazenske sankcije (in s tem vrste kaznivega dejanja) odraz stanja v družbi v določenem času: pomembnosti varovane vrednote, v katero posega prepovedano ravnanje, pogostosti določenega ravnanja, stopnje njegove nezaželenosti itd. Kazenskopravna teorija omenja različne namene kaznovanja, med drugim odmero za storjeno nepravo, opomin in svarilo drugim; ni pa enotna o tistem učinku kazni, ki naj bi v največji meri uresničil nalogo kazenskega prava. Zakonodajalec je tisti, ki izbere, kakšen naj bo namen kaznovanja nasploh ali v posameznem primeru in ki posamezne namene uravnoteži ter jih uskladi. Ustava ne daje prednosti določenemu namenu kaznovanja. Prekršek se lahko določi z zakonom, skladno z Zakonom o prekrških pa se prekrški lahko določajo tudi z uredbo in odlokom Vlade ter z občinskim odlokom. Poglavitni merili za odločitev zakonodajnih organov, v katero kategorijo je treba uvrstiti kakšno negativno dejanje ali ravnanje, je predvsem sledeče. Potrebno se je vprašati, kolikšna je škodljivost oziroma nevarnost posameznega protipravnega ravnanja za posamezno dobro. Ko bi si odgovorili na navedeno vprašanje, bi se tako lažje odločili, ali navedeno protipravno dejanje spada v prekršek ali kaznivo dejanje. Tako bi tehtali, ali določena stopnja nevarnosti predstavlja takšno nevarnost, da gre za kaznivo dejanje ali pa je stopnja nevarnosti precej manjša in gre za prekršek. Ne glede na to, s katerim predpisom se določa prekršek, mora biti tudi pri oblikovanju norm, s katerimi se določajo prekrški, spoštovano načelo *lex certa* – predpis, ki določeno ravnanje opredeljuje kot kaznivo, mora biti vnaprej določen, jasen in predvidljiv.

Na podlagi analize izbranih gospodarskih prekrškov in izbranih gospodarskih kaznivih dejanj lahko zaključimo, da nedvomno obstajajo neskladja, ki se pri pravni ureditvi tega področja še vedno pojavljajo. Smiselno bi bilo iz naslova

učinkovitosti sprememb sankcij, glob za prekrške po Zakonu o trgu finančnih inštrumentov, ki bi lahko bile znatno višje. Kazenski zakonik pa bi kot glavno kazen pri obravnavanih dejanjih lahko pripisal denarno kazen. Izzivov za učinkovitejše delo na navedenem področju ne manjka. Začeli bi lahko pri strokovnih usposabljanjih kadra, ki je udeležen v procesu odkrivanja, pregona in dokazovanja teh specifičnih in kompleksnih ravnanj. Potrebno bi bilo v nadaljevanju tudi izboljšati kaznovalno politiko. Kazen je namreč končni cilj kazenskega postopka in če ta ni ustrezen, je precej razvrednoteno tudi delo vseh, ki so sodelovali v predkazenskem, kazenskem ali prekrškovnem postopku. Kot smo videli v doktorski nalogi, na obravnavanem področju skoraj ni nobenih pravnomočnih sodb. Prav tako so razmeroma redke tudi denarne kazni. Njihov delež znaša okoli 10 %. Celo v prejšnjem sistemu, ko ni bilo tolikšne socialne razslojenosti, so bile denarne kazni bistveno pogostejše, da ne govorimo o evropskih državah, kjer so prevladujoče. V teh državah se giblje delež denarnih kazni za obravnavane člene med 70 in 85 % vseh izrečenih sankcij. Pravilo bi moralo biti, da v primerih, če že ni mogoče izreči samo denarne kazni, bi ta morala biti izrečena vsaj ob pogojni zaporni kazni, zelo pogosto pa tudi ob zaporni kazni.

Prepričani smo, da je doktorska naloga prispevala k nadgradnji znanj pri raziskovanju izbranih gospodarskih prekrškov in izbranih gospodarskih kaznivih dejanj in upamo, da bo spodbudila nadaljnje raziskave na tem področju.

LITERATURA IN VIRI

1. Agencija za trg vrednostnih papirjev. (2009–2015). Letna poročila o delu Agencije od leta 2008 do 2014. Pridobljeno 15. septembra 2015 iz portala ATVP: <http://www.a-tvp.si/default.aspx?id=75>
2. Alić, I., Siering, M., Bohanec, M. (2013). A qualitative multi-attribute model to detect financial market manipulation. Kranj: Moderna organizacija.
3. Ambrož, M., Bavcon, L., Bele, I., Bošnjak, M., Filipčič, M. in drugi. (2007). *Sodobne usmeritve kazenskega materialnega prava*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri PF v Ljubljani.
4. Andrew, J. S., & Milledge, A. H. (2006). *Mergers & acquisitions from A to Z*. New York: AMACOM, cop. 2nd ed.
5. Banka Slovenije. (2009–2015). Letna poročila o delu BS od leta 2008 do 2014. Pridobljeno 15. septembra 2015 iz portala BS: https://www.bsi.si/iskalniki/letna_porocila.asp?Mapald=709
6. Bavcon L., Šelih A. in ostali. (2003). *Kazensko pravo, splošni del*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
7. Bele I. (2002). Elementi protipravnosti in krivde v kazenskem pravu in pravu o prekrških. *Podjetje in delo, št.(28), 6/7*, str. 1419–1426.
8. Bele, I. (2003) Subjekti kaznivih dejanj zoper gospodarstvo (aktivni in pasivni). *Podjetje in delo, 6-7*, str. 1293–1303.
9. Bele, I. (2005). *Kazensko pravo Republike Slovenije: splošni del*. Maribor: Pravna fakulteta Univerze v Mariboru.
10. Bertoncej, A. (2005). *Čas prevzemov*. Ljubljana: GV Založba.
11. Bertoncej, A. (2006). *Uspešni prevzemi in združitve : model mislečega podjetja in uravnoteženega upravljanja mehkih in trdih dejavnikov uspeha*. Ljubljana: IPRK - Inštitut za poslovno rast in kreativnost.
12. Bertoncej, A. (2008). *Prevzemi in združitve : model uravnoteženega upravljanja ključnih dejavnikov uspeha*. Koper: Fakulteta za management.
13. Bertoncej, A., & Kavčič, K. (2009). *Management zunanjega izvajanja dejavnosti*. Koper: Fakulteta za management.
14. Bertoncej, B. (2014). Evropski vidik zaščite poslovne skrivnosti. *Korporativna varnost, 7*, str. 29–31.
15. Bešter, J. (2003). *Prevzemi podjetij in prevzemni motivi v Sloveniji. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja*.
16. Block, Alan, A. (2004). *Banking, fraud and stock manipulation: Russian opportunities and dilemmas*. Helsinki: HEUNI.
17. Bohinc, R. (2001). *Slovenska korporacija med ameriško in evropsko izkušnjo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Bohinc, R., & Balden, A. (2008). *Gospodarsko pogodbeno pravo*. Koper: Fakulteta za management.
19. Bohl, Ulčar, T. (2005). *Kaznivo dejanje zlorabe notranje informacije v teoriji in praksi*. Ljubljana: GV Založba.

20. Borak, N. (2013). Notranje informacije in notranje poročanje = Inside information and internal reporting. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije.
21. Bower, Joseph L. (2001). *Not All M&A are Alike – And that Matters*. Harvard Business Review. Boston: Harvard Business School Publishing.
22. Bratina, B., & Maček, A. (2007). Novi zakon o prevzemih Zpre-1G v luči ureditve prevzemov v EU. *Naše gospodarstvo*, 53, št. 3/4, str. 107–115.
23. Bratina, B., & Podgoelec, P. (2014). *Aktualna vprašanja gospodarskega prava (pravo gospodarskih družb, insolvenčno pravo, gospodarske pogodbe, davčno pravo, delovno pravo)*. Maribor: Pravna fakulteta: Inštitut za gospodarsko pravo.
24. Bratina, B., & Podgorelec, P. (2014). *Razumna poslovna presoja (business judgement rule) managerjev in vpliv na njihovo odgovornost*. Maribor: Pravna fakulteta: Inštitut za gospodarsko pravo.
25. Čadež, S., & Cvetko, M. (2012). *Delničarski priročnik*. Ljubljana: Društvo malih delničarjev Slovenije.
26. Čas, M., & Jamnik, S. (2000). *Borzno pravo*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
27. Čas, P. (2006). *Novosti za prekrškovne organe*. Zbornik/1. dnevi prekrškovnega prava. Ljubljana: GV založba.
28. Čeh, S. (2002). Slovenija, raj za insiderje?. *Delo*, 44 (124), str. 8–9.
29. Černe, M. (2005). Odkup lastnih delnic od manjšinskih delničarjev. *Davčno-finančna praksa*, 7/8, str. 2–3.
30. Cimermančič, M. (2007). Nedovoljena ravnanja na trgu vrednostnih papirjev. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/cimermancic2964.pdf.
31. Deisinger, M. (2002). *Kazenski zakonik s komentarjem – posebni del*. Ljubljana: GV založba.
32. Deisinger, M. (2007). Zaznane težnje po spremembah v posebnem delu Kazenskega zakonika. *Dnevi slovenskih pravnikov 2007 od 11. do 13. oktobra: Portorož*. str. 1640–1651.
33. DePamphilis, Donald M. (2011). *Mergers and acquisitions basic: all you need to know*. Amsterdam: Academic Press, an imprint of Elsevier.
34. DePamphilis, Donald, M. (2010). *Mergers, acquisitions, and other restructuring activities : an integrated approach to process, tools, cases, and solutions*. Burlington: Academic Press, cop.
35. Dežman, Z. & Erbežnik, A. (2003). *Kazensko procesno pravo Republike Slovenije*. Ljubljana: GV založba.
36. Directive 89/592/EEC Sveta Evrope z dne 13. 11. 1989 coordinating regulations on insider dealing. *Official Journal L 334* , 18/11/1989. Pridobljeno 17. maja 2014 iz portala: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31989L0592:EN:HTML>
37. Direktiv Komisije 2003/124/ES, z dne 22.12.2013 v zvezi z opredelitvijo in razkritjem notranjih informacij javnosti ter opredelitvijo tržne manipulacije.

- Pridobljeno 17. maja 2014 iz portala: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0124:SL:HTML>
38. Direktiva 2003/6/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28.1.2003 o trgovanju z notranjimi informacijami in tržni manipulaciji (zloraba trga). *Uradni list Evropske Unije*, 96/16 z dne 12.4.2003. Pridobljeno 17. maja 2014 iz portala: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32003L0006:SL:HTML>
 39. Direktiva 2014/57/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. aprila 2014 o kazenskih o kazenskih sankcijah za zlorabo trga (direktiva o zlorabi trga). Pridobljeno 17. maja 2014 iz portala: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0057&from=EN>
 40. Dobovšek, B. (2012). *Transnacionalna kriminaliteta : študijsko gradivo*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
 41. Dolenc, M. (2010). *Odgovornost uprave gospodarske družbe za škodo, povzročeno družbi*. Ljubljana: Inštitut za primerjalno pravo.
 42. Evans, Frank, C., & Bishop, David, M. (2001). *Valuation for M & A : building value in private companies*. New York: John Wiley & Sons, cop.
 43. Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin. *Uradni list RS*, št. 7-41/1994 z dne 3.6.1994. Pridobljeno 17. maja 2014 iz portala: http://www.svetevrope.si/sl/evropsko_sodisce_za_clovekove_pravice/evropska_konvencija_o_varstvu_clovekovih_pravic_in_temeljnih_svoboscin/be_sedilo_konvencije/index.html
 44. Ferčič, A. (2003). Pridobivanje lastnih delnic zaradi ponudbe v odkup delavcem družbe ali z njo povezane družbe. *Podjetje in delo*, 29 (2), str. 317–342.
 45. Ferlinc, A. (2003). Doseg kaznivega dejanja zlorabe notranje informacije po 243. členu KZ. *Podjetje in delo*, 29 (8), str. 1917–1935.
 46. Filipčič, K., Selinšek, L., Jenull, H., Maček, Guštin, Š., Perpar, M. (2009). *Zakon o prekrških (ZP-1): s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.
 47. Gaughan, A. Patrick. (2011). *Mergers, acquisitions, and corporate restructurings*. New York: Hoboken.
 48. Gomes, E. (2011). *Mergers, acquisitions and strategic alliances : understanding the process*. Basingstoke. New York: Palgrave MacMillan, cop.
 49. Greene, W. (2008). *Econometric analysis (6th ed.)*. Upper Saddle River: Prentice-Hall International.
 50. Groznik, P. (2002). Sodijo notranje informacije v zakon?. *Gospodarski vestnik*, št. 51, str. 60–62.

51. Habech, Max M., Fritz, Kröger and Träm Michael R. (2000). *Čas združitev-sedem strategij za uspešno integracijo po združitvi podjetij*. Ljubljana: DZS.
52. Hren, K. (2003). Manipulacija na trgu vrednostnih papirjev in odgovornost za manipulacijo. *Podjetje in delo*, št. 29 (6/7), str. 1424–1452.
53. Ivanjko, Š., Kocbek, M., Prelič, S. (2009). *Korporacijsko pravo: pravni položaj gospodarskih subjektov*. Ljubljana: GV založba.
54. Jaklič, A. (2007). "Številke ne bi smele biti tako velika poslovna skrivnost!". *Finance*, 226, str. 32–33.
55. Jakulin, V. (2007). Zmota pri gospodarskih kaznivih dejanjih. *Podjetje in delo*, 33 (3/4), str. 584-598.
56. Jazbec, B. (2013). Kazenska in odškodninska odgovornost članov uprave, nadzornega sveta in upravnega odbora v delniški družbi. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: <https://dk.um.si/lzpisGradiva.php?id=41561>.
57. Jensen, M., C. (2003). *Takeovers: Their Causes and Consequences*. *Journal of Economic Perspectives*. Pridobljeno 6. maja 2014 iz portala: http://www.jstor.org/stable/1942738?seq=1#page_scan_tab_contents.
58. Jenull, H. (2009). *Zakon o prekrških s komentarjem*. Ljubljana: GV založba.
59. Jenull, H. (2010). Pomen in razlaga pojmov gospodarskega prava kot znakov kaznivih dejanj. *Pravosodni bilten*, 31 (2), str. 7–30.
60. Jerič, M. (2012). Bančna tajnost - temeljno načelo poslovanja bank. *Bančni vestnik*, 61 (12), str. 30–34.
61. Jovanovič, D., & Strojina, Š., A. (2007). *Enotirni sistem upravljanja gospodarskih družb : zakonodajne novosti in vzorci najpomembnejših aktov*. Ljubljana: Planet GV.
62. Jovanovič, D., & Strojina, Š., A. (2008). *Enotirni sistem upravljanja gospodarskih družb: seminarsko gradivo*. Ljubljana: Planet GV.
63. Jovanovič, D., Volk, D., Strojina, Š., Novak, S., Anterič, S., (2011). *Izobraževanje za pridobitev potrdila o usposobljenosti za člana nadzornih svetov ali upravnih odborov družb*. Ljubljana: Planet GV.
64. Kocbek, M. (2002). Primerjalni prikazi zakonskih ureditev prevzemov družb nekaterih držav zahodne Evrope, ZDA in Evropske unije : raziskovalni projekt. Maribor: Inštitut za gospodarsko pravo pri pravni fakulteti univerze v Mariboru.
65. Kocbek, M. (2012). *Zakon o gospodarskih družbah (ZGD-1I): z novelami ZGD-1ID do ZGD-1IG*. Raziskovalni projekt. Znanstvena monografija. Ljubljana: GV založba.
66. Kocbek, M., Ivanjko, Š., Bratina, B., Podgorelec, P. (2010). *Nadzorni sveti in upravni odbori*. Ljubljana: GV Založba.
67. Kocbek, M., Plavšak, N., Premk, P. (2007). *Zakon o prevzemih s komentarjem*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.

68. Kodrič, S. (2008). Etični vidik trgovanja na podlagi notranjih informacij. *Pravna praksa*, 27, (21), str. 3.
69. Kovač, B. (2000). Protislovja poslovnih prevzemov in združevanj in primer združitve v slovenski trgovini. Zbornik Združitve in prevzemi gospodarskih družb. Ljubljana: Društvo ekonomistov.
70. Kovačič, M. (2003). Združitve in prevzemi – učinkovita realizacija poslov. *Naše gospodarstvo*, 49 (5/6), str. 640–653.
71. Kokol, D. (2007). Borzne špekulacije in poslovanje na podlagi notranjih informacij. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: www.epf.uni-mb.si/ediplome/pdfs/kokol-damir.pdf.
72. Kralj, J., & Markič, M. (2003). *Dejavno proučevanje temeljev managementa: priročnik in gradivo za dejavno sodelovanje študentov v študiju predmeta Temelji managementa*. Koper: Visoka šola za management.
73. Krapež, K. (2009). Zastoji pri preiskavah gospodarske kriminalitete. *Pravna praksa*, 28 (33), str. 29.
74. Kert, M. (2010). Razmejitve med gospodarskimi prekrški in gospodarskimi kaznivimi dejanji. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: <https://dk.um.si/Iskanje.php?lang=slv>.
75. Krevh, E. (2010). Manipulacija z vrednostnimi papirji kot kaznivo dejanje. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: <https://dk.um.si/Iskanje.php?lang=slv>.
76. Kure, J. (2014). Pravna ureditev poslovne skrivnosti kot ovira v mednarodnem poslovanju. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: www.ediplome.fm-kp.si/Zorc_Mateja_20111029.pdf.
77. Lahovnik, M. (2013). *Združitve in prevzemi podjetij*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
78. Lamberger, I. (2009). *Gospodarski kriminal : gradivo za predmet Gospodarska kriminaliteta*. Ljubljana : Fakulteta za varnostne vede.
79. Lampe, R. (2014). Pravna ureditev poslovne skrivnosti : nasveti za kadrovske politike. *Strokovna revija za ravnanje z ljudmi pri delu*, 12 (58), str. 12–17.
80. Lesjak, S. (2008). Primerjava enotirnega in dvotirnega sistema upravljanja podjetij. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/pajk4451.pdf.
81. Lubej, S. (2015). *Vzajemni skladi za vsakogar*. Maribor: Finančni center.
82. Maček, A., & Ovin, R. (2005). Čezmejne združitve in prevzemi v očeh držav – prejemnic. *Razgledi MBA*, št. 1/2, str. 72–74.
83. Maček, A., & Ovin, R. (2007). Čezmejne združitve in prevzemi - povod za naraščajoč ekonomski nacionalizem. *Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta*, str. 141–163.
84. Marks, Mitchell L., & Mirvis, Philip, H. (2010). *Joining forces: making one plus one equal three in mergers, acquisitions, and alliances*. San Francisco: Jossey-Bass, cop.

85. Mavko, A. (2011). Prepoved tržne manipulacije na podlagi ZTFI. *Podjetje in delo*, 37 (8), str. 1615–1636.
86. Mazi F.(2003). Razmerje med preventivnimi in represivnimi intervencijami v gospodarstvu. *Dnevi slovenskih pravnikov 2003 : od 9. do 11. oktobra v Portorožu*, str. 1304–1308.
87. Mazi, F. (2002). *Problematika odkrivanja in pregona gospodarske kriminalitete*. Prispevek na konferenci. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve.
88. Ministrstvo za notranje zadeve. (2009–2015). Letna poročila o delu policije od leta 2008 do 2014. Pridobljeno 15. septembra 2015 iz portala MNZ: <http://www.policija.si/index.php/statistika/letna-porocila>
89. Mishkin, Frederic, S. (2010). *The economics of money, banking, and financial markets*. Boston: Pearson Education.
90. Mishkin, F. (2001). *The Economics of Money, Banking, and Financial Market. 6th Edition*. Boston: Addison-Wesley
91. Moniter, J. (2007). Behavioural investing : a practitioner's guide to applying behavioural finance. Chichester: Hoboken.
92. Mozetič, S. (2005). *Nadzor trga vrednostnih papirjev kot oblika omejevanja finančnih zlorab*. V Mariboru : Fakulteta za policijsko-varnostne vede, str. 19–37.
93. Novoselec, P. (2003). *Ustreznost klasičnega kazenskega prava v pogojih tranzicije*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
94. Novoselec, P. (2009). *Uvod u gospodarsko kazeno pravo*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
95. Odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-16/98 z dne 5.7.2001. Pridobljeno 12. marca 2014 iz portala: <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US20944>.
96. Odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-213/98 z dne 16. marca 2000. Pridobljeno 12. marca 2014 iz portala: <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US20944>.
97. Odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-220/98, z dne 6.1.1998. Pridobljeno 12. marca 2014 iz portala: <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US20944>.
98. Odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-6/93 z dne 1. 4. 1994. Pridobljeno 12. marca 2014 iz portala: <http://odlocitve.us-rs.si/sl/odlocitev/US20944>.
99. OZ. (2007). Obligacijski zakonik. *Uradni list RS*, 97/07.
100. Page, M., Beth (2005). *Done deal : your guide to merger and acquisition integration*. Victoria, B.C.: Authenticity Press.
101. Pavčnik, M. (2013). *Teorija prava: prispevek k razumevanju prava*. Ljubljana: GV založba.
102. Peklar, L., F., Bajuk, J., Kostrevc, D., Podbevšek, G. (2003). *Stanje vodenja in upravljanja gospodarskih družb v Sloveniji*. Ljubljana: Socius.
103. Plavšak, N (2000). Obveznosti in odgovornosti članov uprave in nadzornega sveta. *Podjetje in delo*, 26 (2), str. 183–222.

104. Plavšak, N. (2003). Odgovornost za nepravilna razkritja podatkov o javnih. *Podjetje in delo*, 29 (6/7), str. 1399–1407.
105. Podgorelec, P (2012). Korporacijsko upravljanje in nadzor delniških družb. *Pravna praksa : časopis za pravna vprašanja* ISSN: 0352-0730.- Leto 31, št. 6/7 (feb. 2012), str. 37–38.
106. Podgorelec, P. (2009). Korporacijsko pravo. *Pravna Praksa*, 28, str. 30–31.
107. Podgorelec, P. (2010). *Primernost preoblikovanja delniške družbe iz dvotirnega v enotirni sistem upravljanja*. Ljubljana: Pravni letopis, str. 293–305.
108. Potocnik, M. (2009). Poslovna skrivnost pri vpogledih v ponudbe konkurenčnih ponudnikov. *Pravna praksa*, 28 (44), str. VI–VIII.
109. Požar, D. (1999). *Osnove kazenskega procesnega prava*. Ljubljana : Uradni list Republike Slovenije.
110. Pratt, S., & Niculita, A. (2008). *Valuing a business : the analysis and appraisal of closely held companies*. New York : McGraw-Hill, cop.
111. Prelič, S. (2003). *Pravna ureditev razmerja med organi kapitalskih družb*. Ljubljana: Zbornik referatov.
112. Pruša, M. (2008). Zakon o prekrških (ZP-1) z uvodnimi pojasnili. *Pravna Praksa*, 27 (21), str. 32.
113. Pšeničnik, D. (2003). Razvoj združitve in prevzemov. Maribor: *Zbornik prispevkov 3. konference študentov podiplomskega študija Ekonomsko-poslovne fakultete*, str. 113–123.
114. Pšeničnik, D., Šalehar, A., Belič, D., Žoldoš, A. (2006). *Novi Zakon o prevzemih: strokovno gradivo*. Ljubljana: Planet GV.
115. Pučko, D. (2007): Na kaj nasloviti odločitev o izbiri enotirnega ali dvotirnega sistema upravljanja delniške družbe. *Revija za management*, 40 (3), str. A1–A10.
116. Pungartnik, P. (2007). Kazenska odgovornost pri zlorabi notranjih informacij. *Revija Varstvoslovje*, 9 (1/2), str. 91–103.
117. Pušnik, K. (2000). Market power versus efficiency - the theoretical concepts of welfare effects of mergers. *Naše gospodarstvo*, 46 (4), str. 487–504.
118. Rančigaj, B. (2005). Poslovanje na podlagi notranjih informacij. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: <https://dk.um.si/Dokument.php?id=2590>.
119. Repanšek, J. (2000). Združitve in prevzemi gospodarskih družb. *Pravna praksa*, 19 (17), str. 36.
120. Romanek, B., & Krus, Cynthia, M. (2002). *Mergers and acquisitions*. Oxford (UK): Capstone.
121. Rozman, R. (2003). *Odločanje v upravljanju in ravnateljstvu podjetja*. Upravljanje. Zbornik referatov/4. znanstveno posvetovanje o organizaciji, Brdo pri Kranju, 20. junij 2003. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

122. Samec, N. (2000). *Nekateri pravni vidiki uporabe obrambnih mehanizmov pred prevzemi družb. Podjetje in delo*, 26 (3/4), str. 460–478.
123. Samec, N. (2014). Analiza elementov insiderskega posla. *Podjetje in delo*, 40 (5), str. 742–763.
124. Samec, N., & Ferčič, A. (2015). Pravnopolitični pogled na zatiranje gospodarske kriminalitete na področju korporacijskega in konkurenčnega prava. *Podjetje in delo*, 41 (2), str. 326–364.
125. Selinšek L. (2002). Razmejevanje med finančnimi prekrški in kaznivimi dejanji zoper gospodarstvo. *Podjetje in delo*, 28 (6-7), str. 1444–1455.
126. Selinšek L. (2006a). Racionalne podlage gospodarskega kazenskega prava. *Pravnik*, 61, (6/8), str. 437–504.
127. Selinšek, L (2009). *Konstruktivna razmejitev prekrškov in kaznivih dejanj-misija (ne)mogoče*. Ljubljana: Zbornik iz 4. dnevov prekrškovnega prava, GV založba.
128. Selinšek, L. (2006). *Gospodarsko kazensko pravo*. Ljubljana: GV založba.
129. Selinšek, L. (2009). *Korporacijski kriminal - praktični in teoretični vidiki*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
130. Selinšek, L. (2015). Aktualna vprašanja glede odgovornosti pravnih in fizičnih oseb za prekrške. *Pravosodni bilten*, 36 (1), str. 21–39.
131. Sklep Vrhovnega sodišča RS št. II ips. 111/2003 z dne 3.7.2003. Pridobljeno 12. marca 2014 iz portala: <http://pisrs.si/Pis.web/sodnaPraksaRSSearch;jsessionid=9XRMRf2BDbHr8DxDGLt9wTWH?od=&search=2004-01-5606&page=579&do=&chosenFilters=vrhovno&filter=>
132. Sluga, G. (2002). Trg vrednostnih papirjev. *Podjetje in delo*, 28 (6/7), str. 993–1746.
133. Sluga, G. (2006). Potek prevzemnih postopkov. *Podjetje in delo*, 32 (6/7), str. 987-1663.
134. Smith, David, Van, L. & Fletcher, J., H. (2001). *Inside information : making sense of marketing data*. Chichester: J. Wiley, cop.
135. Stankič, Rupnik, M. (2005). Poslovna skrivnost v podjetniški praksi. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: http://www.cek.ef.uni-lj.si/u_diplome/stankic2017.pdf.
136. Šepec, M (2011). Kako izboljšati kazenski pregon gospodarskega kriminala v Sloveniji. *Varstvoslovje*, 13 (3), str. 245–260.
137. Šifrer, J., Bren, M. (2011). *SPSS - multivariatne metode v varstvoslovju*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
138. Špec, B. (1996). *Poslovanje na podlagi notranjih informacij*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
139. Tajnikar, M. (2000). *Pripojitev, spojitve in prevzemi*. Zbornik Združitve in prevzemi gospodarskih družb. Ljubljana: Društvo ekonomistov.
140. Tajnikar, M., Bršičič, B., Bukvič, V., Ponikvar, N. (2004). *Upravljalvska ekonomika z vajami*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

141. Tekavec, J., & Pučnik, J. (2002). *Prezvemi podjetij in varovanje konkurence*. Tržič: Učila International, založba.
142. Thomas, F. (2011). *Take overs the worlds record levels*. Pridobljeno 15.10.2014 iz portala: <http://www.thomsonsreuters.com/financial>
143. Tomažin, M. (2006). Kako legalno trgovati z notranjimi informacijami?. *Pravna praksa*, 25 (39/40), str. 41.
144. Tratar B. (2002). Prekrški – kazensko ali upravno pravo? *Podjetje in delo*, 28 (6/7), str. 993–1746.
145. Tratnik, M., & Ferčič, A. (2002). *Mednarodno gospodarsko pravo – dopolnjena in spremenjena izdaja*. Maribor: Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta.
146. URS. (1991). Ustava Republike Slovenije. *Uradni list RS*, 33/91.
147. Varanelli, L. (2008). Trgovanje z notranjimi informacijami (insider trading) : gospodarsko-, civilno- in kazenskopравни vidiki. *Pravna praksa*, 27 (9), str. 13-16.
148. Verbeek, M. (2004). *A guide to modern econometrics*. Chichester (UK); Hoboken (N.J.): J. Wiley, cop.
149. Veselinovič, D. (2000). *Problematika trgovanja z notranjimi informacijami*. Ljubljana: Združenje bank Slovenije. *Bančni Vestnik*, 49 (6), str. 15–21.
150. Viher, I. (2009). Iztisnitev oziroma izkjučitve manjšinskih delničarjev urejata ZGD-1 in zakon o prevzemih. *Poslovodno računovodstvo*, 2 (4), str. 137–140.
151. Vindiš, J. (2000). Poskusi harmonizacije na področju prevzemov v Evropski uniji. *Podjetje in delo*, 26 (3/4), str. 603–632.
152. Vrabc, R. (2004). Zaščita pred poslovnimi vohuni. *Manager*, 7/8, str. 102–103.
153. Vrhovno državno tožilstvo. (2009–20015). Letna poročila o delu policije od leta 2008 do 2014. Pridobljeno 15. septembra .2015 iz portala VDT: http://www.dt-rs.si/sl/katalog_informacij_javnega_znacaja/
154. Weston, J. Fred, Siu, A. Juan, J., Brian, A. (2001). *Takeovers, restructuring and Corporate Governance (Third Editon)*. New Jersey: Prentice Hall.
155. Weston, J.F. (2001). *Mergers and acquisitions*. New York: McGraw-Hill, cop.
156. Zajc, K. (2004). *Corporate governance v Sloveniji: pravnoekonomska analiza gospodarskih družb*. Ljubljana: Pravna fakulteta.
157. Zabel, B. (1999). *Tržno pravo*. Ljubljana: gospodarski vestnik.
158. Zabel, B., et. al. (1993). *Zakon o varstvu konkurence s komentarjem. Zakon o trgovini s komentarjem*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
159. Zban-1. (2006). Zakon o bančništvu. *Uradni list RS*, 131/06.
160. Zban-2. (2015). Zakon o bančništvu. *Uradni list RS*, 25/15.
161. ZTFI-E. (2012). Zakon o trgu finančnih inštrumentov. *Uradni list RS*, 55/12.
162. ZDR. (2013). Zakon o delovnih razmerjih. *Uradni list RS*, 21/13.
163. ZDT-1B.(2015). Zakon o državnem tožilstvu. *Uradni list RS*, 19/15.

164. ZGD-1I. (2015). Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS*, 55/15.
165. ZIL. (1992). Zakon o industrijski lastnini. *Uradni list RS*, 13/92.
166. ZIL-1 (2006). Zakon o industrijski lastnini. *Uradni list RS*, 20/06.
167. ZOPOKD. (2004). Zakon o odgovornosti pravnih oseb za kazniva dejanja. *Uradni list RS*, 98/04.
168. ZP-1I. (2013). Zakon o prekrških. *Uradni list RS*, 111/13.
169. ZPrev-1G. (2015). Zakon o prevzemih. *Uradni list RS*, št. 15/15.
170. ZTP. (2001). Zakon o tajnih podatkih. *Uradni list RS*, 87/01.
171. ZTP-1. (2006). Zakon o tajnih podatkih. *Uradni list RS*, 28/06.
172. Žnidaršič, M. (2006). *Vloga nadzornega sveta v gospodarskih družbah*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta. Pridobljeno 15. septembra 2015 iz portala <http://www.cek.ef.uni-lj.si/specialist/znidarsic2941.pdf>.
173. Železniger, B. (2008). *Gospodarski kriminal in problemi »insajderstva«*. Povzeto iz Diplomske naloge. Pridobljeno 30. aprila 2014 iz portala: www.epf.uni-mb.si/ediplome/pdfs/zelezinger-biserka.pdf.
174. Žvan, A. (2003) Varovanje poslovnih skrivnosti - omejitve načela javnosti v postopkih oddaje javnih naročil. *Pravna praksa*, 22 (27/28), str. 10–13.

PRILOGE

UNIVERZA V MARIBORU EKONOMSKO-POSLOVNA FAKULTETA

IZJAVA DOKTORSKEGA KANDIDATA

Podpisani BOJAN GERŠAK, vpisna številka 83050402

izjavljam,

da je doktorska disertacija z naslovom:

**PRIMERJALNO-PРАВNA ANALIZA PAZMEJITEV MED GOSPODARSKIMI
PREKRŠKI IN GOSPODARSKIMI KAZNIVMI DEJANJI S PODROČJA
PREVZEMNE POLITIKE**

- rezultat lastnega raziskovalnega dela,
- da so rezultati korektno navedeni in
- da nisem kršil avtorskih pravic in intelektualne lastnine drugih.

Podpis doktorskega kandidata:

BOJAN GERŠAK